

ഭിവാൻ
ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ.

ദി വാൻ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ.

ശ്രീമാൻ സാഹിത്യകശലൻ

സി. അച്യുതമേനോൻ ബി. എ.

ഇംഗ്ലീഷ് ഭാഷയിൽ എഴുതിട്ടുള്ള ജീവചരിത്രത്തിന്റെ

ഏകദേശതർജ്ജമ.

— 0 —

ശ്രീമതി സാഹിത്യസഖി

സി. കല്യാണിഅമ്മ, എം. ആർ. എ. എസ്സ്,

ശ്രീമാൻ ടി. രാമൻകുട്ടിമേനോൻ, ബി. എ.

ശ്രീമതി ടി. സി. ജാനകിഅമ്മ,

പ്രസാധകൻ ഇവർകൂടി

പരിഭാഷപ്പെടുത്തിയത്.

പ്രസാധകൻ

ടി. കെ. കൃഷ്ണ മേനോൻ.

തൃശ്ശിവപേരൂർ 'രാമാനുജമുദ്രാലയം ക്ലിപ്ത'ത്തിൽ

അയ്യടി ചുരുട്ട്.

സമർപ്പണം.

പരർപകയൊടുനോക്കിക്കുററ-

മേററംചുമത്തി-

പ്രാകിലതിലുമുണ്ടാമാത്മ

സംസ്കാരബീജം

പരമിതുവീടമോത്തിന്നപ്പരോ-

ഭാഗികൾക്കായ്

വിനയമൊടിതത്താനിഗ്രന്ഥ-

മപ്പിച്ചിടുന്നു.

അനുകൂലമണിക.

— ൨൦:൨ —

അദ്ധ്യായം.	വിഷയം.	ഭാഗം
൧. പ്രാരംഭം	...	൧
൨. ആദിചരിത്രം	...	൨
൩. ബ്രിട്ടീഷിൽ ഉദ്യോഗം	...	൩
൪. മന്ത്രിപദം	...	൪
൫. നിയമഭരണം	...	൫
൬. ശങ്കുണിമേനോനും എളയ രാജാവും		൬
൭. മുതലെടുപ്പും ധനസ്ഥിതിയും	...	൭
൮. പല പരിഷ്കാരങ്ങൾ	...	൮
൯. ചില ബുദ്ധിമുട്ടുകൾ	...	൯
൧൦. മനുഷ്യരും സംഭവങ്ങളും	...	൧൦
൧൧. അധികാരത്യാഗവും പിൻകാലവും		൧൧
൧൨. ആകൃതിയും പ്രകൃതിയും	...	൧൨
൧൩. ഒന്നാം ഗോവിന്ദമേനോൻ	...	൧൩

U. M. Subramanian

Vandavasi

മുഖവുര.

23-6-58

നമ്മുടെ നാട്ടിന് ഓട്ടുകെയും ഞങ്ങളുടെ തറവാടി
ന്നു പ്രത്യേകിച്ചും ശ്രേയസ്സിനും കീർത്തിക്കും കാരണഭൂതന്മാ
രിൽ ഒരാളാണ് ടിവാൻ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ. 'ഇൻഡ്യയിലെ
മഹാത്മാ' എന്ന ബുക്കിൽ ചേർക്കുന്നതിനു അതിന്റെ ക
ത്താവായ ശ്രീമാൻ ജി. പരമേശ്വരൻപിള്ള ശങ്കുണ്ണിമേ
ന്റെ ജീവചരിത്രം കിട്ടിയാൽ കൊള്ളാമെന്ന്, ഞാനൊ
രു വിദ്യാർത്ഥിയായി മദിരാശിയിൽ താമസിക്കുന്ന കാലത്ത്,
എന്നോട് ആവശ്യപ്പെടുകയുണ്ടായി. അതെഴുതുന്നതിനു
വേണ്ട സാധാര്യം, അതു തരുവാൻ തരമുള്ളവരും കടപ്പെട്ട
വരും ആയിരുന്ന ചിലരോടു ചോദിച്ചതിൽ, കിട്ടായ്കയാൽ,
എന്റെ സ്നേഹിതന്റെയും എന്റെയും മോഹം ഫലിച്ചി
ല്ല. ഭഗ്നാശയനാകാതെ, ശങ്കുണ്ണിമേന്റെ ഒരു ചരിത്രം എ
ഴുതുന്നതിനു, ഈ അഞ്ചാറു വർഷങ്ങളിലായി, സൗകര്യം കി
ട്ടുമ്പോഴെല്ലാം, പലതും ഞാൻ ശേഖരിച്ചുവന്നിരുന്നു. അ
തുകാരണം, ശ്രീമാൻ സി. അച്യുതമേനോൻ അദ്ദേഹം
ഇംഗ്ലീഷ് ഭാഷയിൽ എഴുതിവന്നിരുന്ന ശങ്കുണ്ണിമേന്റെ ജീ
വചരിത്രത്തിലെ രാജ്യം അടുത്തൊരവസരത്തിൽ എ
ന്റെ അഭിപ്രായത്തിനയച്ച് എന്നെ മാനിച്ചതിൽ എന്നി
ക്ക് അനിവാര്യമായ സന്തോഷമുണ്ടാമി. ഇതിനും, ആ
സന്ദർഭത്തിൽ ഞാൻ ചെയ്ത എന്റെ അപേക്ഷയെ അനു
സരിച്ച് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൃതിയെ ഭാഷാന്തരനയനംചെ
യ്യുന്നതിനു അനുവദിച്ചതിനും എനിക്ക് അദ്ദേഹത്തോടുള്ള
നിവ്യാജമായ കൃതജ്ഞതയെ ഇവിടെ പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊ
ള്ളുന്നു.

മുൻവ മേടം ൮-ാംനു ശങ്കണ്ണിമേനോൻ ജനിച്ചിട്ട് ഒരു നൂറു സംവത്സരം തികയുന്ന ദിവസമാണ്. അന്നയ്ക്കു മൂലവും ഭാഷയും പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തേണമെന്നുള്ള തെങ്ങുടേ ആഗ്രഹംനിമിത്തം, തദ്ദേശ സാമാന്യത്വലധികം തിടുക്കത്തിൽ ചെയ്യപ്പെടേണ്ടതായി വന്നു. ഇതുകൂടി ആലോചിച്ച് ഈ പുസ്തകത്തിലെ തെറ്റുകളെ എനിക്കു കാണിച്ചുതരേണമെന്നു ഞാൻ ഇതു വായിക്കുന്നവരോട് അപേക്ഷിക്കുന്നു.

ഇതരകൃത്യങ്ങളാൽ പരതന്ത്രനായിരുന്നിട്ടും, ഭാഷാന്നരത്തെയും പ്രാചീനെയും പരിശോധിച്ചു മികിസ്സയിലിരുന്ന എന്നു സഹായിച്ചതിന്നു, ഞാൻ എന്റെ സ്നേഹിതൻ ശ്രീമാൻ പി. ശങ്കരൻനമ്പ്യാരോട് ഏതുവിധമാണ് എന്റെ അഭിനന്ദനത്തെ പ്രകടിപ്പിക്കേണ്ടതെന്നറിയുന്നില്ല. അദ്ദേഹം എന്റെ മനോഹരിക്ക് അപരിചിതനല്ലായ്കയാൽ, വാങ്മൂലമുള്ള ആരാധനം ആവശ്യമില്ലെന്നുള്ള സമാധാനത്തിന് എനിക്ക് അവകാശമുണ്ട്.

ഞാൻ രാമാനുജമുദ്രാലയത്തിലെ ഒരു ഓഹരിക്കാരനാകയാൽ, അതിൽ ജോലിയെടുക്കുന്നവരുടെ ജാഗ്രതയേയും കൃത്യനിഷ്ഠയേയും കുറിച്ച് പ്രശംസിക്കുന്നതു വിഹിതമല്ലെന്നുകരുതി മൌനംഭീക്ഷിക്കുന്നു.

കുമാരലയം,
എറണാകുളം;
മുൻവ മേടം ൧. }

പ്രസാധകൻ

ഭിവാൻ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ.

ഭിവാൻ ശങ്കണ്ണിമേനോൻ.

—❧—

പ്രാരംഭം.

ഇൻഡ്യയിൽ ഉത്തമമായി ഭരിക്കപ്പെടുന്ന നാട്ടുരാജ്യങ്ങളിൽ ഒന്നാണു കൊച്ചി എന്നുള്ള പ്രശസ്തി അതിനുള്ളത് പ്രധാനമായി ഇടക്കുന്നി ശങ്കരവാരിയരും അദ്ദേത്തിന്റെ പുത്രൻ തോട്ടക്കാട്ട് ശങ്കണ്ണിമേനോനും മൂലം ആകുന്നു. ഈ രാജ്യത്തെ ഭിവാൻദ്വാരാഗം എടക്കുന്നി ശങ്കരവാരിയർ ചുവർ-മാണ്ട് മുതൽ ചുവന്നു-മാണ്ട് വരെയും ശങ്കണ്ണിമേനോൻ ചുവന്നു-മാണ്ട് മുതൽ ചുവന്നു-മാണ്ട് വരെയും ഭരിച്ചിരുന്നു. സംസ്ഥാനത്ത് ഇപ്പോഴുള്ള ഭരണരീതിയുടെ അസ്തിവാരം നിർമ്മിച്ച് അടിസ്ഥാനമുറപ്പിച്ചത് ശങ്കരവാരിയരും, അതിന്നുപരി കെട്ടിപ്പടുത്തത് ശങ്കണ്ണിമേനവനും ആണ്. യോഗ്യരായിരുന്ന അവരുടെ പിൻഗാമികൾക്കു മിക്കവർക്കും ഏകദേശം തേച്ചു മിനുക്കുക, വെള്ളവീശുക, മോടിപിടിപ്പിക്കുക— എന്നിത്യാദി ചില ചിലർ ജോലി മാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. ഭരണാധികാരിയുടെ നിലയിൽ ശങ്കരവാരിയർ, സർ. സാലർ ജങ്ങ്, സർ. ഡിങ്കർ റാവു എന്നിവരെപ്പോലെയുള്ളവരാളായിരുന്നു. ശങ്കണ്ണിമേനവൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമകാലീനന്മാരും സ്നേഹിതന്മാരും ആയിരുന്ന സർ. മാധവ റാവു, സർ. ശേഷശാസ്ത്രി എന്നിവരോടു തുല്യനായിരുന്നു. തങ്ങളുടെ മഹിമയേറിയ പ്രവൃത്തിക്ക് അവരിരുവ

രേയും അവരുടെ കാലത്തുതന്നെ, ബോർഡ് ഓഫ് ഡയറക്ടർസും സിക്രട്ടറി ഓഫ് സ്റ്റേറ്റും ധാരാളമായി പുകഴ്ത്തിയിരുന്നു. നാട്ടുകാരുടെ ഹൃദയംഗമമായ കൃതജ്ഞതയും, ഭക്തിബഹുമാനങ്ങളും അവർക്ക് സിദ്ധിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. അവരുടെ കീഴ്ത്തി അതു അർപ്പിച്ചിരുന്നതിൽ അധികമാകുകയും പരക്കുകയോ ചെയ്തിരുന്നില്ല. അതിനുള്ള കാരണം അവരുടെ സ്വഭാവഗുണങ്ങളായ വിനയവും ആത്മസംയമനവും, അവർ പ്രവൃത്തിചെയ്ത ഫലം നേടിയ രാജ്യത്തിന്റെ ചെറുപ്പവും ആണ്. എന്നാൽ, പത്തൊമ്പതാം നൂറ്റാണ്ടിൽ ഇൻഡ്യയെ ഭരിച്ചിരുന്ന മിക്ക മഹാനാരോടും അവർ തുല്യനായിരുന്നു എന്നതു വാസ്തവമാണ്.

പത്തൊമ്പതാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ പൂർ്വ്വാർത്തിൽ നാട്ടുരാജ്യങ്ങളിലുണ്ടായിരുന്ന ഭരണസമ്പ്രദായം ഭൂതശസ്ത്രോക്രമീയമായിരുന്നു. എല്ലായിടത്തും അന്യായവും, ഉപദ്രവവും, കലശവും അതിരറ്റു വർദ്ധിച്ചിരുന്നു. ഇക്കാലത്ത് ഏകവ്യത്യാസമായി നിന്നിരുന്നത് ശങ്കരവാരീയരുടെ കൊച്ചിരാജഭരണമായിരുന്നു. കോർട്ട് ഓഫ് ഡയറക്ടർസും, പ്രവിശ്യകളിലെ ഭരണകർത്താക്കന്മാരും, അവരുടെ സർക്കാർ കാർയ്യസ്ഥന്മാരും ഇടവിടാതെ മറ്റു നാട്ടുരാജ്യങ്ങളിലെ നാട്ടുവാഴികളെ ഉപദേശിക്കുകയും, ശകാരിക്കുകയും, ഭയപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തിരുന്ന അവസരത്തിൽ, പ്രാപ്തിയോടും, ഉണർച്ചയോടും, കാർയ്യബോധത്തോടും, ന്യായമായും, സഫലമായും കൊച്ചിരാജ്യം ഭരിച്ചിരുന്ന സത്യവാനും, ഉത്സാഹശാലിയും, വിശിഷ്ടനും ആയ ദിവാൻ ശങ്കരവാരീയരെ അവർ പ്രശംസിക്കുവാനല്ലാതെ മറ്റൊന്നിന്നും തരമുണ്ടായിരുന്നില്ല. സാമാന്യം എല്ലാ നാട്ടുരാജ്യങ്ങളിലും ശുഷ്കഭണ്ഡാരവും, ക്ഷാമവും, ജനക്ഷോഭവും ഉണ്ടായിരുന്ന അക്കാലത്തു കൊച്ചിരാജ്യത്തുമാത്രം ധാരാളം ധനസമൃദ്ധിയും, ക്ഷേമവും,

ജനങ്ങൾക്കു സമാധാനവും ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഈ ഭാഗ്യാവസ്ഥ പ്രധാനമായി ദിവാൻ ശങ്കരവാരിയരുടെ ഭീഷകാലഭരണംകൊണ്ടുണ്ടായിത്തീർന്നതാണ്.

ശങ്കരവാരിയരുടെ ഗുണകരമായ പ്രവൃത്തി, തത്തുലമായ ഫലത്തോടും ബലത്തോടുംകൂടി മാത്രമല്ല സൽഭരണത്തെപ്പറ്റിയുള്ള അർത്ഥാചിനാഭിപ്രായങ്ങൾക്ക് അനുയോജിച്ചായവിധത്തിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രൻ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ വളരെക്കാലം തുടന്നു നടത്തിപ്പോന്നു. ശങ്കരവാരിയർ കൊച്ചിരാജഭരണം ശരിയായ മാർഗ്ഗത്തിലേക്ക് തിരിച്ചുവിട്ടു. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അതു വേണ്ടവിധം നടത്തിമേൽക്കുമേൽ ക്രമമായും വേഗത്തിലും അഭ്യുദയം സിദ്ധിക്കത്തക്കവണ്ണം അതിന്നു കരുത്തുണ്ടാക്കി. രാജഭരണത്തിലെ സകല വകുപ്പുകളും പ്രത്യേകിച്ചു നീതിന്യായഭരണവും ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ പതുക്കി. അവയിൽ സുസ്ഥിരവും യഥാക്രമവും ആയ പരിഷ്കാരങ്ങൾ വരുത്തി. സകല പഴയ ഏർപ്പാടുകളും സമ്പ്രദായങ്ങളും ഇല്ലായ്മചെയ്തോ, മാമൂൽതെറ്റിമൂലം, പുതിയരീതികൾ എടുപ്പത്തിൽ പിടിക്കുവാൻ ഉണ്ടായിരുന്നത് ചികിപ്പറിച്ച് നാനാവിധം കാണിച്ചോ അല്ല അദ്ദേഹം അങ്ങനെ ചെയ്തത്. എന്നാൽ, പഴയ അടിസ്ഥാനത്തിന്മേൽതന്നെ പണിചെയ്ത മുമ്പുണ്ടായിരുന്നവയുടെ സമ്പ്രദായങ്ങൾ മാറ്റി രൂപവൽക്കരിക്കുകയാണ് അദ്ദേഹം ചെയ്തത്. ജനങ്ങളുടെ ബഹുമാനവും കൃതജ്ഞതയും മേൽക്കോയ്മയുടെ ഉപ്ലവ്യം അഭിനന്ദനവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രയത്നങ്ങൾക്കു പ്രതിഫലമായി അദ്ദേഹത്തിന്നു ലഭിച്ചിരുന്നു.

സ്വപന്ത പ്രയത്നംകൊണ്ട് ഉയന്നുസ്ഥിതിയിൽ എത്തിയ ഓളാഹിരുന്നു ശങ്കരവാരിയർ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലത്തിന്നനുസരണമായി ഒരുമാതിരി നല്ല വിദ്യാഭ്യാസം

അദ്ദേഹത്തിനുള്ളായതും സ്വന്തം അദ്ധ്വാനംകൊണ്ടുതന്നെയാണ്. സർ. സാലർജജ്, സർ. ഡിക്ടർറാവു എന്നിവർ ഉന്നതപ്രഭുക്കളുംബംബളിൽ ജനിച്ചവരും ഉയർന്നുയർന്നു ഗവണ്മെന്റുകൾക്കു പാരമ്പര്യപ്രകാരമുള്ളവരും ആയിരുന്നു. ശങ്കരവാരിയർ അതുപോലെകലമഹിമയോ കടുംബപ്രാബല്യമോ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. നൈസർഗ്ഗികബുദ്ധിവിശേഷംകൊണ്ടും, സ്വഭാവഗുണകൊണ്ടും, വൈഭവംകൊണ്ടും, സത്യസന്ധതകൊണ്ടും ആണ് അദ്ദേഹം സ്വസ്ഥമാനകാലീനന്മാരിൽനിന്നും മുന്നോട്ടു കയറി, ഒരുമില്ലാത്ത മുമ്പുന്റെ തൊഴിലിൽനിന്നും, നാൽപ്പത്തിരണ്ടു വയസ്സു മാത്രമായപ്പോഴേക്കു, കൊച്ചി ദിവാൻജിയുടെ ഉദ്യോഗത്തിലേക്കു എത്തിയത്. താൻ സേവിച്ചിരുന്ന സ്വാമി, തന്റെ ഉദ്യോഗകാലത്തിൽ പകുതിയോളം, തനിക്കു തീരെ വിപരീതമായ നിലയിൽ ഇരുന്നിരുന്നിട്ടുകൂടി, ഉൽപ്പത്തിക്കുപായ ഒരു ഭരണാധികാരിയായി അദ്ദേഹം സവിശേഷം ശോഭിച്ചു. തങ്ങളുടെ രാജഭരണത്തിൽ വരുത്തിയ പരിഷ്കാരങ്ങളെക്കൊണ്ടും, അതുപോലെതന്നെ, അല്ലെങ്കിൽ അതിലധികമായി, ഇൻഡ്യൻ പട്ടാളലഹളക്കാലത്തു ബ്രിട്ടീഷു ഗവണ്മെന്റിനെ കാര്യമായി സഹായിക്കുകൊണ്ടും ആണ് സാലർജജ്, ഡിക്ടർറാവു എന്നിവർ വലിയ കീർത്തിനേടിയിട്ടുള്ളത്. എന്നാൽ, സ്വന്തരാജ്യത്തിന്റെ ഉൽക്കർഷത്തിനവേണ്ടി പ്രയത്നിച്ചിട്ടുള്ളതുകൊണ്ടുമാത്രമാണ് ശങ്കരവാരിയർ പേർ കേട്ടിട്ടുള്ളത്. ഈ കാരണംകൊണ്ടുതന്നെയാണ് സാലർജജിന്റെ പേർ ഇൻഡ്യ ഒട്ടുക്കു പരന്നിരിക്കുന്നതും, ശങ്കരവാരിയരുടെ പേർ ഈ രാജ്യം കവിഞ്ഞുപോകാതിരിക്കുന്നതും. ഇങ്ങനെയിരിക്കിലും, അക്കാലത്തു ഹൈദറാബാദ് കൊച്ചിയും തമ്മിൽ വലിയ അന്തരമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും, ഈ രണ്ടു മന്ത്രിമാരുടേയും മരണസമയം അ

താതു രാജ്യങ്ങളിലുണ്ടായിരുന്ന സ്ഥിതികൾ അല്ലാതെ നോക്കുന്ന വിശേഷബുദ്ധിക്കുള്ള ഏതൊരുവനും ബോദ്ധ്യമാകുന്നതാണ്.

അദ്ദേഹൻ ബുദ്ധിവിശേഷം സ്വഭാവഗുണം എന്നിവ പത്രനും ഉണ്ടായിരുന്നു. ശങ്കരവാരിയർവളർത്തിക്കൊണ്ടുവന്നു എന്നുള്ള ഗുണാധിക്യംകൂടി ശങ്കണ്ണിമേനവനുണ്ടായിരുന്നു. സ്വപ്രയത്നംകൊണ്ടു രാജ്യത്തേക്കു ചെയ്തിരിക്കുന്നതിൽ അധികം ഒരുനമ്പര ശങ്കരവാരിയർ ചെയ്തിട്ടുള്ളത്, പിന്നീട് യഥാകാലം ദിവാൻദ്വോഗംതന്നെ ഭരിച്ച് തന്നെ അനുകരിച്ച് താൻ ചെയ്തുവെച്ചതു പുത്തിയാക്കിയ തന്റെ ഇരുമക്കളേയും ആ നിലക്കു വരത്തത്തക്കവണ്ണം വളർത്തിക്കൊണ്ടുവന്നു എന്നുള്ളതാണ്. ശങ്കണ്ണിമേനവനെ നല്ലവണ്ണം ഇംഗ്ലീഷുവിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യിപ്പിച്ചിരുന്നു. അദ്ദേഹം സഭാ പണ്ഡിതപ്രിയനായിരുന്നതുകൊണ്ട്, ധാരാളം വ്യക്തപത്തിയും താനുമുഖമായ അറിയും സമ്പാദിച്ചിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്നു ഉജ്ജ്വലമായി എഴുതാമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം സാമന്ത്രിയുടെ ഭരണത്തന്ത്രജ്ഞനും തികഞ്ഞ കലീനനും ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹം ദിവാൻദ്വോഗം ഭരിച്ചിരുന്ന അധികഭാഗത്തോളംകാലം സർ. ടി. മാധവറാവു അയൽ സംസ്ഥാനമായ തിരുവിതാംകൂർരാജ്യത്തു ദിവാനായിരുന്നു. ഇവർക്കു രണ്ടുപേർക്കും അന്യോന്യം വലിയ സ്നേഹബഹുമാനങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. അവരെ ഭരമേല്പിച്ചിരുന്ന രാജ്യങ്ങളുടെ അഭ്യയത്തിനായി അവർ ഒരുമിച്ചു പ്രവർത്തിച്ചുകൊണ്ടു് ഇരുന്നു. “ഈ സംഗതിയിലും, മറ്റനേകസംഗതികളിലെന്നപോലെ, ഈ രണ്ടു രാജ്യവും യോജിച്ചു പ്രവർത്തിക്കുന്നതാണ്” എന്നു ശങ്കണ്ണിമേനോൻ രിക്കൽ തന്റെ സ്നേഹിതനു എഴുതി അയക്കുകയുണ്ടായി. അവരുടെ ഭരണത്തെപ്പറ്റി സ്തുതിക്കുന്നതിലും ബ്രിട്ടീഷുഗവർണ്മെന്റിനോടു്

ഒരു ഈ രണ്ടുപേരെയും ഒരുമിച്ചാണ് പറയാൻ. തിരുവിതാംകൂർ മായവറാവുവും കൊച്ചി ശങ്കുണ്ണിമേനവനും ഭരിക്കുംപോലെ എല്ലാനാട്ടുരാജ്യങ്ങളും ഭരിച്ചിരുന്നതിൽ “ബ്രിട്ടീഷുഗവർണ്മെണ്ടിലേക്കു അവരുടെ ബഹുമാനപദവി അന്വേഷിക്കേണ്ടിവന്നേനെ” എന്നു, തരമറിയാതെ സ്തുതിക്കുക ശീലമില്ലാത്ത ഇൻഡ്യാസാമ്രാജ്യസിക്രട്ടേറിയായിരുന്ന സാലിസ്ബറിപ്രഭു ഇൻഡ്യാഗവർണ്മെണ്ടിലേക്കു ഒരിക്കൽ എഴുതി അയച്ചു. അക്കാലങ്ങളിലെ ഒരു റസിഡൻഷ് ശങ്കുണ്ണിമേനവനെപ്പറ്റി ശ്രദ്ധിയായി അഭിപ്രായം പറയുന്നുണ്ടായി. ഫുക്സ്-ൽ മദിരാശി ഗവർണ്മെണ്ടിലേക്കു അയച്ച ഒരു എഴുത്തിൽ മിസ്റ്റർ ജെ. ഐ. മിഞ്ചിൻ. താഴെ പറയുന്നപ്രകാരം എഴുതിയിരുന്നു: “ഈ രാജ്യങ്ങളിൽ ഒരു കൊല്ലത്തിൽപരം ഇരുന്നതിന്നുശേഷം, ശങ്കുണ്ണിമേനവന്റെ ശ്രേഷ്ഠമായ സ്വഭാവത്തേയും ഭരണനൈപുണ്യത്തേയും പറ്റി എനിക്കുള്ള ബഹുമാനം ഈ അവസരത്തിൽ ഉറപ്പിച്ചു പറയുന്നതു യുക്തമായിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പേർ അതു അർപ്പിക്കുന്നിടത്തോളം പൊങ്ങിയിട്ടില്ല. എന്നാൽ, തിരുവിതാംകൂറിലേക്കു സർ. ടി. മായവറാവു എത്രത്തോളം കാര്യമായിരിക്കുന്നോ അത്രത്തോളം തന്നെ കൊച്ചിരാജ്യത്തേക്കു ഈ ഉദ്യോഗസ്ഥനും കാര്യമായിട്ടുള്ളതാണ്.”

ചരിത്രം പുത്തിയാക്കേണ്ടതിലേക്കു, ശങ്കുണ്ണിമേനവന്റെ സഹോദരനായിരുന്ന ഗോവിന്ദമേനവന്റെ ഭരണത്തെപ്പറ്റി ഒരു ചുരുക്കവിവരംകൂടി അവസാനമായി ചേർത്തിട്ടുണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിന്നു തന്റെ പിതാവിന്റെയൊ സഹോദരന്റെയൊ ബുദ്ധിസാമന്ത്രിയൊ സ്വഭാവവിശിഷ്ടതയൊ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ, അദ്ദേഹത്തിന്നു തീക്ഷ്ണത യുക്തികൗശലവും, പരിഷ്കൃതസൽസ്വഭാവവും

അസാമാന്യമായ ബുദ്ധിയും ഉണ്ടായിരുന്നു. തന്റെ സഹോദരൻ നിശ്ചയിച്ചിരുന്ന രീതികളിൽതന്നെ അദ്ദേഹം പത്തു കൊല്ലത്തോളം സഫലമായി രാജഭാരം നടത്തി. എന്നാൽ പ്രത്യേകിച്ചും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉദ്യോഗകാലാവസാനമായപ്പോഴേയ്ക്കും അനുസരണക്കുറവും ബലഹീനതയും രാജഭരണത്തിൽ കടന്നുകൂടുവാൻ തുടങ്ങിയെന്നു സമ്മതിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല.

പുച്ഛികന്മാരെയും പുച്ഛകാലകാര്യങ്ങളെയുംപറ്റി പറയുമ്പോൾ നമ്മുടെ കാലത്തെ സ്ഥിതിഗതികളനുസരിച്ചു പറയുന്നത് ഭാഷാപരമായിരിക്കാം. പക്ഷെ, അതു വാസ്തവമായിട്ടുള്ളതാണ്. അവരുടെ സമകാലീനന്മാരിൽനിന്നും മുൻഗാമികളിൽനിന്നും ഏതുനിലയിലും ഉയർന്നവരെ അവർ അഹ്ലിക്കുംപോലു നാം സ്മരിക്കേണ്ടതും, അവർക്കു പിന്നീടുണ്ടായിട്ടുള്ളവരുടെ നിലയിൽ അവർ എത്താത്തതിനു അവരെ നാം കുറ്റം പറഞ്ഞുകൂടാത്തതും ആകുന്നു. നമ്മുടെ നില ഉപരിയായിട്ടുള്ളതാണെങ്കിൽ, അതു നമ്മുടേതിനേക്കാൾ അധികം അവരുടെ ശ്രമംകൊണ്ടുണ്ടായിട്ടുള്ളതാണ്. ഉച്ചസ്ഥിതിയിലെത്തുവാൻ നമുക്കു സാധിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അതിനു വേണ്ട മാർഗ്ഗം നിർമ്മിച്ചിട്ടുള്ളത് അവരാണ്. ആകയാൽ നമ്മുടെ, പുച്ഛികന്മാരെപ്പറ്റി പറയുമ്പോൾ അവരേക്കാൾ ശ്രേഷ്ഠരാണ് നാം എന്നു നടിക്കുന്നതായാൽ അതു സ്വപിതാവിന്റെ ചുമലിലിരിക്കുന്ന ശിശു “അച്ഛനേക്കാൾപൊക്കമുണ്ട് ഏനിക്കു” എന്നു പറയുന്നതുപോലെ ആയിരിക്കും.

൨ ആദിപരിത്രം.

ശങ്കരവാരീയരുടെ രണ്ടു മക്കളിൽ മുത്താൾ ആയിരുന്ന തോട്ടയ്ക്കാട്ടുശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ന്ൻവ മേടം ൮-ാം-ശനിയാഴ്ച ജനിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചെറുപ്പകാലത്തെക്കുറിച്ചൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂട. ചതിവനസരിച്ച്, അഞ്ചാമത്തെ വയസ്സിൽ അദ്ദേഹത്തെ എഴുത്തിനിരുത്തുകയും, എഴുത്തുപള്ളിയിലെ പാഠക്രമങ്ങളെ അനുസരിച്ച് അദ്ദേഹം പഠിക്കുകയും ചെയ്തു. സംസ്കൃതം ഇംഗ്ലീഷ് എന്നിവയുടെ ആദിപാഠങ്ങളെയും അദ്ദേഹം അഭ്യസിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിനുപതിനൊന്നുവയസ്സായപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അച്ഛൻ റസിഡണ്ടാപ്പീസിൽ ജോലിയായി; അതുകാരണം, പിന്നത്തെ ആറുവർഷത്തിൽ മിക്കതും ശങ്കരവാരീയർ തിരുവനന്തപുരത്തു കഴിച്ചുകൂട്ടി. മൗനന-ൽ അവിടെ ഒരു സർക്കാർ ഇംഗ്ലീഷ് സ്കൂൾ സ്ഥാപിച്ചു. അപ്പോൾ, ശങ്കരവാരീയർ തന്റെ രണ്ടു മക്കളെയും തിരുവനന്തപുരത്തു കൊണ്ടുപോയി, ആസ്ത്രേലിയയിൽ ചേർത്തു. മിസ്റ്റർ ജെ. റോബർട്ട്സ് എന്നൊരാളായിരുന്നു അതിലെ ഹോഡ് മാസ്റ്റർ. അദ്ദേഹം ഒരു നല്ല പണ്ഡിതനും, സമർത്ഥനായ ഉപദേശാദാതാവും ശിക്ഷാരക്ഷണങ്ങളിൽ കണിശക്കാരനും ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുക്കൽ പഠിക്കുവാൻ സാധിച്ചിട്ടുള്ള പല കുട്ടികളും പിന്നീടു വലിയ സ്ഥിതിയിൽ വന്നിട്ടുണ്ട്. തിരുവിതാംകൂർ ദിവാനായിരുന്ന നാണുപിള്ള, ദിവാൻപേഷ്കാരായിരുന്ന ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ, ഫൈക്കോടൻ ജഡ്ജിയും മായവരായ ദിവാൻജിക്ക് ഒരു ശല്യവുമായിരുന്ന വേദാഭീശമുതലിയാർ, എന്നിവർ ശങ്കുണ്ണിമേനോന്റെ അക്കാലത്തെ സ്നേഹിതന്മാരായിരുന്നു.

ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ മിസ്റ്റർ റോബർട്ട്സിന്റെ കൂട്ടി

കളിൽ പ്രഥമഗണനീയനായിരുന്നു. സൂക്ഷ്മമായിരുന്ന ആര്യസംവത്സരകാലത്തും അദ്ദേഹം ക്ലാസ്സിൽ ഒന്നാമനായിരുന്നു. പ്ലാറ്റോയുടെ ഉപദേശം, അദ്ദേഹം അന്നും ധർമ്മസംഗ്രഹം, ഗോപാലസംഗ്രഹം ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന് കളികളിൽ കൈതകളുണ്ടായിരുന്നു എങ്കിലും, മറ്റൊരാളെക്കാൾ കളികളുടെ മാതിരി കോപാലസംഗ്രഹം കളിക്കുകയായിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹം വിശേഷിച്ചും, ഗണിതശാസ്ത്രത്തിൽ അദ്ദേഹം ഒരു വിപ്ലവനായിരുന്നു. ഗണിതശാസ്ത്രത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്ന അഭിരുചി ജീവാവസാനംവരെ ഉണ്ടായിരുന്നു. ഗുരുതരങ്ങളായ രാഷ്ട്രഭരണകാര്യങ്ങളിൽ പ്രവേശിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ, വല്ലഭനാഥൻ അദ്ദേഹത്തോടു ചേർന്നുപോകുന്നതിൽ പരമമായ സന്തോഷം മററാണുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഗണിതശാസ്ത്രപഠനമായിരുന്ന കാനിപ്പൂർ, വേളുനഗർ എന്നീ നഗരങ്ങൾ വരുന്നതാൽ അദ്ദേഹത്തിന് ഒരു ഉപവേദിപ്പു സമായിരുന്നു. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഇംഗ്ലീഷ് സാഹിത്യത്തിലും നല്ല ജ്ഞാനമുണ്ടായിരുന്നു; മിസ്റ്റർ റാബർട്ട് സുവർണ്ണപുരസ്കാരത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്ന രസം കലാശ്രമണനിതാന്തമായ പാരായണത്തിൽ പ്രിയം ജനിപ്പിച്ചു. ആറാംവർഷത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ, പുതിയതായൊരു ക്ലാസ്സ് ആരംഭിക്കുവാൻ ശങ്കുണ്ണിമേനോനും പ്രൊഫിറ്റുള്ള വേറെ കുട്ടികൾ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല അതിനാൽ, മിസ്റ്റർ റാബർട്ട് സ് ശങ്കുണ്ണിയെ ഇവിടെനിന്നും കൊണ്ടുപോകാത്തപക്ഷം, സ്വകാര്യനിലയിൽ, ഏതെല്ലാം സഹായങ്ങൾ എനിക്കുകൊടുക്കാൻ കഴിയുമോ അവയുടെ ഫലമെല്ലാം ശങ്കുണ്ണിക്കുണ്ടാകുമെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.

എന്തെന്നാൽ, സ്ത്രീകൾ അയാൾ നിരുപമനായിനില്ക്കുന്നു; ശങ്കുണ്ണിയോടൊപ്പം പഠിപ്പുള്ള കുട്ടികളെപ്പോലെ തലകുലം ഒരു ക്ലാസ്സുണ്ടാക്കുന്നതും സാധിക്കുമെന്നു തോന്നു നില്ക്കുന്നു.

ഇക്കാരണങ്ങളാൽ തന്റെ മകൻ ഇനി തീരുവെന്നു പുറത്തു താമസിക്കുന്നതുകൊണ്ട് ഗുണമില്ലെന്നു ശങ്കരവാരിയർ തീർച്ചയാക്കി. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഏറണാകുളത്തേക്കു പോന്നു മകന്റെ സ്വഭാവവും സാമത്വവുംകണ്ട് അച്ഛൻ വളരെ അഭിമാനിച്ചു; ബ്രിട്ടീഷിൽ പണിയിൽ പ്രവേശിക്കണമെന്നാഗ്രഹിച്ചു; ജനറൽകുല്ലൻസായ്ക്ക് അവിടെ ഒരു ഉദ്യോഗം വാങ്ങിക്കൊടുപ്പാൻ സഹായിക്കാമെന്നു വാഗ്ദാനം ചെയ്തിരുന്നു. അതുവരെ, ആപ്പീസുജോലിയിൽ പരിചയം സമ്പാദിക്കുന്നതിന്നു ഫർമർ കച്ചേരിയിൽ പതിവായി ചെല്ലണമെന്നു അച്ഛൻ മകനോടു ആവശ്യപ്പെട്ടു; അപ്രകാരം രണ്ടു സംവത്സരം പോകുകയും ചെയ്തു. പണിയിൽ ഭയാശ്രമായ അറിവു മകനുകിട്ടി എന്നു തൃപ്തിപ്പെട്ടസമയം, റസിഡൻസിന്റെ സമ്മതത്തോടുകൂടി ശങ്കരവാരിയർ ശങ്കുണ്ണിമേനോനെ പോലീസ് ഹോൾ ഗുമസ്തനായി നിയമിച്ചു. “ഒടുവിൽത്തെ ആളുടെ സ്ഥാനത്ത്”, നിങ്ങളുടെ സമ്മതത്തോടുകൂടി, (പ്രായസ്സായ) എന്റെ മൂത്തമകൻ ശങ്കുണ്ണിയെ തപ്പാലത്തേക്കു വെക്കുവാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. ശങ്കുണ്ണി ഈ രണ്ടുകൊല്ലം കാലം, അതായത് തിരുവിതാംകൂറുരാജാവു തിരുമനസ്സിലെ സ്ത്രീ വിട്ടതിൽ പിന്നെ, അയാളുടെ മിക്കസമയവും സക്കാർജോലി പരിശീലിക്കുന്നതിൽ ഉപയോഗിച്ചുവരുന്നു. അയാളുടെ ഗുണങ്ങളെയും യോഗ്യതകളെയും കുറിച്ച് ഞാൻ വിസ്തരിക്കുന്നതു ഭംഗിയായിരിക്കുമല്ല. അതിനാൽ, ആ സ്ത്രീ ഹോൾ മാസ്റ്റർ മിസ്റ്റർ റാബർട്ട്സിന്റെ എഴുത്തിൽനിന്നു ഒരു ഭര

ഗം നിങ്ങളുടെ കാമമാനായി ഞാൻ അയക്കുകമാത്രം ചെയ്യുന്നു" എന്ന് ശങ്കരവാരിയർ റസിഡണ്ടിനു ഈ അവസരത്തിൽ എഴുതി അയച്ചു.

ഇതാ തെത്താവയസ്സായ ഒരു ചെറുപ്പക്കാരനെ ദിവാൻജിയുടെ അപ്പീസിൽ ഒരു വെച്ചിറവ ഹോഡ്ഗ്കിനായി നിയമിക്കുന്നത് അക്കാലത്ത് ഒരു സാഹസമായ ആത്മമാർഗ്ഗമായിട്ടാണ് കരുതിയിരുന്നത്; എന്നല്ല, അത് വ്യവസ്ഥിതങ്ങളായ അവകാശങ്ങളെ ഭംഗിച്ചതായിട്ടും കൂടി ആളുകൾ വിചാരിച്ചു. സർക്കാർ പണിയിൽ വളരെ തഴക്കവും പഴക്കവും ഉള്ള പ്രായംചെന്നവരാവല്ലാതെ മറ്റൊരാളുമാകാൻ ആവക പണികൾ ശരിയായും തൃപ്തികരമായും നടത്തപ്പെടുമെന്നു വിചാരിച്ചുകൂട; കുട്ടികളെപ്പിടിച്ച് അവയിൽ വെച്ചുകൊണ്ട് ഒരു ഗുണവും കിട്ടുകയില്ല എന്നൊക്കെ പഴമക്കാർ പറഞ്ഞുതുടങ്ങി. എന്നാൽ ഈ ചെറുപ്പക്കാരൻ അവരുടെ അനിഷ്ടസൂചനകളെ എല്ലാം മിഥ്യങ്ങളാക്കിത്തീർത്തു. ശങ്കണ്ണിമേന്ത് കാര്യങ്ങളിൽ വ്യക്തതയും ആജ്ഞാശക്തയും ഉണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിനു ചെറുപ്പമായിരുന്നു എങ്കിലും, പ്രായംചെന്നവരുടെ പ്രാപ്തിയും പരിപക്വതയും സ്വഭാവത്തിലും നടപടിയിലും ശൗര്യവുമുൾക്കൊണ്ടും അദ്ദേഹം പ്രദർശിപ്പിച്ചു. അതുകാരനും, ശങ്കണ്ണിമേനോൻ കാലതാമസംകൂടാതെ പണിയുടെയും കീഴിലുള്ളവരുടെയും നാഥനായിത്തീർന്നു എന്നുമാത്രമല്ല, വയോവൃദ്ധന്മാർ അദ്ദേഹത്തെ മകനല്ല; അദ്ദേഹത്തെക്കൊണ്ട് സന്തോഷസമേതം അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ച് പറഞ്ഞുതുടങ്ങി. അദ്ദേഹം ഈ നിലയിൽ മൂന്നു സംവത്സരക്കാലം കഴിച്ചുകൂട്ടി. അന്നെല്ലാം ബ്രിട്ടീഷിൽ ഒരു ജോലികിട്ടുവാൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു; പക്ഷെ ഫലിച്ചില്ല.

എന്നാൽ ഹവ്വൽ-ൽ, കോഴിക്കോട്ട് സദരമീൻകോ

ത്തിയിലെ ഭാൻഡ്വേദരുടെ പണിക്ക് ഒഴിവുവന്നു. അതിനുള്ള അപേക്ഷകന്മാരിൽനിന്ന് അതിലേക്ക് ഒരാളെ തിരഞ്ഞെടുക്കുന്നതിന്നു ഒരു പരീക്ഷ നടത്തേണമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ആ പരീക്ഷക്കു പോന്നു; അദ്ദേഹം ജയിച്ചുവെന്ന് ഒന്നാമനായിരുന്നു; അതുകൊണ്ട്, ആ വർഷാവസാനത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിനെ ആ പണിക്കായി നിയമിക്കയും ചെയ്തു. കല്പൻസാധിപ്പിന്നു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ സാമാന്യത്തിലധികം ഇഷ്ടമായിരുന്നു; തന്റെ ചെറിയ സ്റ്റേഫിതന്റെ ജയത്തിൽ അദ്ദേഹം വളരെ സന്തോഷിച്ചു, കൊച്ചിയിലെ ഗവർണ്ണർ-റേ-എന്നീ കാലത്തെ ആയുധക്കുടും മദിരാശിഗവൺമെന്റിലേക്ക് അയയ്ക്കുന്നതോടുകൂടി ഏഴുതിയ ചുഴുത്തിൽ ഇപ്രകാരം പ്രസ്താവിച്ചു:— “ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ തന്റെ രണ്ടു പുത്രന്മാരെയും സുനിയമനീയ്യയോടെ വളർത്തിക്കൊണ്ടുവരികയും, രണ്ടുപേരും വിശിഷ്ടന്മാരായ ചെറുപ്പക്കാരായിത്തീരുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. അവരെ രണ്ടാളെയും തിരുവനന്തപുരത്ത് ഇംഗ്ലീഷ് സ്കൂളിലാണ് പഠിപ്പിച്ചത്. മുത്തമകൻ കുറച്ചുകാലം അറുക്കുന്നതുമിട്ടു കച്ചേരിയിലായിരുന്നു. പിന്നീട് തന്റെ ഭാവിയിലെ അഭ്യയത്തിന്നുവേണ്ടി കോഴിക്കോട്ടു ജില്ലാ കോടതിയിലെ പരിഭാഷകന്റെ പണിക്ക് ഒരു അഭ്യർത്ഥനാർത്ഥിത്തീരുകയും, ഇതരന്മാരിൽനിന്നുള്ള പ്രാപ്തിവിശേഷത്താൽ അതിലേക്കു തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തു.” ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഗവർണ്ണർ ഓഫീസോടുകൂടി കോഴിക്കോട്ടു ജോലിയിൽ പ്രവേശിച്ചു.

എറണാകുളത്തു താമസിച്ചു് ഈ അഞ്ചു സംവത്സര കാലത്തു്, ഏടയുള്ള ആവസരങ്ങളിലെല്ലാം ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ സംസ്കൃതം പഠിക്കയും ഇംഗ്ലീഷ് സാഹിത്യത്തിൽ ഉള്ള പല വിശിഷ്ടകൃതികളെ വായിക്കുകയും ചെയ്തു. സം

സ്വതഃ പഠിപ്പിക്കുന്നതിന്നു സമർത്ഥനെന്നു കേളിക്കേട്ട പട്ട
ത്തു കൃഷ്ണൻനമ്പ്യാരുടെ അടുക്കൽ അദ്ദേഹത്തിന്നു സംസ്കൃതം
പഠിക്കുവാൻ സാധിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീഴിൽ ശങ്കുണ്ണി
മേനോൻ സംസ്കൃതത്തിൽ സാമാന്യം വ്യുൽപ്പത്തി സമ്പാദി
ച്ചു പിന്നീടുള്ള കാലത്തും സംസ്കൃതത്തിൽ ശങ്കുണ്ണിമേനോനോ
ടൊന്നു അഭിരുചിയെ നിലനിർത്തിവന്നു; എപ്പോഴെങ്കിലും
എടുത്തൊ സമാനശീലനാരായ സ്തോമിതന്മാരെക്കൊ കിട്ട
ന്നതായാൽ അപ്പോഴെല്ലാം അതു തീക്ഷ്ണതയോടെ പ്ര
കാശിക്കുകയും ചെയ്തു. പിന്നെ ൧൮൫൨ - ൫൩ എന്നീ
കാലത്ത് മഹാരാജാവൊരുമിച്ചു രീതിമാടനത്തിന്നു പോ
യപ്പോൾ ഒരുമിച്ചുണ്ടായിരുന്ന വിദ്വാനും വൈദ്യനുമായി
രുന്ന പാച്ചുമുത്തത്തിന്റെ അടുക്കൽ വ്യാകരണവും പഠി
ക്കുണ്ടായി.

ഇക്കാലത്ത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിനോദമാഗ്ഗങ്ങൾ
കുതിരസ്സുപാരി, വഞ്ചികളി, ശീടുകളി ചതുരംഗം എന്നിവ
യായിരുന്നു. കുതിരയെ നല്ലപ്പോലെ ഓടിക്കുവാൻ അദ്ദേ
ഹത്തിന്നു ശീലമുണ്ടായിരുന്നു; ആ വ്യായാമത്തിൽ അദ്ദേ
ഹത്തിന്നു അത്യാസക്തിയുണ്ടായിരുന്നു. പിന്നീട്, ഒരി
ക്കൽ അശ്വപാദോപദേശകൗശലക്കാരനായ വീരകേരളവ
ർമ്മനമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സായി മത്സരിച്ച് ഓടിക്കുന്നസമയം,
ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ നെഞ്ഞെടിച്ചുവീണു. അതുനിമിത്തം കു
റച്ചുദിവസം കിടക്കുകയും വൈദ്യന്റെ ഉപദേശപ്രകാരം
കുതിരസ്സുപാരി തീരെ നിർത്തുകയും ചെയ്തു. ജീവദാവസാനം
വരെ വഞ്ചികളിയിൽ അദ്ദേഹത്തിന്നു വലിയ അഭിനിവേശ
മുണ്ടായിരുന്നു. കൊച്ചിദിവാനായി അല്ലെ പ്രായചൈ
ന്നകാലത്തും, കൊച്ചിക്കാഞ്ഞാലിലും മൊറുരെ പുഴയിലും ഒരു
ചെറുപ്പക്കാരന്റെ ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി വഞ്ചിവലിക്കുന്ന
തും അതിന്നു മരംപിടിക്കുന്നതും പലപ്പോഴും ഓണാമായി

ജനം. ഇക്കാലത്ത് അദ്ദേഹം നല്ലൊരു ചതുരംഗക്കളിക്കാരനായിരുന്നു; എന്നാൽ അതുനിമിത്തം ഉറക്കമില്ലായ്മയും തലവേദനയും ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടിരുന്നതുകൊണ്ട്, ആ കളിയിൽനിന്നു പിൻമാറേണ്ടിവന്നു. എല്ലാക്കാലത്തും പ്രധാനവിനോദമാർഗ്ഗം ശീട്ടായിരുന്നു; മരിക്കുന്നതിന്നു രണ്ടുദിവസം മുമ്പുവരെ അതു കളിച്ചിരുന്നു. എല്ലാ ഞായറാഴ്ചകളിലും മറ്റു ദിവസങ്ങളിൽ പൈകുന്നേരവും ശീട്ടുകളിയുടെ യോഗം ഉണ്ടായിരുന്നു.

പൊല്പീസ് ഫോഡ് ഇമസ്സനായി ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ നിശ്ചിച്ച് ഒരു കൊല്ലമൊ മറ്റൊ കഴിഞ്ഞതോടുകൂടി, അദ്ദേഹം തെക്കേക്കരപ്പള്ളി നാരായണിഅമ്മയെ സംബന്ധം ചെയ്തു. അവരൊരു സുഗന്ധരസം, സൽസ്വഭാവിയും ആയിരുന്നു. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അവരെ വളരെ ഇഷ്ടമായിരുന്നു; അവർ മരിച്ചുകാലത്ത് അദ്ദേഹത്തിന്നു മൂപ്പന്മാരുടെ വയസ്സ് മാത്രമേ ആയിരുന്നുള്ളൂ. എന്നിലും അദ്ദേഹം വീണ്ടും ഒരു സ്ത്രീയെ വരിക്കുകയുണ്ടായില്ല. അദ്ദേഹം ജീവാവസാനംവരെ അവരുടെ സ്മരണയെ നവമായി നിർത്തിവെക്കുന്നു; ചിലപ്പോഴും, പ്രത്യേകിച്ചു ശ്രാദ്ധദിവസങ്ങളിലും, അദ്ദേഹം തന്റെ ദിനപത്രികയിൽ, അവർക്കായി സ്നേഹബദ്ധമാനചരസ്സര ഒരു ഉപഹാരം സമർപ്പിക്കുന്നപോലെ വിവരിച്ചുകൊണ്ടു തീർച്ചപ്പെടുത്തുന്നതുകൊണ്ടും. അദ്ദേഹത്തിന് അവരിൽ രണ്ടാണും ഒരു പെണ്ണും സന്താനങ്ങളായി ഉണ്ടായി. ആൺകുട്ടികൾക്കു രണ്ടുപേർക്കും നല്ല വിദ്യാഭ്യാസം ലഭിക്കുകയും, ഹവ്വെ-ൽ രണ്ടുപേരും ബി. എ. ബിരുദം സമ്പാദിക്കുകയും ചെയ്തു. കൊച്ചിക്കാരിൽ ആദ്യം ബി. എ. പരീക്ഷ ജയിച്ചവർ ഇവരായിരുന്നു. തന്റെ പേരോടുകൂടിയ മൂത്ത മകനെക്കുറിച്ച് ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ പലപ്പോഴും ശങ്കമുണ്ടായിരുന്നു. മലബാർ കലാകൃത്യങ്ങളെ ആ

പ്രീതിയിൽ നല്ലൊരു ജോലിയും വാങ്ങിക്കൊടുത്തു. എന്നാൽ മകൻ സ്നേഹിതനും സുഹൃത്തുക്കളും ആയിരുന്നു എങ്കിലും, അദ്ദേഹം അവസരം ഉച്ചാപദവാചകം തീരെ ഇല്ലാത്തതും ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഒരു സബ്ജക്ടിവ് ആയി ജോലിയിൽനിന്നു പിരിയുകയും കരോഷം ഇരുന്നു മരിക്കുകയും ചെയ്തു. രണ്ടാമത്തെ മകൻ കൃഷ്ണമേനോൻ, ബി. എൽ. ക്രിസ്റ്റിയൻ മദിരാശി ഹൈക്കോടതിയിൽ സന്നിവേശി. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ വളരെ പ്രീതി ഉണ്ടായിരുന്ന ആയിരം ചൊല്ലാത്ത തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ചൊല്ലാത്ത കൃഷ്ണമേനോൻ തിരുവിതാംകൂറിൽ ഒരു ഡിസ്ട്രിക്ട് ജഡ്ജിയുടെ ഉദ്യോഗം കൊടുത്തു. ചൊല്ലാത്ത ആദ്യം അദ്ദേഹത്തെ കൊച്ചി മഹാജനാധിപതിയിൽ ഒരു ജഡ്ജിയായി നിയമിച്ചു. മഹാജനാധിപതിയിൽനിന്നു പിരിയുകയും ചെയ്തു. കൃഷ്ണമേനോൻ സാഹസിക കർമ്മങ്ങളും ഇപ്പോഴും ഉണ്ട്.

൩ ബ്രിട്ടീഷിൽ ഉദ്യോഗം.

ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അധികകാലം കോഴിക്കോട്ട് ഇരുന്നില്ല. സിവിൽകോടതിയിലെ ജഡ്ജിയായി ഒന്നിൻ ചിലവാനം സംവത്സരം ഇരുന്നശേഷം, അദ്ദേഹം ബ്രിട്ടീഷ് കൊച്ചിയിലെ പ്രധാനപ്പെട്ട സർ അമീൻകോടതിയിലേക്കു ശിരസ്സുദാരിയായി മാറപ്പെട്ടു. ഈ രണ്ടു കോടതികളിലേയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജോലിയെപ്പറ്റിയൊ ജീവിതത്തെപ്പറ്റിയോ ഇപ്പോൾ ഒന്നും അറിയുന്നില്ല. എന്നാൽ, അദ്ദേഹത്തിന് ഉടനെ സിവിൽ സമാനകാര്യം അന്നത്തെ ജോലി പ്രാപ്തികരമായിരുന്നു എന്നു തെളിയിക്കുന്നു.

ണ്ട്. ഫവർൻ-ൽ അദ്ദേഹം വകുപ്പുകളിലേക്ക് ആവശ്യമുള്ള പരീക്ഷകൾ ജയിച്ചു. അടുത്ത വർഷത്തിൽ അദ്ദേഹത്തെ കൊച്ചി അതിർത്തിക്കടുത്തുള്ള വെളിയങ്കോട്ടെ മുൻസിപ്പായി നിയമിച്ചു. അവിടെ അദ്ദേഹം ഏകദേശം ഏഴുസംവത്സരം സുഖമായും അസ്വാസ്ഥ്യങ്ങൾ കൂടാതെയും ജോലി നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

ഒരു മുൻസിപ്പിന്റെ നിലയിൽ, അദ്ദേഹത്തിന് അസാധാരണമായ കീഴ്തി സമ്പാദിപ്പാൻ സംഗതിവന്നു. അക്കാലത്ത് മലബാറിൽ ഉൽകൃഷ്ടവിദ്യാഭ്യാസം സമ്പാദിച്ച മുൻസിപ്പ് അദ്ദേഹം മാത്രമായിരുന്നു; എന്നുമാത്രമല്ല, സത്യാസന്ധനായ റൊളം അദ്ദേഹം മാത്രമായിരുന്നു. അന്നാളിൽ അദ്ദേഹം ഒഴിവുള്ള മിക്ക സമയവും നിയമം പഠിക്കുവാനായി ഉപയോഗിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിചിത്രമായ സത്യാസന്ധത, ഉദാരശീലം, വിനയം, മയ്യാദ, പൗരജനമായ പെരുമാറ്റം മുതലായ സൽഗുണങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തെ തെക്കേ മലബാറിൽ അത്യന്തം ബഹുമാനിക്കപ്പെട്ട ഒരു ഓക്കീതിയ്ക്കു്. അന്നത്തെ സിവിൽ ജഡ്ജിയായിരുന്ന മിസ്റ്റർ മൊറിസിനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുഗാമിയായ മിസ്റ്റർ കൊള്ളിനും അദ്ദേഹത്തോടു വളരെ ബഹുമാനമായിരുന്നു; ആ ബഹുമാനത്തെ അവർ പരസ്യമായി കാണിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. ഫവർൻ-ൽ മിസ്റ്റർ മോറിസ് ശങ്കുണ്ണിമേനവനെ ഒരു സഭാമീന്റെ സ്ഥാനത്തേക്കു ശിപാർശ ചെയ്തതും, റായന്ന ഒഴിവിൽതന്നെ ആ സ്ഥാനം കിട്ടുമെന്ന് അദ്ദേഹത്തോടു സംശയംകൂടാതെ പറയുകയും ചെയ്തു. അക്കാലത്ത് മലബാറിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന വിശുതനായ മിസ്റ്റർ ഹാളോയെ ശങ്കുണ്ണിമേനോപ്പാറി വളരെ പുകഴ്ത്തുകയും, മലബാറിലെ ആചാരങ്ങളേയും അവകാശങ്ങളേയും പറ്റി ഏഴുരീട്ടുള്ള തന്റെ ഉപന്യാസങ്ങളെ ഏ

ല്ലാം ശങ്കുണ്ണിമേന്റെറ തുണഭോഷനിരൂപണത്തിനായി അയച്ചുകൊടുക്കുകയും ചെയ്തു. മദിരാശി ഗവണ്മെണ്ടുംകൂടി അവർ നടപ്പാക്കുവാൻ വിചാരിക്കുന്ന നിയമങ്ങളെപ്പറ്റി ശങ്കുണ്ണിമേനവന്റെറ അഭിപ്രായത്തെ അറിയുക പതിവായിരുന്നു.

അദ്ദേഹത്തിന്റെറ ദിനപത്രികകളിൽനിന്ന്, - അവ അപൂർണ്ണങ്ങളും ശരിയായി എഴുതീട്ടുള്ളവയും അല്ലെങ്കിലും, - ശങ്കുണ്ണിമേന്റെറ ജീവകാലത്തിലെ ഏറ്റവും സന്തോഷമായ കാലം അതായിരുന്നു എന്ന് എടുപ്പത്തിൽ മനസ്സിലാക്കാവുന്നതാണ്. അന്ന് അദ്ദേഹത്തിന്റെറ അച്ഛന്റെറ കീഴ്തി ഉച്ചത്തിൽ എത്തിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു; താനും ലോകഗതിയിൽ ക്രമത്തിൽ കയറിവന്നിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിനു ഹിതമായ ജോലികൾ വേണ്ടതുണ്ടായിരുന്നു; എങ്കിലും അവ തനിക്കിഷ്ടമായ പുസ്തകങ്ങൾ വായിക്കുന്നതിനും വിനോദങ്ങളിൽ ഏർപ്പെടുന്നതിനും പ്രതിബന്ധങ്ങളായിരുന്നു മില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെറ സ്നേഹഭാജനമായിരുന്ന ഒരു ഭാര്യയും പിൻകാലങ്ങളിൽ ഭർത്തവുമായിരുന്ന ദേഹസുഖവും ആരോഗ്യവും അന്ന് അദ്ദേഹത്തിന് ഉണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെറ സ്നേഹിതന്മാരുടെ തുക ദിനംപ്രതി വർദ്ധിച്ചുവരികയും അവരുടെ സ്നേഹബഹുമാനങ്ങൾകൊണ്ട് അദ്ദേഹം സന്തോഷിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെറ വർണ്ണനീയമായ ഉപചാരത്തെ സ്വീകരിക്കാനുള്ള അതിഥികൾ ഇല്ലാത്തദിവസമുണ്ടായിട്ടില്ല.

ഏപ്രിൽ-ൽ ശങ്കുണ്ണിമേനവന്റെറ സാധാരണദിനസരിക്ക് ഒരു മാറ്റം വന്നു. അടുത്ത സംവത്സരത്തിൽ വീരകേശവമ്മരാജാവ് കൊച്ചിരാജ്യംവിപതിയായി. ബുദ്ധിമാനം വിദ്യാസമ്പന്നനും യൗവനയുക്തനുമായിരുന്ന ആ രാജാവ് തന്റെറ ജോലിയിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതിനു മു

മ്പ് ദേശസഞ്ചാരം ചെയ്തുകൂടി തന്റെ അറിവിനെ ഉറപ്പിച്ചു വളരേത്തന്നമെന്നു നിശ്ചയിച്ച്, ഫവറൈൽ ഭീഷണകഴിഞ്ഞ ഉടനെ ഭേദാടനം ചെയ്യാനൊരുക്കം മഹാരാജാവ്, ശങ്കുണ്ണിമേനവനെ അസാമാന്യമായി സ്നേഹിക്കയും അത്യാനന്ദം ബഹുമാനിക്കയും ചെയ്തിരുന്നതിനാൽ, മഹാരാജാവോടുകൂടി യാത്രചെയ്യാൻ മാത്രമല്ല യാത്രക്കാരുടെ സകല ചുമതലകളും വഹിക്കുവാൻകൂടി ശങ്കുണ്ണിമേനവനോടാവശ്യപ്പെട്ടു. കൊച്ചിസർക്കാരിന്റെ അപേക്ഷ അനുസരിച്ച് മദിരാശിഗവണ്മെന്റ് ആ ആവശ്യത്തിനായി ഒരു സംവത്സരത്തെ അദ്ധ്യക്ഷ ശങ്കുണ്ണിമേനവനെ കൊടുത്തു. യാതൊരു പ്രതാപവും രാജമിന്നവും കൂടാതെ കുറച്ചാളുകളോടുകൂടി യാത്രപുറപ്പെട്ടു. ഇറങ്ങി താമസിക്കേണ്ടിവരുന്ന സ്ഥലങ്ങളിലെല്ലാം രാജാപമാരങ്ങളോടൊന്നുതന്നെ കൂടാതെ കഴിച്ചാൽ കൊള്ളാമെന്നുകൂടി തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു ഗവണ്മെന്റിനോടു പ്രത്യേകം ആവശ്യപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. നാട്ടിലെ പ്രമാണിയായ പാലിയത്തു വലിയച്ചന്തവർകളും, വൈദ്യസംബന്ധമായ ആവശ്യങ്ങൾക്ക് ബ്രിട്ടീഷ് കൊച്ചിയിലെ ആസ്സതിയിലെ പ്രധാന ഉദ്യോഗസ്ഥനായ ഡാക്ടർ പ്രിങ്കർ എന്ന സായ്പും എഴുന്നള്ളത്തൊന്നിച്ചുണ്ടായിരുന്നു. തിരുമനസ്സുകൊണ്ടും, ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും മറ്റു പ്രമാണികളും കുതിരപ്പുറത്തോ പല്ലക്കുകളിലോ മറ്റു വാഹനങ്ങളിലോ കയറിയും മറ്റുള്ളവർ നടന്നുമാണ് യാത്ര ചെയ്തിരുന്നത്. അവർ ഒരു ദിവസത്തിൽ പത്തിൽ കുറയാതെയും ഇരുപതുനാഴികയിൽ കൂടാതെയും ദൂരമെ യാത്ര ചെയ്തിരുന്നുള്ളു; വഴിക്കു താമസത്തിന്നു സാധാരണമായി കൂടാരങ്ങളായിരുന്നു. അവർ സെറുകയ്ക്കുമായി കോയമ്പത്തൂർ, ബങ്കളൂർ, പൂന, ഇന്ദൂർ, ബോപ്പാൽ മുതലായ രാജ്യങ്ങളിൽകൂടി സഞ്ചരിച്ച് ഫവറൈൽ ഫെബ്രുവരിമാസത്തിൽ

കാശിയിൽ ചെന്നുവേണം. അവിടെനിന്ന്, തിരുമനസ്സിലേക്ക്, കല്ലുത്ത, ജഗന്നാഥം, മസ്തിപട്ടണം, മദിരാശി മുതലായ സ്ഥലങ്ങളിൽ കൂടി സഞ്ചരിച്ച്, ഒക്കിണതീരത്തു രാമേശ്വരം മുതലായ പുണ്യസ്ഥലങ്ങളേയും ഒഴിച്ചുകൊണ്ട് കൊച്ചിക്ക് മടങ്ങേണമെന്നുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ, തിരുമനസ്സിലെ ഈ മോഹം സാധിക്കാനിടയായില്ല. കാശിയിൽ വെച്ചു തിരുമനസ്സിലേക്കു വസുദിതരോഗം തുടങ്ങുകയും ഫെബ്രുവരി ൨൧-ാംനു തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു തീപ്പെടുകയും ചെയ്തു. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ആ വ്യസനവർത്തമാനം അന്നത്തെ ദിവാനെ അറിയിച്ചത് ഈവിധമായിരുന്നു:

“ബഹുമാനപ്പെട്ട അർജ്ജുന,

ഇന്നുരാവിലെ ഏകദേശം പതിനൊന്നുമണിക്ക് കൊച്ചിമാമാരാജാവു തീപ്പെട്ടുപോയിരിക്കുന്നു എന്ന് എനിക്കു വ്യസനത്തോടുകൂടി അറിയിക്കേണ്ടിവന്നിരിക്കുന്നു. എന്റെ ഇതിരമുഖിലത്തെ ഏഴുത്തയച്ചശേഷം, തിരുമനസ്സിലേക്ക് വയറിൽ കുറച്ചു സുഖമേടുത്തുടങ്ങി. ഇന്നലെ രാവിലെ മുതൽ തിരുമനസ്സിലെ വയറിൽനിന്നു രക്തംപോയിത്തുടങ്ങി, ഉടനെ തിരുമനസ്സിലേക്കു വസുദിതരോഗം പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതായും കണ്ടു. രാത്രി മുഴുവനും രാവിലെയുമായി വളരെ ചോരപോവുകയാൽ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു മോഹാലസ്യവും ക്ഷീണവും അധികമായതോടുകൂടി തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു തീപ്പെടുകയും ചെയ്തു. ഭീനം കഠിനം അപായസ്ഥിതിയിലാണെന്നറിഞ്ഞിരുന്നു ഏതിലും, ഇത്രവേഗം കാര്യം അവസാനിക്കുമെന്ന് ഒരുത്തനും വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല. ഇനി ഞാൻ പറയേണ്ടതെന്താ? എന്നു നിങ്ങളുടെ അനുസരണത്തോടുകൂടിയ മകൻ.”

അന്ന് ആ യാത്രക്കാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ വളരെ ആളുകളെ വസുദിതരോഗം പിടിപെട്ടു. അവരിൽ പലരും മരിച്ചു;

ഭീനക്കാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ പാലിയത്തച്ചനും പെട്ടുതിനാൽ, ബാക്കിയുള്ളവർ ഉടനെ കൊച്ചിയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ കല്പത്താവഴിക്കു പുറപ്പെട്ട് മദിരാശിയിൽ കൂടെ പോന്ന് കൊച്ചിയിൽ തിരിച്ചെത്തി. തമ്പുരാന്റെ മരണത്താൽ അദ്ദേഹത്തിനു വളരെ അസ്വസ്ഥതയ്ക്കിടവന്നു: ആ തമ്പുരാനിൽനിന്നു തനിക്കും തന്റെ രാജ്യത്തിനും വളരെ നന്മകൾ ഉണ്ടാകുമെന്നു വിചാരിക്കാൻ അദ്ദേഹത്തിനു പല കാരണങ്ങളും ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. ആ തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു കുറച്ചുകാലംകൂടി ജീവിച്ചിരുന്നു എങ്കിൽ, ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ നിശ്ചയമായും ദിവാൻപദത്തിൽ തന്റെ അച്ഛന്റെ പിൻഗാമിയാകുമായിരുന്നു. ആ ദേശസഞ്ചാരംകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിന് ഒരു വലിയ ഗുണമുണ്ടായി. അതിന്റെ അവസാനം ദുഃഖകരമായിരുന്നു എങ്കിലും, അത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീഴ്ത്തിയെ നല്ലപോലെ പ്രകാശിപ്പിച്ചു.

ഈ ചുമതലയേറിയ കാര്യത്തെ നിർവ്വഹിച്ചുകാലത്ത് അദ്ദേഹം കാണിച്ച ശാന്തതയും, ധൈര്യവും ചിത്തസാമർത്ഥ്യവും യാത്രക്കാരുടെ ഇടയിൽ നല്ലൊരു അഭിപ്രായത്തെ ജനിപ്പിക്കുകയും അവർവഴി ശങ്കുണ്ണിമേനന്റെ യശസ്സിന് ഒരു നല്ല പ്രചാരം സിദ്ധിക്കുകയും ചെയ്തു.

ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ വെളിയങ്ങോടിൽ ജോലിനോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്ന കാലത്താണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അച്ഛൻ മരിച്ചതും, ആ സ്ഥാനത്തേക്ക്, അന്നത്തെ ദിവാൻപേഷ്കാരും മിസ്റ്റർ കള്ളൻസാസ്സിന്റെ ആശ്രിതനും സേവനമായിരുന്ന വെങ്കിട്ടരായരെ നിയമിച്ചതും. ശങ്കരവാരിയക്ക് തന്റെ സ്ഥാനത്തു മകനെ നിയമിച്ചുകണ്ടാൽ കൊള്ളാമെന്നുണ്ടായിരുന്നു. ആ ആഗ്രഹസിദ്ധി വരുന്നതുവരെ ജീവിച്ചിരിക്കാൻ സാധിക്കാത്തതുകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിനു

വളരെ ആശാഭംഗമുണ്ടായി. കൊച്ചിരാജ്യകാര്യങ്ങളെപ്പറ്റി ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ പരിചയിച്ചിരിക്കുവാനായി, അപ്പോൾ മകനും താമസിൽ കാണുന്നസമയത്ത് ആ രാജ്യഭരണകാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് സംസാരിക്കുകയും മറ്റു സമയങ്ങളിൽ അവയെപ്പറ്റി എഴുത്തുകത്തുകൾ നടത്തുകയും ചെയ്ത പതിവായിരുന്നു. ആ വക എഴുത്തുകളിൽ രണ്ടെണ്ണം മാത്രമേ കണ്ടുകിട്ടിയിട്ടുള്ളൂ.

ചേലൻതാവളം,

൧൮൫൩ നവമ്പർ, ൩൦-ാം-നു-

“എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ടമകനെ,

ഞാൻ ഏകദേശം പതിനെട്ടുദിവസമായി നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്ന നിലനികുതിക്കാര്യം ഇന്നു പൂർത്തിയായി എന്നു സന്തോഷത്തോടെ അറിയിക്കുന്നു. വസ്തുക്കളിൽനിന്ന് ഇപ്പോൾ നോക്കിത്തന്നപ്രകാരം (൧൫,൦൦൦ പ) കൊല്ലത്തിൽ 4,000-കയോളം കരം ഉണ്ടാകുന്നതാണ്. ഞാൻ ഇന്നുവൈകുന്നേരം കൊഴിഞ്ഞാമ്പാറയ്ക്കുപോകും; അവിടെനിന്ന് രണ്ടാമുനൊന്നു ലിപസത്തിനകം തത്തമംഗലത്തെക്കും പോകുന്നതാണ്. അവിടെനിന്ന് ഡിസമ്പർ അഞ്ചാം തിയ്യതിയോ ആറാംതീയതിയോ ഞാൻ തൃശ്ശിവപേരൂർക്കു മടങ്ങിപ്പോകും എന്ന്

സ്വന്തം സ്റ്റേമറിതൻ.”

പലകാരണങ്ങളെക്കൊണ്ടും, പ്രത്യേകിച്ചുവെങ്കിട്ടരായരുടെ കീഴിൽ ജോലിയെടുപ്പാൻ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ മനസ്സിലാക്കുന്നതുകൊണ്ടും, ദിവാൻ ചേച്ചുവായുദ്യോഗം തനിക്കുവേണമെന്നു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ മോഹമില്ലാത്തതെന്നു എങ്കിലും, ശങ്കരവാരിയരുടെ മരണത്തോടുകൂടി അതുവേണമൊ എന്നു നന്നോടാവശ്യപ്പെട്ടമെന്നു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ വിചാരിച്ചിരുന്നു. അപ്പോൾ ഏകദേശം കഴിഞ്ഞു, ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ

വലിയതന്മൂലം തിരുമനസ്സിനെയും വലിയമതന്മൂലം തിരുമനസ്സിനെയും മറ്റും കാണുവാൻ ചെന്നുവരുന്ന, അവർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുത്തു നിൽക്കുന്നവർക്കുവേണ്ടി വളരെ പുകഴ്ത്തിപ്പറഞ്ഞു. രസിധന്യസായ്പും, “അദ്ദേഹം നമ്മുടെ രാജ്യത്തെ ധനസമൃദ്ധിയും ഐശ്വര്യവും ഉള്ളതാക്കിത്തീർത്തുപോയിരിക്കുന്നതിനാൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആ പ്രശസ്തനാമം മേലാലും നമുക്കു നന്മയെക്കൊണ്ടുതിരിക്കയില്ലാ” എന്നുഭിപ്രായപ്പെട്ടു. തിരുമനസ്സുകൊണ്ടാകട്ടേ രസിധന്യകളെ അദ്ദേഹത്തിന് കൊച്ചിയിൽ ഒരുദ്യോഗത്തോൾ ഉള്ളതായി പറയായ്ക്കാരണം അദ്ദേഹത്തിന് കുറച്ചു സുഖക്കേടുണ്ടായി. അന്നത്തെ ഗവണ്ണറായിരുന്ന ഹാരിസ് പ്രഭുവിന് ശങ്കുവായിരക്കുറിച്ചു പല അഭിപ്രായമായിരുന്നു. ഈ സംഭവങ്ങളെ സംബന്ധിച്ച് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പത്തെ ചെമ്പ്രവടി മഹാരാജ-ലെ ഡയറിയിൽ ഇപ്രകാരം എഴുതിയിട്ടിട്ടുണ്ട്:—എനിക്കു കയറാം കിട്ടുവാൻ ഞാൻ ശ്രമിക്കേണം, എന്റെ അടുത്തു സ്ഥാനം വാങ്ങുന്നവർ പ്രവൃത്തി വിശേഷവും എനിക്കു ഉദ്യോഗക്കയറ്റത്തിന് കാരണങ്ങളായേക്കാവുന്നതുകൊണ്ട്, ആ വക സംഗതികൾ മറക്കുന്നതിനുമുമ്പത്തെ ഞാൻ അപേക്ഷിക്കുവാൻ നല്ലത്. പേഷ്വാരുദ്യോഗത്തിന് ആരെനിയമിക്കണം എന്നതിൽ എന്റെ സ്ഥാന തന്മൂലം അല്ലെങ്കിൽ ആരുവെച്ചിട്ടുള്ളതായി എനിക്കുതോന്നുന്നില്ല; അതുകിട്ടുവാൻ മല്ലിടത്തക്ക നല്ല. എന്റെ അധികാരങ്ങളെ തിരികെ ഗണിച്ചുകൊണ്ടാത്തതിൽ എനിക്കു ക്ലേശമുണ്ട്. ഞാൻ കൊച്ചിസർക്കാരിനെ മൂന്നു സംവത്സരം സേവിച്ചിട്ടുണ്ട്, മഹാരാജാവൊരുമിച്ചുപത്രചെയ്തതിൽ എന്റെ കയ്യിൽനിന്നു ചിലവായിട്ടുള്ള ആറായിരത്തോളം ഉറപ്പികൾ സർക്കാരിൽനിന്ന് എനിക്കു വെച്ചുതന്നിട്ടുള്ളത് മറ്റൊന്നും ഉറപ്പികമാത്രമാണ്. ഈ

രാജ്യത്തെ അഭിദ്വേഷിസ്ഥിതിയിൽക്കൊണ്ടുവന്നത് എന്റെ അർപ്പണം. ഒഴിവ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മരണം നിമിത്തമാണ് ഉണ്ടായിട്ടുള്ളത്. ആ സ്ഥാനത്തെക്ക് അർഹതയുള്ളതായി നാട്ടിൽ മറാഠരും ഇല്ലതാനും.”

ശങ്കണ്ണിമേനവനെ ഫവരിൽ സപ്താഹമാസത്തിൽ വെളിയത്തോടുകൂടി പൊന്നാനിയിൽ. അവിടെ നിന്ന് ഫവരിൽ ജനവരിയിൽ ഏർപ്പാടിലേക്കും മാറി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രിയതമയും യൗവനയുക്തയുമായിരുന്ന ഭാര്യയും, ശങ്കണ്ണിമേനോൻ വളരെ സ്നേഹിച്ചിരുന്ന അവരുടെ ഏകപുത്രനും അദ്ദേഹം പൊന്നാനിയിലിരുന്ന കാലത്തു മരിച്ചു. ഇതുകൾക്കുപുറമെ, പൊന്നാനിയിലേയും മേയ്ക്കരിയിലേയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവിതത്തിൽ വിശേഷവിധിയായി ഒന്നും ഉണ്ടായിട്ടില്ല.

അദ്ദേഹം ഒരു സദാശീവൻ സ്ഥാനത്തെ ആഗ്രഹിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോഴാണ് അദ്ദേഹത്തെ ഒരു ഡെപ്യൂട്ടികലക്ടറായി നിയമിച്ചിരിക്കുന്നവിവരം ഗസറ്റിൽകണ്ട് അതുതപ്പെട്ടവാനിടയായത്. “മാർച്ച് ൧൨-ാം-നും അനവധി ഡെപ്യൂട്ടികലക്ടർമാരെയും മജിസ്ട്രേറ്റുമാരെയും നിയമിച്ചിട്ടുള്ള കൂട്ടത്തിൽ ഒരു ശങ്കണ്ണിമേനോൻ (അതു ഞാൻതന്നെ ആയിരിക്കണം) നിയമനൽവേലി ഡെപ്യൂട്ടികലക്ടറായി നിയമിച്ചു കാണുന്നു” ഡെപ്യൂട്ടികലക്ടർ എന്ന സ്ഥാനം ഒരു പുതിയ സൃഷ്ടിയായിരുന്നു; ആദ്യമായി ഒരു ജോലിക്കു തിരഞ്ഞെടുത്ത കൂട്ടത്തിൽ ശങ്കണ്ണിമേനോൻ, ശേഷത്തോശാസ്ത്രി, രാമയ്യങ്കാർ എന്നിവർ പെട്ടിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന് കിട്ടിയത് ഫാരിസ് പ്രഭു നിമിത്തമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തെ ഒരു ഡെപ്യൂട്ടികലക്ടർ സ്ഥാനത്തേക്കു നിയമിച്ചത് അദ്ദേഹത്തിനും കൊച്ചിരാജ്യത്തേക്കും ഒരുപോലെ ഗുണമുള്ളതായിരുന്നു. അതിൽനിന്നുണ്ടായിട്ടുള്ള പലവിധവും ദിവാനായകാലത്ത്

ഉപകരിക്കാതിരുന്നിട്ടില്ല.

ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ താമസിയാതെ തിരുനൽവേലിയിൽ പോയി ഫ്രാൻസിസ് ഏജിൾമാസത്തിൽ പുതിയ ഉദ്യോഗം ഏറ്റെടുത്തു. പോകുന്നതിനു മുമ്പ് അദ്ദേഹം എറണാകുളത്തുവന്ന്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉദ്യോഗക്കയറ്റത്തിൽ വളരെ സന്തോഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സിലേയും രാജകുടുംബത്തിലെ മറ്റു ചില അംഗങ്ങളേയും കണ്ടു. സ്വന്തം സ്ഥാനം സംശയത്തിലിരുന്ന വെങ്കിട്ടായക്കുൾ ശങ്കുണ്ണിമേനവന്റെ ഉദ്യോഗക്കയറ്റം സന്തോഷപ്രമേല്ലായിരുന്നു എങ്കിലും അദ്ദേഹത്തേയും ചെന്നു കണ്ടു. “എന്റെ ഉദ്യോഗക്കയറ്റത്തിൽ ദിവാൻ സന്തോഷമുള്ളതായി തോന്നുന്നില്ല. അതൊരു സാമൂഹ്യമായ ഉദ്യോഗമാണെന്നും എന്റെ തസ്തിക മുന്നോ നാലോ മേലധികാരികളുടെ ചുവട്ടിലാണെന്നും മറ്റും പറഞ്ഞു.” ശങ്കുണ്ണിമേനവൻ ഒരു സംവത്സരം മാത്രമേ തിരുനൽവേലിയിൽ ഇരുന്നുള്ളൂ. എങ്കിലും ആ കാലം മുഴുവൻ കഠിനമായ ജോലികൊണ്ടും ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു വന്നുകൊണ്ടിരുന്ന പണികൊണ്ടും വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടി. ആ ജില്ല കലഹങ്ങൾക്കൊണ്ടു സ്വസ്ഥമാകാത്തതിലായിരുന്നു; വേണ്ട ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹത്തിന് അടുത്ത പത്തു താലൂക്കുകളിലെ പോലീസുകാരുടേയും ചില പേരും നോക്കേണ്ടിവന്നതിനാൽ, ആ കാലത്ത് അടുത്തടുത്തു വേണ്ടിവന്നിരുന്ന യാത്രാക്ലേശവും വളരെ അനുഭവിച്ചേണ്ടിവന്നു. “കൊയന, കൊയന, കൊയന, ഇന്നു ഇരുപത്തിനാലു ഗ്രെയിൻ ആയിട്ടുണ്ട്.” എന്ന സംഗതി അദ്ദേഹത്തിന്റെ പല ദിവസങ്ങളിലെ ഡയറിയിലും കാണുന്നുണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കലക്ടർ ജെ. സി. വർ എന്ന സാധൂായിരുന്നു; അദ്ദേഹം കാര്യപ്രാപ്തനും മനസ്സാക്ഷി

യെ ബഹുമാനിച്ചിരുന്ന ആളുമായിരുന്നു; എങ്കിലും, അദ്ദേഹത്തെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നതെന്നതു ശ്രമസാദ്ധ്യമായിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹം ഒരു കീഴ്വർഗ്ഗസ്ഥന്റെ നിലയിൽ, പ്രത്യേകിച്ച് ഒരു മജിസ്ട്രേറ്റിന്റെ നിലയിൽ, ചെല്ലിപ്പോയ പ്രവൃത്തികളെ അഭിനയിച്ചു സാധുവർക്കും പലതവണയും ചൊണ്ടിട്ടുള്ളതുകൊണ്ടു, ശങ്കണ്ണിമേനോൻ സാധുവർകളെ നല്ല പണ്ണം സന്തോഷിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നറിയാവുന്നതാണ്. തിരുനൽവേലി ആ കാലത്തു രാമേശ്വരം മുതലായ പുണ്യസ്ഥലങ്ങളിലേക്കു പോകുന്നവരുടെ താവളസ്ഥലമായിരുന്നതുകൊണ്ടു, തീർത്ഥാടികളെക്കൊണ്ടുള്ള ഉപദ്രവം അന്ന് അദ്ദേഹത്തിനു വളരെ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. “രാമേശ്വരത്തു നിന്നു തിരിച്ചുവരുന്ന വളരെ മലയാളികൾ വന്നുചേർന്നു. അവരിൽ ചിലർക്കു ഭക്ഷണവും ചിലർക്കു യാത്രച്ചിലവും കൂടി എനിക്കു കൊടുക്കേണ്ടിവന്നു.” ഇങ്ങനെ ഡയറിയിൽ കൂടക്കൂടെ കാണുന്നുണ്ട്.

ഇതിനിടയ്ക്കു കൊച്ചിയിലെ കാര്യങ്ങൾ ഭഗവതപ്പട്ടത്തിലേക്കു വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ശങ്കരവാര്യരെപ്പോലെതന്നെ ദിവാൻപദത്തിലേക്കു കയറിച്ചെന്ന ചെങ്കിട്ടരായരും ഉദ്യോഗവിഷയങ്ങളിൽ നല്ല ചരിത്രവും ഇംഗ്ലീഷ് ഭാഷാ പരിജ്ഞാനവുമുള്ള ആളായിരുന്നു. ജനറൽ കമ്മൻസാസ്സ്, തന്റെ മുൻഗാമിയുടെ നിശ്ചയങ്ങൾക്കു മാറ്റം വരുത്താതെതന്നെ രാജകാര്യങ്ങൾ നടത്തിയാൽ മതിയെന്നു വെങ്കട്ടാറുവീനെ ഭദ്രമായി ഏല്പിച്ചിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഈ ഉപദേശത്തെ പിന്തുടന്ന് ആദ്യം രാജ്യം ഭംഗിയായി ഭരിച്ചു. എങ്കിലും, ഒരു സംവത്സരം കഴിഞ്ഞപ്പോഴേക്കും ബുദ്ധിമുട്ടുകൾ നേർന്നുതുടങ്ങി. അദ്ദേഹവും സ്വാധീകാർക്കാരായിരുന്ന നെമ്മാറക്കാരൻ പരമേശ്വരയ്യരും തമ്മിൽ പഴയ സ്നേഹിതന്മാരായിരുന്നു; അവർ ഇരുവരുടേയും കാര്യം

ലാഭത്തിനുവേണ്ടി, വെങ്കട്ടറാവു റസിഡൻസിന്റെ അടുക്കലും പരമേശ്വരയ്യർ മഹാരാജാവിന്റെ അടുക്കലും വെങ്കട്ടറാവു മാരാമെന്നാമിരുന്നു നിശ്ചയം. ഏതിലും വെങ്കട്ടറാവു ദിവാൻജോഗത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു അധികകാലം കഴിയുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ; അവർ തമ്മിൽ ചില തെറ്റിലാണു കർക്കിടംകുറവുകയും; അതു ക്രമേണ മറ്റേതു ബലവൈരമായി പരിണമിക്കുകയും ചെയ്തു. അവരിരുവരും ഒന്നുപോലെ അധികാരപ്രമത്തന്മാരും എന്തുചെയ്താൽ മതിയില്ലാത്തവരും അധികാരത്തിനും സ്വാർത്ഥത്തിനും അത്യാഗ്രഹമുള്ളവരും ആയിരുന്നു. ദിവാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പഴയ സ്റ്റേജിൽനിന്നു പേരിൽ ഒരു കൊലക്കാരനും ആരോപിച്ചു; അതിനു പ്രതികാരമായിട്ടെന്നുപോലെ, മറെറു ഒരു അതുമാതിരി കളവായി കൊലയ്ക്കുസാധിപ്പിച്ച കുറ്റത്തെ ദിവാന്റെ പേരിലും ചുമത്തി. ഈ സംഗതികൊണ്ടുതന്നെ അവരുടെ പ്രകൃതിയുടെ നീചത്വത്തെ നമുക്കുറഹിക്കാവുന്നതാണ്. പരമേശ്വരയ്യരുടെ ആജ്ഞാശക്തി കേവലകരുതു പരമപദത്തെ പ്രാപിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ടു, മഹാരാജാവു കലഹം തന്റേതായി പിടിച്ചു ദിവാനെ ഉദ്യോഗത്തിൽനിന്നു പിരിക്കേണമെന്നാവശ്യപ്പെട്ടു. ഇതിലും ഇവിടെ പരാഞ്ഞിട്ടാവശ്യമില്ലാത്ത പല കലഹങ്ങളിലും, ജനറൽ കള്ളൻ ശങ്കരവാരിയരെ സഹായിച്ചിരുന്നതുപോലെതന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഈ ആശ്രിതനെ ബലമായും നിരന്തരമായും സഹായിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു; ചക്ഷു ഈ കാര്യത്തിൽ മുമ്പൊരു ഒരു സംഗതിനിമിത്തം അദ്ദേഹത്തിന്റെ രക്ഷയ്ക്കു ബലമില്ലാതായി. കൊച്ചിക്കാരുടെ റ്റുട സംഗമമായുള്ള അനുകമ്പയ്ക്കും ആസഹിയാടുകൂടിയ സ്റ്റേജത്തിനും ശങ്കരവാരിയർ പാത്രമായിരുന്നു. വെങ്കട്ടറായരുകൾ, പ്രത്യേകിച്ചു കോവിലകത്തുനിന്നു തെറ്റിയ അറിയും, സാഹസമായ ഒരുലുപ്തംകൊണ്ടും അപഹരം

കൊണ്ടും ജനതയിയുടെ നീരസത്തെ സമ്പാദിച്ചു. അദ്ദേഹം കോവിലകത്തെ സഹായികളെന്ന് ശങ്കിച്ചിരുന്ന മറ്റു നൂതനരായ പല ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെയും നിസ്സാരകാരണത്തിനേൽ ഉദ്യോഗത്തിൽനിന്നു പിരിയുകയും, ആ സ്ഥാനങ്ങളിൽ അന്യായമായി തങ്ങളുടെ സ്വാമിയേയും തങ്ങളേയും സ്വന്താനമാരാക്കിവന്ന സ്വന്തം ആളുകളെ നിയമിക്കുകയും ചെയ്തു. അതിന്നു പുറമെ, അദ്ദേഹം, അന്നു പ്രധാന രാജകാര്യമായി വിചാരിച്ചുവന്നിരുന്ന മതസംബന്ധമായും ധർമ്മവിഷയമായുമുള്ള സ്ഥാപനങ്ങളിലും ഉപേക്ഷ കാണിച്ചു. ഈവിധമായ അനീതിനിമിത്തം സങ്കടനിവൃത്തിക്കായി ജനങ്ങൾ ഹർജികളുംകൊണ്ടു ഗവർണ്ണർസാർവ്വീന്റെ അടുക്കൽ തുടരത്തുടരെ ചെന്നുതുടങ്ങി. ഫലമന്തം-ഗവർണ്ണർസാർവ്വവർകൾ കൊച്ചിയിൽ വന്നുവെങ്കിലും, ആ പ്രജാചീഡകളെ പിരിച്ചുതയ്ക്കുവാൻ നിലവിളിച്ചുപേക്കിച്ചുകൊണ്ടു പതിനായിരത്തിൽപരം ജനങ്ങൾ പോഞ്ഞിക്കരമ്പുമാവിനെ വളഞ്ഞുകൂടി.

നിതിക്കും മര്യാദയ്ക്കും രാജാവിനേയും പ്രജകളേയും വിട്ടു റസിഡണ്ടിനേയും ദിവാനെയും പിന്നെയും സഹായിച്ചുകൂടെന്നു മദിരാശിഗവണ്മെണ്ടു കണ്ടു. കൊച്ചിഗവണ്മെണ്ടു തന്റെ അഭിപ്രായത്തോടു യോജിക്കാത്ത സമയം, ജനറൽ കളക്ടർ കാര്യങ്ങളിലെല്ലാം അധാസ്ഥ കാണിച്ചുതുടങ്ങി. ഇതുഹേതുവാലും കൊച്ചി തിരുവിതാംകൂർ മഹാരാജാക്കന്മാരുടെ തുടരത്തുടരെ ഉണ്ടായിരുന്ന ആക്ഷേപങ്ങൾകൊണ്ടും റസിഡണ്ടിനെ സന്ദേശിച്ചുചെയ്യാനും അയാളുടെ ആക്ഷേപപ്രവൃത്തികളെക്കുറിച്ച് അന്വേഷണനടത്തുവാനും ഇൻഡ്യാഗവണ്മെണ്ടു മദിരാശിഗവണ്മെണ്ടിനു കല്പനകൊടുത്തു. കാര്യങ്ങൾ ഈ സ്ഥിതിയിൽ എത്തിയസമയം, ഉദ്യോഗം രാജിക്കൊടുത്തു കളക്ടർസാർവ്വ അപ്

കടത്തിൽനിന്നൊഴിഞ്ഞു. പാവനം ജനവർമാസത്തിൽ മിസ്റ്റർ മാൾട്ട്ബി ആ സ്ഥാനത്തെ കയ്യേറ്റു. മിസ്റ്റർ മാൾട്ട്ബിയെപ്പറ്റി തിരുവിതാംകൂറിലെ അന്നത്തെ മഹാരാജാവ് ഇങ്ങനെ അഭിപ്രായപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. “നാട്ടരാജ്യത്തിൽ ബ്രിട്ടീഷ് ഗവണ്മെണ്ടിന്റെ പ്രതിനിധിസ്ഥാനത്തെ വഹിക്കുവാൻ അദ്ദേഹം സർവ്വവിധത്തിലും അർഹിക്കുന്നുണ്ട്. സാധാരണ കാണപ്പെടാത്തതായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അപാരമായ ഉദ്യോഗപരിജ്ഞാനം, മഹത്തായ ബുദ്ധിഗുണം, പ്രശസ്തമായ സാഹിത്യപരിജ്ഞാനം, ധർമ്മവത്തായ ഉദാരശീലം, സമസ്തഷ്ടിസ്നേഹം, വാക്സാമത്വം, സത്യധർമ്മപരായണത്വം, നീചമായ വക്രഗതിയിലുള്ള വെറുപ്പു, നിർമ്മലവും ഹൃദയഗാമ്യമായ സ്വഭാവഗുണം ഈ വക ഗുണങ്ങൾ യോജിച്ച് ഇപ്രകാരം മറ്റൊരാളിൽ കാണുന്നതു വളരെ അപൂർവമാകുന്നു.” മിസ്റ്റർ മാൾട്ട്ബി വന്ന് അധികം ആഴ്ചകൾ കഴിയുന്നതിനുമുമ്പ്, വെങ്കട്ടറാവു പെൻഷൻവാങ്ങി പിരിഞ്ഞു. യാതൊരു ബഹുമാനമൊ സന്തോഷസൂചനയോകൂടാതെ നാടുവിട്ടുപോയി.

വെങ്കട്ടറാവുവിന്റെ പിൻഗാമിയെ തിരഞ്ഞെടുക്കുവാൻ ആയാസം വേണ്ടിവന്നില്ല. ആ സ്ഥാനത്തേക്കു തക്കതായ ആൾ ശങ്കുണ്ണിമേനോനായിരുന്നു എന്നുള്ളത് ലോകസമ്മതമായിരുന്നു. മഹാരാജാവുതിരുമനസ്സിലേക്കും റസിഡണ്ടുവർക്കും ആ കയ്യെടുത്തിൽ സശ്രദ്ധമുണ്ടായിരുന്നില്ല; എങ്കിലും അതിൽ സന്തോഷമില്ലാത്ത ഒരാളുണ്ടായിരുന്നില്ലെന്നില്ല. ശങ്കുണ്ണിമേനോനോടൊപ്പം കയ്യെടുപ്പിച്ചിട്ടും, സ്വഭാവഗുണവും ധീരതയും ഉള്ള ഒരാൾ രാജഭരണത്തിലേപ്പെട്ടാൽ തന്റെ സ്ഥിതിക്ക് അപാരമായ ഇടിപ്പിൽ തട്ടി ശങ്കുവാരിയരുടെ കാലത്തെപ്പോലെയും നിസ്സാരമായ നിലയിൽ ജീവിതം കഴിപ്പാൻ ഇടയാകുമെന്ന് പരമേശ്വരയ്യർ വളരെ ഭയപ്പെട്ടിരുന്നു. അദ്ദേഹം അതുകൊണ്ട്,

അപ്പീൽകോടതിയിലെ ഒന്നാം തസ്തിക്കെ ദിവാനായും ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അനുജനെ ദിവാൻ പോഷ്കാരായും നിയമിക്കുവാൻ രിരുമനസ്സിലെ അടുക്കൽ ശുപാർശയെഴുതുകയും ഇതു കൊണ്ടു തന്റെ അവസ്ഥയ്ക്കു കറവു വരാതെ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ വശംവദനാരെ തൃപ്തിപ്പെടുത്താമെന്നു പരമേശ്വരൻ വട്ടർ വിചാരിച്ചു.

എന്നാൽ മിസ്റ്റർ മാർട്ടിൻ ആ ആലോചനകളോന്നും പകവെക്കാതെ, ആ സ്ഥാനം ശങ്കുണ്ണിമേനോനെ ഏല്പിക്കുകയും അദ്ദേഹം അതിനെ സ്വീകരിക്കുകയുമെഴുതുകയും ചെയ്തു. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ബ്രിട്ടീഷിൽതന്നെ ഇരുന്നിരുന്നാൽ നാട്ടുകാർക്ക് അക്കാലത്തു ലഭിക്കാവുന്ന എത്രയും വലിയൊരു ഉദ്യോഗം അദ്ദേഹത്തിന്നു നിഷ്ഠയാസം കിട്ടുമായിരുന്നു. എന്നാൽ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ തന്റെ നാട്ടിലെ ദിവാൻപണി കിട്ടുന്നതിൽ സന്തോഷപ്രദമായി മറ്റൊന്നുമില്ലായിരുന്നു.

൪ മന്ത്രിപദം

മുമ്പത്തു മാച്ച് ൧൪-ാംനു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ കൊച്ചിരാജ്യത്തിന്റെ ഭരണത്തെ ഏറ്റെടുത്തു. മന്ത്രിപദത്തിൽ അസാധാരണ ഭീഷകാലമായ പത്തൊമ്പതു സംവത്സരവും നാലുമാസവും അദ്ദേഹം ഇരിക്കുകയും ചെയ്തു. കാലക്രമത്തെ അനുസരിച്ച് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭരണചരിത്രം ഇവിടെ വിവരമായി കൊടുക്കുവാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. അതനാവശ്യവും വായനക്കാർക്കു നീണ്ടുവരുവാൻ ഇടയുണ്ട്. അദ്ദേഹം ഭരണാധികാരം സ്വീകരിച്ചുകാലത്ത് ഭരണയന്ത്രത്തിൽ

ന്റെ എല്ലാഭാഗങ്ങളും ഏതുതരത്തിലായിരുന്നു എന്നും, അവയെ പരിഷ്കരിക്കുന്നതിനു അദ്ദേഹം എന്തെല്ലാം പ്രവർത്തിച്ചു എന്നും അദ്ദേഹം ഒഴിയുന്നകാലത്ത് അവ ഏതു സ്ഥിതിയിലായിരുന്നു എന്നും ആകട്ടാലെ ചുരുക്കത്തിൽ പ്രസ്താവിക്കുവാനെ ഇവിടെ ശ്രമിക്കുന്നുള്ളു. ഈ കഥനത്തിനാരംഭിക്കുന്നതിനു മുമ്പ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ നയം, ജോലിചെയ്യുന്ന രീതി, അദ്ദേഹത്തിനു നേരിട്ട ബുദ്ധിമുട്ടുകൾ ഇല്ലായ്മചെയ്യാൻ ചെയ്ത യത്നങ്ങൾ എന്നിവയെക്കുറിച്ച് ചിലതെല്ലാം കാണിക്കുന്നത് അപ്രകൃതമായിരിക്കയില്ലല്ലോ.

ഇരുപത്തിരണ്ടു കൊല്ലത്തിനുശേഷം, ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ തന്നെ പറഞ്ഞപ്രകാരം, മന്ത്രിപദം അദ്ദേഹം ഒരു സുവാസനമായിട്ടല്ല കണ്ടത്. “ഒരു ദിവാന്റെ മാററവും സമർത്ഥനായിരുന്ന രസിഡണ്ട് മിസ്റ്റർ മാർക്വിയുടെ ആഭിമുഖ്യത്തിലുണ്ടായ ഒരു പുതിയപരിഷ്കാരത്തിന്റെ പ്രതിഛാപനവും ആയ അവസ്ഥാന്തരകാലത്താണ് അദ്ദേഹം പണിയിൽ പ്രവേശിച്ചത്. ആ പദ്ധതിയിൽ കൂടിയുള്ള സഞ്ചാരത്തിൽ വൈഷമ്യങ്ങളെ നശിപ്പിക്കുവാനും പക്ഷപാതങ്ങളായി മല്ലിടുവാനും സ്വാർത്ഥമധികമായ കക്ഷികളെ സംഘടിപ്പിച്ചാനും പല പഴയ സൗണികളെ നന്നാക്കുകയോ കളകയോ ചെയ്യാനും ഉണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹം പുതിയപരിഷ്കാരങ്ങളെ ഏറ്റെടുത്തുനന്നായി ഉത്സാഹിയായിരുന്നു. എന്നാൽ അവയെ ക്രമത്തിലും നല്ലപോലെ ആലോചിച്ചിട്ടും മാത്രമെ ഏറ്റെടുത്തിക്കൂടൂ എന്നുള്ള പക്ഷക്കാരനായിരുന്നു. രാജഭരണരീതിയിൽ ബ്രിട്ടീഷുസമ്പ്രദായരീതി കണ്ണടച്ച് ഇവിടെക്കു പ്രവേശനം കൊടുക്കുന്നതിലോ, മാററത്തിനായിക്കൊണ്ടു മാത്രമായുള്ള മാററങ്ങളിലോ, ഉദ്യോഗത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്ന നൂതനമാർഗ്ഗവർത്തനങ്ങളിലോ

ഉപലാഭം അദ്ദേഹത്തിനു വലിയ വിശ്വാസമുണ്ടായിരുന്നില്ല. കോവിലകത്തിന്റെയും റസിഡൻസിയുടേയും ഏടയുള്ള വിഷയമാറ്റത്തിൽ കൂടിയായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിനു ചിന്തകൾ ഉണ്ടായിരുന്നത്. ബ്രിട്ടീഷ് ഇൻഡ്യയിലെ നവീനരാജ്യഭരണക്രമത്തെ ആകമാനം കൊച്ചിയിൽ നടപ്പാക്കേണമെന്നുള്ള രാഷ്ട്രീയചിന്തയുടെയും, യഥാസ്ഥിതിനോടും പൂർണ്ണമായും കാലത്തുണ്ടായിരുന്ന അധിരാജത്വത്തെ വീണ്ടും പ്രതിഷ്ഠിച്ച് നിലനിൽക്കുന്നതിൽ ഉത്സുകനായും ആയ രാജാക്കന്മാരുടെയും അഭിപ്രായങ്ങളെ കലഹം വരാതെ യോജിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുപോകേണ്ട ഭാരം ശങ്കുണ്ണിമേനിയുണ്ടായിരുന്നു. കോവിലകത്തെ മന്ദഗതിയെ മാറ്റുന്നതിന്നു ബ്രിട്ടീഷ് പ്രതിനിധിയുടെ അഭിപ്രായത്തെ ഒരു ചാട്ടവാനായും ഈ സ്ഥാനിയുടെ ശീശ്വരത്തിന്റെ ലക്ഷ്യക്കുറിക്കുന്നതിന്നു കോവിലകത്തെ ഹിതത്തെ ഒരു കടിഞ്ഞാണായും ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഉപയോഗിച്ചുവന്നു. ഈ നയംകൊണ്ട് രാജ്യത്തെ യശസ്സുരമായി ഭരിക്കുവാൻ അദ്ദേഹത്തിന്നു സാധിച്ചു.

ചില ഉദാഹരണങ്ങളെക്കൊണ്ട് മേൽപറഞ്ഞതിന്റെ അർത്ഥം വെളിപ്പെടുത്തുന്നതാകുന്നു. ഈ രാജ്യത്ത് പുരാതനകാലംമുതൽക്കുള്ള നടപ്പനുസരിച്ച്, ഭത്തിനു രാജാവിന്റെ സമ്മതം ആവശ്യമാണ്; ഭത്തിനാൽ അവകാശം കിട്ടുന്ന സ്വത്തിനു ഭത്തെക്കുറപ്പെടുന്നാൽ സർക്കാരിലേക്കു ഒരു കരവു കൊടുക്കണം. കൊങ്കണികൾ ഈ രാജ്യത്തുകാരല്ലെന്നും, അതുകാരനും, ഈ കരത്തിൽനിന്നും അവരെ ഒഴിവാക്കേണമെന്നും അവരിൽ ചിലർ റസിഡൻസിന്റെ അടുക്കൽ സങ്കടംബോധിപ്പിച്ചു. റസിഡൻ്റ് ഹജിക്കാക്കൻകൂലമായി ഈവിധം ഏഴുതിരുയച്ചു: "ഈ ബാധനം സ്വത്തുക്കളിന്മേലുള്ള അവകാശങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചുള്ള ഉൽകൃഷ്ടവിചാരങ്ങൾക്കു വിരോധമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. ഇങ്ങനെ ഒരു കരം

ബ്രിട്ടീഷ് ഇൻഡ്യയിൽ ഇല്ലെന്നും തിരുവിതാംകൂറിൽ ഇതു മറ്റൊരു കരവും കൊടുക്കേണ്ടാത്ത മലയാളികൾക്കു മാത്രമെ ബാധിക്കു എന്നും ഉള്ള കാരണത്താൽ അയൽ നാട്ടുരാജ്യത്തുള്ള പ്രകാരമെങ്കിലും ഇവരെ അതിൽ നിന്നു ഒഴിവാക്കേണ്ട ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ടെന്ന് ഞാൻ രാജാവിന്റെ ആലോചനയിൽ കൊണ്ടുവരുന്നു.” അതിന്നു ദിവാൻ ഇപ്രകാരം മറുപടി അയച്ചു: “കരം ചുമത്തുന്ന രീതി ഓരോ രാജ്യത്തു് ഓരോ വിധമായിരിക്കും. ഒരു രാജ്യത്തു് ഒരു തരം കരമില്ലെന്നുള്ള സംഗതി മറ്റൊരു രാജ്യത്തു് ആയതു പിരിക്കുന്നതിന്നു ഒരു ന്യായമായ തടസ്സമെന്നു വിചാരിപ്പാൻ പാടില്ല. കൊച്ചിയിൽ തിരുവിതാംകൂർ രാജ്യങ്ങളിൽ നടപ്പില്ലാത്ത പല കരങ്ങളും ബ്രിട്ടീഷ് ഇൻഡ്യയിൽ പിരിച്ചുവരുന്നുണ്ടെന്നു നിങ്ങൾക്കറിയാമല്ലോ. രാജാവിന്റെ സമ്മതത്തോടു കൂടി മാത്രം നടത്താവുന്ന ഭത്തിനാൽ അവകാശം കിട്ടുന്ന സ്വത്തിന്മേൽ ഒരു കരം ചുമത്തുന്നതിൽ വലിയ വിരോധമുള്ളതായി തിരുമനസ്സിലേക്കു തോന്നുന്നില്ല. കരം കൊടുക്കുന്ന ബാല്യത്ത് തന്നിന്നു ചില വർഗ്ഗക്കാരെ മാറ്റിനിർത്തുന്നതു ഒരിക്കലും ഭംഗിയായിരിക്കയില്ല; നിങ്ങൾ അഭിപ്രായപ്പെടുംപ്രകാരം, മലയാളികളെ ഒഴിച്ചല്ലാവരെയും ഇതിൽനിന്നു ഒഴിവാക്കുന്നതിന്നു തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു തക്ക കാരണവും കാണുന്നില്ല. ശേഷം പേരെപ്പോലെ മലയാളികളും മറ്റു കരങ്ങൾ കൊടുക്കുന്നവരായെന്നു്”.

നമ്മുടെ റസിഡണ്ടന്മാരിലൊരാൾ, അദ്ദേഹം പണിയെടുത്തിട്ടുള്ള ഏതോ ഒരു ഡിസ്ട്രിക്റ്റിൽ, കെട്ടിടങ്ങൾക്കു സിംഗപ്പൂരിലെ തേക്കാണ് ഉപയോഗിച്ചു കണ്ടതത്രെ. അദ്ദേഹം കൊച്ചിയിൽ വന്ന മാത്രയിൽ, അപ്പോൾ പണിതുവന്നിരുന്ന ചെറുതുരുത്തിപ്പാലത്തിന്നു തേക്ക് ആ ഭിത്തിൽനിന്നു വരുത്തണമെന്നു സർക്കാരിനെ നിബ്ബന്ധിച്ചു. മറ്റു

പ്രകാരത്തിൽ, ആദായത്തിൽ, വിവരകളയാൻ പ്രയാസമായുള്ള ഒന്നാണത്രേ രേഖാ ഇവിടെയുള്ളപ്പോൾ, ചെറുതരത്തിപ്പാലത്തിനു സിംഗപ്പൂരിൽനിന്നു തേക്ക വരുത്തുന്നത് കയ്യെത്തിയായിട്ടാണ് തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു കരുതുന്നത്, എന്ന് ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ എഴുതി അയച്ചു. ഈ വക ദ്രവ്യങ്ങളെ അനന്തരാല്പ്രായങ്ങളിൽ കാണുന്നതാണ്.

സർക്കാർ സ്വന്തം രാജാവിന്റെ സ്വകാര്യസ്വത്താണെന്നുള്ള പ്രാചീനാഭിപ്രായം അത്ര എളുപ്പത്തിൽ കൃത്യഗതമായില്ല. മുമ്പാകെ മഹാരാജാക്കന്മാർ ചിലവിനു വേണ്ട സംഖ്യ ഇന്നതെന്നു വ്യവസ്ഥചെയ്തയുണ്ടായി. എന്നാൽ ഓരോ കാരണങ്ങൾ കാണിച്ച് കൂടുതൽ സംഖ്യ എടുക്കുന്നതിനു പല അവസരങ്ങളിലും അതാതുകാലത്തെ മഹാരാജാക്കന്മാർ കൂടക്കൂടെ ശ്രമങ്ങൾ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. എല്ലാകൊല്ലത്തിലും ഖജനാവിൽ ബാക്കിയിരിപ്പ സംഖ്യയിൽ ഒരു ഭാഗം മഹാരാജാവിന്റെ ഫിതമനുസരിച്ചു ചിലവിടുന്നതിനു നീക്കിവെക്കുന്നതു നന്നായിരിക്കുമെന്നു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ വന്നിട്ട് അധികകാലം കഴിയുന്നതിന്നുമുമ്പ് മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. ഈ അഭിപ്രായത്തെ കൈക്കൊള്ളാത്തപക്ഷം നേരിട്ടേയ്ക്കാവുന്ന നീരസത്തെ ഓത്ത് റസിഡണ്ടിനു ഇതിനെ അംഗീകരിച്ചു കളയാമെന്നുണ്ടായിരുന്നു. ആ വിധം പ്രവർത്തിക്കുന്നതിൽ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ബലമായി വിരോധിച്ചു; “നീക്കിവെക്കുന്ന സംഖ്യ മുഴുവനും ചിലവിട്ടതിനുശേഷം, കൂടുതൽ തുക നിശ്ചയമായും ആവശ്യപ്പെടുന്നതാണ്. ആ അവസരത്തിൽ റസിഡണ്ടിനു പ്രത്യാഖ്യാനം ചെയ്യാതെ തരമില്ലല്ലോ” എന്നായിരുന്നു അദ്ദേഹം എഴുതിയത്. മദിരാശി ഗവണ്മെണ്ട് ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അഭിപ്രായത്തോടുകൂടി യോജിച്ചു.

പ്രവൃത്തികളിൽ ജീവിതം ദിവാൻ റസിഡണ്ടിനു എഴുതിയ ഒരു എഴുത്തിലെ താഴെ കാണുന്ന ഭാഗം ഇവിടെ ഉദ്ധരിക്കുന്നത് സന്ദർഭം ചിത്രമായിരിക്കും:—

“ഏതോ മല വണ്ണാശ്രമമായ് ഞങ്ങളെ അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടതിനായി ഖജനാവിൽനിന്ന് ഉദ്ദേശം ഇരുപതിനായിരം രൂപ മലവെഴുതി അയപ്പാൻ മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സിൽ നിന്നു എനിക്കു കിട്ടിയ കല്പനയെ നിങ്ങളുടെ അറിവിനായി അയച്ചിരിക്കുന്നു. ഇത് അസാധാരണമായ ഒരു പ്രാർത്ഥനയാണ്; കൊടുത്താൽ, വീണ്ടും ആവശ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ടേ ഇരിക്കും. ക്രിയ സർക്കാറവശ്ശത്തിനല്ലായ്കയാൽ, തൃക്കൈച്ചിലവായി നടത്തേണ്ടതാണ്. ഭാഗത്തിനും ഭക്ഷിണയ്ക്കും സമ്മാനത്തിനും കാര്യം കിട്ടിക്കൊടുക്കുവാനായി പണ്ട് രാജാക്കന്മാർ ഖജനാവിനെ വാണിജ്യക പതിവായിരുന്നു. അതുകാരണം, രാജ്യം നിർബന്ധത്തിന്റെ വക്കത്തെത്തി. അപ്പോഴാണ് അന്നത്തെ റസിഡണ്ടായിരുന്ന മിസ്റ്റർ കാസമേജർ ൧൮൩൫-ൽ, തൃക്കൈച്ചിലവിലെക്കും സർക്കാർവകയായി നടത്തേണ്ട ക്രിയാദികൾക്കും മറ്റും സംബ്രകൾ ക്ലിപ്തപ്പെടുത്തിയത്. അന്നുമുതൽ ഞങ്ങളുടെ കാര്യങ്ങൾ അഭിവൃദ്ധിയെ പ്രാപിച്ചു. *** ഈ വക നിശ്ചയങ്ങളുടെ ഗുണപ്രദങ്ങളായ ഫലങ്ങളെ തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു കണ്ടുകയില്ല. അവയെ തീരെ മാറ്റിക്കളക്കയാ അവയാൽ അനുഭവിക്കപ്പെട്ട സംബ്രയിൽ അധികം വാങ്ങി അവയെ വൃത്ഥമാക്കുകയോ ചെയ്യാൻ സാധിക്കുമെങ്കിൽ അവിടയ്ക്കു സാധിക്കുമായിരിക്കും. ഈവിധം ഒരു തീട്ടരം അയയ്ക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ച് എന്നോട് കല്പിച്ചു പറഞ്ഞസമയം, ഞാൻ അതിന്റെ നിവാരണത്തിനായിക്കൊണ്ടു ഗുണഭോജം ഉപദേശിക്കുകയുണ്ടായി. പണം വാങ്ങുന്നതിനെതിരായുള്ള യുക്തികളൊന്നും അവിടെ സ്വീകരിക്കുകയില്ല; ഒരുസമയം

തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് കാരണങ്ങളെ കേൾക്കുവാൻ ഒരുങ്ങുന്നതായാൽതന്നെ, അവയെ കേൾക്കാതിരിപ്പാനുള്ള ആളുകളും തെയ്യമാണ്. * * * സർപ്പാധി എന്റെ ഒരു സ്നേഹിതനല്ലെന്നു നിങ്ങൾക്കറിയാമല്ലോ. തേയാളാണ് തിരുമനസ്സിലെക്കൊണ്ട് ഈ വക അകാരണങ്ങളായ കല്പനകളെ അയപ്പിക്കുന്നത്. പണംകിട്ടിയാൽ, താൻവഴി തിരുമനസ്സിലേക്കു വലിയൊരു തുക കിട്ടിയെന്നുള്ള മാനത്തിനു ഹേതുവായി; ഇല്ലെങ്കിലൊ, എന്നെക്കുറിച്ചു തിരുമനസ്സിൽ ദുരഭിപ്രായം ജനിപ്പിക്കുവാനുള്ള നല്ലൊരു മാർഗ്ഗവുമായി. നിങ്ങൾ വന്നതിനുശേഷം, ആദ്യമായി ഇങ്ങനെ ആവശ്യപ്പെടുന്നതാകാകൊണ്ട് സർപ്പാധിയുടെ തുകയിൽ മൂന്നിലൊന്നു അനുവദിക്കുന്നതു നന്നായിരിക്കുമെന്നു എനിക്കു തോന്നുന്നു.”

റസിഡണ്ട് ഈ അഭിപ്രായപ്രകാരം പ്രവൃത്തിച്ചു. സാമാനങ്ങളുടെ വില വളരെ കൂടിയകാരണം, മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സിലേക്കും വലിയമ്മതമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സിലേക്കും നിശ്ചയിച്ചിട്ടുള്ളവക പോരാതെ വരികയാൽ ഫവറൂൺ-ൽ ഇവയെ കൂട്ടിവെക്കുന്നതിനു തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ആവശ്യപ്പെട്ടു. കൂട്ടിക്കൊടുപ്പിക്കുന്നതിനു ശങ്കുണ്ണി മേനോൻ നല്ലപോലെ ഉത്സാഹിച്ചു. കൂട്ടിക്കൊടുക്കുന്നതോടുകൂടി ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ മറെറായൊന്നുവുമകൂടി സാധിക്കേണ്ടതുണ്ടായിരുന്നു.

“ഈ കൂടുതൽ ഉഴിയിൽ നടപടികളിൽ വല്ല ഭേദഗതികളും വരുത്തുന്നതിന്നു ഒരു കാരണമായിത്തീരുന്നപക്ഷം, രാജ്യത്തിന്നു അതൊരു വലിയ അനുഗ്രഹമായി തീരുന്നതാണ്. കൂടുതൽ അനുവദിക്കുന്നതോടുകൂടി, കോവിലകങ്ങളിലേക്കുള്ള സാമാനങ്ങൾ അങ്ങാടിയിൽനിന്നു ശരിയായ വിലയ്ക്കു വാങ്ങുന്നതിന്റെ ഔചിത്യത്തെയും, സ്വല്പശമ്പളക്കാരായ സർക്കാര്യോഗസ്ഥന്മാർ മുഖേന ഉഴിയിൽപ്രകാ

രം അവയെ വാങ്ങി പ്രജകളെ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കുന്നതിനും വ
 ണ്ഢിക്കുന്നതിനും പല അവസരങ്ങളും ഉണ്ടാക്കുന്നതിന്റെ
 അനൗചിത്ര്യത്തെയും കുറിച്ച് നിങ്ങൾ ഉപദേശിക്കുന്ന
 പക്ഷം അതു ഫലിക്കാൻ എടുത്തുണ്ട്.” * “ഉഴിയം
 വേരുന്നിപ്പിടിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു ദോഷമാണ്; അതിനെ സാ
 വധാനത്തിലും സൂക്ഷിച്ചും പഠിച്ചുമാറേണ്ടതാണ്. ഒ
 ന്നായി അതിനെ നിമ്ബലനം ചെയ്യുക എന്നത് ശ്രമസാധ്യ
 മല്ല. പ്രവൃത്തി ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ് ചീഡനത്തിനു ഒരു
 യന്ത്രമാകാതെയും കടിയാനവന്മാർ് എടുക്കുവേണ്ടിയാത്ത
 ഒരു ചുമടാകാത്തവിധത്തിലും അതിനെ ഭേദപ്പെടുത്തി
 യാൽ കൊള്ളാമെന്നാഗ്രഹമുണ്ട്. ഉഴിയം പുരാതനകാ
 ലംമുതൽ അനുഭവിച്ചുവന്നിട്ടുള്ള തങ്ങളുടെ ഒരു വിശേഷാ
 ധികാരമെന്നാണ് രാജാക്കന്മാരുടെ വിചാരം. അതിനെ
 വിട്ടുകൊടുക്കുന്നതിൽ അവർ് വിസമ്മതമാണുള്ളത്; എ
 ങ്കിലും കരുണാശീലനായ ഇപ്പൊഴത്തെ മഹാരാജാവുതിരു
 മനസ്സുകൊണ്ട് പ്രജകളുടെ ക്ഷേമത്തിന് കഴിയുന്നതു ചെ
 യ്താൻ ഒരുക്കമായിരിക്കും.”

ശങ്കുണ്ണിമേനൻ അഭിപ്രായത്തോട് അനുകൂലിച്ചു
 ഉള്ള മദിരാശിഗവൺമെന്റിന്റെ തീർപ്പ് ഈ കാര്യത്തിൽ
 ജനഹിതമായി പലതും പ്രവർത്തിപ്പാൻ അദ്ദേഹത്തിനു
 വഴി തുറന്നു. ശങ്കുണ്ണിമേനൻ ഉദ്യോഗകാലത്തിലെ ആ
 ള്ളത്തെ നാലുകൊല്ലത്തെ സുഖഗതി പരമേശ്വരപട്ടരുടെ
 കമന്ത്രങ്ങളാൽ വളരെ തടയപ്പെട്ട “മഹാരാജാവിന് ചെ
 റപ്പമായിരുന്നപ്പോൾ, ഇദ്ദേഹം ഒരുശിഷ്യന്റെ നിലയിൽ
 ജീവിതമാരംഭിച്ചു. തിരുമനസ്സിലേക്ക് എപ്പോഴും ശരീരാ
 സപാമ്പും നേരിട്ടിരുന്നതുകാരണം, അദ്ദേഹം തന്റെ പ്ര
 വൃത്തികളെക്കൊണ്ട് തിരുമനസ്സിലേക്ക് അദ്ദേഹത്തിനെ
 കൂടാതെ കഴികയില്ല എന്ന സ്ഥിതിയിലെത്തിച്ചു. സ്ഥാ

നാരോഹണശേഷവും ഈ പ്രവൃത്തികൾക്ക് ഒരു വിരപ്പും വരുത്താതെ, പരമേശ്വരപേട്ടർ സർവാധികാരിയായി നിയമിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തു. ഈ കാരണങ്ങളാൽ തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് പഴയശിഷ്യനിൽ പ്രീതികാണിക്കുന്നതിൽ അതുതമിപ്പല്ലൊ. തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഇപ്പോൾ സ്വാമിയുടെ വശഗതനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു സ്വാമിയാകട്ടെ, അദ്ദേഹത്തിനു ലഭിച്ച വിശ്വാസവും ശക്തിയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ യൊ മഹാരാജാവിന്റെയൊ യശസ്സിനായി ഒരിക്കലും ഉപയോഗിക്കുന്നതുമില്ല. അദ്ദേഹത്തിനു ഒരു പരിപ്പുമില്ല, പ്രമാണവുമില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉന്നതിക്കായിക്കൊണ്ടുമാത്രം അദ്ദേഹം പ്രയത്നിച്ചിട്ടുണ്ട്; അതിലേക്കുള്ള മാർഗ്ഗങ്ങളുടെ നന്മതിനകളെക്കുറിച്ച് അദ്ദേഹത്തിനു ആലോചനതന്നെയില്ല.”

മഹാരാജാവ് ശങ്കുണ്ണിമേനിൽ അനുകൂലമനസ്സോടുകൂടിയിരുന്നു. അവിടയ്ക്കു ശങ്കുണ്ണിമേന്റെ പ്രകൃതിയേയും പ്രാപ്തിയേയും കുറിച്ചു വളരെ നല്ലൊരു അഭിപ്രായമുണ്ടായിരുന്നു; കുട്ടിക്കാലംമുതൽക്കു ശങ്കുണ്ണിമേനെ ഇഷ്ടവുമായിരുന്നു. ഏതുകാര്യവും ദിവാൻ നേരിട്ടുണർത്തിച്ചാൽ, അവിടന്ന് അതോടു അനുകൂലിച്ചിരുന്നു; പക്ഷെ, പിന്നിടീഞ്ഞുകഴിഞ്ഞാൽ ഉടൻ തിരുമനസ്സിലെ പ്രീതിഭാജനമായിരുന്ന പരമേശ്വരപേട്ടർ കാര്യക്കാരുടെ ശക്തി അവിടത്തെ ബാധിക്കുകയായി. ഈ ദുർബ്ബാധനിമിത്തം ദിവാൻ അനവധി കഷ്ടാരിഷ്ടങ്ങൾ നേരിട്ടു എന്നാൽ മിസ്റ്റർ മാർട്ടിനിയുടെ സാന്നന്ദത്തോടുകൂടിയ സമതയുടെയും, വേണ്ടടിക്കിൽ, ദാരുണമായ പ്രഭുത്വത്തിന്റെയും സഹായത്താൽ അക്കാലത്ത് പല അത്യാവശ്യങ്ങളായ പരിഷ്കാരങ്ങളേയും ശങ്കുണ്ണിമേനനു നടപ്പിൽ വരുത്തുവാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.

മഹാരാജാവ് ശരീരനാശപോരാത്ത ഒരാളായിരുന്നു

എന്ന പ്രസ്താവിക്കുണ്ടായല്ലോ. ശീലായ് കൂടിക്കൂടിവന്നു. മുമ്പൻ ഫെബ്രുവരി ൭-ാംനു തീപ്പെട്ടുകയും ചെയ്തു. ശീലായ് കലശലായസമയം, ശങ്കുണ്ണിമേനൻ ശുശ്രൂഷ കര അത്രാത്തങ്ങളായിരുന്നു. അതുവേണ്ടുവായിട്ട് അദ്ദേഹത്തെയും ഭീനം പിടിപെട്ടു; അതു ദേഹമായി എങ്കിലും, പന്നീട് ഒരിക്കലും അദ്ദേഹത്തിനു പൂർവ്വസം കിട്ടിയില്ല.

സർ രാമവർമ്മമഹാരാജാവുതിരുമനസ്സിലെ സിംഹാസനാരോഹണത്തോടുകൂടി ശങ്കുണ്ണിമേനൻ കോവിലകത്തു നിന്നു നേരിട്ടുകൊണ്ടിരുന്ന ഭൃത്യങ്ങളെല്ലാം അവസാനിച്ചു. ആ കാലത്തായിരുന്നു പരമേശ്വരപട്ടർ കായ്ക്കൂർ കൈ കടത്തിപ്രയോഗിച്ചുനോക്കിയത്. തീപ്പെട്ട മഹാരാജാവിന്റെ ശീലായ് മാറില്ലെന്നു കണ്ടസമയം, പിന്നത്തെ മഹാരാജാവിന്നും തന്നിൽ സ്നേഹവിശ്വാസങ്ങൾ കറയാതെ നിലനിന്നുപോരുന്നതിൽ ഉണ്ടായേക്കാവുന്ന തടസ്സങ്ങളെ മാറ്റുന്നതിൽ അദ്ദേഹം ജാഗ്രതയായിത്തീർന്നു. എളയരാജാവിനു ഇഷ്ടനായ ഒരു മാനേജരുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹം തന്റെ ഒരു ശത്രുവായിത്തീർന്നെങ്കിലൊ എന്നു ശങ്കിച്ചു കശലക്കൗശലങ്ങളെ പ്രയോഗിച്ചു, തീപ്പെട്ടുന്നതിനുമുമ്പ് എളയരാജാവിനെക്കൊണ്ട് മഹാരാജാവിന്റെ അടുക്കൽ ശുപാർശചെയ്യിച്ചു. മഹാരാജാവായശേഷം വാഴാനത്തെ ഫലിപ്പിച്ചു എങ്കിലും, അദ്ദേഹത്തിനു പരമേശ്വരപട്ടരെ കണ്ടുകൂടാതെയായി. കൗശലങ്ങളുടെ കലാശം ആ മാതിരിയാകുമെന്നു കായ്ക്കൂർ വിചാരിച്ചിരുന്നു. തിരുമനസ്സിലേക്കു കായ്ക്കൂരുടെ പേരിൽ നിരസത്തിന്നും ആക്ഷേപത്തിന്നും മറുപടികൾ മുണ്ടായിരുന്നു. മഹാരാജാവിനു തന്നിലും തന്റെ ശുശ്രൂഷകളിലും തൃപ്തിയില്ലെന്നു കണ്ടപ്പോൾ, പരമേശ്വരപട്ടർ പണി രാജിക്കൊടുത്തു. പിന്നീട് അദ്ദേഹം എളയതമ്പുരാന്റെ കീഴ്മന്ത്രിയായി കൂടി.

പുതിയ രാജാവിനു ശങ്കണ്ണിമേനിൽ നിർവ്വ്യാജമായ സ്തോത്രവും ബഹുമാനവുമുണ്ടായരുന്നു; അദ്ദേഹത്തിനു തന്റെ മന്ത്രിയിലുണ്ടായിരുന്ന അനിതംസോധാരണമായ വിശ്വാസത്തെ മന്ത്രിയ്ക്കു തന്റെ സ്വാമിയുടെ നേരെ ഉണ്ടായിരുന്ന പ്രഭുഭക്തിനിഷ്ഠയോടുകൂടിയ ഉപമിക്കാം. മഹാരാജാവിനോടു ചോദിക്കാതെയോ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അറിവുകൂടാതെയോ ശങ്കണ്ണിമേനോൻ യാതൊരു പ്രവൃത്തിയും ചെയ്തിരുന്നില്ല. തിരുമനസ്സിലെ സമ്മതം ആവശ്യമില്ലാത്ത കാര്യങ്ങളെക്കൂടി അവിടെ അറിവില്ലാകൊണ്ടിരുന്നു. ആഴ്ചയിൽ ഒരിക്കൽ ദിവാൻ തിരുമുമ്പാകെ ചെല്ലാതിരിക്കുകയും ചെയ്തു. പോയൽ, ഒന്നും രണ്ടും മണിക്കൂറുകൾ, ഓരോ സംഗതികളെ വിശദപ്പെടുത്തിയും ഭിന്നാഭിപ്രായങ്ങളുടെ ഗുണഭോജനങ്ങളെ വിവേചനംചെയ്തും തിരുമനസ്സറിവില്ലാപോന്നിരുന്നു. തന്റെ അവകാശങ്ങളെയും അധികാരങ്ങളെയും കുറയ്ക്കുകയോ നാട്ടാചാരങ്ങളെ ബാധിക്കുകയോ മിലവധികരിക്കുകയോ നാശസംശയത്തെ സൃഷ്ടിക്കുകയോ ചെയ്യാത്ത തന്റെ മന്ത്രിപദവന്റെ എല്ലാ അഭിപ്രായങ്ങളോടും മഹാരാജാവു പൂർണ്ണമായി യോജിച്ചുവന്നു. ശങ്കണ്ണിമേനോൻ തന്റെ തമ്പുരാനോടു് ഒരിക്കലും എതിർത്തു പറഞ്ഞിട്ടില്ല. വല്ല കാര്യത്തിലും തന്റെ അഭിപ്രായത്തോടുകൂടി തിരുമനസ്സു യോജിക്കുന്നില്ലെന്നു കണ്ടാൽ, തൽസമയം ശങ്കണ്ണിമേനോൻ അതിനെക്കുറിച്ചുള്ള സംസാരം അവിടെ നിർത്തും. ചെന്നീടു കാണുന്ന അവസരത്തിൽ പുതിയ യുക്തികളോടും വിവരണങ്ങളോടും കൂടി വീണ്ടും ആ വിഷയത്തിൽ പ്രവേശിക്കും. അപ്പോഴും മഹാരാജാവ് അപ്രിയത്തെ പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നതായാൽ, കാര്യം വളരെ ഗൗരവമുള്ളതല്ലെങ്കിൽ, ശങ്കണ്ണിമേനോൻ തന്റെ യജമാനന്റെ മുമ്പാകെ ഭാഗ്യമായി

വശംഗതനാകയും ചെയ്യും. എല്ലാകാര്യങ്ങളിലും ശങ്കുണ്ണി മേനോ യഥേഷ്ടം പ്രവൃത്തിക്കാമെന്നായിരുന്നു അക്കാലത്തെ ജനങ്ങളുടെ ഇടയിലുണ്ടായിരുന്ന വിചാരം. ആ വിചാരം ശരിയായിരുന്നില്ലെന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വകാര്യ്രിക്കാളുകളിൽനിന്നു വിശദമാകുന്നുണ്ട്.

മഹാരാജാവും റസിഡണ്ടുമായി ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ കാര്യങ്ങൾ നടത്തിവന്നിരുന്ന സമ്പ്രദായത്തെ അദ്ദേഹം രേഖപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്. ഫവറൈ-ൽ ആദ്യം, തിരുവിതാംകൂർ മഹാരാജാവും ദിവാൻ മാധവരാംഭട്ടായി ഉണ്ടായിരുന്ന നീരസത്തെ ശമിപ്പിച്ചു് അവരെ യോജിപ്പിക്കുവാൻ മലിരാശി ഗവർണ്ണറുടെ സഭയിലെ മുഖ്യഅംഗമായ മിസ്റ്റർ അർബത്ത് നട്ട് തിരുവനന്തപുരത്തുപോയി തിരിച്ചുവരുന്ന വഴി ചോന്നിക്കരയിൽ താമസിക്കുകയും അന്ന് അദ്ദേഹത്തെ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ചെന്നുകാണുകയുണ്ടായി.

“മൂന്നുമണിക്ക് മിസ്റ്റർ അർബത്ത് നട്ടിനെ ചെന്നുകണ്ടു. അദ്ദേഹമായി ലീഗ്വായായ സംഭാഷണവുമുണ്ടായി. മഹാരാജാവിനെയും ദിവാനെയും യോജിപ്പിക്കുവാനാണ് താൻ പോയിരുന്നതെന്നും, തല്ലാലം സാധിച്ചു എങ്കിലും യോജിപ്പ് ഏതുകാലത്തേക്കു നില്ക്കുമെന്നു പറവാൻ സാധിക്കയില്ലെന്നും അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. x x മുഖ്യമായ കാര്യങ്ങളെ ഇവിടെ ഏതുപ്രകാരത്തിലാണ് നടത്തിക്കൊണ്ടുപോകുന്നത് എന്നു് അദ്ദേഹം എന്നോടു ചോദിച്ചു. ഞാൻ ആഴ്ചയിൽ ഒരിക്കൽ മഹാരാജാവിനെക്കണ്ട് ആവക സംഗതികളെക്കുറിച്ച് തിരുമനസ്സറിവിച്ച് അവിടത്തെ അനുവാദം വാങ്ങുമെന്നുപറഞ്ഞു. ചില്ലറ ഭാഗങ്ങളിൽ വല്ല ആക്ഷേപങ്ങളും അവിടെക്കണ്ടെങ്കിൽ, ഞാൻ അവയെ അനുസരിച്ചു വേണ്ട ഭേദഗതികൾചെയ്യും. പിന്നീടു ഞാൻ ആ കാര്യങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചു റസിഡണ്ടിനെഴുതി

അയയ്ക്കും. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുജനായുള്ള പക്ഷം, തിരുമനസ്സിലെ അനുവാദത്തിനായി നടപ്പുതീർപ്പായിട്ട് സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ട് എഴുതിയതായും. ഈ നടപടികൊണ്ട് കാലങ്ങളെ നിർവ്വഹിക്കുകയും ഭംഗിയായും നിർവ്വഹിക്കുവാൻ സാധിക്കുന്നുണ്ടെന്നും ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ ധരിപ്പിച്ചു. മിസ്റ്റർ അർബത്ത് നട്ട് ഇതൊരു നല്ല വഴിയാണെന്നു സമ്മതിച്ചു."

ഈ രാജാവിന്റെ പ്രീതിപാത്രമായിട്ട് ചെറുവത്തുരു നമ്പൂരി എന്നൊരാളായിരുന്നു. അദ്ദേഹം പരമേശ്വരപട്ടമെപ്പോലെ ഒരു ഭാഗ്യവാനായിരുന്നില്ല. പരമേശ്വരപട്ടം എന്നപോലെ അദ്ദേഹത്തിനു രാജാവുസംധാനമായിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹത്തിനു ശങ്കുണ്ണിമേനിയ്ക്ക് ഒരു മുണ്ടായിരുന്നതുകാരണം, രാജകുടുംബങ്ങളിലൊന്നും അദ്ദേഹം പ്രവേശിച്ചിരുന്നില്ല. എന്നാൽ പരിചയവും ആത്മവിശ്വാസവും കൂടിവന്ന സമയം, അവയിൽ കയറി ചിലതെല്ലാം പ്രയോജനപ്പെടുത്തി. അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ച് ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ തന്റെ ഡയറിയിൽ (ദൈനികവൃത്തപ്പുസ്തകത്തിൽ) ഇപ്രകാരം പ്രസ്താവിച്ചുകാണുന്നു: "ചെറുവത്തുരു നമ്പൂരി ബുദ്ധിമുട്ടിക്കാൻ തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. സർക്കാരുദ്യോഗങ്ങൾക്കുള്ള നിയമങ്ങളെയും നിലവിലുള്ള വ്യവഹാരങ്ങളെയും കുറിച്ച് ചിലർക്കു ചില ഉപദേശങ്ങൾ അയയ്ക്കുന്നതായി അറിയുന്നു. അദ്ദേഹം തിരുമനസ്സിലെ ഒരു വലിയ സേവനാണ്; അതിനു സംശയമില്ല എങ്കിലും തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഈ വിവരം അറിഞ്ഞാൽ, നമ്പൂരിയുടെ ഈ വകമാപല്യങ്ങളെ ഒരിക്കലും അവിടുന്ന് സഹിക്കയില്ല. ഈ സംഗതികൾ തിരുമനസ്സറിയിക്കേണ്ടിവരുമെന്നു തോന്നുന്നു." അപ്രകാരം തിരുമനസ്സറിവിടക്കും നമ്പൂരി പിന്നീട് ശരിയായ മാർഗ്ഗത്തിൽ കൂടി മാത്രം ചരിക്കുകയും ചെയ്തു. വെള്ളപ്പുറ

നവ നവുരിയും ചെറുവത്തുരുനവുരിയുമായി വളരെക്കാലം മുമ്പുതൽനടന്നുവന്നിരുന്ന ഒരുതക്കം ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ വെള്ളപ്പുറനവുരിക്കുന്നകൂടമായി രീച്ചയാക്കിയതിൽ ചെറുവത്തുരു നവുരിക്ക് ഒട്ടും രസിച്ചില്ല. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അതുകൊണ്ടൊരു ഇളക്കവും ഉണ്ടായില്ല.

ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഉദ്യോഗകലേക്ക് എട്ടു റസിഡണ്ടു ന്നായി അദ്ദേഹത്തിനു എടപെടേണ്ടതായി വന്നിട്ടുണ്ട്. അവരെല്ലാവരുമായി ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ചെറുകിടയിൽ കഴിഞ്ഞുകൂടുകയും, അവർ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ പ്രാപ്തിയെയും സ്വഭാവവിശേഷത്തെയും കുറിച്ച് വളരെസ്തുതിച്ച് എഴുതുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. മിസ്റ്റർ മാർട്ടിനിയെയായിരുന്നു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ എല്ലാവരിലും അധികമായി സ്നേഹിക്കുകയും ബഹുമാനിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നത്. മിസ്റ്റർ മാഗ്ഗിഗരുടെ ഉദ്ധരവും അസുഖവും ആയിരുന്നതീരി ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അതുപ്രകാരമായിരുന്നു. ആ തരത്തിലുള്ള ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ ബ്രിട്ടീഷ് ഭരണത്തെ മലിനപ്പെടുത്തുന്നതായി ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ പല അവസരങ്ങളിലും അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ബ്രിട്ടീഷായുള്ള ബന്ധത്തിന്റെ പ്രബലനായ ഒരു പാലകനും ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ ഗുണഗണങ്ങളുടെ നിഷ്പക്ഷനായ ഒരു ധ്യാനിയുമായിരുന്നു. “മെഡോസ്” കെയിലർ അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ച് എഴുതിട്ടുള്ള ബുക്ക് ഇപ്പോൾ വായിച്ചുതീർന്നു. യൂറോപ്യൻമാരായ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ എല്ലാവരും അദ്ദേഹത്തെപ്പോലെ ആയിരിക്കണമെന്നു ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. അങ്ങനെ എങ്കിൽ ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ ഭരണം ഇതിലും ജനഹിതമായി തീരുന്നതാണ്.” എന്ന് ഫുറൈ-ൽ അദ്ദേഹം ഡയറിയിൽ എഴുതിയിരിക്കുന്നു.

3 നിയമഭരണം.

ശങ്കണ്ണിമേനോൻ ബ്രിട്ടീഷിൽ വളരെക്കാലം ഒരു നിയമഭരണകർത്താവായിരുന്നു. അതുകാരണം, ഒരുമാജിസ്ത് സത്യാ, പ്രാപ്തി, സ്വാതന്ത്ര്യം എന്നിവയോടുകൂടി നിയമഭരണകർത്താക്കന്മാർ ഉണ്ടായിരിക്കേണ്ടതിന്റെ ആവശ്യത്തെ നല്ലപോലെ ഗ്രഹിക്കാനിടയായിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹം മന്ത്രിപദത്തിൽ എത്തിയ ഉടനെ കൊച്ചിയിലെ നിയമഭരണത്തിന്റെ കാര്യത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സു നിൽക്കി. അതിനുമുമ്പ് അപ്രാപ്തമാക്കും ആ വകുപ്പിൽ പണികിട്ടിയിരുന്നു; അവരുടെ അധികാരങ്ങളെയും പണികളെയും വ്യവസ്ഥപ്പെടുത്തിയിരുന്നില്ല; അവർ സാധാരണമായി കറഞ്ഞശമ്പളക്കാരും കൈക്കൂലിയിലും ശുപാശിയിലും പ്രിയമുള്ളവരുമായിരുന്നു. നാട്ടാലാക്കളെ അവലംബിച്ചും, നല്ലപോലെ രൂപവൽക്കരിക്കപ്പെടാത്തതുമായ ഒരു നിയമത്തെയാക്കിരുന്നു അവർ നടത്തിയിരുന്നത്; തോന്നിയവക്കൊക്കെ വക്കീലന്മാരുമാകാമായിരുന്നു. ജഡ്ജിമാർ ആദ്യം ദിവാൻജിയുടെ കീഴിലായിരുന്നു. അന്ന് അവർക്കുവേണ്ട ഉപദേശങ്ങളെ കൊടുത്തിരുന്നത് അദ്ദേഹമായിരുന്നു. ജനാൽ കല്ലൻ റസിഡണ്ടായതുകൊണ്ട്, രാജാവിന്റെ ആക്ഷേപത്തെ ഗണിക്കാതെ, ആ അധികാരത്തെ അദ്ദേഹമെടുത്തു!

ശങ്കണ്ണിമേനോൻ ദിവാനായിവന്നു രണ്ടുകൊല്ലത്തിനകത്ത് ഇതിനെല്ലാം ഒരു മാറ്റമുണ്ടായി. അപ്പീൽകോടതിയിലും രണ്ടു ജില്ലാക്കോടതികളിലും അക്കാലത്ത് മുയ്യന്നൂർ ജഡ്ജിമാരായിരുന്നു. എല്ലാകോടതികളിലും അവരിലൊരാൾ ഹിന്ദുശാസ്ത്രത്തിൽ നിപുണനായ ഒരു പണ്ഡിതൻവേണമെന്നുണ്ടായിരുന്നു. കൊള്ളരുതാത്ത ജഡ്ജിമാരുടെ സ്ഥാ

നങ്ങളിലേക്കു വേറെ ആളുകളെ നിയമിച്ചു; ശമ്പളം ഇരട്ടിച്ചു. ഇതുകൊണ്ട് ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ തൃപ്തിപ്പെട്ടിരുന്നു. എന്നാൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സന്തോഷം അധികനാളെയും നിന്നില്ല. ഒരു സംവത്സരത്തിനകത്ത് സത്യവാന്മാരായ ന്യായാധിപതിമാർ സാമന്ത്രിമില്ലാത്തവരെന്നും സാമന്ത്രിമുള്ളവർ സത്യവാന്മാരല്ലെന്നും അദ്ദേഹത്തിനു മനസ്സിലായി. അപ്പീൽ കോടതിയിലെ ഒന്നാംജഡ്ജിയായി എല്ലാപ്രകാരത്തിലും നല്ലതായൊരാളെ കിട്ടുവാൻ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ വളരെ ശ്രമിച്ചു. മുത്തുസ്വാമിനെയും അന്ന് മംഗലാപുരത്ത് സദരമീനായിരുന്നു. മംഗലാപുരത്ത് ഉപദേശിച്ച പ്രകാരം, മുത്തുസ്വാമിനെയും ഈ ജോലിക്കു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ക്ഷണിച്ചു. പക്ഷെ, ദേഹസുഖത്തെയും മേലാലുണ്ടാകാവുന്ന തുണത്തെയും ഓത്തു തനിക്ക് അതു സ്വീകരിപ്പാൻ തരമില്ലെന്നും, ഉപേക്ഷിക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ച് മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു ക്ഷമിക്കേണമെന്നും അദ്ദേഹം മറുപടി അയച്ചു. ഒടുവിൽ, അന്ന് ആലപ്പുഴയിൽ ജില്ലാ ജഡ്ജിആയിരുന്ന സുബ്രഹ്മണ്യപിള്ളയെ ആവണിക്കുകയുണ്ടായി. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഉദ്യോഗത്തിൽനിന്നു പിരിയുന്നകാലത്ത് കോടതികൾ നിയമപരിജ്ഞാനവും സത്യസന്ധതയും ഉള്ള ന്യായാധിപതിമാരാൽ അലങ്കരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലത്ത് ഏഴു ജഡ്ജിമാർ ഉണ്ടായിരുന്നവരുടെ ആകെ ശമ്പളം ൪൪൦-രൂപയിൽനിന്നു ൨൮൦൦-രൂപവരെയാക്കി.

നിയമത്തിന്റെയും മലയാളഭാഷയുടെയും ജ്ഞാനം ഉള്ളവർക്ക് വക്കീലന്മാരായി സന്നാഹകൊടുത്തുകൂടി എന്നും കാലേകൂട്ടി ഒരു നിയമം നടപ്പിൽ വരുത്തി. വക്കീൽ പരീക്ഷ ഏർപ്പെടുത്തുകയും രണ്ടുകുറി അതു നടത്തുകയും ചെയ്തു. ആ പരീക്ഷകളിൽ ജയിച്ച ചിലരും പിന്നീട് പ്രമാണി

കളായി തീർന്നിട്ടുണ്ട്. ബാരിസ്റ്റർ മിസ്റ്റർ ഗോവർക്കർ കൊച്ചിയിലെ കോടതികളിൽ വക്കീലായി പ്രവർത്തിക്കുന്നതിനു ഒരു സന്നതു കൊടുക്കേണ്ട കാര്യത്തിൽ ഫവറബിൾ ആണെന്നു റസിഡേണ്ടി പ്രഖ്യാപിച്ചിരിക്കുകയുണ്ടായി. അതിനു “മിസ്റ്റർ ഗോവർക്കർ ഇവിടെ പരീക്ഷ ജയിച്ചുവെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിനു മലയാളവും അറിഞ്ഞുകൂട. അതുകാരണം അദ്ദേഹത്തിനു ഈ രാജ്യത്തെ സിവിൽ ക്രിമിനൽ കോടതികളിൽ ക്ലർക്കുമാർക്കുവേണ്ടി വ്യവഹരിക്കുന്നതിനു തരമുണ്ടെന്ന് എനിക്ക് തോന്നുന്നില്ല. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിനു ഞങ്ങളുടെ കോടതികളിലെ വക്കീലന്മാരെ സഹായിക്കുന്നതിനു വിരോധമുണ്ടാകുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. അപ്പീൽ കോടതിയിലെ ഒന്നാംജഡ്ജിയോടു ഈ കാര്യത്തെക്കുറിച്ച് ചോദിക്കുന്നതു നല്ലതായിരിക്കുമെന്നു കരുതിപ്പോയിട്ടു. അദ്ദേഹത്തിനും മുൻ പ്രസ്താവിച്ച അഭിപ്രായമാണുള്ളത്.” റസിഡേണ്ടിന്റെ നിർദ്ദേശംകൊണ്ട് പീനീട്ട നിയമത്തിൽ ഈ ഭാഗത്തെ മാറ്റേണ്ടതായിവന്നു.

ശങ്കണ്ണിമേന്റെ കാലത്തു സ്ഥാപിച്ച കോടതികളുടെയും നടപ്പാക്കിയ നിയമങ്ങളുടെയും ഒരു പട്ടിക ഇവിടെ കൊടുത്തിട്ടു വലിയ പ്രയോജനമുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നില്ല. ചുരുക്കത്തിൽ അവയുടെ സ്വഭാവത്തെ ഇവിടെ കാണിച്ചിരിക്കാം. ഓരോ താലൂക്കിലും ഓരോ മുൻസിപ്പാലിറ്റികളിലും ഒരു കോടതി സ്ഥാപിച്ചു. ജില്ലാ കോടതിക്കു സെഷൻ കോടതിയുടെ അധികാരംകൊടുത്തു. തൃക്കിടക്കോല, ജീവപത്തൂർ തടവ് എന്നീ രണ്ടു ശിക്ഷകൾക്കു മാത്രമേ മഹാരാജാവ് തിരുമനസ്സിലെ അനുമതി വേണ്ട എന്നും തീർച്ചയാക്കി. സിവിൽ നടവടി, കാലഹരണം, റജിസ്ട്രേഷൻ, ശിക്ഷാക്രമം എന്നീ സംഗതികൾക്കു നിയമങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കി നടപ്പാക്കി. യൂറോപ്പു രാജ്യക്കാരായ ബ്രിട്ടീഷുപ്രജകൾ നാട്ടുരാജ്യങ്ങളിൽ

വെച്ചു കുറവുചെയ്താൽ, അവരെ ആ രാജ്യങ്ങളിലെ കോടതികൾ അവിടങ്ങളിലെ നിയമമനുസരിച്ചു തെളിവെടുത്ത ശിക്ഷിക്കുകയോ വിട്ടയക്കുകയോ ചെയ്യുന്നതിൽ ആരും ആദ്യം വിരോധം പറഞ്ഞിരുന്നില്ല. എന്നതെന്നെയല്ല, ആ അവകാശത്തെ ഇന്ത്യാഗവണ്മെന്റ് സമ്മതിക്കുകയല്ല ചെയ്തിരുന്നു. എന്നാൽ, മദ്രാസ്-ൽ, തിരുവിതാംകൂറിലെ ഒരു യൂറോപ്യൻ ഉദ്യോഗസ്ഥൻ സർക്കാർ പണമപഹരിച്ചതിനു രണ്ടുകൊല്ലത്തെ കഠിനതടവിനു വിധിച്ചുസമയം, മദിരാശി ഗവണ്മെന്റ് ആ ശിക്ഷാവിധി തെറ്റെന്നു കല്പിച്ചു. പക്ഷേ, മെയിൻ സായ്പ്പുതലായ നിയമപണ്ഡിതന്മാർ വിധി നിയമപ്രകാരം ഉണ്ടായിട്ടുള്ളതെന്നു അഭിപ്രായപ്പെടുകയാൽ, ഗവണ്മെന്റിന്റെ കല്പനയെ പിൻവലിച്ചു. എങ്കിലും, മേലിൽ അങ്ങനെയുള്ളവരെ റസിഡെന്റിന്റെ തെളിവെടുത്ത ശിക്ഷിച്ചുകൂടാ എന്നതിച്ചുതാക്കി. ഇതിനെ എതിർത്ത് സകാരണം പ്രബലമായി തിരുവിതാംകൂറിൽനിന്നു ശേഷയാശാസ്ത്രിയും കൊച്ചിയിൽനിന്നു ശങ്കുണ്ണിമേനോനും എഴുതി. അതുകൊണ്ടുഫലമൊന്നുമുണ്ടായില്ലെന്നു പ്രത്യേകം പ്രത്യേകം പ്രസ്താവിക്കേണ്ടതില്ലല്ലോ.

ശങ്കുണ്ണിമേനന്റെ കാലത്ത് നിയമഭരണ സംബന്ധമായി മറ്റൊരു പ്രധാന സംഗതി തീർച്ചയാക്കിയത് അപ്പീൽ കോടതിയിലെ ചിലതീപ്പുകളിൽ നിന്നു തിരുമുമ്പാകെ അപ്പീലിനു പ്രജകൾക്ക് അവകാശമുണ്ടായിരിക്കേണമെന്നുള്ളതാണ്. മദ്രാസ് മുതൽ ഇതിനുവേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. മനോ-ൽ ഇവയെ ഇല്ലായ്മ ചെയ്ത് നന്നായില്ല. ജനറൽ കല്ലൻ കൈയശപ്പെടുത്തിയ അവകാശം തിരുമുമ്പാകെ അപ്പീലുകൾ തുടങ്ങിയതോടുകൂടി അസ്തമിതപ്രായമായി. രാജ്യം ഭരിക്കുന്നവരും നിയമം നടത്തുന്നവരും ആയി മത്സരമില്ലാതിരിക്കുന്നതിനും ജഡ്ജിമാർക്കു അവ

രുടെ ജോലിയെ സംബന്ധിച്ച പൂർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യം ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതിനും ശങ്കണ്ണിമേനോൻ കഴിയുന്നവണ്ണം ഉത്സാഹിച്ചു. എന്നാൽ ചിലപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശ്രമം നിഷ്പലമായിത്തീർന്നു. ആദ്യകാലത്തുണ്ടായിരുന്ന ജഡ്ജിമാർ ടിവാൻജിക്ക് അടിമപ്പെട്ടവരെന്നപോലെ പ്രവർത്തിച്ചിരുന്നു. എങ്കിൽ, അവരുടെ പിൻഗാമികൾ സ്വാതന്ത്ര്യത്തെ ക്രമത്തിലധികം കാണിക്കുന്നതിൽ ഉത്സുകന്മാരായിരുന്നു. ശങ്കണ്ണിമേനോൻ ഒരു കലഹപ്രിയനായിരുന്നില്ല; മല്ലിട്ടിരുന്നവരോടു വളരെ ക്ഷമയോടുകൂടി പലസന്ദർഭങ്ങളിലും അദ്ദേഹം പെരുമാറിവന്നു. ഒടുവിൽ, സമീകവഹിയാതെയായി, സംഗതികൾ എല്ലാം തീരുമ്പോൾ സമർപ്പിക്കുന്നതിനു ശങ്കണ്ണിമേനോൻ തീർച്ചയാക്കി. അതിനുമുമ്പ്, ഈ വിഷയസംബന്ധമായി അതുവരെ നടന്ന സംഗതികളെ എല്ലാം ക്രമത്തിൽ ചുരുക്കി കാണിച്ചു് അദ്ദേഹം റസിഡേണ്ടിനു എഴുതിയയച്ചു. അതിലൊരുഭാഗത്ത് ഇപ്രകാരം പ്രസ്താവിച്ചിരുന്നു:—

“ജഡ്ജിമാർക്ക് സ്വാതന്ത്ര്യമുണ്ടായിരിക്കേണ്ടതെന്നുള്ള പ്രമാണത്തോടുകൂടി ഞാൻ പൂർണ്ണമായി യോജിക്കുന്നു. ഇവിടെ സ്വാതന്ത്ര്യം എന്നു വെച്ചാൽ, വ്യവഹാരസംബന്ധമായി അവരുടെ നിയമപ്രകാരമുള്ള നടപടികളിലും തീർപ്പുകളിലും ആരും കയറിപ്രവേശിക്കരുതെന്നാണ് ഞാൻ മനസ്സിലാക്കുന്നത്. ഒരു വ്യവഹാരത്തെ ഇന്നപ്രകാരം കേൾക്കേണം, ഇന്നുമാതിരി വിഗ്നിക്കേണം എന്നു് അവരോടു ഞാനും പറഞ്ഞുകൂട. അതല്ലാതെ, നാട്ടിൽ നടപ്പുള്ള നിയമങ്ങൾക്കും, നിയമങ്ങളുടെ പ്രാബല്യമുള്ള ആചാരങ്ങൾക്കും വിപരീതമായി വിധികല്പിക്കുന്നതിലും, മറ്റുള്ള ഭരണവകുപ്പുകളുടെ അധികാരങ്ങളെയും അവകാശങ്ങളെയും തടയുന്നതിലും, അവരുടെ കൈവശം വരുന്ന സ്കാർഡണത്തെ

യുഗമല്ലാ മിഥയാക്കുന്നതിലും, ആരുടെ അറിവും അനുവാദവുമില്ലാതെ കോടതിയിൽ ഭവനങ്ങളിൽ അവിടെ ഹാജരാകാതെ മാരാജാജാവിന്റെ താമസിക്കുന്നതിലും അദ്ദേഹം മാരാജാവിന്റെ മുമ്പാകെ പ്രധാനമന്ത്രിയുടെ മുമ്പാകെപ്പോകുകയെന്നാണ് സ്വാതന്ത്ര്യപദത്തിന് അദ്ദേഹം അർത്ഥം കൊടുക്കുന്നത് എങ്കിൽ, ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ അത്തരം സ്വാതന്ത്ര്യം കൊടുക്കുന്നതിൽ തീരെ വിരോധിയാകുന്നു."

റസിഡേണ്ട ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അദ്ദേഹത്തെപ്പറ്റി കേൾക്കുകയും ചെയ്തു. എഴുത്തുകാരന്മാരിൽ ചെമ്പിട്ടുള്ള ദോഷാരോപണങ്ങളെ പിൻവലിപ്പിച്ച് മിസ്റ്റർ സുബ്രഹ്മണ്യൻ പിള്ള ശങ്കുണ്ണിമേനോന്റെ ക്ഷമാന്മാരായ ചെമ്പിട്ടുള്ളതാണെന്ന് അദ്ദേഹം മാരാജാവിനെ ഉപദേശിച്ചു. തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഇത്തരം സരിച്ച് തീട്ടരം കല്പിച്ചു. രണ്ടാം ജഡ്ജി മിസ്റ്റർ ക്ലാക്ക് രാജികൊടുത്തുപോയിത്തന്നിട്ടുള്ളതിൽ അദ്ദേഹവും ഇപ്രകാരം ചെയ്യണമെന്നായിരുന്നു എന്നും റസിഡേണ്ട പ്രസ്താവിച്ചിരുന്നു.

മിസ്റ്റർ സുബ്രഹ്മണ്യൻ പിള്ള കല്പനപ്രകാരം ചെയ്തതായതല്ല, പിറന്നാൾ ശങ്കുണ്ണിമേനോനെ വന്നുകണ്ടു, വലിയ സ്നേഹിതന്മാരായി പിരികയും ചെയ്തു.

സ ശങ്കുണ്ണിമേനോനും എളയരാജാവും

ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ജീവകാലം മുഴുവനും പശ്ചാത്താപത്തിന് ഇടകൊടുക്കാതെ, എന്തെന്നില്ലാതെ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ മനസ്സിനെ ഒരു സംഗതി അനുവരതം ഉൾവിളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ആ സംഗതി മുമ്പന്നു-ൽ അദ്ദേഹവും അടുത്ത കിരീടാവകാശിയും തമ്മിൽ ബന്ധമായി ഉണ്ടായ

നീരസമായിരുന്നു. ആ വിഷയത്തെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വന്തവാക്കുകൾകൊണ്ടുതന്നെ ഇവിടെ വിശദപ്പെടുത്താം.

“നും-ലെ ഒരു രീട്ടുരൂപകാരം പാലിയത്തച്ചൻ കഴുപ്പുവൃത്തിയിലെ കോയ്മസ്ഥാനവും അവിടത്തെ ക്ഷേത്രത്തിലെ സമുദായഭരണവും നൽകിയിരുന്നു; എന്നതന്നെ യല്ല; അദ്ദേഹത്തിനു ആ പ്രവൃത്തിയിലെയും ക്ഷേത്രവസ്തുക്കളുടെയും കരം പിരിച്ചെടുത്ത് രശ്മിതികൊടുപ്പാനും ഉള്ള അധികാരവും ആയ് അനുവദിച്ചിരുന്നു. അന്നുമുതൽ ആ ക്ഷേത്രസംബന്ധമായ സകലകാര്യങ്ങളും പാലിയത്തച്ചൻ നടത്തിവന്നിരുന്നു. ആ ക്ഷേത്രകാര്യങ്ങളെ നടത്തുന്നതിൽ ഒരു നമ്പൂതിരിക്കുകൂടി ഉത്തരാംബുമാനം ഉള്ളതായി കാണുന്നു.

“ഇരുകുക്കികളുടെ അധികാരങ്ങൾ ഇന്നിന്നവയെന്നു നല്ലവണ്ണം വ്യവസ്ഥപ്പെടുത്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നില്ല. എങ്കിലും, ഫ്രെഞ്ചി-വരെ അവർ തമ്മിൽ യോജിപ്പായി കഴിഞ്ഞുകൂടിയിരുന്നു. ആ സംവത്സരത്തിൽ, നവമ്പ്രമാസത്തിൽ, പാലിയത്തച്ചനും നമ്പൂതിരി ഉത്തരാംബുമാനം രസക്ഷയം തുടങ്ങുകയും, ക്ഷേത്രകാര്യങ്ങൾ അന്വേഷിച്ചുവന്നായി പാലിയത്തച്ചൻ നിശ്ചയിച്ച ഒരു നമ്പൂതിരിക്കാരനും, ക്ഷേത്രത്തെയും അതുസംബന്ധിച്ച വസ്തു അവകാശത്തെയും പറ്റി ഇരുഭാഗക്കാരും തമ്മിൽ വാദം ആരംഭിക്കുകയും ചെയ്തു. ശരിയായ അന്വേഷണം നടത്തിയതിന്റെ ഫലമായി പഴയകാലത്തു ചെയ്തുകാണുന്നവിധം പാലിയത്തച്ചന്റെ ആ പാട്ടുവാളിതന്നെ ക്ഷേത്രകാര്യങ്ങൾ നോക്കിക്കൊള്ളണമെന്നു തീർച്ചയാക്കി.

“മറ്റൊരുതരമല്ല ആ തീർപ്പു സമ്മതമായില്ലെങ്കിൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ അവകാശത്തെ സ്ഥാപിപ്പാനായി വാ

ദിക്കേണ്ടതായിരുന്നു. എന്നാൽ അതിനുപകരം അദ്ദേഹം ക്ഷേത്രവും അതുസംബന്ധിച്ച വസ്തുക്കളും കൈവശം വരുത്തുന്നതിനും അച്ചനെബുദ്ധിമുട്ടിക്കുന്നതിനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ അവകാശങ്ങളെ എളയതന്മുരാൻതിരുമനസ്സിലേക്കു തീരുകൊടുത്തു എന്നാണ് എനിക്കു തോന്നുന്നത്. വളരെ ചെറുപ്പക്കാരനും ലൗകികവിഷയങ്ങളിൽ വലിയ പരിചയമില്ലാത്ത ആളുമായ ആ തിരുമനസ്സുകൊണ്ട്, അവരുടെ അപേക്ഷയെ സ്വീകരിച്ചു. ചില കലഹപ്രിയന്മാരുടെ ഭരുപദേശപ്രകാരം ൧൦൪൨-ലെ ഉത്സവകാലത്ത് ക്ഷേത്രകാര്യങ്ങളുടെ ഭരണവിഷയങ്ങളിൽ തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് പ്രവേശിക്കയും, താമസിയാതെ, ക്ഷേത്രത്തിലേക്കുവകാശമുള്ള നികുതി പിരിപ്പാനും, ക്ഷേത്രവസ്തുക്കളിൽ ചിലതു കൈവശപ്പെടുത്തുവാനും ശ്രമിക്കുകയും ചെയ്തു. ഈ അവസരങ്ങളിൽ ആരും എളയതന്മുരാൻതിരുമനസ്സിലെ ആളുകളോട് അലൗകികമൊന്നും പ്രവൃത്തിക്കാതിരിപ്പാനായി ഞാൻ തഹസിൽദാരെ ഏല്പിച്ചിരുന്നു. ഈ കൊല്ലത്തിലും ഉത്സവകാലത്ത് തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് കഴുരു ക്ഷേത്രകാര്യത്തിൽ പ്രവേശിക്കയും, ഉത്സവത്തിന്റെ ഏഴാംദിവസം, ദേവസ്വം ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ ഇഷ്ടത്തിനു വിപരീതമായി, ദേവനെ മതിലിനകത്തുനിന്ന് പുറത്തേക്കെഴുന്നള്ളിപ്പാൻ ഏല്പാടുകയെന്നും ചെയ്തു. അതുമൂലം തിരുമനസ്സിലെ അനുചരന്മാരും പാലിയത്തുചുറ്റും ആറിക്കരയും തമ്മിലുള്ള സ്പർദ്ധ വർദ്ധിച്ചു. ഒടുവിൽ അവർ തമ്മിൽ അടികലശലും നടന്നു.

“അനാവശ്യമായുള്ള ഈ കാര്യത്തിൽനിന്ന് തിരുമനസ്സിലെ പേർ പിൻവലിപ്പിക്കുവാൻ എന്നാൽ സാധിച്ചില്ല. തീപ്പെട്ട തന്മുരാൻ തിരുമനസ്സിലെ സർപ്പാധികാരികളായിരുന്ന പരമേശ്വരന്മാരുടെ സ്വഭാവഭാവം

ത്തെക്കുറിച്ച്" റസിഡണ്ടിന്റെ ആപ്പീസ് റിക്കാർട്ടുകളിൽനിന്നു അറിയാവുന്നതാണ്. നിർദ്ദാശനങ്ങൾ, ഈ മനുഷ്യനു എളയരാജാവിന്റെ തിരുമനസ്സിൽ ഒരു വശ്യശക്തി സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ളപ്പോലെയിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉപദേശപ്രകാരമാണ് തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഈ വകകാര്യങ്ങളിൽ പ്രവേശിക്കുന്നത് എന്നാണ് സന്ദേശം. തിരുമനസ്സിലെ സ്വന്തമാനേജർ, മുത്തുകാര്യക്കാർ, കാര്യപ്രാപ്തിയും വീണ്ടുവിചാരവും ഇല്ലാത്ത ആളായതുകൊണ്ട് തിരുമനസ്സിലെക്ക് ഉപദേശം കൊടുക്കുന്നതിൽ പരമേശ്വരനായി യോജിച്ചു. ഈ രണ്ടുപേരെയും തൃപ്പൂണിത്തുറയിൽ നിന്നു നാടുകടത്തുന്നത് ആവശ്യമെന്നു എനിക്കു തോന്നുന്നു.

“പള്ളിനായാട്ട് എന്ന സങ്കല്പത്തോടുകൂടി ദേവനെ മതിൽക്കെട്ടിപ്പുറത്തേക്കു എഴുന്നള്ളിക്കുന്ന പതിവ് സാധാരണമാണെന്നും, അതുകൊണ്ട് ഈ എഴുന്നള്ളിപ്പു കഴുർ ദേവനും വിരോധമില്ലാത്തതാണെന്നും, അതു കഴിഞ്ഞ സംവത്സരത്തിൽ എളയരാജാവിന്റെ തിരുമനസ്സിലെ കല്പനപ്രകാരം നടത്തിട്ടുള്ളതാണെന്നും ഇവിടെ പ്രസ്താവിക്കാതെ തരമില്ല. ഈ കാരണങ്ങളെക്കൊണ്ടും തിരുമനസ്സിലെ പ്രായവും ലൗകികവിഷയങ്ങളിലുള്ള പരിചയക്കുറവും ഓർമ്മയൊഴും പാലിയത്തച്ചൻതന്നെയാണ് തെറ്റുകാരൻ എന്നെന്നിരിക്കുതോന്നുന്നു. പാലിയത്തച്ചനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആൾക്കാരും ഇതിനെപ്പറ്റി ആലോചിക്കാത്തതിൽ എനിക്കു വ്യസനമുണ്ട്.”

രാഷ്ട്രം കിരീടാവകാശിയുടേയും നാട്ടിൽ പ്രമാണിയുടേയും ആളുകൾ തമ്മിലുള്ള ഈ കലഹം നാട്ടുകാരിൽ വലിയ കോപമുണ്ടാക്കിയിരുന്നു. നാട്ടുകാർ മുഴുവനും വാശിയോടുകൂടിയ രണ്ടു കക്ഷികളായി രീതിപ്പെട്ടു. പരസ്പരം

ന്നതിൽ ഒട്ടും അതിശയോക്തിയില്ല. ഈ സംഗതിയെപ്പറ്റി പല കെട്ടുകഥകളും വർത്തമാനക്കടലാസ്സുകളിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തി. റസിഡേണ്ടിന്റെ അടുക്കലും മദിരാശി ഗവണ്മെണ്ടിലും പലവിധമുള്ള ഫജ്ജികൾ ചെന്നു. ഈ കലാപത്തിൽ യാതൊരു പങ്കുമില്ലെന്നും കൂടാതെ ഇരുനിയന്നവർ രാജ്യഭരണത്തിന്റെ വലിയ ചുമതലക്കാരായ മഹാരാജാവും ദിവാനും മാത്രമായിരുന്നു. മഹാരാജാവിന്റെ പ്രാപ്തിയുള്ള ചിവ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ മുഖാന്തരം ഈ ചുമതല രാജിയാകുവാനായി ദിവാൻ കഴിയുന്ന ശ്രമം ചെയ്തു. റസിഡേണ്ടുമായി പല എഴുത്തുകത്തുകൾ നടത്തിയശേഷമാണ് വളരെ വൈമനസ്സത്തോടുകൂടി മുൻപറഞ്ഞ വിവരങ്ങൾ ദിവാൻ വെളിപ്പെടുത്തിയത്. എന്നിട്ടും അതിനെ അയയ്ക്കുന്നതിനുമുമ്പ് “കഴുരുതക്കുഞ്ഞപ്പറ്റി ഒരു വിവരണം ഞാൻ എഴുതി ഒപ്പിട്ടുവെച്ചിട്ടു കറെ ദിവസമായി; എങ്കിലും എളയതമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സിലേക്കു വിരോധമായി എഴുതുന്നതിലുള്ള മടികൊണ്ടും, ഈ വാദത്തെ രാജിയാക്കാമെന്നു മോഹമുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടും അതിനെ തക്കസമയത്ത് അയയ്ക്കാതിരുന്നതാണ്. പാലിയത്തച്ചന് രാജിയാകുന്നതിൽ വിസമ്മതമുള്ളതായി കാണുന്നില്ല. തിരുമനസ്സുകൊണ്ടും രണ്ടുദിവസത്തിനകം അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിശ്ചയത്തെ അറിയിക്കാമെന്നും. വെച്ചിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് അതയയ്ക്കുന്നതിന് രണ്ടോ മൂന്നോ ദിവസത്തെ താമസത്തിനുകൂടി അനുചരിക്കുമെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു.” റസിഡേണ്ടിന് എഴുതിയായച്ചു നാലുദിവസം കഴിഞ്ഞശേഷം അദ്ദേഹം “എളയതമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു പാലിയത്തച്ചനുമായുള്ള തർക്കത്തിൽ ഇതുവരെ ഒരു നിശ്ചയവും ചെയ്തിട്ടില്ല.” എന്നു പറയുകകാരണം ഫവറബിൾ ഫിസ്മിറ്റി ൪-ാം-ാം- ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ തന്റെ റിപ്പോർട്ട്

സിദ്ധേന്ദ്രവർകൾക്കും അതിന്റെ ഒരുപ്രതി എളയതമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സിലേക്കും അയച്ചുകൊടുത്തു.

ഈ കൃത്യത്തെപ്പറ്റി അനേപഷിപ്പാൻ ബാല്യേതപ്പെടുത്തിയിരുന്നത് അന്നത്തെ ദിവാൻപേഷ്കാരും ഡിസ്ട്രിക്ട് മജിസ്ട്രേറ്റും, പ്രാഫ്റ്റിയും ചെയ്യുവാനുണ്ടായ ആരംഭത്തിലും, സത്യവാനും നയജ്ഞനുമായിരുന്ന വെങ്കിട സുബ്ബയ്യരെയാക്കിരുന്നു. അനേപഷണം നടത്തുന്നതിൽ അദ്ദേഹത്തിന് പലവിധ ബുദ്ധിമുട്ടുകളും നേരിട്ടിട്ടുണ്ട്. കാരണമെന്നും സാക്ഷികളും എളയതമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സിലെ പരിചാരകന്മാരായിരുന്നതുകൊണ്ട്, സമനയക്കണസമയത്തെല്ലാം അവർ ഹാജരാകാതിരിക്കയും, അഥവാ വല്ലപ്പോഴും ഹാജരായാൽതന്നെ അവർ പേഷ്കാരെ കഠിനമായി അപമാനിക്കുകയും ചെയ്തു. ആ ഉദ്യോഗസ്ഥൻ ഒട്ടുംതന്നെ സാഹസം പ്രവർത്തിക്കുന്ന ആളല്ലായിരുന്നു. ദിവാൻപേഷ്കാർ എളയതമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സിലെ ആശ്രിതനായിരുന്നതുകൊണ്ടു വളരെക്കാലംകൊണ്ടെങ്കിലും അനേപഷണം മുഴുവൻ നടത്തുവാൻ സാധിച്ചു. ആഗസ്റ്റ് മാസത്തിൽ കുററുകാരായ ഇരുപത്തിയെട്ട് ആൾക്കാരെയും സെഷ്യൻകോടതിക്കു കമ്മിറ്റിയിൽ അവിടെ തിരുവെങ്കിടാപാലും ജാജ് ഗന്തരും സ്ത്രീയായിപരിചരിക്കുകയും ചെയ്തു.

അനേപഷണം നടക്കുന്നകാലത്ത് റസിഡെണ്ട് ഈ അപവാദത്തെ ഒരുക്കുന്നതിനായി വളരെ ഉത്സാഹിക്കുകയും എളയതമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സിലേക്ക് ഈവിധം എഴുതി അയക്കുകയും ചെയ്തു.

“ഈ തിരുമനസ്സിലെ അവസ്ഥയ്ക്ക് ഒട്ടും ചേരാത്ത പ്രവൃത്തിയാണ്. താൻ തുടങ്ങുന്നതുവരെ ആക്ഷേപമില്ലാതെ ഇരുന്നിരുന്ന പാലിയത്തപ്പന്റെ അവകാശങ്ങൾ

ഒപ്പുവെച്ചപ്പോഴുതന്നെ ഇതു ന്യായമുമാകയില്ല. തിരുമനസ്സുകൊണ്ടും ഈ ആലോചനയില്ലായ്മയാൽ സാധാരണ പ്രജകളെപ്പോലെ കോടതിയിലിരിക്കു കീഴടങ്ങേണ്ടിവരുന്നതാണ്. ഇപ്രകാരം തർക്കപ്പെട്ട ഒരു സംഗതിയിൽ തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു ചെയ്യേണ്ടിയിരുന്നത് ഭിവാൻ മുഖാന്തരം അന്യപക്ഷത്തുനിന്നു ഒരു തീർപ്പുണ്ടാക്കുകയായിരുന്നു.

“തിരുമനസ്സിലെ വിശ്വാസത്തിന്നുനേർപറയ പരമേശ്വരൻ തിരുമനസ്സിലെ ഈവക ഭർമ്മാശ്ചര്യങ്ങളിൽകൂടി ചരിപ്പിക്കുന്നത് എന്നറിഞ്ഞിരുന്നു എങ്കിൽ, ഞാൻ തിരുമനസ്സിലെ അതിൽനിന്നു പിൻവലിപ്പിക്കുമായ്രുന്നു; തിരുമനസ്സിലെ കാര്യക്കാരും ഈ ഭൂതപദേശത്തിൽ പങ്കുകാരനായി കാണുന്നു. ഇനിയും തിരുമനസ്സിലെ അന്യസ്സിനേയും ബഹുമാനത്തേയും മലിനപ്പെടുത്തുന്ന ഈ ഭാഗ്യകെട്ടു തർക്കത്തിൽനിന്നും ഒഴിയുവാൻ നിർബന്ധിക്കുന്നതിലുള്ള അധികാരവുംകൂടി ഞാൻ എടുക്കുന്നു.”

മേൽപറഞ്ഞ എഴുത്തിന്റെ ഒരു പകുപ്പ് മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സിലേക്കും റസിഡണ്ടയച്ചുകൊടുത്തു.

മാച്ച് ൪-ാംനു- മദിരാശി ഗവർണ്ണർ കൊച്ചിയിൽ വരികയും നാലുദിവസം താമസിക്കുകയും ചെയ്തു. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ പലപ്രാവശ്യവും അദ്ദേഹത്തിനെ കാണുകയും ഉണ്ടായി.

ഗവർണ്ണർ മദിരാശിയിൽ തിരിച്ചപ്പോൾ ഉടനെ മഹാരാജാവിനെഴുതിയ എഴുത്തിൽ ഇങ്ങനെ എഴുതിയിരുന്നു:—“എളയരാജാവിന് ഇപ്പോൾ സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള അവകാശങ്ങളെ അദ്ദേഹം സ്വീകരിച്ചതിനെക്കുറിച്ചു ഞാൻ വ്യസനിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം ഈ തർക്കത്തിൽനിന്നു പിൻവാങ്ങുവാനും അദ്ദേഹത്തിനു കിട്ടിട്ടുള്ള അവകാശങ്ങളെ തിരിച്ചേല്പിക്കാനും ഇപ്പോഴും വിരോധമുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നില്ല.

എളയതമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു ബുദ്ധിശാലിയും തിരുമനസ്സിലെ നേരെ കീഴ് വണക്കമുള്ളൊളം അടുത്ത സഹോദരനാണെന്ന് എനിക്കറിയാം. ഞാൻ പറഞ്ഞപ്രകാരം തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ആരാശ്യപ്പെടുമ്പോൾ, നിശ്ചയമായും അദ്ദേഹം തിരുമനസ്സിലെ കല്പനയുടെ ഗൗരവം മനസ്സിലാക്കുന്നതാണ്. തിരുമനസ്സിലെ കടുംബത്തിന്റെ അവസ്ഥയ്ക്കും രാജ്യത്തു സമാധാനത്തിനും, എളയതമ്പുരാനും ഭിവാൻ ജഡ്ഢിമാരും തമ്മിലുള്ള ഐക്യത്തിനും ഇപ്രകാരമുള്ള പൊതുക്കാര്യങ്ങളിൽ തിരുമനസ്സിലെ സഹോദരന്മാർ ചോരാതിരിക്കേണ്ടത് അത്യാവശ്യമാകയാൽ ഇപ്പോൾതന്നെ ഇതിനു ഒരു ഏർപ്പാട് ചെയ്തുവെക്കേണ്ടതാകുന്നു.” അദ്ദേഹത്തിന്റെ അവകാശത്തെ സ്ഥാപിക്കേണ്ട സംഗതി ഒഴിച്ചു ബാക്കിയെല്ലാം റസിഡേണ്ടിന്റെ ഉപദേശപ്രകാരം പ്രവർത്തിക്കാമെന്ന് എളയതമ്പുരാൻ സമ്മതിച്ചു.

“എളയരാജാവ് ഇപ്പൊഴത്തെ നിശ്ചയത്തെ തെറ്റി പ്രവർത്തിക്കുന്നതായാൽ, എന്നെ അറിയിക്കേണമെന്നും, അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതായാൽ പിന്നെ അദ്ദേഹത്തിന് എളയരാജാവ് എന്ന സ്ഥാനം അനുവദിക്കയില്ലെന്നും, മൂപ്പകിട്ടിയാൽതന്നെ രാജഭരണത്തിന് അവകാശമുണ്ടാകയില്ലെന്നും” റസിഡേണ്ട് എഴുതിയയച്ചു.

എളയതമ്പുരാനെ ഇപ്രകാരം തെറ്റിച്ചു നടത്തുന്നതു പരമേശ്വരൻ അറിയുന്നതായാൽ തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു മനസ്സിലാക്കി. അതുനിമിത്തം അദ്ദേഹത്തിനെ തൃപ്പൂണിത്തുറയിൽനിന്നു നാടുകടത്തുവാൻ മഹാരാജാവ് ഭിവാനെ നിബ്ബന്ധിച്ചതുകൊണ്ട്. പരമേശ്വരൻ നാടുകടത്തേണ്ടതിനെപ്പറ്റി ഭിവാൻ റസിഡേണ്ടിന് എഴുതിയയച്ചു. എളയതമ്പുരാന്റെ ബാധയൊഴിപ്പാനായി ഈ കൃ

രാധാരണ നാടുകടത്തുന്നതിലുള്ള ഔചിത്ര്യം റസിഡ
ണ്ടു ക്ഷണത്തിൽ സമ്മതിച്ചു ജൂൺ പതിനെട്ടാതിയതി
പാമേശപരയുടെ പിടിച്ചു വിാരയ്ക്ക കൊണ്ടുപോകയും പി
ന്നെ ഒരു കല്പനപരെ സ്ഥലംവിട്ടു പോകാതിരിപ്പാൻ സു
ക്ഷിപ്പാനായി അവിടത്തെ താറസീൽക്കോർ കല്പന അയ
ക്കുകയും ചെയ്തു. പാമേശപരയ്ക്ക് എവിടെയായിരുന്നു എ
ന്നു വളരെദിവസം കഴിഞ്ഞതിനുശേഷമെ എളയരാജാവു
കൂടി അറിഞ്ഞുള്ളു.

കഴുർ ലഹളയിലെ കുററക്കാരുടെ പേരിലുള്ള നമ്പ്ര്
സെഷ്യൻകോടതിയിൽ വളരെ ദിവസം വിസ്തരിച്ചു. മ
ഹാരാജാവിനു ശീലായ്ക്കുടങ്ങിയിരുന്നതുകൊണ്ടു, തിരുവെ
ങ്കിടാചാലൂർ ആ കേസ്സ് എളയതമ്പുരാനനുകൂലമായി വി
ധിച്ചേക്കാമെന്നു ജനങ്ങൾ സംശയിച്ചിരുന്നു.

മവുന്നവ ഡിസമ്പർ ൧൩-ാം-നു ശനിയാഴ്ച വൈക
നേരം വിധിപറഞ്ഞു. രണ്ടാം ജഡ്ജി കോവിലകത്തെയും
പാലിയത്തെയും ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെ ശിക്ഷിച്ചു; എന്നാൽ
ഒന്നാം ജഡ്ജിയായിരുന്ന ആചാലൂർ കോവിലകത്തെ ഉ
ദ്യോഗസ്ഥന്മാരെ നിദ്ദോഷികളാക്കുകയും കുററക്കാരിൽ ഒ
മ്പതുപേർക്കു തടവുശിക്ഷവിധിക്കുകയും അതിൽവിശേഷി
ച്ച് കൊച്ചുകുണ്ണമേന്ത് ജഡ്ജിക്കധികാരമുള്ളതേതാളുമാ
യ മൂന്നുകൊല്ലത്തെ കുററത്തടവു വിധിക്കുകയും ചെയ്തു കൊ
ച്ചുകുണ്ണമേനോൻ മരിച്ച ഒരു വലിയച്ചുടൻറ മകനും അ
ക്കാലത്ത് പാലിയം മാനേജരും ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹം ന
ല്ലൊരു മയ്യാടക്കാരനും കുററസ്ഥലത്തില്ലാതിരുന്നാളുമായി
രുന്നു. തടവുകാരിൽ ചിലർക്കു അടിയും ശിക്ഷയായി വിധി
യിൽ കല്പിച്ചിരുന്നു. ബഹുമാനപ്പെട്ട അപ്പീൽകോടതി അ
പ്പീൽ എടുത്ത് വിധിനിർത്തിവെക്കുവാൻ കല്പനയായിട്ടു
ണ്ടെന്നു വക്കീൽമിസ്റ്റർ ഗോവർ ബോധിപ്പിച്ചതിനെ വക

ത ജഡ്ജിയെ ആ ജോലിയിൽ വെച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുന്നത് വിഹിതമാ എന്ന് കൂടി മഹാരാജാവു പ്രത്യേകമായി ആലോചിക്കുമെന്ന് ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു.” അദ്ദേഹത്തിനെ ഉടനെ സ്ഥലം മാറ്റുകയെങ്കിലും ചെയ്യേണമെന്ന് മിസ്റ്റർ ബല്ലാർഡ് ദിവാൻ സ്വകാര്യമായി എഴുതി അയച്ചു.

പ്രതികരണമാപ്പു ചെയ്തു വിട്ടയച്ചു. തിരുവെങ്കിടാചാർച്ചര തൃശ്ശിവപേരൂർ സ്ഥലംമാറ്റുകയും ചെയ്തു.

ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഈ സന്ദർഭത്തിൽ റസിഡൻ്റ് സ്കൂളിൽ എഴുതി അയച്ചിരുന്നു. ആ ദശലക്ഷസംഗതിയിൽ ആദ്യവസാനം ദിവാൻ കാണിച്ചിട്ടുള്ള ബുദ്ധിശക്തിയേയും നിവ്യാജമായ സുസ്ഥിരതയെയും പറ്റി പ്രത്യേകം അദ്ദേഹം പ്രസ്താവിച്ചിരുന്നു.

ഈ തക്കം തുടങ്ങിയതിൽ പിന്നെ എളയതമ്പുരാൻ ദിവാനെ കാണുകയോ അദ്ദേഹത്തിന് നേരിട്ടു വല്ല രേഖകളും അയയ്ക്കുകയോ ഉണ്ടായിട്ടില്ല. “തൃപ്പൂണിത്തുറയ്ക്കു പോകുന്നവഴിക്കു ഞാൻ എളയതമ്പുരാൻ കതിരസ്സവാരി ചെയ്യുന്നതുകണ്ടു. അദ്ദേഹം എന്റെ മുഖം കാണരുതെന്ന് വിചാരിച്ച് തിരിഞ്ഞുനോക്കാതെ കടന്നുപോയി.” എന്നും മറ്റും ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ പലതും എഴുതിവെച്ചിട്ടുള്ള കൂട്ടത്തിൽ കാണുന്നു. തമ്പുരാനെയും ദിവാനെയും തമ്മിൽ യോജിപ്പിക്കുവാൻ സ്റ്റേഫിതന്മാരിൽ പലരും ശ്രമിച്ചുനോക്കി എളയതമ്പുരാനെ കണ്ടു തമ്മിൽ സമാധാനമായാൽ കൊള്ളാമെന്ന് ദിവാൻ മോഹമുണ്ടായിരുന്നു. എങ്കിലും അദ്ദേഹം ഒരു തെറ്റും ചെയ്തിട്ടില്ലാത്തതുകൊണ്ട് മാപ്പുചോദിക്കുവാൻ ഒരുക്കമുണ്ടായിരുന്നില്ല. എളയതമ്പുരാൻ പ്രായമായതോടുകൂടി, ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ പ്രവൃത്തികളെപ്പറ്റി അദ്ദേഹം അഭിനന്ദിക്കാൻ തുടങ്ങി. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അടുത്തുണ്ടാവാൻ ഉദ്യോഗത്തിൽനിന്നും പ

രിഞ്ഞശേഷം, തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ശങ്കുണ്ണിമേനോന്റെപോലെ ഇനി ഒരു ദിവാൻ ഉണ്ടാകയില്ലെന്നും ഇനിയും അദ്ദേഹം ദിവാനായിരുന്നുകൊണ്ടാൽ കൊള്ളാതെന്നു മോഹമുണ്ടെന്നും തിരുമനസ്സിലെ ഒരു സ്നേഹിതനോടു പറകയുണ്ടായി. ഇതു കഴിഞ്ഞ അധികകാലം കഴിയുന്നതിനുമുമ്പ്, ശങ്കുണ്ണിമേനന്റെ പേരിൽ തിരുമനസ്സിലേക്കു യാതൊരു മുഷിച്ചിലും ഇല്ലെന്നും കൊച്ചിയും തിരുവിതാംകൂറും തമ്മിലുള്ള അതിർത്തിക്കൽക്കൽ വേണ്ടതു പ്രവൃത്തിച്ചാൽ കൊള്ളാമെന്നും ഒരു നമ്പൂതിരിയുടെ അടുക്കൽ പറഞ്ഞയച്ചു. ഒടുവിൽ തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ശങ്കുണ്ണിമേനവനുമായി എഴുത്തുകത്തുകൾ നടത്തിത്തുടങ്ങി.

— ❧ —

മുതലെടുപ്പും ധനസ്ഥിതിയും.

ശങ്കുണ്ണിമേന പല പരിഷ്കാരങ്ങളും വരുത്തേണമെന്നു മോഹമുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷെ, പണച്ചുരുക്കംകൊണ്ട്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആഗ്രഹപോലെ എല്ലാം സാധിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. സ്കൂളുകളും ആസ്ഥാനങ്ങളും സ്ഥാപിക്കേണ്ടതുണ്ടായിരുന്നു; വഴികൾ തുറക്കുക, മരാമത്തുകൾ നടത്തുക, പാലങ്ങൾ പണിയിക്കുക ഈവക പണികൾ അത്യാവശ്യമായി ചെയ്യേണ്ടതുണ്ടായിരുന്നു. ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ ശമ്പളം വളരെ മോശസ്ഥിതിയിലായിരുന്നു. കോവിലകത്തേക്കു നിശ്ചയിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്ന തുക തുറന്നുമാറിരുന്നു. ഈവക നൂനതകളെ പരിഹരിക്കുവാൻ പണം കൂടാതെ കഴിയുമൊ? അദ്ദേഹം ഭരിക്കുവാൻ തുടങ്ങിയകാലത്ത് ഏറക്കുറവു ഏറ്റുവെക്കും രൂപ മുതലെടുപ്പു മാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. കരം കൂട്ടി ജനങ്ങളെ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കു എ

നന്ത് ശങ്കുണ്ണിമേനന് നളരെ നീരസമായ നടപടിയായിട്ടു തോന്നി. എങ്കിലും പണം കൂടാതെയും കഴികയില്ല. ശങ്കുണ്ണിമേന്റെ കാലത്തിനു മുമ്പുണ്ടായ കണ്ടെഴുത്തിനുശേഷം, ആളുകൾ സ്ഥലങ്ങളെ തരിശുപറമ്പുകളും നിലങ്ങളും ആക്കുകയും, പറമ്പുകളിൽ കരം ചുമത്തത്തക്ക വൃക്ഷങ്ങൾ വെച്ചുപിടിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു; നെല്ലിന്നും വിലവളരെ കൂടിയെന്നു. ആവക നിലങ്ങളെയും പറമ്പുകളെയും കണ്ടെഴുതുകയും വില തരത്തിൽ കൂട്ടുകയും ചെയ്തു. നെല്ലിയാംപതിമലയിൽ കൃഷിത്തോട്ടങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നതിനായി സ്ഥലങ്ങൾ ഓരോരുത്തർക്കു പതിച്ചുകൊടുത്തു. ചിററൂർ ഒരു അണ വാങ്ങിയും വേറെ ജലാശയങ്ങളെ നിർമ്മിച്ചും കൃഷിചെയ്യാത്തതായ സ്ഥലങ്ങളെ വാങ്ങിപ്പിച്ചു. ഈ വിധം നിലനികുതി രണ്ടുലക്ഷത്തിൽ കൂടി, ആകെ കൂടുതൽ ആറേകാലിൽ എത്തിച്ചു. കറപ്പും കഞ്ചാവും സക്കാരുവക കത്തകച്ചാക്കുകയാക്കി. ഇതിൽനിന്നും, ആധാരം റജിസ്ട്രാക്കുന്ന സമ്പ്രദായം ഏറ്റെടുത്തിയതിൽനിന്നും, കോർട്ടുചീസ്സുസംബന്ധമായ നിയമം പരിഷ്കരിച്ചതിൽനിന്നും കൂടുതൽ മുതലെടുപ്പുണ്ടായി.

“സക്കാരിലേക്കു തീരുവ അടക്കേണ്ടതായ ഉപ്പ്, പുകയില, കരുമുളക് എന്നീ പദാർത്ഥങ്ങളുടെ പരസ്പരമുള്ള വ്യാപാരത്തെ സംബന്ധിച്ച് മൂന്നു സംസ്ഥാനങ്ങൾ തമ്മിൽ കരാറുകളൊന്നുമില്ലാതിരുന്നതിനാൽ, ആവക പദാർത്ഥങ്ങളിന്മേൽ സക്കാരിൽനിന്നും നടത്തിവന്നിരുന്ന അധികാരവും ഉൾപ്രദേശങ്ങളിൽ ചുമത്തിവന്നിരുന്ന ചുമക്കുവും ഇതേവരെ ജനങ്ങൾക്കും മേല്പറഞ്ഞ മൂന്നു ഗവണ്മെന്റുകൾക്കും ഒരുപോലെ വ്യക്തിയ ഉപദ്രവത്തിന്നും ബുദ്ധിമുട്ടിന്നും ഇടയായിത്തീർന്നിരുന്നു. കൊച്ചിശ്ശീമയുടെ അതിരുകൾക്കു അതിന്റെ വലിപ്പത്തിനുതക്ക നീളത്തിനേക്കാൾ വളരെ

അധികമുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ, ഈ സംഗതി കൊച്ചിയെ സംബന്ധിച്ച വിശേഷിച്ചും ഉപദ്രവകരമായിരുന്നു. കള്ളപ്പകയില കൊച്ചിക്കും വ്യാജഉപ്പ് കൊച്ചിയിൽനിന്നും മറുരാജ്യങ്ങളിലേക്കും കടത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നു. എഴുത്തുകുത്തുകൾകൊണ്ടൊന്നും ഫലിച്ചില്ല. ട്രേവിൽ, ചവന്ത-ൽ, മൂന്നുഗവണ്മേണ്ടുകളും തമ്മിൽ ഒരു കരാറുണ്ടായി. ഈ കരാറപ്രകാരം പുകയിലക്കുത്തകയും ഉൾപ്രദേശങ്ങളിലുള്ള ചുക്കുകളും ഉപേക്ഷിപ്പാനും ഉപ്പില ബ്രിട്ടീഷിലുള്ളതുപോലെ ആക്കുവാനും കൊച്ചിഗവണ്മേണ്ട സമ്മതിച്ചു. ഇതുകാരണം കൊച്ചിക്കുനേരിടുന്ന നഷ്ടം തീർന്നതിനുവേണ്ടി ബ്രിട്ടീഷുകൊച്ചിയിലുള്ള ചുക്കുവക വരവിൽനിന്നു രേഖം ഈ സക്കാരിലേക്കു കൊടുക്കുന്നതിന് ബ്രിട്ടീഷുഗവണ്മേണ്ടും സമ്മതിച്ചു. അതിനുപുറമെ, അവർ സക്കാരിലെ ചുക്കുവക മുതലെടുപ്പുകൾക്ക് ഒരുലക്ഷം രൂപയും പുകയിലച്ചുക്കു വകയ്ക്ക് ൧൦,൦൦൦ രൂപയിൽ കുറയാതെ ഒരു സംഖ്യയും വകകൊടുക്കാമെന്നും ഏറ്റവും തിരുവിതാംകൂറുമായിട്ടുള്ള കരാറും ഇതേമാതിരിയിൽത്തന്നെയായിരുന്നു. പക്ഷെ ഉൾപ്രദേശങ്ങളിലുള്ള ചുക്കുക്കൾ മുഴുവനും തിരുവിതാംകൂർഗവണ്മേണ്ടു് നിർത്തൽചെയ്തില്ല. എങ്കിലും തിരുവതീർക്കുണ്ട പദാർത്ഥങ്ങളുടെ ഇനങ്ങൾ കുറവുചെയ്തു. തല്ലാലം മുതലെടുപ്പ് അല്പം കുറഞ്ഞെങ്കിലും ഈ കരാർ എല്ലാ കക്ഷികൾക്കും വളരെ അനുഗ്രഹമായിത്തീർന്നു. ഉൾപ്രദേശങ്ങളിൽ കച്ചവടങ്ങൾ വലിച്ചു ചുക്കുസ്ഥലങ്ങളിലുള്ള ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ ഉപദ്രവങ്ങൾ തീരെ ഇല്ലാതാകയും വ്യാജവ്യാപാരം കുറഞ്ഞുവശമാകയും ചെയ്തു. കൊച്ചിഗവണ്മേണ്ടിന്റെ നയത്തെയും നടപടിയേയും കുറിച്ച് ഈ കാഴ്ചത്തിൽ ഇൻഡ്യാഗവണ്മേണ്ടും ഇംഗ്ലീഷുഗവണ്മേണ്ടും കൊച്ചിദർബാറിനെ സ്തുതിച്ചെഴുതുക ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്.

മുതുകെടുപ്പു കൂട്ടുന്നതിനുള്ള വഴികളെ നോക്കിയതിന്നു പാമെ, ചിലവും കഴിയുന്നത്ര ചുരുക്കിവന്നു. അതു മേതുവായിട്ടു ശങ്കുണ്ണിമേനന്റെ കാലത്ത് ഉപകാരപ്രദങ്ങളായ പല കാര്യങ്ങൾക്കുമായി അനവധി ധനം വ്യയം ചെയ്തവെന്നു വരികിലും ഇരുപതുലക്ഷത്തിൽ അധികം സംഖ്യ സമ്പാദിച്ചുവെങ്കിലും കൊല്ലത്തുവെള്ള മുതുകെടുപ്പ് എട്ടിൽചിലപാനം ലക്ഷത്തിൽനിന്നു പതിനാലുലക്ഷത്തിനടുത്തുകൊണ്ടുവരുവാനും അദ്ദേഹത്തിന്നു സാധിച്ചു.

ആദ്യകാലത്ത് ഖജനാവിന്റെ ഭരണത്തിൽ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ, തന്റെ അച്ഛൻ ചെയ്തിരുന്നവണ്ണം നേരിട്ടു ഒന്നും അന്വേഷിച്ചിരുന്നില്ല. ആവക കണക്കുകളെ കുറിച്ചു അദ്ദേഹത്തിന്നു വലിയ പരിചയമുണ്ടായിരുന്നില്ല. സമ്പ്രദായം പ്രാപ്തം ആയിരുന്ന ഫജർ ശിരസ്സഭാർ എടുക്കുന്നി ഇടുത്തുചാരിയർ ആ വകുപ്പിന്റെ മേലന്വേഷണം ചെയ്തുകാലത്ത് അതു കരാറൊന്നും കൂടാതെ ശരിയായി നടക്കുകയും ചെയ്തു. അതിനുശേഷം, മുമ്പെ ആദ്യത്തിൽ, ഖജനാവ് ഉടനെ മുദ്രവെച്ചു പരിശോധിച്ചാൽ ഒരു ലക്ഷം രൂപയോളം കുറവു കാണുന്നതാണെന്ന് ഒരു കള്ളന്മാർജി കിട്ടിയസമയം ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഒന്നു ചെട്ടി. ഉടനെ വേണ്ട നടപടികൾ നടത്തി കുറവു കാണാതെ ശിക്ഷിപ്പിക്കുകയും, പോയപണം മൂക്കാലും ജാമ്യമായി കാണിച്ചിരുന്ന വകുപ്പു വിറ്റു വസൂലാക്കുകയും ഖജനാവിന്റെ ഭരണത്തെ ശരിയായും കൃത്യമായും നടത്തുന്നതിന്നു ശ്രമംകെട്ടുകയും ചെയ്തു.

൮. പല സംഗതികളിലുമുണ്ടായിട്ടുള്ള

പരിഷ്കാരങ്ങൾ

ശങ്കണ്ണിമേനോൻ ഭരണകാലങ്ങളിലെല്ലാം മരാമത്തുവിഷയത്തിൽ അദ്ദേഹം പ്രത്യേകം മനസ്സിരുത്തിയിരുന്നു. ആ വകുപ്പിൽ അദ്ദേഹത്തിനെന്നാമതുണ്ടായ ശ്രമം, ചെറുതുരുത്തി ഇന്നു കാണുന്ന പാലം പണിയുന്നതിലായിരുന്നു. അടുത്തകാലത്തുതന്നെ ഈ രാജ്യത്തു രീവണ്ടി നടപ്പാക്കുമെന്നുദ്ദേശിച്ച് അതിന്നുകൂടി ഉപയോഗമാകത്തക്കവിധത്തിലായിരുന്നു അന്നു ശങ്കണ്ണിമേനോൻ ആ പാലം പണിയിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളത്. അന്നത്തെ പണിക്കാർ അത്ര മിടുക്കന്മാരായിരുന്നില്ലെങ്കിലും, മുപ്പത്തഞ്ചു കൊല്ലത്തിനുശേഷം രീവണ്ടി നടപ്പാക്കിയ കാലത്ത്, വിഭ്രാന്തനായ ഇഞ്ചിനീറന്മാർ ആ പാലത്തിനു യാതൊരു കുറവുമില്ലെന്നു കാണുകയുണ്ടായി.

ശങ്കരവാരിയരുടെ കാലത്തു വെട്ടിട്ടുള്ള വഴികളെല്ലാം കല്പിടിച്ച് ഉറപ്പുവരുത്തുകയും ഇരുവശവും കാനകെട്ടിക്കുകയും ചെയ്യാത്തവയായിരുന്നു. വാഹനങ്ങളുടെ ഗതാഗതംനിമിത്തം ഇതുകൊണ്ടു നേരിട്ട കുറവു വല്ലാതെ കണ്ടുതുടങ്ങി. ആ വഴികളിൽ മിക്കവയും കല്പിടിച്ച് ഇരുഭാഗവും കാനകെട്ടി നിരപ്പാപ്പിക്കുവാൻ ശങ്കണ്ണിമേനോൻ വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടിട്ടുണ്ട്. അദ്ദേഹംതന്നെ അററുകററുകൂടാത്ത അനവധി പുതിയ വഴികൾ വെട്ടിച്ചിട്ടുണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അച്ഛന്റെ കാലത്തു പണിയിച്ചിട്ടുള്ള മരപ്പാലങ്ങളിൽ മിക്കവയും ശങ്കണ്ണിമേനോൻ ഇരിമ്പുപാലങ്ങളാക്കി. ജനങ്ങൾക്കു ജപകുമാമുണ്ടാകാതിരിക്കുവാനുള്ള വഴിയും അദ്ദേഹംതന്നെയാണ് പല സ്ഥലങ്ങളിലുമുണ്ടാക്കിയത്.

കൂടാതെ കൊച്ചിരാജ്യത്തെ സകല വലിയ കെട്ടിടങ്ങളുടേയും കാരണാഭൂതൻ ശങ്കുണ്ണിമേനവനാണ്. മിക്ക പബ്ലിക്കാപ്പീസുകളും എറണാകുളം തൃശ്ശിവപേരൂർ എന്നല്ല പ്രധാനപ്പെട്ട മറ്റു താലൂക്കുകളിലെ സ്ത്രീകൾക്കെട്ടിടങ്ങൾ പണിതീർന്നതൊ അല്ലെങ്കിൽ തുടങ്ങിയതൊ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലത്തായിരുന്നു. അതിനുംപുറമെ രാജകുടുംബത്തിലെ ആവശ്യത്തിനായി അദ്ദേഹം പത്തൊ പന്ത്രണ്ടോ കോവിലകങ്ങളും പണിയിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. പ്രധാനപ്പെട്ട മിക്ക കെട്ടിടങ്ങളും മിസ്റ്റർ സൽമ എന്ന തച്ചശാസ്ത്രജ്ഞന്റെ ആലോചനാപൂർവ്വമായ ഉപദേശത്തോടുകൂടിയാണ് അദ്ദേഹം പണിയിച്ചിട്ടുള്ളത്. എറണാകുളം കായൽതീരങ്ങളെ ശരിയായി നീട്ടി കെട്ടിപ്പടുത്തു, എറണാകുളത്തിന് ഒരു പട്ടണമായ വരുത്തിയതും അദ്ദേഹമാണ്. പുതിയ റാഴികൾ വെട്ടിയും മറ്റും പട്ടണത്തെ പരിഷ്കരിക്കുന്നതിൽ അദ്ദേഹത്തിന് അന്നത്തെ ദിവാൻപേജ്ജാരായിരുന്ന ശങ്കരയ്യരുടെ സഹായം വളരെ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്.

അക്കാലത്തുതന്നെ കൊച്ചിയിൽ തീവണ്ടി നടപ്പാക്കുന്നതിനു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ വളരെ മോഹമുണ്ടായിരുന്നു. ൧൮൬൧-ൽ മലബാറിൽ തീവണ്ടി വന്നതുമുതൽ ഈ സംഗതിയെപ്പറ്റി ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ആലോചിച്ചുതുടങ്ങുകയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉദ്യോഗകാലം മുഴുവൻ ആ സംഗതിയെപ്പറ്റി റയിൽവെ അധികാരികളുമായി എഴുത്തുകൂത്തു നടത്തുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. തൃശ്ശിവപേരൂർ, ചെറുതുരുത്തി, എറണാകുളം അല്ലെങ്കിൽ വയ്പ് എന്നീ ഭിക്ഷകളിൽകൂടി പോകത്തക്കവണ്ണമുള്ള തീവണ്ടിപ്പാതയുടെ ഒരു ശാഖ കൊച്ചിയിൽ നടപ്പാക്കേണ്ടതിലേക്കു പല കമ്പനിക്കാരായി ആലോചന നടത്തി എങ്കിലും ഒന്നല്ലെങ്കിൽ മറ്റൊരു കാരണംകൊണ്ട് ഇവിടെ സമ്മതമില്ല.

വല സംഗതികളിലുമുണ്ടായിട്ടുള്ള പരിഷ്കാരങ്ങൾ നൂറു

ല്ലാതെ അതു വേണ്ട എന്നു വെക്കേണ്ടിവന്നു. ആദ്യമെല്ലാം സർക്കാരിൽനിന്നു സ്ഥലം കൊടുക്കുന്നതിന്നു പറ്റാതെ ഏകദേശം ഏഴുലക്ഷം ഉറപ്പികയോളം ചിലവാക്കാമെന്നു സമ്മതിച്ചു. അതിൽപിന്നെ കൊച്ചി തിരുവിതാംകൂർ സംസ്ഥാനങ്ങളിൽകൂടി തീവണ്ടിനടപ്പാക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ ആ സ്പിൽവാൾകമ്പനിക്കാരായി ഒരു കരാർചെയ്തു. ഇതുണ്ടായത് ആയില്യംതിരുനാൾ മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സിലെ കാലത്തായിരുന്നു. ഈ വിഷയത്തിൽ മാധവരായരും ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ വളരെ ഉത്സാഹിക്കുകയുണ്ടായിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ വിശാഖംതിരുനാൾ മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സിലേക്ക് ആ കരാറനുസരിച്ചു നടത്തുന്നതിൽ വൈമനസ്യം ഉണ്ടാകയാൽ അതുപ്രകാരം ഒന്നും നടത്തുക ഉണ്ടായില്ല. ഇതു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഒരു വലിയ ആശങ്കാഗതത്തിന് കാരണമായി തീർന്നു. തീവണ്ടി കൊച്ചിയിൽ അടുത്തകാലത്തു നടപ്പാക്കുവാൻ സാധിക്കുമെന്നു ബലമായ ആശംഭനത്തിനുണ്ടായിരുന്നു എന്ന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഡയറിയിൽ ഒന്നരണ്ടു സ്ഥലത്തുനിന്നു നമുക്കു മനസ്സിലാക്കാം.

ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ദിവാനാകുന്നതിനുമുമ്പും അതിന്നു ശേഷം കുറച്ചുകാലത്തേക്കും സർക്കാർവക എല്ലാപണികളും വെച്ചുഉദോഗസ്ഥന്മാരാണ് നടത്തിവന്നിരുന്നത്. എന്നാൽ ഈവക ജോലികൾ അധികമായി വന്നതോടുകൂടി അതിനായി ഒരു പ്രത്യേകവകുപ്പ് ആവശ്യമായി വന്നതിനാൽ മുമ്പുവെ-ൽ ഇഞ്ചിനീർ ഡിപ്പാർട്ടുമെണ്ട് ആരംഭിച്ചു. മോറിസനെ അതിൽ ഇഞ്ചിനീർ ആയിവെക്കുകയും ചെയ്തു. സായിപ്പൻ ജോലിയെപ്പറ്റി നല്ല അറിവുണ്ടായിരുന്നു എങ്കിലും, അദ്ദേഹം ഒരു അലസനായിരുന്നതുകൊണ്ട് പണികൾ തൃപ്തികരമായി നടന്നില്ല. കണക്കുകളിലും പലതെറ്റുകൾ നേരിട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു; ശങ്കു

ണ്ണിമേനോൻ അദ്ദേഹത്തെ നേരെക്കാക്കുവാൻ പലപ്പോഴും ശ്രമിച്ചു എങ്കിലും ഗുണമൊന്നുമുണ്ടായില്ല. അതുകാരണം ൧൮൭൧-ൽ സായിനെ ജോലിയിൽനിന്നു ഒഴിവാക്കി. കണക്കു ശരിയാക്കുവാനായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജാഗ്രസംഖ്യയിൽനിന്നു പണമെടുക്കേണ്ടിവന്നു. പിന്നെ വന്നത് മൗക്ഡോനറുഡ് സാഹ്യാനിന്നു. അയാൾ ശരിയായി ജോലി എടുത്തിരുന്നില്ലെന്നതന്നെയല്ല കീഴ്ജ്യാഗന്ധന്മാർ ജോലി എടുക്കുന്നതിൽ പല തടസ്സങ്ങൾ നേരിടുവിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ആൾ ശുദ്ധനും സത്യവാദിയും സമർത്ഥനും ആയിരുന്നു എങ്കിലും എപ്പോഴും സുഖക്കേടായിരുന്നതുകൊണ്ട് 'ജോലിചെയ്യാൻ സമയം കുറെ കുറവായിരുന്നു. ഈ സംഗതികളെക്കൊണ്ട് ൧൮൭൨-ൽ അദ്ദേഹത്തിനു ജോലി രാജിവെക്കേണ്ടിവന്നു. പിന്നത്തെ എഞ്ചീനീയർ ആയിവന്ന ഫഡ് സൺസായ് ഇരുപതു കൊല്ലത്തോളം ആ പണി നോക്കി.

ശങ്കണ്ണിമേനോന്റെ കാലത്ത് മല, കാട എന്നിവയുടെ സംരക്ഷണത്തെപ്പറ്റിയൊ അതിന്റെ ആവശ്യത്തെക്കുറിച്ചൊ ആർക്കും അത്ര അറിവുണ്ടായിരുന്നില്ല. നെൽകൃഷിക്കായി ഭൂമി നന്നാക്കുക, നികുതി പിരിക്കുക എന്നിവയിലാണ് എല്ലാവരും അവരവരുടെ ശ്രദ്ധ പതിച്ചത് എന്നു തോന്നും. ശങ്കണ്ണിമേനോന്റെ ഉത്സാഹത്തിന്മേലായിരുന്നു ഒന്നാമതായി തേക്കു വെച്ചുപിടിപ്പിക്കുവാൻ തുടങ്ങിയത്. പാലപ്പിള്ളിമലയിൽ പാറക്കടവുപുഴയ്ക്കു സമീപം ആദ്യമായി ൧൮൭൩-ൽ തേക്കുനട്ടുതുടങ്ങി. ൧൮൭൪ ആയപ്പോഴേക്കും ഏകദേശം എട്ടുലക്ഷത്തോളം മരം പിടിച്ച് ട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ഈ തേക്കുകൾ നല്ലതായിരുന്നു എങ്കിലും മറ്റു മിലഭാഗങ്ങളിലെപ്പോലെ ഇവ പുഷ്പി യുള്ളവയായിരുന്നില്ല. ഇതിനുപുറമെ നോട്ടക്കുറവുകൊ

ണ്ട് ഇവയിൽ പല മരങ്ങളും ഉണങ്ങിപ്പോയി. ഇപ്പോൾ ആ പുഴവക്കത്ത് ഏകദേശം നാലുലക്ഷത്തോളം മരങ്ങളുണ്ട്. മലവക വിപ്പാർട്ടുമേണ്ടിൽ ശങ്കുണ്ണിമേനനായി മറ്റു പലപരിഷ്കാരങ്ങളും വരുത്തുക ഉണ്ടായി.

ഇംഗ്ലീഷുവിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ കാര്യത്തിൽ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധവെച്ചിരുന്നു. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ദിവാനായ കാലത്ത് ആകെ രണ്ട് ഇംഗ്ലീഷുസ്കൂളുകളെ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. ഒന്നു തൃശ്ശിവപേരൂരും ഒന്നു എറണാകുളത്തും ആയിരുന്നു. എറണാകുളം സ്കൂൾ ഫോഡ് മാസ്റ്റർ മിസ്റ്റർ കെല്ലിയും തൃശ്ശിവപേരൂരും റോസ്മേയറും നല്ല അദ്ധ്യാപകന്മാരായിരുന്നില്ല. കൊച്ചിയിൽ വിദ്യാഭ്യാസവകുപ്പു പരിഷ്കാരത്തിന് ബ്രിട്ടീഷ് ഇന്ത്യയിലെ പാഠശാലകളെ അടിസ്ഥാനമാക്കിയുള്ള വിദ്യാഭ്യാസരീതിയെ ഇവിടെ ഏറ്റെടുത്തുകയും സമർത്ഥനായ ഒരു യൂറോപ്യൻ അദ്ധ്യാപകനെ മേലദ്ധ്യക്ഷനായി നിയമിക്കുകയും ചെയ്തു. അതിന് ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ നിശ്ചയിച്ചു. ഇതിനായി ഒരാളെ തിരഞ്ഞെടുത്തി. പത്രങ്ങളിലെ പരസ്യമനുസരിച്ച് പല ആളുകളും ഫർജികൾ അയച്ചു എങ്കിലും റസിഡണ്ടിനും ദിവാൻജിക്കും തൃപ്തിയായ ഒരാളെ കിട്ടിയില്ല. ഒടുവിൽ ഫവ്വന-ൽ മിസ്റ്റർ എ. എഫ്. സീലിയെ ഈ ജോലിക്കായി നിയമിച്ചു. തന്റെ ഈ പ്രവൃത്തിയെപ്പറ്റി ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ വളരെ തൃപ്തിയുണ്ടായി. “ഞാൻ സർക്കാർ ജോലി ചെയ്തു തുടങ്ങിയതിൽപിന്നെ ഞാൻ ചെയ്ത ഒരു കാര്യത്തിലും മിസ്റ്റർ സീലിയെ തിരഞ്ഞെടുത്തമാതിരി ചാരിതാർത്ഥം ഉണ്ടായിട്ടില്ലെന്നു ഏകദേശം അഞ്ചുകൊല്ലങ്ങൾക്കുശേഷം ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ പറയുന്നുണ്ടായി.” ഈ അഭിപ്രായം അദ്ദേഹത്തിനു മാറ്റംവന്നിട്ടില്ല.

മിസ്റ്റർ സീലിയുടെ മേലദ്ധ്യക്ഷതയിൽ എറണാ

കുളം സ്കൂൾ വേഗത്തിൽ അഭിവൃദ്ധിയെ പ്രാപിച്ചു. മൂന്നുകൊല്ലംകൊണ്ട് കുട്ടികളുടെ എണ്ണം വളരെ കൂടുകയും മരിക്കുമ്പോഴെങ്കിലും കുട്ടികളെ അയച്ചുതുടങ്ങുകയും ചെയ്തു. ൧൮൭൨-ൽ ആയത് ഒരു കോളേജാക്കിത്തീർക്കണമെന്നു ശങ്കുണ്ണിമേനോനു മോഹമുണ്ടായിരുന്നു. എങ്കിലും അതിലേക്കു വേണ്ട കുട്ടികൾ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ൭൪-ൽ മിസ്റ്റർ ക്രിഷ്ണാചന്ദ് വന്നതോടുകൂടി സ്കൂളിന് ഒരു പുതിയ ജീവൻ വെച്ചു. അന്നു അതു ഒരു രണ്ടാംഗ്രേഡ് കോളേജാക്കി. എറണാകുളം കോളേജ് ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ദിവാൻപണിയിൽനിന്നു ഒഴിഞ്ഞുസമയം തെക്കെ ഇന്ത്യയിലെ കോളേജുകളിൽ വെച്ച് ഏറ്റവും നല്ല സ്ഥിതിയിലായിരുന്നു. എല്ലാതാലൂക്കുകളിലും പുതിയ സ്കൂളുകൾ തുറന്നു. ക്രമേണ ഈ സ്കൂളുകൾക്ക് നല്ല സ്ഥലങ്ങളും നല്ല അദ്ധ്യാപകന്മാരെയും സമ്പാദിച്ചു. സീലിസായിനു ഡയറക്ടർ എന്ന സ്ഥാനം കൊടുക്കുകയും ചെയ്തു.

ശങ്കരവാരിയരുടെ കാലത്ത് എറണാകുളത്ത് തുടങ്ങിയിട്ടുള്ള ആശുപത്രി ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ വളരെ പരിഷ്കരിച്ചു. അതു ഒരു നല്ല സ്ഥലത്തേക്കു മാറ്റി. തൃശ്ശിവപേരൂർ ഒരു പുതിയ ആശുപത്രി തുടങ്ങി. തൃപ്പൂണിത്തുറയും കുന്നംകുളത്തും ചിറ്റൂരും ആശുപത്രികൾ സ്ഥാപിക്കുവാനായി വേണ്ട ഏർപ്പാടുകളും ചെയ്തു; എങ്കിലും പിന്നത്തെ ദിവാൻറെ കാലത്തേ അതു സഫലമായുള്ളൂ. അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെയൊക്കെയും ഈ ഡിപ്പാർട്ട്മെന്റ് ബ്രിട്ടീഷുകാരിലെയെ സിവിൽസർജന്റെ മേൽനോട്ടത്തിൽ ആയിരുന്നു. ഈ സംസ്ഥാനത്ത് ഇംഗ്ലീഷുമരുന്നുകളിൽ ആളുകൾക്കു വളരെ സാവധാനത്തിൽ മാത്രമേ വിശ്വാസം ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. ജനങ്ങളുടെ ആവശ്യങ്ങളെയും രോഗത്തിന്റെ ഗുണത്തെയും അറിഞ്ഞ് രാജ്യം ഭരിക്കുന്നതിൽ

അതിപതുരനായിരുന്ന ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ജനങ്ങൾക്കു ഈ ശ്ലീഷുവെട്ടത്തിൽ അഭിരുചി ഇല്ലെന്നും നല്ല നാട്ടുവെട്ടന്മാർ ഇവിടെ അധികം പേർ ഉണ്ടെന്നും അറിഞ്ഞു. ഈ ശ്ലീഷുവെട്ടം കൊച്ചിരാജ്യത്ത് പ്രചരിപ്പിക്കുന്നതിന് അദ്ദേഹം വലിയ ഉത്സാഹമൊന്നും ചെയ്ത ഉണ്ടായില്ല.

ആധാരങ്ങൾ റജിസ്റ്റർ ചെയ്യുന്നതിന് വേണ്ട ഏല്പാടുത്തുകയെക്കുറിച്ച് ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ കാലത്തായിരുന്നു. ഇത് സ്വത്തിന്റെ രക്ഷയ്ക്കു നല്ലതാണെന്നു ജനങ്ങൾ ക്ഷണത്തിൽ മനസ്സിലാക്കി അഭിനന്ദിക്കുകയും ഈ ഡിപ്പാർട്ട്മെന്റ് വേഗത്തിൽ അഭിവൃദ്ധിയെ പ്രാപിച്ചു. ഇതോടുകൂടി ഗവണ്മെന്റിലെ മുതലെടുപ്പ വൃദ്ധിയും ചെയ്തു.

അഞ്ചാം തപാലും ഏല്പെടുത്തിയതും ശങ്കുണ്ണിമേനോനായിരുന്നു. ആദ്യം അഞ്ചുപാപ്പീസുകൾ എഴുത്തുകുത്തുകളെമാത്രമേ അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ കൊണ്ടുപോയിരുന്നുള്ളൂ. പിന്നീട് സാധാരണകത്തുകൾ വാങ്ങിക്കുവാനും അഞ്ചൽമാസ്റ്ററന്മാരെ അധികാരപ്പെടുത്തി പറമ്പറ്റ-ലായിരുന്നു കത്തുകളിന്മേൽ പണം വാങ്ങി ശരിയായി കൊണ്ടുപോയി തുടങ്ങിയത്.

പറമ്പറ്റ-മുതൽക്ക് രണ്ടാഴ്ച കൂടുമ്പോൾ ഒരു സർക്കാർ ഗസറ്റും പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിത്തുടങ്ങി. ആ കൊല്ലം മുതൽക്കു തന്നെ രാജഭരണറിപ്പോർട്ടും പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിത്തുടങ്ങി. ആദ്യകാലത്ത് റിപ്പോർട്ടുകളുടെ മലയാളതർജ്ജമയും പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിവന്നിരുന്നു. എന്നാൽ ആളുകൾക്ക് അതു വായിക്കുന്നതിൽ വലിയ ഉത്സാഹം കാണാത്തതുകൊണ്ട് അതു വേണ്ടെന്നുവെച്ചു. നൂറു-ൽ സർക്കാർ അച്ചുകൂടം സ്ഥാപിച്ചു. ഗസറ്റും റിപ്പോർട്ടും മറ്റും അവിടെ അടിച്ചുതുടങ്ങി.

ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ എല്ലാഡിപ്പാർട്ട്മെന്റുകളും ഒന്നിലധികം പ്രാവശ്യം പരിഷ്കരിച്ചു. ഭാരമേറിയ ഉദ്യോഗ

ങ്ങൾക്കെങ്കിലും സമത്വമെന്നായ ആളുകളെ കിട്ടുവാൻ അദ്ദേഹം ശ്രമിക്കാതിരുന്നില്ല. എല്ലാവരുടെയും ശമ്പളം കൂട്ടി. ഇതിന്നുപുറമെ പെൻഷൻ കൊടുക്കൽ ഏർപ്പെടുത്തി. ഇതുകളെക്കൊണ്ടും സ്വന്തനടപടികളെക്കൊണ്ടും അദ്ദേഹം ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ ഇടയിൽ ഒരു ഉണർവുവരുത്തി. എല്ലാവരുടെയും ബഹുമാനത്തിനും വിശ്വാസത്തിനും അദ്ദേഹം പാത്രമായിത്തീരുകയും ചെയ്തു.

ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഒരു കണ്ടെഴുത്തുകഴിച്ച് നികുതി വേണ്ടപോലെ വ്യവസ്ഥപ്പെടുത്തുന്ന കാര്യത്തിൽ പരിശ്രമിച്ചുതുടങ്ങിയ സമയം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരീരത്തിനുള്ളായിരുന്ന അസ്വാസ്ഥ്യം അധികമാകയാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉത്സാഹം വ്യസനത്തോടുകൂടി നിർത്തിവെക്കേണ്ടതായി വന്നിരിക്കുന്നു എന്ന് അദ്ദേഹം റിക്കാട്ടാക്കിത്തയ്ക്കുകയായി കാണുന്നു. അദ്ദേഹം രാജിവെച്ചാഴിഞ്ഞത് ഇരുപതു കൊല്ലം കഴിഞ്ഞശേഷമേ അതു പിന്നീടനടത്തുവാൻ സാധിച്ചിട്ടുള്ളൂ.

൯ ചില ബുദ്ധിമുട്ടുകൾ.

എല്ലാ രാജ്യങ്ങളിലെ ആളുകളും ചില അസൗകര്യങ്ങൾക്കാരണം ബുദ്ധിമുട്ടാറുണ്ട്. കേരളത്തിൽ പ്രത്യേകിച്ചുള്ള ചില ആചാരങ്ങളും നടപടികളും കാരണം അവിടെ പഴയകാലമുതൽക്കുതന്നെ ഈ വക ബുദ്ധിമുട്ടുകൾ വളരെ അധികമായിരുന്നു. ഈ ബുദ്ധിമുട്ടുകളിൽ അടിമവൃത്തി, ഉഴുതറ, ജാതിവ്യത്യാസംകൊണ്ടുള്ള കുഴപ്പങ്ങൾ എന്നിവയെ പ്രത്യേകിച്ചും കഴിയുന്നതും ഇല്ലായ്മചെയ്യാൻ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ശ്രമിച്ചു. പിന്നീടുള്ളതായ സാമൂഹികപരിഷ്കാരങ്ങൾക്ക് അദ്ദേഹം ചെയ്തതു മതിയായില്ല എന്നു തോന്നുമാ

യിരിക്കാം. പക്ഷെ അക്കാലത്തെ സമുദായസ്ഥിതിയും യഥേഷ്ടം പ്രവൃത്തിക്കുന്നതിനു നേരിട്ട സ്വാതന്ത്ര്യക്കുറവും ഈ സന്ദർഭത്തിൽ വിസ്മരിക്കത്തക്ക സംഗതികളല്ല. അന്നത്തെ മഹാരാജാവിന് പഴയ ആചാരങ്ങളെ മാറ്റുന്നത് ഇഷ്ടമായിരുന്നില്ല.

മവവു-ലെ വിളംബരപ്രകാരം ശങ്കരവാരിയരുടെ കാലത്ത് തന്നെ അടിമകൾക്കു സ്വാതന്ത്ര്യം നൽകിയിരുന്നു. അനുകമ്പാപൂർണ്ണമായ ഈ വിളംബരം കൊച്ചിയിലെ അടിമജാതിക്കാരെ ബ്രിട്ടീഷിലുള്ള അവരുടെ സഹോദരന്മാരോടൊപ്പം ഉയർത്തി. അതുകൊണ്ട് വിചാരിച്ചിരുന്നിടത്തോളം ഗുണം ഉണ്ടായില്ലെങ്കിലും, ഈ അടിമകളുടെ കഷ്ടപ്പാടുകൾ അതുനിമിത്തം വളരെ കുറഞ്ഞു. വാസ്തവം പറയുകയാണെങ്കിൽ ഈ കൂട്ടർ ഇപ്പോഴും ചെറിയകുടിലുകളിൽ താമസിച്ചവരികയും വളരെകുറച്ചു വസ്ത്രവും ജീവിതത്തിനു അത്യാവശ്യമായ ഉപകരണങ്ങളുംകൊണ്ട് തൃപ്തിപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നു. എന്നാൽ അവരുടെ ഭക്ഷണം സ്വാദുള്ളതും പോഷിപ്പിക്കുന്നതും ആണത്രെ. അവർക്കു ഭേദസുഖം ഉണ്ടെങ്കിലെ പണി എടുക്കാൻ സാധിക്കയുള്ള എന്ന കാര്യം അവരുടെ യജമാനന്മാർക്കു അറിയാം. ഒരിക്കലും ഇവർ ഈ അടിമകളെ കഠിനമായി ഉപദ്രവിക്കാറില്ല. പിന്നെ, മുമ്പിലത്തെപ്പോലെ അവരെ തങ്ങളുടെ കീഴിൽത്തന്നെ ജോലി എടുക്കുവാൻ നിബ്ബന്ധിക്കുവാനും നിവൃത്തിയില്ലാതെ ആയതിനാൽ പഴയ ഉടമസ്ഥന്മാർക്കു അവരോടു നല്ലവണ്ണം പെരുമാറുന്നതല്ലാതെ വേറെ വഴിയുമില്ല.

“ഈ കൂട്ടരിൽ സ്വന്തം നിലമുള്ളവർ വളരെ ചുരുക്കമേയുള്ളൂ. ചിലർ തങ്ങൾക്കു സ്വാതന്ത്ര്യം ലഭിച്ച ഉടനെ പഴയ യജമാനന്മാരെവിട്ടു മറ്റുള്ള വർക്കുവേണ്ടി ജോലി എടുപ്പാനായി പേരെണ്ണമുള്ളിലേക്കു പോയി. എന്നാൽ

മിക്കവാറുംപേർ തങ്ങൾ പഴയകാലംമുതൽക്ക് താമസിച്ചു വന്ന സ്ഥലങ്ങളിൽതന്നെ താമസിച്ചു പഴയ യജമാനന്മാർക്കുവേണ്ടി ജോലിഎടുത്തുവരുന്നു. സാധാരണമായി അവർ വളരെ യജമാനപ്രീതിയുള്ളവരും വിശ്വസ്തന്മാരും ആണ്. അവരെ നല്ലപോലെ നോക്കി രക്ഷിക്കുകകാരണം ചില യജമാനന്മാർ അതിന്നു അർഹന്മാരുമാണ്. ചിലപ്പോൾ ഇവരിൽ ഒരുവനെ യജമാനനൊ അന്യനൊ നിശ്ചയിച്ചു പിടിച്ചുനിത്തി പണി എടുപ്പിക്കുവാൻ ശ്രമിച്ചുവരാറുണ്ട്. ആ അവസരങ്ങളിൽ അച്ഛൻ ഇഷ്ടമുള്ള ആളുടെ കൂടെ താമസിക്കുവാൻ ഞാൻ അനുവദിക്കാറുണ്ട്.”

“ഇങ്ങനെയാണെങ്കിലും ഗുവുവു-ലെവിളംബരം അടിമപ്പാപാരം ചെയ്യുന്നവരുടെ ശിക്ഷയെപ്പറ്റി ഒന്നും പ്രസ്താവിക്കുന്നില്ലായ്കൊണ്ട് നിലംഉടമസ്ഥന്മാർ നിലം കൊടുക്കുമ്പോൾ അവയിൽ വേലചെയ്യുന്നവരെയും കൂടി സാധാരണമായികൊടുത്ത് പ്രതിഫലം പററാറുണ്ട്. വേലക്കാരെ ഇങ്ങനെ കച്ചോടംചെയ്യുന്നതായ ഉടമ്പടിക്കു യാതൊരു പ്രാബല്യവും ഇല്ലെന്നു ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ ധാരാളം ബോധമുണ്ടെങ്കിലും അവർ ഇനിയും ഇവയെ പ്രവൃത്തികളിൽനിന്നു തീരെ പിൻമാറിക്കാണുന്നില്ല. എന്നാലും ഇത്ര ആഭാസമായ ഈ കച്ചവടം നിർത്തപ്പെടുവാൻ സർക്കാർ കഴിയുന്നിടത്തോളം ശ്രമിക്കേണ്ടതാണ് എന്നും, തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഇന്ത്യൻശിക്ഷാനിയമത്തിലെ ൩൦൦-ാം വകുപ്പ് അനുസരിച്ച് ഒരു വിളംബരം പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയാൽ കൊള്ളാമെന്നും എനിക്കു തോന്നുന്നു. അടിമക്കച്ചവടം അവരുടെ തൊഴിലായി കരുതിട്ടുള്ളവർ ഇവിടെ മുരക്കമാണ്. അതുകാരണം പെനൽകോടിലെ ൩൧൧-ാം വകുപ്പ് വിളംബരത്തിൽ വേർക്കേണമെന്നു എനിക്കു തോന്നുന്നില്ല.” എന്നു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്

“ഉഴുതിയും വളരെക്കാലം മുമ്പുതൽക്കുള്ള ഒരു നടപ്പായിരുന്നു. ജനങ്ങളുടെ അടുക്കൽനിന്നു സാമാനങ്ങൾ വാങ്ങിക്കുകയും അവരെക്കൊണ്ട് കൂലികൂടാതെ വേലയെടുപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുന്നത് ഉഴുതിയത്തിൽ പെട്ട പ്രവൃത്തികളായിരുന്നു. നഞ്ചപ്പയ്യരുടെയും ശതരവരിയരുടെയും കാലത്ത് ഈ ചട്ടംകുറച്ചൊന്നു ഭേദപ്പെടുത്തി, ഫറമ്പനുമേയിൽ അയച്ച ഒരു എഴുത്തിൽ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഇതിനെപ്പറ്റി വിസ്തരിച്ച് എഴുതീട്ടുണ്ട്; ഓരൊജാതിക്കാർ ചെയ്യേണ്ട ജോലികൾ ഇന്നിന്നവയാണെന്നു വിവരിച്ചശേഷം, അദ്ദേഹം ഇങ്ങിനെ പ്രസ്താവിച്ചിരിക്കുന്നു:—

“ഭേദാഭ്യപനം, സാമാനങ്ങൾ കൊടുക്കൽ—ഇങ്ങിനെ രണ്ടുപ്രകാരം സ്കാർന്നുവേണ്ടി ജനങ്ങൾ ബുദ്ധിമുട്ടാറുണ്ട്. മൂന്നുവിധത്തിൽ പ്രവൃത്തി എടുക്കേണ്ടതുണ്ടായിരുന്നു. (൧) കോവിലകത്തെയും മറ്റും സ്കാർന്നുവേണ്ടി ലെയും ആവിശ്ശത്തിലേക്ക്; (൨) വഴിനന്നാക്കുന്നതിലും പോലീസിനെ സഹായിക്കുന്നതിലും; (൩) സ്വന്തം വില്ലേജുകൾ കാക്കുന്നതിൽ.

“കോവിലകത്തും മറ്റും ചെയ്യുന്ന ജോലിക്ക് വളരെ ലഘുവായ ഒരു വേതനംകൊടുക്കാറുണ്ട്. ചിലപ്പോൾ അതുപോരായിരിക്കും, അല്ലെങ്കിൽ ഒരു ചെറിയ സംഖ്യയാവാം മതി. എന്നാൽ ഉഴുതിയം വേണ്ടെന്നുവെച്ചതിൽ പിന്നെ സാധാരണ ആളുകൾ കൊടുക്കുന്ന കൂലി കോവിലകത്തു ജോലി എടുത്താലും കൊടുക്കാറുണ്ട്. പോലീസിനെ സഹായിക്കേണ്ടത് എപ്പോഴെയും മറയാണല്ലോ. പബ്ളിക്ക് റോഡുകൾ എപ്പോഴെയും പണംകൊണ്ടാണല്ലോ ഉണ്ടാക്കാറുള്ളതും നന്നാക്കാറുള്ളതും. റഷ്കാലത്ത് ആ വഴിയുടെ ഒരു ഭാഗം എങ്ങാനും കുറച്ചുപിടയ്ക്കാതെ, അതിന്റെ രണ്ടുഭാഗവും താമസിപ്പിക്കുവാൻ അതു നന്നാക്കുന്നത് അത്രയേകമൊക്കയില്ല. ഈവക നിസ്സാ

രമായജോലികൾ മാത്രമെ പ്രതിഫലംകൂടാതെ ചെയ്യാൻ സക്കാർ ആവിശ്യപ്പെടാറുള്ളൂ. ഇതുബ്രിട്ടീഷിലും പരിവാരിയുമാണ്. അതത്രകഷ്ടവുമല്ല. സ്വന്തംവിദ്യേജ്ജ്ഞാനത്തിന് സക്കാരിൽനിന്നു അവർ എന്താണുഭോധിക്കാവുന്നതെന്ന്? ഇതുഎല്ലാവരും ചെയ്യുന്നതും ചെയ്യേണ്ടതും അതുകൊണ്ട് ആർക്കും വിശേഷിച്ച് ഒരു ബുദ്ധിമുട്ടു ഉണ്ടാകയില്ല.

“സാമാനങ്ങൾ കൊടുക്കുന്നതിനു നിബന്ധിച്ചിരുന്നതു കഷ്ടമെന്നായിരുന്നു. വേണ്ടതിലധികം സാമാനങ്ങൾ ജനങ്ങളുടെ അടുക്കൽനിന്നും വാങ്ങിക്കുക, ശരിയായി അവ രവർക്കുചല്ലേണ്ടപണം കൊടുക്കാതിരിക്കുക, എന്നിങ്ങനെ പല ഭോഷങ്ങളും സാമാനങ്ങൾ ഈ വിധം വാങ്ങുന്നതു കൊണ്ട് ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

“ഇതു ഒരു വിധത്തിൽ പ്രജാപീഡനം തന്നെ ആയി
രുന്നതുകൊണ്ട്, ക്ഷേത്രങ്ങളിലേക്കും ഉഴുപ്പുരകളിലേക്കും
വേണ്ട സാമാനങ്ങൾ അങ്ങാടികളിൽനിന്ന് വാങ്ങേണ്ടതാ-
ണെന്ന ഞാൻ നിഷ്പന്യമായി കല്പന അയച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇ-
പ്പോൾ, തിരുവനന്തിരി, തൃത്താലിചാക്ക് എന്നു ഏതെങ്കിലും
അസാധാരണങ്ങളായ കുടിയിറക്കങ്ങൾക്കു മാത്രമെ പാവ്യ-
ത്വക്കാരന്മാരും മറ്റും പഴിസാമാനങ്ങൾ ശേഖരിക്കുവാൻ
വരുತ್ತൂ. ഈ നടപടിയിലും കഴിയുന്നതുമേദഗതി വരുത്തു-
വാൻ ഞാൻ ശ്രമിക്കുന്നതാണ്.”

“ഉഴിയിനത്തിൽ ചെയ്യുന്നത് നല്ല ഉദാഹരണ ആദ്യമായി എനിക്ക് നിന്നാണ്” ഉദ്ദേശിച്ചതെന്നു ജനങ്ങൾ അറിയുന്നില്ല. അതു അവരുടെ ഹർജികളുടെ ഫലമെന്നുകരുതി, ചിലസമയം, പരമാർത്ഥതയോടെ വിജയമായ സംഗതികൾക്കുപോലും അവർ ഹർജികൾ അയച്ചുവരുന്നു. ഞാൻ ചെയ്താൻ വിചാരിക്കുന്നതിലധികം ഇപ്പോൾ ഒന്നും ചെയ്യേണ്ടതാവശ്യമില്ലെന്നാണ് എനിക്കുതോന്നുന്നത്”

മവനം-ൽ, കൊച്ചി, തിരുവിതാംകൂർ, മലബാർ എന്നീ ഭാഗങ്ങളിൽ അധികൃതർ അനുഭവിച്ചുവന്നിരുന്ന പരമമായ അനാദിതത്വവും അതേ സമയത്തു കണ്ടുപിടിച്ചത് റിപ്പോർട്ടുകൾ അനുസരിച്ച് മലബാർ ഗവണ്മെന്റിൽനിന്നും മനുഷ്യസംസ്ഥാനങ്ങളിലേക്കും എഴുതിയയച്ചു.

ശങ്കണ്ണിമേനോൻ അയച്ച റിപ്പോർട്ടിന്മേൽ ഈ വിധം കല്പനയായി. “ജാതിനിമിത്തം നേരിടുന്ന അസമത്വങ്ങളെക്കുറിച്ചു നാനൂറു ഇല്ലാത്തവർക്കു കൊച്ചി സംസ്ഥാനത്തുനിന്നും ഫലപ്രദമായ ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്യാനായിട്ട് ഗവണ്മെന്റു സന്തോഷിക്കുന്നു. ഇതിനെ പൂർത്തിയാക്കുന്നതിനു വേണ്ട ശ്രമം ചെയ്യുന്നതായും വിസ്മരിക്കുകയല്ലെന്നുള്ള വാഗ്ദാനത്തെ ഗവണ്മെന്റ് അംഗീകരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.” ശങ്കണ്ണിമേനോൻ അയച്ച സാമൂഹികപരിഷ്കാരം അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുഭവങ്ങൾ അഭിനയിച്ചു പ്രവൃത്തിച്ചിരുന്നു എന്നുവരുകിൽ, ആ വിഷയത്തിൽ ഇന്നുള്ള അതുപോലെയോ തൊരുക്കാരണവും ഉണ്ടാകുന്നതല്ലായിരുന്നു.

൧൦ മനുഷ്യരും സംഭവങ്ങളും.

ശങ്കണ്ണിമേനോൻ ജീവദശയിൽ നടന്ന ചില സംഭവങ്ങളെ കുറിത്തെ അദ്ധ്യായങ്ങളിൽ ചേർക്കാൻ തരമില്ല. അവയെ ഈ ജീവചരിത്രത്തിൽ ചേർക്കുന്നത് ആവശ്യവുമാണ്. അതുകാരണം അവയെ ഇവിടെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

വിശാഖംതിരുനാൾ മഹാരാജാവ് മവനം-ൽ കൊച്ചി രാജ്യത്തേക്ക് എഴുന്നള്ളുക ഉണ്ടായി. അന്നു തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു തിരുവിതാംകൂറ് വീരെയതമ്പുരാന്റെ സ്ഥാനത്തായിരുന്നു. കൊച്ചിയെ സന്ദർശിച്ച് അവിടുന്ന് വളരെ സന്തോഷത്തോടുകൂടി തിരിച്ചെഴുന്നള്ളി.

രാമവർമ്മമഹാരാജാവ്, ശീലായുധായി അധികകാലം കിടന്നശേഷം, ഫവ്വനൂറ് ഫെബ്രുവരി ൭-ാംനം, തീപ്പെട്ട അവിടത്തെ രോഗശമനത്തിനും ശുശ്രൂഷയ്ക്കുമായി ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അഹാരാരത്രം കായശ്ലേശം ചെയ്തു. ആ മനശ്ശെയും ദേഹാലോചനവും നിമിത്തം ഒടുവിൽ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അതി കലശലായ ഭീനത്തിൽ അകപ്പെട്ടു. പിന്നത്തെ മഹാരാജാവിന്റെ സ്ഥാനാരോഹണസമയത്തു വളരെ പണിപ്പെട്ടിട്ടാണ് ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ മഹാരാജാവിന് സാധിച്ചത്. രോഗത്തിൽനിന്നു കാലക്രമത്തിൽ വിമുക്തനായി എങ്കിലും, ആദ്യകാലത്തെ ദേഹസുഖം ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ പിന്നീട് ഒരിക്കലും അനുഭവിക്ക ഉണ്ടായിട്ടില്ല.

തിരുവിതാംകൂർ മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സിലെ പ്രത്യേകക്ഷണപ്രകാരം, കൊച്ചി മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഫവ്വനൂന-ൽ ആ സംസ്ഥാനത്തേക്ക് ഏഴുന്നള്ളികു ഉണ്ടായി. ടിപ്പുവിന്റെ കാലത്തിനുശേഷം, ഇരുസംസ്ഥാനങ്ങളിലേയും മഹാരാജാക്കന്മാർ അന്നായിരുന്നു ആദ്യമായി കൂടിക്കാഴ്ച ഉണ്ടായിട്ടുള്ളത്. ഇതുനിമിത്തം അവർക്കുണ്ടായ സന്തോഷം ഈ സമ്മേളനത്തിൽ വലിയൊരു ചിത്താഹ്ലാസം ഉണ്ടായി. കൊച്ചി മഹാരാജാവിനെ അതി പ്രതാപത്തോടുകൂടി എതിരേറ്റു. രണ്ടു തിരുമേനികളും ഏകോദരസഹോദരന്മാരുടെ നിലയിൽ പെരുമാറി.

അടുത്ത ജനവരിമാസത്തിൽ, മദിരാശിക്ക് ഏഴുന്നള്ളുന്ന അവസരത്തിൽ, തിരുവിതാംകൂർ മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു കൊച്ചിവഴിക്കു യാത്രതിരിച്ചു. പിന്നീട് ഫവ്വറ-യും ഫവ്വറ-യും അവിടന്നു കൊച്ചിരാജ്യത്തെ ക്ഷണം സ്വീകരിക്കുകയുണ്ടായി. ഈ സന്ദർഭങ്ങളിലെല്ലാം കൊച്ചി മഹാരാജാവും അവിടുത്തെ പ്രജകളും തിരുവിതാംകൂർ

മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സിലെ അത്യധികം സ്നേഹഭരണം ജോടുകൂടി ബഹുമാനിക്കയും സഹിക്കുകയും ചെയ്തു.

മവനവ-ൽ അന്നു മദിരാശി ഗവർണ്ണറായിരുന്ന നേപ്പിയർപ്രഭുവും ഭാര്യയും കൊച്ചി രാജാവിനോടുകൂടി.

മേൽ പ്രസ്താവിച്ച സന്ദർശന സന്ദർഭങ്ങളിലെല്ലാം വേണ്ട ഒരുക്കങ്ങൾ ചെയ്ത ശങ്കണ്ണിമേനോൻ അഭിപ്രായപ്രകാരമായിരുന്നു. സദ്യ, വിതാനം, വിളക്കുവെപ്പ്, വെടിക്കെട്ടു തുടങ്ങിയ എന്തെങ്കിലുംകൊണ്ടും ഒരു തോൽപ്പത്ത് ആകാലത്തായിരുന്നു. അതിഥികൾ ഭാസ്യരായും വിശേഷമായ ഒരുദയത്തോടുകൂടിയും ഉള്ള ഉപചാരങ്ങളാൽ സന്തോഷഭരിതരായി ദിവാനെ പ്രത്യേകം സ്തുതിച്ചുകൊണ്ടായിരുന്നു യാത്രപറഞ്ഞു പിരിഞ്ഞത്.

മവനവ-ൽ വലിയവരുടെ ശുചിത്വത്തോടുകൂടിയ ജാൻസൻ എന്ന പ്രസിദ്ധനായൊരു ചിത്രമെഴുത്തുകാരൻ കൊച്ചിയിൽ വരികയുണ്ടായി. അന്നു ശങ്കണ്ണിമേനോൻ ഉപദേശമനുസരിച്ചു മഹാരാജാവ്, എളയരാജാവ്, വീരമുഖനമ്പുരാൻ എന്നീ മൂന്നു തിരുമേനികളുടെ മുമ്പെ അയാളെക്കൊണ്ട് എഴുതിച്ചു. ആ ജോലി നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന സമയം, സർക്കാർചിലവിന്മേൽ ശങ്കണ്ണിമേനോൻ മായകൂടി എഴുതിക്കുന്നത് ഉചിതമായിരിക്കുമെന്നു റസിഡണ്ടു തിരുമനസ്സറിവിച്ചു. “ദിവൻ തിരുമനസ്സിലെ നേരെ ഏറ്റവും ഭക്തിവിശ്വാസത്തോടുകൂടി പ്രവൃത്തി എടുത്തുവരുന്നു. മേൽകോയ്മയുടെ ആനുകൂല്യവും, നാട്ടുരാജ്യങ്ങളുടെ ഗണനാപ്രസംഗത്തിൽ കൊച്ചിരാജ്യത്തിന്നു പ്രഥമസ്ഥാനവും, അർഹിക്കത്തക്കവിധമാകുന്നു അദ്ദേഹം രാജ്യം ഭരിച്ചുവരുന്നത്.” എന്നു റസിഡണ്ട് ഈ സന്ദർഭത്തിൽ മഹാരാജാവുതിരുമനസ്സിലേക്ക് എഴുതിയയച്ചു. “നമ്മുടെ ദിവാനെക്കുറിച്ചു നിങ്ങൾ എഴുതി അയച്ചതിനോടുകൂടി ഞാൻ മനഃപൂർവ്വം യോജിക്കുന്നു. ദിവാനെൻ സഭ

ഭാവഗുണത്തെ സംബന്ധിച്ചു നമുക്ക് ഏറ്റവും നല്ലൊരു ഭിദ്യായമാണ് ഉള്ളത്. നാട്ടിലേക്ക് ഏറ്റവും ഗുണഭൂതി പുഷ്ടമായ ദിവാന്റെ പ്രവൃത്തികളെ കണ്ട് ഓം അത്യന്തം സന്തോഷിക്കയും ചെയ്യുന്നുണ്ട്” എന്നു തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു രസീഡുണ്ടിനു മറുപടി അയക്കുകയും തന്റെ മന്ത്രിപുംഗവന്റെ ഉദ്ധയ ഏഴതിക്കയും ചെയ്തു.

ഏ.എസ്.-ൽ മഹാരാജാവി മഹാരാജാവുതിരുമനസ്സിപ്പേക്ക് കെ. സി. എസ്. ഐ. എന്ന സ്ഥാനം നൽകി. ഏ.എസ്. മാച്ച് വു-ാം- അതിന്റെ ചിഹ്നങ്ങൾ എറണാകുളത്തു പുത്തൻകോവിലകത്തുവെച്ച് രസീഡുണ്ട് തിരുമനസ്സിപ്പേക്ക് കൊടുത്ത ദിവസം വെടിക്കെട്ടും സകലക്കും സദ്യയും ഉണ്ടായി.

ഏ.എസ്.-ൽ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ സി. എസ്. ഐ. എന്ന സ്ഥാനംകിട്ടി. ഏ.എസ്.-ൽതന്നെ ഇതു കൊടുക്കുന്നതിനായി മിസ്റ്റർ മിസ്സിൻ ഏഴതിയിടുന്നു. “ഏന്റെ തമ്പുരാന്റെയസ്ഥാനം കിട്ടാതെ ഞാനങ്ങനെ ഒന്നു സ്വീകരിക്കാമൊ എന്നു സംശയിക്കുന്നു.” എന്നുള്ള ശങ്കുണ്ണിമേനന്റെ അഭിപ്രായമായിരിക്കും അതന്നു കൊടുക്കാതിരിപ്പാനുള്ള കാരണം. ആ സ്ഥാനത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളെ ശങ്കുണ്ണിമേനനു രസീഡുണ്ടു കൊടുത്തതു പോണതിനെയിൽ വെച്ചാതിരുന്നു. ആ അവസരത്തിൽ മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സുകൊണ്ടും എളയത്തമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സുകൊണ്ടും കൊച്ചുതമ്പുരാക്കന്മാരും പ്രധാനപ്പെട്ട എല്ലാ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും ശങ്കുണ്ണിമേനന്റെ അനുജനും മക്കളും അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നു. കൊച്ചിയിൽനിന്നു പല സാമ്പ്രന്മാരും മതാമ്മമാരും വന്നിരുന്നു. ഈ സ്ഥാനഭാഗത്തെക്കുറിച്ച് ഒരു വർത്തമാനപത്രത്തിൽ ഇരുവിധം ഏഴതിയിരുന്നു: “ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ കൊച്ചി സംസ്ഥാനഭരണക്കു വളരെ നന്മകൾ ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതിലേക്കു രണ്ടുപക്കമില്ല. അദ്ദേ

ഹത്തിന് ഇതിനേക്കാൾ ഉയർന്നതായൊരു ബഹുമാനം കിട്ടുവാൻ അവകാശമുണ്ട്. രാജ്യഭരണത്തിൽ അദ്ദേഹം കാണിക്കുന്ന ഹാജ്യാന്യം രാജ്യത്തിന് അഭിവൃദ്ധിയുണ്ടാക്കുന്നതിൽ അദ്ദേഹം ചെയ്യുന്ന താല്പര്യവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സത്യവും തിരുമനസ്സിലേയും പ്രജകളുടേയും സ്നേഹവിശ്വാസങ്ങൾക്ക് അദ്ദേഹത്തെ പാത്രമാക്കിയിട്ടുണ്ട്. അടുത്തകാലത്ത് അദ്ദേഹത്തെ സർ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ എന്നു വിളിക്കുവാൻ സംഗതിയുണ്ടാകുമെന്നു ഞങ്ങൾ ആശംസിക്കുന്നു.”

ഫ്രെഡ്-ൽ ടി. മാധവരായർ തിരുവിതാംകൂറിലെ മന്ത്രിപദത്തിൽനിന്നൊഴിഞ്ഞു. ആ സന്ദർഭത്തിൽ “എന്റെ ഉദ്യോഗകാലത്തു നമ്മളുടെ പെരുമാറ്റത്തിൽ നിങ്ങൾ എന്നോട് കാണിച്ചിട്ടുള്ള ഇഷ്ടത്തിന്റെയും ലൈലികത്തിന്റെയും ലക്ഷണങ്ങളെ ഞാൻ ഹൃദയപൂർവ്വമായി അനുസ്മരിക്കുന്നു. വളരെക്കാലമായി നമ്മളിൽ അന്യോന്യമുള്ള സ്നേഹം നമ്മുടെ ഉദ്യോഗബന്ധത്തെ അതിക്രമിച്ചും ഉണ്ടായിരിക്കുമെന്നു എനിക്കു തീർച്ചയുണ്ട്.” എന്നു മാധവരായർ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ, “എന്റെ സ്നേഹലൈലികകളെക്കുറിച്ചുള്ള നിങ്ങളുടെ സുപനം എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ പതിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. നമ്മളിൽ അന്യോന്യമുള്ള സ്നേഹബഹുമാനങ്ങൾ ഉദ്യോഗബന്ധങ്ങൾ കടന്നു നില്ക്കുമെന്നു ഞാൻ ഉറപ്പായി പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ” എന്നു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ മാധവരായർക്കു ഏഴുതി അയച്ചിരുന്നു.

മാധവരായരുടെ അനുഗാമിയായിട്ട് ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ പേർ അക്കാലത്ത് ആളുകളുടെ ഇടയിൽ ധാരാളം പറഞ്ഞുവന്നിരുന്നു. ഈ സംസാരം ഭവ അവലംബവും ഇല്ലാത്തതായിരുന്നില്ല. മാധവരായരുടെ സ്ഥാനഭ്രംശത്തിനുള്ള ഫലമായിട്ട് മനുഷ്യാഭിമാനം പലപ്പോഴും രാജ്യം

യുണ്ടായിരുന്ന നീരസമായിരുന്നു മുതലിയാർജഡ്ജി അന്നു ഒരു മഹാരാജാവിന്റെ സേവനം ശങ്കുണ്ണിമേനന്റെ പാർശ്വമിത്രമായിരുന്നു.

“ഫെബ്രുവരി ചന്ദ്രം മാധവരായരുടെ അനന്തരഗാമിയായി എന്നെ വെക്കുമെന്നൊരു സംസാരമുണ്ടെന്നും ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ സ്വീകരിപ്പാൻ തക്ക ഭേദം സുഖമുണ്ടെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു എന്നും വേലാളി എഴുതിയിരിക്കുന്നു.”

“ഫെബ്രുവരി ചന്ദ്രം എനിക്കു തീരെ ശരീരസുഖമില്ലെന്നും, അതുകാരനും ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ സ്വീകരിപ്പാൻ സാധിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ലെന്നും എന്റെ സ്നേഹിതൻ മുതലിയാർ മറുപടി അയച്ചു. എന്റെ മനസ്സറിവാൻ, കല്പനപ്രകാരം, കാര്യമെന്തിനായി എഴുതി അയച്ചതുപോലെ എനിക്കു തോന്നുകയാൽ, ഉടനെ ഇതവിധം മറുപടി അയച്ചു തന്നായി എന്തൊരു വിചാരിക്കുന്നു.”

“കല്പനപ്രകാരം” എന്നു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ശങ്കിച്ചതിൽ അതൃപ്തരായില്ല. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ആ മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സിലെ പ്രീതിഭാജനമായിരുന്നു. അവിടന്നു ഫെബ്രുവരി-ൽ തീപ്പെട്ട വർത്തമാനം അറിഞ്ഞസമയം, ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഇപ്രകാരം എഴുതുകയുണ്ടായി: “അനീവ്യസനകരമായ വർത്തമാനം കേട്ട് വളരെ ഭംഗിക്കുന്നു. തിരുമനസ്സിലേക്കു എന്റെ നേരെ വളരെ കൃപയുണ്ടായിരുന്നു. അവിടുന്ന് എന്റെ ഒരു പക്ഷപാതികൂടിയായിരുന്നു. അവിടത്തെ ശീലം മനസ്സിനെ ഹരിപ്പതെന്നായിരുന്നു. ഒരു കൽ കണ്ടുപിടിയുന്ന സമയം, വളരെ സന്തോഷവും സംതൃപ്തിയും ഉണ്ടാകുന്നു. എന്റെ അനുരാഗം ഇതുകേൾക്കുന്നസമയം വളരെ മനോഭംഗം ഉണ്ടാകും. അവർ വളരെ നാളായി വലിയ സ്നേഹിതന്മാരായിരുന്നു.”

ഫെബ്രുവരി-ൽ ശങ്കുണ്ണിമേനന്റെ അന്ത്യമിത്രവും ഒരു അന്ധ പുരുഷനായി എടുക്കുന്നിട്ടുള്ളവരിൽ നിന്നായിരുന്നു.

എറണാകുളത്ത് ദിവാന്റെ സ്ഥലത്തുവെച്ചു മരിച്ചു. അദ്ദേഹന്റെയും ഭാര്യയുടെയും മരണത്തിനുശേഷം, അദ്ദേഹത്തിനെ ഇതിലധികം ട്രേഡിംഗ് ചെയ്തതായ ഒരു സംഗതി ഉണ്ടായിട്ടില്ല.

൧൮൭൨-ൽ കവളപ്പാറ മുപ്പിൽനായർ മരിച്ചു. ബ്രിട്ടീഷ് മലബാറിൽ ഉള്ള ആ പ്രദേശങ്ങളിൽ പിന്നെ പ്രായംചെല്ലാത്ത ഒരു ചെൺകുട്ടിമാത്രമേ അന്ന് ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. അതുകാരനും ആ കുട്ടിമാത്രമേ ഭരണം കൈകൾ കൈയേറൂ. കവളപ്പാറവക കൊച്ചിരാജ്യത്തുള്ള അനവധി വസ്തുക്കളുടെയും ഭരണം വിട്ടുകൊടുക്കേണമെന്ന അദ്ദേഹം ദിവാന്യെഴുതിയെഴുത്തു. ആ വിധി ഔദ്യോഗികമായിട്ടു ചാൻ കളക്ടർക്കധികാരമില്ലെന്നും, അവയുടെ ശരിയായ ഭരണത്തിനുവേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾ എല്ലാം കൊച്ചിസർക്കാരിൽനിന്നും ചെയ്തുകഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടെന്നും മറുപടി അയച്ചു കളക്ടർ ഉടനെ റസിഡൻസിനു എഴുതിയെഴുത്തു. അതുകൊണ്ടുണ്ടെന്നും ഫലമുണ്ടായില്ല. സ്റ്റേറ്റി, ഫില്ലിമോർ മുതലായ നിയമജ്ഞന്മാരുടെ അഭിപ്രായങ്ങളെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തി ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ എഴുതിയ അഭിപ്രായത്തോടുകൂടി യായിരുന്നു കോർട്ട് ഓഫ് വാർഡ്സ് യോജിച്ചത്.

പ്രശംസാവാഹകനായ പ്രവൃത്തികൾക്കായി, ൧൮൭൨-ൽ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ശമ്പളം മാസത്തിൽ ൧൦൦൦ രൂപയായി. അതിന്നുമുമ്പായി ചാൻജിക്കും ൧൦൦൦ രൂപയിൽ അധികം ശമ്പളം കൊടുക്കുകയുണ്ടായിട്ടില്ല. ശമ്പളം കൂട്ടുന്നകാര്യത്തെക്കുറിച്ച് മഹാരാജാവുതിരുമനസ്സുകൊണ്ട് റസിഡൻസിന് ഈ വിധം എഴുതിയെഴുത്തു. “നമ്മുടെ ദിവാന്റെ ഗുണഗണങ്ങൾ നമുക്കെന്നപോലെ നിങ്ങൾക്കും നല്ലവണ്ണം അറിവുള്ളതാണല്ലോ. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഈ പതിനാലു സംവത്സരത്തെ ഭരണകാലത്തു രാജ്യത്ത്

നൈശ്ചിന്ത്യവും ക്ഷേമവും എപ്പോഴും ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്; ആന്റെ ചില പുറപ്പാടുകളെ കാലത്തു രാജാവും മന്ത്രിയുമായുണ്ടാവാനുള്ള യാതൊരു നീരസമൊ തെറ്റിലൊരണയൊ ഉണ്ടായിട്ടില്ല. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ദിവാനായതിനുശേഷം, ഈ സംസ്ഥാനത്തെ പ്രധാനപ്പെട്ട മിക്ക ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെയും ശമ്പളം രണ്ടും മൂന്നും ഏഴുതിയായിട്ടുണ്ട്; എന്നാൽ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഭരണനൈപുണ്യത്താൽ കൂട്ടിച്ചേർത്ത മുതലൊക്കെ കൈമാടാൻ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ യാതൊരു ഗുണവും സിദ്ധിക്കാൻ ഉണ്ടായിട്ടില്ല. ദിവാന്റെ ഗുരുതരങ്ങളായ പ്രവൃത്തികളെ നാം അറിഞ്ഞു അനുഭവിക്കുന്നുണ്ടെന്നു കാണിക്കുന്നതിനായി മാസം മുൻപു രൂപം വീതം ശമ്പളം കൂട്ടി കൊടുക്കണമെന്ന നാം വിചാരിക്കുന്നു. ഇതിന്നു നിങ്ങളും അനുകൂലമായിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു.”

മിസ്റ്റർ ബല്ലാർഡ് അതിന്നു ഈ വിധം മറുപടി അയച്ചു. “അവിടത്തെ ദിവാന്റെ സ്വഭാവഗുണവും പ്രവൃത്തിവിശേഷവും അവിടത്തെ പ്രശംസയ്ക്കു് അർഹമല്ലെന്നു ഞാൻ വളരെ സന്തോഷത്തോടുകൂടി വിശ്വസിക്കുന്നു; അവയെ ഇത്ര ദയയോടും ഭംഗിയായും പ്രകാശിപ്പിച്ചതു, ശമ്പളത്തിന്റെ തുക കൂട്ടുന്നതിൽ എത്രയോ അധികം ദിവാൻ സന്തുഷ്ടിക്കു കാരണമാകുമെന്നുള്ളതിന്നു് എനിക്കു സംശയമില്ല.”

മറുപടി-ൽ വെച്ചിട്ടു് രാജകുമാരൻ മദിരാശിയെ സന്ദർശിക്കുന്നതിന്നു് ആഗതനായ അവസരത്തിൽ, ഗവർണറുടെ ക്ഷണമനുസരിച്ചു കെച്ചേരി മഹാരാജാവും യുവരാജാവിനെ കണ്ട് അഭിവന്ദിക്കുന്നതിനായി എഴുന്നള്ളുകയുണ്ടായി. ഈ അവസരത്തിൽ മാത്രമെ മഹാരാജാവു മദിരാശിക്ക് എഴുന്നള്ളുക ഉണ്ടായിട്ടുള്ളു. അവിടയ്ക്കു നാത്രാശ്ലേഷം അനുഭവിക്കുന്നതിന്നു ദിനചര്യയിൽ ഭേദഗതി വരുത്തു

നന്തിനും ഒട്ടും തരമില്ലായിരുന്നു. മഹാരാജാവ് രാജകുമാരനും രാജകുമാരൻ മഹാരാജാവിനും വിലപിടിച്ച് സമ്മാനങ്ങൾ നൽകുകയുണ്ടായി. സതർലണ്ട് പ്രഭു ശങ്കുണ്ണിമേനെന്ന ആ സന്ദർഭത്തിൽ യുവരാജാവിനു പരിചയപ്പെടുത്തുകയുണ്ടായി.

ഇവയും-ൽ വീടരളയതന്മൂലമായിരുന്ന രാമവർമ്മതന്മൂലം രചിച്ചു. മഹാരാജാവിനെ കഴിഞ്ഞാൽ പിന്നെ ശങ്കുണ്ണിമേനാണ് ഈ തന്മൂലനെയായിരുന്നു കൂടുതൽ ഇഷ്ടവും ബഹുമാനവും ഉണ്ടായിരുന്നത്. അതുകാരണം, ഈ ദേവവീര്യം ശങ്കുണ്ണിമേനെന്ന വല്ലാതെ പീഡിപ്പിച്ചു. ആ വർഷം തന്നെ എടക്കുണി കൃഷ്ണവാരിയരുടെ മരണത്തെക്കുറിച്ചും വ്യസനിക്കേണ്ടതായി വന്നു. “ഇത്ര പരിഷ്കാരം വിവേകവും ഉണ്ടായിട്ട് എടക്കുണിയിൽ വേറെ ഒരു മില്ലു വളരെ സംവത്സരങ്ങൾക്കുമുമ്പ്, കുട്ടിയുടെ ആകൃതിവിശേഷം കണ്ടിട്ടു, ഞാൻ എറണാകുളത്തു കൊണ്ടുവന്നു താമസിപ്പിച്ച് പഠിപ്പിച്ചു. കുട്ടി എല്ലാ പരീക്ഷകളും വേഗം ജയിച്ച് എന്റെ ആശങ്കയെ സഫലീകരിക്കുകയും ചെയ്തു. അതുനിമിത്തം ഞാൻ മദിരാശിക്കയച്ചു. അവിടെ ബി-എയും ബി-എല്ലും ജയിച്ചു നല്ലൊരു സത്യാഭാവിയാകയാൽ കൃഷ്ണവാരിയർക്ക് എവിടെ ചെന്നപ്പോഴും സ്നേഹിതന്മാരുടെ ക്ഷാമം ഉണ്ടായിട്ടില്ല.”

മുഖ്യ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരിൽ ശങ്കുണ്ണിമേനന്റെ പ്രീതിഭാജനമായിരുന്നത്ര ശങ്കുണ്ണിയായിരുന്നു. പുത്രനിർദ്ദിശേഷമായ സ്നേഹത്തോടുകൂടിയാണ് ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അദ്ദേഹത്തോടു പെരുമാറിയിരുന്നത്. ശങ്കുണ്ണിമേനന്റെ ബുദ്ധി, പാണ്ഡിത്യം, ഔദ്യോഗികതയ്ക്കുള്ളിലുള്ള സാമർത്ഥ്യം, ശുദ്ധഹൃദയം, എന്നിവയെ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ബഹുമാനിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗുണഗതിയും തപശ്ശിതഭാഷണവും ചിലരും

സാധാരണ സമ്പ്രദായങ്ങളും എപ്പോൾ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ രസീപ്പിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. മധ്യന്തര-ൽ അദ്ദേഹത്തെ ഒരു ജല്ലാജഡ്ജിയായി നിയമിച്ചു. മധ്യവാരം ദിവാൻപേഷ്കാരാക്കി. “അദ്ദേഹം നല്ലൊരു പർപ്പുജ്ഞാളാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സത്യസന്ധതയെക്കുറിച്ച് ആർക്കും തർക്കമുണ്ടായിട്ടില്ല. കൂടാതെ ബന്ധങ്ങളിലൊന്നും അദ്ദേഹം ഏർപ്പെടുകയുമില്ല.” താൻ പണി രാജിവെച്ചൊഴിയുന്നസമയം ശങ്കരയ്യനെ ദിവാനാക്കേണമെന്നായിരുന്നു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ കരുതിയിരുന്നത്. മഹാരാജാവായി അടുത്തുപെരുമാറി പരിചയിക്കുന്നതിനു പലകുറി അദ്ദേഹത്തെ തനിക്കു പകരമായി ദിവാൻ വെപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. പക്ഷെ, നിർഭാഗ്യം ഫേതുവായിട്ട്, അദ്ദേഹത്തിനു മഹാരാജാവിൽ വിശ്വാസം ജനിപ്പിക്കുവാൻ സാധിച്ചില്ല. അദ്ദേഹത്തിന് ആലോചനയും കൈശലവും കുറഞ്ഞുകണ്ടതിനെക്കുറിച്ചു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ പരിതപിച്ചു. ശങ്കരയ്യൻ ശങ്കുണ്ണിമേനോനെ വലിയ ബഹുമാനമായിരുന്നു; ഭക്തിയോടെ തന്റെ മേലധികാരിയുടെ കീഴിൽ പണി എടുക്കുകയും ചെയ്തു. ശങ്കരയ്യൻ കല്പനാശക്തികൂടിയ ഒരാളായിരുന്നതിനാൽ, എപ്പോഴും ഓരോ മാറ്റങ്ങൾ ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനും തനിക്കു ഉദ്യോഗശക്തി കൂട്ടികിട്ടുന്നതിനുമായി ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അദ്ദേഹം സദാ അലട്ടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. “സകല അധികാരത്തിന്റെയും അവലംബം ഹജൂർ കച്ചേരിയിലിരിക്കുന്നതിനെപ്പറ്റി ശങ്കരയ്യൻ വിലപിക്കുന്നു. എല്ലാ അധികാരത്തിന്റെയും ആധാരം ശങ്കരയ്യനായാൽ വിരോധമില്ലെന്നുള്ള വിചാരംകൂടി അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടോ എന്നു ശങ്കിക്കുന്നു.” “എന്റെ ജീവപര്യന്തം ഞാൻ എഴുതേണമെന്നു ശങ്കരയ്യൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നു. അതു പരീക്ഷിക്കുവാൻ എനിക്കു സുഖമില്ല, എഴുതത്തക്കതാണെന്നും എനിക്കു തോന്നുന്നില്ല.”

ഡെപ്യൂട്ടിപേഷ്കാർ മാധവനെളയത്തും ശങ്കുണ്ണിമേ
ന്റെ വലിയൊരു വിശ്വസ്ഥനായിരുന്നു. വളരെക്കാലം
അദ്ദേഹം ശങ്കുണ്ണിമേന്റെ കീഴിൽ ഹെഡ് രായസമായിരു
ന്നു. ഫുറൈ-ലാണ് ഒരു തഹസീൽദാറാക്കിയത്. അദ്ദേ
ഹം നല്ല പ്രാവീണ്യം പരമമായും ഉന്നതമായും സത്യവുമു
ള്ള ഒരു ഉദ്യോഗസ്ഥനായിരുന്നതിനാൽ ഫുറൈ-ൽ ഡെ
പ്യൂട്ടിപേഷ്കാർപണിക്കുവെച്ചു. എല്ലാ തസ്തികക്കന്മാ
ർക്കും എളയതുപോഷ്കാരെ വലിയ കാട്ടുമായിരുന്നു. അദ്ദേ
ഹത്തിന് ഇംഗ്ലീഷു പരിചയമില്ലായ്മയും. എന്നാൽ അ
ദ്ദേഹത്തിന്റെ മലയാളത്തിലുള്ള പല റിപ്പോർട്ടുകളും
ആവക വിജ്ഞാപിപത്രങ്ങൾക്കു മാതൃകകളായിരുന്നു.

ശങ്കരവാരിയരുടെ ഏകസഹോദരനായിരുന്ന ഇടുത്ര
വാരിയർ ശങ്കുണ്ണിമേന്റെ ഉദ്യോഗകാലം മുഴുവനും ഫജർ
ശിരസ്സുദാരിയായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അന്ത്യമായ സ്വ
ഭാവഗുണവും ഉദ്യോഗസംബന്ധമായ കാര്യങ്ങളിലുള്ള പ്രാ
വീണ്യം പ്രഭുത്വവുമെങ്കോണ്ട് ശങ്കുണ്ണിമേന്ത് ഫുറൈ-ൽ അ
ദ്ദേഹത്തെ ദിവാൻപേഷ്കാരായി വെച്ചാൽ കൊള്ളാമെന്നു
ണ്ടായിരുന്നു. ദിവാനായുള്ള അടുത്ത മാർച്ചുകൊണ്ട് ആ
യത് ഉചിതമല്ലെന്നും ഒരു ജഡ്ജിയായി വെക്കുന്നതിനു
വിരോധമില്ലെന്നും റസിഡണ്ട് അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. ഇടുത്ര
വാരിയരുടെ കാലത്തു സർക്കാർവക കണക്കുകൾ ഉത്തമമാ
യ രീതിയിൽ വെച്ചുവന്നു.

അപ്പാത്തുരയ്ക്കൽ ശങ്കുണ്ണിമേന്റെ വിശ്വസ്ഥന്മാരാ
യിരുന്ന പ്രതിപുരുഷന്മാരിൽ മറ്റൊരാളായിരുന്നു. അദ്ദേ
ഹം ആദ്യം വെളിയങ്കോട്ട മുൻസിപ്പുകോടതിയിൽ ഒരു വ
ക്കീലായിരുന്നു. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അദ്ദേഹത്തെ ഇവിടെ
ഒരു മുൻസിപ്പായി വരുത്തി; പിന്നീട് പൊലീസ് ശിരസ്സു
ദാരിയായി ഫജർലേക്കു മാറ്റി. അതിർത്തിത്താലൂക്കുകളെ

ഉലാ ഭംഗമായ മറ്റു വ്യവഹാരകാര്യങ്ങളിലും അപ്പാത്തു രയ്യൻ ശങ്കുണ്ണിമേനൻ വലിയ സഹായമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം നല്ലൊരു സത്യവാദം കാര്യശീലമുള്ളൊരു ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഒരു മുൻകോപിയായിരുന്നു. ആ സ്വഭാവം ശങ്കുണ്ണിമേനൻ നേരംപോക്കി ഒരു മാറ്റമായിരുന്നു. “ഇന്നു ശീട്ടകളിൽ ഒരു രൂപ ഞാൻ നേടി. അപ്പാത്തുരയ്യന്റെ കറച്ചുണ പോയതോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ സുശീലവും പോയി.”

സുബ്രഹ്മണ്യൻപിള്ളയെ അപ്പീൽ കോടതിയിൽ ഒന്നാം ജഡ്ജിയായിവെച്ചതിൽ ശങ്കുണ്ണിമേനനുണ്ടായിട്ടുള്ള തൃപ്തിയെകവിഞ്ഞ ഒരു തൃപ്തി അദ്ദേഹത്തിന്നു മറ്റൊരു ഉദ്യോഗനിയമത്തിൽ നന്നും ഉണ്ടായിട്ടില്ല. അദ്ദേഹം ആ ധർമ്മാസനത്തിന്റെ മഹിമയേയും സ്വാതന്ത്ര്യത്തെയും നിലനിർത്തുകയും നീതിയെകരുണയോടുകൂടി വിതരണം ചെയ്യുകയും ചെയ്തു. നീതിന്യായക്കോടതികളുടെ കീഴിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലത്തായിരുന്നു ഉച്ചസ്ഥാനത്തിൽ എത്തിയത്. രണ്ടാൾക്കും അന്യോന്യം വലിയ ബഹുമാനമായിരുന്നു. ഉദ്യോഗനിലയിൽ രണ്ടുമുൻ സംമർദ്ദങ്ങൾ കഴിഞ്ഞിട്ടും, അവർ കൂടക്കൂടെ അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും പോയി കണ്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. ഒരുനല്ലനെത്തുറപ്പുള്ളൊരു ഉജ്ജ്വലിച്ച അഹങ്കാരങ്ങളെ പാത്തുകാട്ടാത്തൊരു ആയിരുന്നിട്ടും ശങ്കുണ്ണിമേനന്റെ മുതൽക്കാരും കണ്ടമാത്രയിൽ സുബ്രഹ്മണ്യൻ പിള്ളയുടെ കണ്ണിൽ നിന്നുവെള്ളം ധാരയായി ഒഴുകുകയുണ്ടായി.

സുചാരയ്യൻ ശങ്കുണ്ണിമേനന്റെ ഗൃഹാഗതന്മാരിൽ ഒരാളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്നേഹത്തെ സ്വാധീനമാക്കുന്നതിന് ഉത്സുകനും ആയിരുന്നു. വിശാഖംതിരുനാൾ മഹാരാജാവിന്റെ അനുശാസനപരി മവുറെ-ൽ അദ്ദേഹത്തിനെ ഒരു ജില്ലാജഡ്ജിയായിവെച്ചു; ഹവുറെ-ൽ അപ്പീൽകോടതി

തിയിലേക്കു കയറുകയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹം ഒരു സമത്വം നും, അറിവുള്ളതും നിയമജ്ഞനും ആയിരുന്നു; ഭംഗിയിൽ ഇംഗ്ലീഷ് എഴുതുവാനും ശീലമുണ്ടായിരുന്നു. ശങ്കുണ്ണിമേന്ന ഇദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ച് വലിയൊരു അഭിപ്രായമുണ്ടായിരുന്നു. അതുകാരണം, പലകാര്യങ്ങളും ഇദ്ദേഹവുമായി ആലോചിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ, ഹവ്വനെ-ൽ, ശങ്കുണ്ണിമേന്ന തന്റെ ജീവകാലത്തെക്കാളുണ്ടായ സംഭവങ്ങളിലൊന്നു നേരിട്ടു. “ജൂലായി ൩൦-ാംനു-ന്നാൾ, സൂപ്പരായ യൂസ് അപ്പാത്തുരയുടെതന്റെ സ്ഥലത്തെക്കുറിച്ചു. അത് എന്റെ അനുജനെ ദിവാനായിവെക്കുന്നതിനു തീരുമാനം സ്വീകരിക്കുക തീർച്ചയാക്കി എഴുതിയതായി ഉടനെയാണ്. അന്ന് ഗവണ്മെന്റിന്റെ മറുപടി എത്തിയിരുന്നില്ല. എന്റെ അനുജന് ആപ്തി കിട്ടിയെങ്കിലും കിട്ടിയിട്ടില്ല എന്നും, വേറെ ഒരു രാജ്യത്തെപ്പറ്റി നോക്കുകയും, അങ്ങനെയൊരു കൈവശമുള്ള ഹസ്തുക്കളെ സംബന്ധിച്ച് വ്യവഹാരങ്ങൾ സ്വീകരിച്ച് അവയെ എല്ലാം അങ്ങനെയോടെ വിശദമായി വിശദീകരിക്കുന്നതിനു നീക്കം സന്തോഷമുണ്ടാകുമെന്നും അദ്ദേഹം അപ്പാത്തുരയ്ക്കു നോട്ടുപറയുകയുണ്ടായി. എന്തൊരു.....! എന്നിട്ട് അദ്ദേഹം ഇപ്പോൾ അനുജനെ അനുമാദിക്കുവാൻ വന്നിരിക്കുന്നു.”

പലയുഗോപന്മാരും ശങ്കുണ്ണിമേന്റെ കീഴിൽ പണി എടുക്കുകയുണ്ടായിട്ടുണ്ട്. അവരിൽ സിപ്പിയോവേർണി ഡായിരുന്നു ശങ്കുണ്ണിമേന്റെ ആദ്യത്തെ സ്റ്റേജിസ്റ്റർ. കട്ടിക്കാലം മുതൽ ശങ്കുണ്ണിമേന്നുമായി വെർണീഡ് പരിചയമായിരുന്നു. അതുകാരണം, ശങ്കുണ്ണിമേന്റെ ഉല്പാദനത്തിൽ വെർണീഡ് ഈ സംസ്ഥാനത്ത് ഇരുപത്തിനാലുസം വത്സരം പണി എടുത്തുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. പണിടുശങ്കുണ്ണിമേന്റെ കീഴിലും പത്തുപത്തും ജോലിനോക്കി, ഒടുവിൽ

ഫുറോ-ൽ ആകസ്മികമായി മരിച്ചു. വെർണീഡിന്റെ കല്യാണം കഴിക്കാത്ത നാലുസഹോദരിമാർക്കും മാസം മുപ്പത്തഞ്ചുരൂപവീതം അടുത്തുണ്ടുകൊടുത്തുവന്നു.

ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ യൂറോപ്യന്മാരിൽപ്പെച്ച് ഏറ്റവും സ്നേഹവും ബഹുമാനവും സീലിസാസ്സിനെയാക്കിരുന്നു. സാസ്സിനു ശങ്കുണ്ണിമേനോനെയും ആ വിധംതന്നെയായിരുന്നു. എറണാകുളത്ത് ഹൈസ്കൂൾ ഫോഡ് മാസ്റ്ററായിട്ടായിരുന്നു സാസ്സിനെ വരുത്തിയത്. കൊച്ചിരാജ്യത്ത് ഇംഗ്ലീഷുവിദ്യാഭ്യാസം പ്രചരിപ്പിക്കുന്നത് സീലിസാസ്സ് അത്യുദ്ധ്വാനം ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഇതരവിഷയങ്ങളിലും സാസ്സ് ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ വലിയൊരു സഹായമാകുന്നു. കോമിലകങ്ങളെയും സർക്കാർ സ്ഥലങ്ങളെയും അദ്ധ്വൈക്കുന്നതിനും അവയെപ്പോലുള്ള ഉപകരണങ്ങളെ ശേഖരിക്കുന്നതിനും സീലിസാസ്സ് അനവരതം അദ്ധ്വാനിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഒരിക്കൽമാത്രം സാസ്സ് ശങ്കുണ്ണിമേനോനിന്നു ഉരസിനോക്കി. അതിലൊന്നും പരാജിതനാകുന്നില്ല. നാസ്സിനുകിട്ടുന്നശമ്പളം പോലെന്നും അതു മിലനാട്ടുകാർ ബി. എ. കോളെക്കൊടുത്തുവരുന്നതിൽ കുറച്ചാണെന്നും സാസ്സ് റസിഡൻസിന്റെ അടുക്കൽ സങ്കടം പറഞ്ഞു. “ശമ്പളം കൂട്ടിക്കൊടുക്കുന്നതിൽ സർക്കാരിനു അയാളുടെ യോഗ്യതമാത്രംനോക്കിയാൽ മതിയാകുന്നതല്ല. സർക്കാരിന്റെ മുതലെടുപ്പും, മറ്റുപ്രധാനപ്പെട്ട ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ ശമ്പളവും, മറ്റുദിക്കുകളിൽ ആ പണിക്കുകൊടുത്തുവരുന്ന ശമ്പളവും, എല്ലാം ആലോചിക്കേണ്ടതായിരിക്കുന്നു. സീലിസാസ്സിന്റെ വിലാപത്തിനു ഒരു മേതുവുമില്ല. സാസ്സിനെക്കാളും കൂടുതൽ ശമ്പളമുള്ള നാട്ടുകാർ ദിവാനും അപ്പീൽകോടതിയിൽ ഒന്നാം ജഡ്ജിയും മാത്രമാകുന്നു. ആ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെയും സാസ്സിന്റെയും ഗുണഗണങ്ങൾ താരതമ്യപ്പെടുത്തിനോക്കുന്നസമയം ഏതാധിപതിയാ

ലും അവരുടെ ശമ്പളം ഒരു ഫൈസ്ക്രൂളിലെ ഫെഡ് മാസ്റ്റരുടെതിലും കൂടിയിരിക്കണമെന്നു നിങ്ങളും സംശയം കൂടാതെ സമ്മതിക്കുമല്ലോ!!

ബ്രൂക്ലിൻ ശങ്കുണ്ണിമെന്നുമായി വളരെ അടുത്തുപെരുമാറിയിരുന്നില്ലെങ്കിലും ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അദ്ദേഹത്തെ വളരെ ബഹുമാനിച്ചുവന്നു. ഒരു അല്പാപകന്റെ വൃത്തിയിൽ ആയാർപ്രദശിപ്പിച്ച അസാധാരണമായ സാമർത്ഥ്യം, പ്രശംസാവഹമായ പരിശ്രമശീലം, ചിത്താസക്തി, ഇവയെല്ലാം ശങ്കുണ്ണിമേനനിൽ ബ്രൂക്ലിൻ സായിനെ കറിച്ചു നല്ലൊരു പ്രായത്തെ ജനിപ്പിച്ചു. ഫ്രാങ്ക്-ൽ സായി ഈ സക്കാർ ജോലിവിട്ടു മിഡാഗോയിൽ ഒരു പണിയായി പോകയുണ്ടായി. “കുട്ടികളെ പഠിപ്പിക്കുന്നതിനും അയാൾക്കുള്ള പാടവം അനിതരസാധാരണമായിട്ടുള്ളതാണ്. ജോലിയിൽ കാണിക്കുന്ന അഭിനിവേശം സ്തുത്യർഹമാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭ്യുദയമാർഗ്ഗത്തിൽ ഞാനൊരു തടസ്സമായി നില്ക്കുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ലെങ്കിലും, ഞങ്ങൾ തമ്മിൽ പിരിയുന്നത് വ്യസനത്തോടുകൂടിയാണെന്നു പറയാതെ കഴികയില്ല. ബ്രൂക്ലിൻ സായിയിലെ വേറെ ഒരു മനുഷ്യനെ കിട്ടുവാൻ വളരെ പ്രയാസമാണ്.” ഫ്രാങ്ക് ബ്രൂക്ലിൻ തിരിച്ചു കൊച്ചിക്കുവന്നു.

ഫ. മ. അധികാരത്യാഗവും

പിൻകാലവും.

ഫ്രാങ്ക്-ൽ വലിയൊരു സുഖഭരണ ശങ്കുണ്ണിമേനനെ പിടിച്ചെടുത്തു; അതിനുശേഷം, ഒരിക്കലും അദ്ദേഹം പുണ്യ സുഖം അനുഭവിക്കുകയുണ്ടായിട്ടില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വയറിനു സുഖമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും വളരെ കുറവായിരുന്നു

അതിന്നു മറ്റൊരേയും കുററുപറവാനും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല- ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ പല വിഭവങ്ങളോടുകൂടി ഭക്ഷിക്കുന്നതിൽ അതികതകത്തോടുകൂടിയ ഒരാളായിരുന്നു. അമിതമായി ഭക്ഷിക്കുകയും ചെയ്തുവന്നു. ഫുവെ-ൽ ഫുട് രോഗം വന്നുകൂടി; അതിൽപിന്നെ, കഠിനമായ വേദന ഇല്ലാത്ത ദിവസങ്ങൾ ചുരുക്കമായിരുന്നു. ഒടുവിലത്തെ അഞ്ചാറു വർഷത്തെ ഡയറികളിൽ ദിവസവും ദീനവും വേദനയും നിമിത്തമായുള്ള വിലപനങ്ങൾ കാണുന്നുണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിന്നു നേരിട്ടിരിക്കുന്ന പീഡകളെ ധീരതയോടെ സഹിച്ചുവന്നു; അടുത്തു പെരുമാറിയിരുന്നവർ മാത്രമെ അവയുടെ കഠിനതയെ ധരിച്ചിരുന്നുള്ളൂ.

ഫുവെ-മുതൽ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ പണിയിൽനിന്നു പിരിഞ്ഞു വിശ്രമിക്കുന്നതിനായി മോഹിച്ചുതുടങ്ങി. എന്നാൽ മറ്റുള്ളവർക്കു ആ വലിയ പണി കിട്ടുവാനുള്ള ബുദ്ധിമുട്ട് അദ്ദേഹത്തിന്നു അതിൽനിന്നു പിരിയുന്നതിന്നു നേരിട്ടു. അദ്ദേഹം രാജിവെക്കുന്നകാര്യത്തിൽ മഹാരാജാവു തീരുമാനസ്സുകൊണ്ട് വളരെ വൈമനസ്സും കാണിച്ചു. ഫുവെ-ഒടുവിൽ അടുത്തുണ്ട് വാങ്ങുന്നതിന്നു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഗൗരവമായി ഒന്നു ശ്രമിച്ചുനോക്കി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വാക്കുകളിൽതന്നെ ആ കഥ പറയാം.

“ഫുവെ ഡിസമ്പർ ൯-ാംനു- സർപ്പാധികാർത്താക്കളുള്ള ഏന്റെ മരുപടിയിൽ, നാലഞ്ചു ദിവസമായി ഏന്റെ പുറത്ത് സഹിക്കുവേണ്ടിയാത്ത വേദനയുണ്ടെന്നു, ഞാൻ ദിവാനാധിപ് പതിനേഴുവർഷമായെന്നും, ദേഹം കൊണ്ടും മനസ്സുകൊണ്ടും എനിക്കിനി ഗൗരവമായ പണിയൊന്നും നിർവ്വഹിക്കുവാൻ തരമില്ലാത്തതിനാൽ, കൊല്ലവർഷാവസാനത്തോടുകൂടി പെൻഷൻവാങ്ങി പിരിയുന്നതെന്ന് എനിക്കു സന്തോഷമായിരിക്കുമെന്നും ഞാൻ എഴുതി.”

മൗഢ ചെമ്പ്രപരി ൪-൦൦൩- എനിക്കു തന്നിട്ടുള്ള രണ്ടുമാസത്തെ അദ്ധ്യയനകാലം തൃശ്ശിവപേരൂർ താമസി കേണമെന്നു വിചാരിക്കുന്നു. പോകുന്നതിന്നുമുമ്പായി തിരുമനസ്സിലെ കണ്ടു. കുറച്ചുനാളത്തേക്കുള്ള ഈ വേർപാടിനെക്കുറച്ചുകൂടി അവിടുന്ന് ആകലപ്പെടുന്നതായി കാണുന്നു. കുറച്ചദിവസം മുമ്പ്, കൊല്ലാവസാനത്തോടുകൂടി പിരിഞ്ഞാൽകൊള്ളാമെന്നു ഞാൻ സ്വ്യാധികാര്യക്കാർവഴി തിരുമനസ്സറിവിക്കയുണ്ടായി. പിന്നെ കാണുന്ന സമയങ്ങളിൽ, എനിക്കു കഴിവുള്ളതോളം കാലം പിരിയാതിരിക്കുമെന്നു വാഗ്ദാനംചെയ്താൻ അവിടുന്ന് എന്നോടു നിബ്ബന്ധപൂർവ്വം ആവശ്യപ്പെട്ടു; പണിയെടുത്തു ക്ഷീണിച്ചു; അടുത്തുണ്ട് മേടിക്കുവാൻ സാവധാനത്തിൽ തിരുമനസ്സിലെ സമ്മതം വാങ്ങുവാൻ സാധിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. ഭാഗ്യദോഷംകൊണ്ട്, പേജ്ജാരിലും മറ്റൊരിലും തിരുമനസ്സിലേക്കു വിശ്വസമില്ലാതിരിക്കുന്നു.”

ദിവാനുജിയുടെ അവധികാലത്ത് ശങ്കരയ്യൻ പണി പകരംനോക്കിവന്നു. ദിവാനുജി ഒഴിയേണ്ടസംഗതിയെക്കുറിച്ച് ഫലമില്ലാതെ തിരുമനസ്സറിവിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. പിന്നീടു റസിഡന്റുണ്ട് മിസ്റ്റർ സജ്ജീവനാ മഹാരാജാവിന്റെ അഭിപ്രായത്തോടുകൂടി യോജിച്ച് പിരിഞ്ഞപോകുതെന്നു അദ്ദേഹത്തോടു നിബ്ബന്ധിച്ചു.

“ഡിസമ്പർ ൮-൦൦൩-പന്ത്രണ്ടുമണിയ്ക്കു പോഞ്ഞിക്കരയ്ക്കുപോയി. മിസ്റ്റർ സജ്ജീവൻ ഏറങ്ങിവന്നു..... മുകളിലേക്കു ഞങ്ങൾ പോയതിന്നുമുമ്പ്, എന്റെ ദേഹസുഖത്തെക്കുറിച്ച് ഞങ്ങൾ സംസാരിച്ചു. ഞാൻ പിരിയുന്നകാര്യത്തെക്കുറിച്ച് സൂചനകൾ കേൾക്കുന്നതിൽ അദ്ദേഹം വ്യസനിച്ചു. ഒരു കൊല്ലത്തെ അവധി എടുത്താൽ ഏല്പാം സുഖമാകുമെന്നു അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. മറ്റൊരുപോക്കു

രെ തൃശ്ശിവപേരൂർ വെച്ച്, ശങ്കരയ്യനെ ഏന്റെ വിദ്യനി-
ദാനത്തെ പണികൾ നോക്കുവാൻ ആക്കി. ഞാൻ പ്രധാ-
നകാര്യങ്ങളിൽ മാത്രം മനസ്സുവെക്കുകയും തിരുമനസ്സിലേ-
ക്കു വേണ്ട ഉപദേശങ്ങൾ കൊടുക്കുകയും ചെയ്താൽ മതി-
യെന്നും അദ്ദേഹം അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.”

ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഒരു സംവത്സരവ്യക്തി ബുദ്ധിമുട്ടി
കഴിച്ചുകൂട്ടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ വേദന കൂടിയും ശരീരസു-
ഖം കുറഞ്ഞും വന്നിരുന്നു. പതിനാലുള്ള പണികൾക്കുവ-
രമ, തിരുവിതാംകൂറും കൊച്ചിയുമായുള്ള അതിർത്തിത്തക്ക-
വിഷയങ്ങൾക്കുകൂടി മനസ്സിരുത്തേണ്ടതായിവന്നു. ആ വ-
ക കാര്യങ്ങളെ കേട്ടുതീർപ്പുപ്പെടുത്തുവാൻ മദിരാശിഗവണ്മെ-
ണ്ട് ഒരു മദ്ധ്യസ്ഥനെ നിയമിക്കുന്നതിന്നറിശ്ശിച്ചു അതു-
കാരണം, ഓരോന്നിലും കൊച്ചിസർക്കാരിന്റെ വാദങ്ങളെ
ക്കാനിച്ച് പത്രികകൾ തയ്യാറാക്കിക്കൊടുക്കേണ്ടതുണ്ടായി-
രുന്നു. അതിനായി ഏകദേശം ഒരുനൂറ്റാണ്ടുകാലത്തെ റി-
ക്കാർട്ടുകൾ നോക്കുവാനും അനവധി ലക്കങ്ങളുടെയും ആ-
ധാരങ്ങളുടെയും പരിഭാഷകൾ പരിശോധിച്ചു ശരിപ്പെടു-
ത്തുവാനും ഉണ്ടായിരുന്നു. ആ രണ്ടു ജോലികളും കൂടി നോ-
ക്കുവാൻ അദ്ദേഹത്തിന് സാധിക്കാതെയായി. അതിനാൽ
ണം, ഫവുൻ-ൽ, ശങ്കരയ്യനെ സാധാരണ ജോലികൾ നോ-
ക്കുവാനും, ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അതിർത്തിത്തക്കകാര്യങ്ങളിൽ
പരിശ്രമിക്കുവാനും ആയി മഹാരാജാവു കല്പിച്ചു. ആ ഏ-
ല്പാടു വേഗത്തിൽ തിരുമനസ്സിലേക്കു അപ്രീതികരമായി
ത്തീർന്നു.

“ഫവുൻ ജനപരി മന്ത്രി-ാം- ഞാൻ അതർത്തിത്ത-
ക്കകാര്യങ്ങൾ മാത്രം നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നകാലത്ത് പേ-
ഷ്വാർ എന്നെല്ലാം ഭാഷകളോണ് വരുത്തിക്കൂട്ടുന്നത് എ-
ന്നു നിശ്ചയമില്ലായ്മയാൽ ഞാൻ വീണ്ടും പണിയിൽ പ്രവേശ-
ിക്കുകയും ചെയ്തു.

ശിക്ഷണസംഗതിയിൽ തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് അക്ഷമനായി തീർന്നിരിക്കുന്നു. ജഡ്ജിമാർക്കും മറ്റും പേഷ്യാരുടെ നേരെ അത്ര തൃപ്തിയില്ല. അവർ പോയി ഓരോന്നൊക്കെ തിരുമനസ്സിറിവിടും, അതെല്ലാം അവിടുന്ന് വിശ്വസിക്കുകയും ചെയ്യും. പേഷ്യാരും വളരെ അവിവേകിയാണ്. ആളും താഴ്മയും നോക്കാതെ മനസ്സിൽ തോന്നിയതെല്ലാം പുറത്തു പറയും.”

“മാച്ച് ൩-ാം-നു—ശങ്കരയ്യൻ സമത്വനാണ്, രാജഭക്തനാണ്, എന്ന് തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു സമ്മതിക്കുന്നു. പക്ഷെ അവിടയ്ക്കു അദ്ദേഹത്തിന്റെ തീർപ്പുകളിലൊന്നും തൃപ്തിയില്ലാതെയാണ് കാണുന്നത്. ശങ്കരയ്യൻവല്ലാതെ തുറന്നുപറയുന്ന ഒരാളാണ്; എല്ലാം സമുലം മാറിയാലെ നന്നാവൂ എന്നു അഭിപ്രായക്കാരനാണ്. എന്റെ പിൻഗാമിയായിവരുവാനുള്ള വഴികാണുന്നില്ല, ജ്യോതിഷത്തിൽ ഇത്രയും അദ്ദേഹത്തിനു വിശ്വാസം ഉണ്ടായതാശ്ചര്യം!... അദ്ദേഹത്തിനു ഒരു ജ്യോത്സ്യനാണ്. ഓരോരുത്തരുടെ ജാതകത്തിലെ ഫലഭാഗം പറയിക്കലാണ് എപ്പോഴും തൊഴിലി.”

“മേയ് ൨-ാം-നു—എന്റെ ശരീരസുഖമെങ്ങനെയിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള സർവ്വാധികാര്യങ്ങളുടെ ഒരു എഴുത്തിനുമുപദിയായി എനിക്ക് തീരെ സുഖമുണ്ടായിരുന്നില്ലെന്നും, അതിർത്തിത്തക്കകർമ്മസംബന്ധമായ പത്രികകൾ ഞാൻ പൂർത്തിയാക്കുവാൻ ശ്രമിക്കാമെന്നുവരികിലും തിരിയെ പണിയിൽ പ്രവേശിക്കുവാൻ (അന്നു അവധിയിലായിരുന്നു.) ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ലെന്നും എഴുതിയിരുന്നു. മുഖ്യകാര്യങ്ങളിൽ മാത്രം മനസ്സിരുത്തി ഞാൻ പണിയിലിരിക്കണമെന്നുള്ള തിരുമനസ്സിലെ ആഗ്രഹം കാണിച്ച് ഇന്നു സർവ്വാധികാര്യങ്ങളുടെ എഴുത്ത് എനിക്ക് വന്നിരിക്കുന്നു.”

“മേയ് ൨൩-ാംനം — തൃപ്പൂണിത്തുറയ്ക്കുപോയി, ഉദ്യോഗത്തിൽനിന്നു പിരിയുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നതായി ഞാൻ എഴുതിക്കണ്ടതിൽ വളരെ പ്രസന്നിക്കുന്നു എന്നും മൂന്നുകൊല്ലവും കൂടി ഞാൻ പണിയിൽ ഇരിക്കേണമെന്നാണ് അവിടുത്തെ ബലമായ മോഹമെന്നും തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് അരുളിച്ചെയ്തു. താനൊരു രാജ്യതന്ത്രജ്ഞനല്ലെന്നും തനിക്കു പൂർണ്ണമായി വിശ്വസിക്കാവുന്നതായി ഒരാളില്ലാതെ തന്നാൽ സാധിക്കുന്നതല്ലെന്നും തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് അരുളിച്ചെയ്തു ശങ്കരയ്യരെക്കൊണ്ടാവില്ലെന്നു തിരുമനസ്സിലേക്കു ബോദ്ധ്യമായി. കഴിഞ്ഞുവന്നപോലെ എല്ലാം മേലിലും കഴിയേണമെന്നാണ് തിരുമനസ്സിലെ മോഹം; എല്ലാം മാറ്റേണമെന്നാണ് ശങ്കരയ്യൻ വിചാരിക്കുന്നത്. തിരുമനസ്സിലേക്കു ശങ്കരയ്യരുടെ ഭാഷയും മനസ്സിലാകുന്നില്ല. പരദേശിയൊ മറ്റൊരാളാകുന്നതായ മലയാളിയൊ തിരുമനസ്സിലേക്കു വശ്യമില്ല. പ്രധാനവിഷയങ്ങളിൽ മാത്രം മനസ്സുവെച്ച് അതിർത്തിത്തക്കകായ്ക്കത്തിൽ ഞാനെത്രനാളെങ്കിലും പരിശ്രമിക്കുന്നതിന്നു അവിടയ്ക്കു വിരോധമില്ല... എന്റെ അനുജനെ ദിവാനാക്കുവാൻ വിരോധമില്ലെങ്കിൽ, ഞാൻ ഇപ്പോൾതന്നെ പിരിയുവാൻ വിരോധമില്ല; എന്നാൽ എല്ലാം ശരിയായി നടക്കുമെന്നാണ് അവിടുന്ന് വിചാരിക്കുന്നത്. അതിർത്തിത്തക്കത്തിന്റെ റിപ്പോർട്ടു തയ്യാറാവുന്നതുവരെ ഞാൻ പണിയിൽ ഇരിക്കാമെന്നും ശേഷം കാര്യം പിന്നീടു തീർച്ചയാക്കാമെന്നും തിരുമനസ്സറിവിച്ചു.”

ശങ്കുണ്ണിമേനന്റെ അനുജനെ ദിവാനായി വെക്കുക എന്നുള്ള തിരുമനസ്സിലെ അഭിപ്രായം ശങ്കുണ്ണിമേനന് ആശ്ചര്യത്തെ ജനിപ്പിച്ചു. ശങ്കരയ്യനെ ദിവാനാക്കി തന്റെ അനുജനെ ദിവാൻപേഷ്കാരാക്കിയാൽ നന്നെന്നായിരുന്നു ശങ്കുണ്ണിമേനന്റെ പക്ഷം. പക്ഷെ അതുപ്രകാരം ചെയ്യാൻ

മഹാരാജാവ് സമ്മതിച്ചില്ല. അതുകാരണം, ഗോവിന്ദ മേനോൻ ദിവാനായി വെക്കവാൻ നിശ്ചയിച്ചു. തിരുമനസ്സിനെ കൊണ്ടു ജൂൺ ൧൭-ന്തിലായി റസിഡേണ്ടിന് ഏഴുതിനായുച്ചു. റസിഡേണ്ടി മിസ്റ്റർ മാക്ഗ്രീഗർ കൊച്ചിയുടെ നേരെ അപ്രിയമായി പ്രവർത്തിച്ചുവന്നിരുന്നതിനാൽ ഈ കാര്യത്തിൽ എതുപ്രകാരം ചെയ്യുമെന്നു തിരുമനസ്സിലേക്കു ശങ്കയുണ്ടായി. “റസിഡേണ്ടി തടസ്സങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കുമൊ എന്നു കല്പിച്ചുചോദിച്ചു. ഉണ്ടാക്കുമെന്ന് എനിക്കു തോന്നിയില്ല. തനിക്കു ഹിതമുള്ളൊരു ദിവാനായി കിട്ടാത്ത പക്ഷം, യാതൊരു ബാല്യതയും എടുക്കുവാൻ ഭാവമില്ലെന്നും സ്ഥാനത്തുനിന്നു ഒഴിവാന്നാണ് വിചാരിക്കുന്നതെന്നും അരുളിച്ചെയ്തു. “മദിരാശിഗവണ്മെണ്ടിന് മഹാരാജാവിന്റെ അഭിപ്രായത്തെ അംഗീകരിച്ചു; ആ അനുവാദത്തെ അറിയിക്കുന്നതോടുകൂടി റസിഡേണ്ടി ഒഴിയുന്ന ദിവാനെക്കുറിച്ചു സ്തുതിച്ചുഴുകയും അത്ര വിശ്വസ്തനായ ഒരു മന്ത്രിയുടെ വേർപാടിനെപ്പറ്റി മഹാരാജാവിനോട് അനുതപിക്കുകയും ചെയ്തു. തിരുമനസ്സിലേക്കു വിശ്വാസവും ഒഴിയുന്നാളുടെ ഉപദേശങ്ങൾ കിട്ടുവാൻവഴിയുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒരു ബന്ധുത്വവും ഉള്ള ഒരാൾ പിന്തുടരുന്നതിൽ സന്തോഷിക്കുന്നതായും, സർഭരണകാര്യങ്ങളുടെ ഫലം തൃപ്തികരമാകുമെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നതായും അദ്ദേഹം ഏഴുതിനായുച്ചു. ശങ്കണ്ണിമേനോൻ ഒരു ദിവാനായി നിശ്ചയിച്ച് ആ ശ്വസിച്ചു. പിറ്റേദിവസം രാജികൊടുത്തു. ആഗസ്റ്റ് ൨൦-ാം-നു പണിയിൽനിന്നു പിരിയുകയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹത്തിന് അറുനൂറു രൂപ അടുത്തുണ്ടാകാത്തതു.

“ഫെബ്രു. ആഗസ്റ്റ് ൨൧-ാം-നു അനുജനോടുകൂടി ഇന്നുകാലത്ത് ഏഴുരണ്ടു കുട്ടികളെ വെക്കുന്ന. ഉള്ളിൽതട്ടി കണ്ണീരോടുകൂടി ഞാൻ പിരിയുന്നതിനാലുണ്ടാകുന്നു.

തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് അരുളിച്ചെയ്തു. എനിക്കൊരു പ്രശംസാപത്രവും തുടക്കുകൾക്കുണ്ടോ എന്റെ ശിരസ്സിൽവെച്ച് അനുഗ്രഹവും തന്നു. അനുജനേയും അനുഗ്രഹിച്ചു; സർവ്വധിയെ ഏല്പിച്ചുകൊടുക്കുകയും ചെയ്തു. ഏല്ലാ പ്രധാന വിഷയങ്ങളിലും എന്നോടു ചോദിച്ചു നടക്കേണമെന്ന് അനുജനോടും, എന്തെങ്കിലും തെറ്റാധി നടക്കുന്നതു കണ്ടാൽ ശാസിച്ചു ശരിപ്പെടുത്തുവാൻ ഒട്ടും സംശയിക്കരുതെന്ന് എന്നോടും അവിടുന്ന് കല്പിച്ചു. അതിർത്തിത്തക്ക കാര്യത്തിൽ ഞാൻ പ്രത്യേകം മനസ്സിലത്തേണമെന്നും അരുളിച്ചെയ്തു.”

“ഡിസമ്പർ ൩൧-ാം-നു. മവ്വൻ-മത്തെ സംവത്സരം അവസാനിച്ചു. ഈ സംവത്സരം എനിക്കു വലിയ ഗുണമുള്ളൊന്നായിരുന്നില്ല. ഈ ആണ്ടുമുഴുവനും ഭേദം സുഖമുണ്ടായിരുന്നില്ല, അതുനിമിത്തം പണി രാജികൊടുക്കേണ്ടതായും വന്നു. അനുജനതു കിട്ടി എന്നാശ്വാസമുണ്ട്.”

പിരിഞ്ഞ ദിവാൻ തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് കൊടുത്ത സർട്ടിഫിക്കേറ്റ് സ്വസ്തിപലപത്രികയായിരുന്നു. “മന്ത്രിയുടേയും പത്തൊമ്പതു സംവത്സരത്തോളം ഈ രാജ്യത്തിന്റെ പ്രധാനഭാരവാഹിയായിരുന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥന്റെയും നിലയിൽനിന്ന് ഒഴിയുവാൻ നിങ്ങൾ തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുകൊണ്ട്, ഈ അവസരത്തിൽ, പ്രശംസാർത്ഥമായ വിധംനിങ്ങൾ നിർവ്വഹിച്ചുവന്നിരുന്ന രാജകൃത്യങ്ങളിൽനമുക്കു ഏറ്റുപ്പാഴും ഭരണീയരെന്ന ബഹുമാനത്തെയും വലിയ വിലയെയും അനുരൂപമായവിധത്തിൽ പ്രശംസിക്കേണമെന്നും വിചാരിക്കുന്നു. സുരക്ഷിതനുംവിവേകിയുമായൊരു രാജധൂരന്ധരൻ നമുക്കു നിങ്ങളിൽ നഷ്ടമായിത്തീരുന്നു; മേലിൽ നിങ്ങളുടെ ബുദ്ധിപൂർവ്വവും ചതുരവുമായ ഉപദേശം

കാലാനുസൃതമായിട്ടുള്ള മാറ്റങ്ങൾക്കായി ഉണ്ടാകയില്ലെന്നുള്ളത് എപ്പോഴും ഒരു വ്യസനഹേതുവായിരിക്കും."

"നിങ്ങളുടെ ഉദ്യോഗകാലത്ത് ഭൗതികമായഭാഗ്യത്തിൽ രാജ്യത്തിന് വളരെ അഭിവൃദ്ധി ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടെന്നു നാം നല്ലപോലെ അറിയുന്നു; ധനാഗമമാർഗ്ഗങ്ങൾ പ്രശസ്തമാകുവണ്ണം കൂടിയിട്ടുണ്ട്; കൃഷിയുടേയും കച്ചോടത്തിന്റെയും വ്യാപ്തിയും അധികമായിട്ടുണ്ട്; നികുതി മുതലായ ആദായങ്ങളുടെ ആകത്തുക ഇതിനുമുമ്പു കിട്ടാത്ത ഒരു സംഖ്യയിൽ എത്തിട്ടുണ്ട്. നമ്മുടെ രാജ്യത്തിനും പ്രജകൾക്കും സംതൃപ്തിയും സന്തോഷവും ഭരണത്തിന് മാനവും ജനിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള പല ഉപകാരപ്രദങ്ങളും ആലോചനാസന്താനങ്ങളുമായ പരിഷ്കാരങ്ങളും യുക്തിയുക്തങ്ങളായ നിയമങ്ങളും കോടതികളും മുമ്പാകെ മുതലായ വകുപ്പുകളുടെ അഭിവൃദ്ധിക്കായിട്ടുള്ള പല സാധ്യമാർഗ്ഗങ്ങളും നിങ്ങളുടെ പാലനദൃഷ്ടിയിൽ തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ടെന്ന് ഇവിടെ പ്രസ്താവിക്കുന്നത് ഉചിതമായിരിക്കും. നിങ്ങളുടെ ഈ പ്രവൃത്തികളെ ബ്രിട്ടീഷുകോയ്ക്കു അറിഞ്ഞഭിനന്ദിക്കയും അവരുടെ പ്രസാദത്തെയും ഗുണഗ്രാഹിതയെയും വെളിപ്പെടുത്തുവാൻ സാധ്യമായ ഒരു മുദ്ര നിങ്ങൾക്കായി തരികയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടല്ലോ."

"നമ്മുടെ രാജകുടുംബവും ബ്രിട്ടീഷുകോയുമായി ഭാഗ്യത്താൽ നിലനിന്നുവന്ന സൗഹൃദത്തെ നിങ്ങളുടെ ഭരണകാലത്ത് ഇളകാതെ പാലിച്ചു പോഷിപ്പിച്ചുവന്നു. രാജകുടുംബത്തെ രൂപമായ യാതൊരു കൃത്യവും രാഷ്ട്രീയമായ ഭാരവും ഒന്നും വിട്ടിട്ടില്ല. ഉദ്യോഗകാലം മുഴുവനും പൂർണ്ണവും അനിരൂപവും ആയ നമ്മുടെ വിശ്വാസത്തിന് നിങ്ങൾ പാത്രമായിരുന്നു. എത്രയും അറിയിക്കുന്നതും മാനകരമായ നിങ്ങളുടെ വിശ്വമകാലത്തു നിങ്ങൾക്കു സകല

ഭാഗ്യവും അനുഗ്രഹവും ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടിരിക്കേണമെ എന്ന് ഉള്ള നമ്മുടെ ആഗ്രഹത്തെ ഇവിടെ പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.”

അദ്ദേഹത്തിനു സ്വസ്തിപത്രം സമർപ്പിക്കേണ്ടതിനേയും അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ച് ജനങ്ങൾക്കുള്ള സ്മരണയെ നിലനിർത്തുവാൻ ഒരു ഏർപ്പാട് ചെയ്യേണ്ടതിനെയും സംബന്ധിച്ച് ആലോചിപ്പാൻ അദ്ദേഹം പണിയിൽനിന്നു പിരിഞ്ഞതിവസം നാട്ടുകാരുടെ ഒരു മഹായോഗം ഏർപ്പാട് ചെയ്തു കൂടുകയുണ്ടായി. അന്നുകൂടിയപ്പോലെ ആളുകൾ ചേർന്നു സഭ കൊച്ചിയിൽ അഭ്യർത്ഥിച്ചുവരികുന്നു. അന്നു രീച്ചയാക്കിയതന്നുപരിച്ച് കൊടുത്ത സ്വസ്തിപത്രത്തിലെ ചില ഭാഗങ്ങളെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു:—

“നിങ്ങൾ, കൊച്ചി മഹാരാജാവിന്റെ നിലയിലിരുന്ന ഭീഷ്മായ പത്തൊമ്പതു സംവത്സരംകൊണ്ടു കൊച്ചി രാജ്യനിവാസികൾക്കു മാത്രമല്ല, നിങ്ങളായി എടുത്തുവാൻ സംഗതിയുണ്ടായിട്ടുള്ള എല്ലാവർക്കും നിങ്ങളെ സ്നേഹിപ്പാനും വളരെ ബഹുമാനിപ്പാനും സംഗതിവരുത്തിട്ടുണ്ട്. അതുകാരണം നിങ്ങൾ ഉദ്യോഗത്തിൽനിന്നു പിരിയുന്നതിനു മുമ്പ് നിങ്ങളുടെ യഥാർത്ഥസ്നേഹിതന്മാരും ഗുണകാംക്ഷികളുമായ ഞങ്ങൾക്കു നിങ്ങളോടുള്ള ഹൃദയംഗമമായ സ്നേഹത്തെ വെളിപ്പെടുത്താതെ കഴികയില്ല. കൊച്ചി രാജ്യത്തെ മന്ത്രിപദത്തെ പ്രാപിച്ചിട്ടുള്ള എല്ലാവരിലും അധികകാലം നിങ്ങൾ ആ സ്ഥാനത്തെ അലങ്കരിച്ചിട്ടുണ്ട്. നിങ്ങളുടെ ബഹുമാനപ്പെട്ട അച്ഛന്റെ ആ ഉദ്യോഗകാലത്തിലും മൂന്നു സംവത്സരം അധികമായി നിങ്ങൾ ഭീവാൻപട്ടണത്തിൽ ഇരുന്നിട്ടുണ്ട്. നിങ്ങളുടെ ഭീഷ്മായ രാജ്യഭരണംകൊണ്ടു നാട്ടിലേക്കു അനവധി ഗുണങ്ങളുണ്ടായിട്ടുണ്ടെന്നു സമ്മതിക്കുന്നതോടുകൂടി, ആ ഭീഷ്മകാലം നി

ങ്ങളുടെ ഭരണകാലത്തു നിങ്ങൾ പ്രദർശിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള അചഞ്ചലമായ ധർമ്മത്തിന്റെയും ജ്ഞാനത്തിന്റെയും ഫലമാണെന്നും ഞങ്ങൾ ഭക്തിപുരസ്സരം അനുസ്മരിച്ചുകൊള്ളുന്നു. നിങ്ങളുടെ ഉപദേശവഴി നടപ്പിൽ വരുത്തിട്ടുള്ള പല പരിഷ്കാരങ്ങളെയും ഇവിടെ എടുത്തുപറയുന്നതു സരസമാണെന്നാലും അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നത് ഈ മംഗളപത്രത്തെ അസാമാന്യമായി ഭീഷിപ്പിക്കുമെന്നു ഭയപ്പെട്ട് അവയിൽ ചില പ്രധാനസംഗതികളെ മാത്രം ഇവിടെ എടുത്തുകാണിക്കുന്നു.”

“രാജ്യത്തിന്റെ ആകമാനമായുള്ള ക്ഷേമം ക്ഷണത്തിലുണ്ടായ ധനവൽസം, വ്യവസായാഭിവൃദ്ധി, ഇത്രയധികം ജനബാഹുല്യമുള്ള ഒരു രാജ്യത്തു ജനങ്ങളുടെ ഇടയിലുള്ള സമാധാനവും സാഹസമില്ലായ്മയുമെല്ലാം നിങ്ങളുടെ ഭരണനയം മഹാരാജാവിന്റെ പ്രജകളുടെ ഗുണത്തിനായിക്കൊണ്ടു പ്രവർത്തിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതിനുള്ള യുക്തികരങ്ങളായ തെളിവുകളാണ്. നിങ്ങളുടെ ഉൽകൃഷ്ടപ്രവൃത്തികൾകൊണ്ടു നിങ്ങൾ മഹാരാജാവിന്റെ അഭിനന്ദനത്തിനും ശ്ലാഘയ്ക്കും പാത്രമായി എന്നും ബ്രിട്ടീഷുഗവർണ്മെണ്ടു നിങ്ങൾക്കു സി. എസ്. ഐ. എന്ന സ്ഥാനം നൽകിയെന്നും അറിയുന്നതിൽ ഞങ്ങൾ സന്തോഷിക്കുന്നു.”

ശങ്കുണ്ണിമേന്റെ മറുപടിയിൽനിന്നും ചില ഭാഗങ്ങളെ ഇവിടെ ഉദ്ധരിക്കുന്നു:—“എന്റെ ഉദ്യോഗനിർമ്മാണ സമയത്തു നിങ്ങളുടെ സ്നേഹത്തെയും ബഹുമാനത്തെയും സൂചിപ്പിക്കുന്ന ഇത്ര ഭംഗിയുള്ളതും സാരമേറിയതും ആയ ഒരു സാക്ഷ്യപസ്തുവിനെ തന്നാതിന് നിങ്ങളോടും ഈ പ്രവൃത്തിക്കോടും ഉദ്ദമിച്ച എന്റെ ദയയുള്ള സ്നേഹിതന്മാരോടും ഇതിനു ധനസഹായം ചെയ്തവരോടും എനിക്കുള്ള കൃതജ്ഞതയെ ശരിയായവിധം പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതിനു

വേണ്ട വാക്കുകളെ ഞാൻ കാണുന്നില്ല. ഈ ഗവണ്മെന്റിന്റെ കീഴിൽ ഇരുപതു സംവാത്സരത്തോളം ഒരു ഉൽകൃഷ്ടമായ സ്ഥാനം വഹിച്ചിരുന്ന ഒരാൾക്ക്, അതിൽനിന്ന് ഒഴിയുന്ന അവസരത്തിൽ, തന്റെ ജോലിയെ കണ്ടറിഞ്ഞ പരുടെ അനുഭവമേതെ ലഭിക്കുന്നതു സന്തോഷാവഹമായിട്ടുള്ളതാണ്. ഈ അനുഭവമേറും പുറപ്പെടുന്നതു കമ്മിറ്റിയിലും വരിപ്പട്ടികയിലും കാണുന്നവരെപ്പോലെയുള്ള മാന്യന്മാരിലും ബുദ്ധിമാന്മാരിലും നിന്നാകുന്നസമയം എന്റെ സന്തോഷം അതിരുകവിയുന്നു.”

“നിങ്ങളുടെ മംഗളപത്രത്തിലടങ്ങിയിട്ടുള്ള മിക്ക പ്രശംസകളും എന്റെ പ്രവൃത്തിഗുണത്തിനേക്കാളധികം നിങ്ങളുടെ സ്നേഹപക്ഷവാദത്തേയാണ് അവലംബിച്ചിരിക്കുന്നതെന്ന് ഞാൻ സന്തോഷത്തോടുകൂടി പ്രസ്താവിക്കുന്നു. എങ്കിലും നമ്മുടെ നാട്ടിൽ ഒരുത്തമമായ രാജ്യഭരണരീതി ഏർപ്പെടുത്തേണമെന്നും ഇവിടെ ആവിശ്യമായ പരിഷ്കാരങ്ങളെ നടപ്പിൽ വരുത്തേണമെന്നും ഉള്ള ഏകാഗ്രമനസ്സോടുകൂടിയാണ് ഈ കാലം മുഴുവനും ഞാൻ പണിഎടുത്തിട്ടുള്ളതെന്നു എനിക്കിവിടെ സമ്മതിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല. ഒരു ദിവാന്റെ ചിരിയലും കാര്യശേഷിയുള്ള റസിഡണ്ടായിരുന്ന മിസ്റ്റർ മാൾട്ടുവിയുടെ കീഴിൽ പ്രതിഷ്ഠാപിതമായിരുന്ന ഒരു പുതിയ ഭരണകൂടത്തിന്റെ ആരംഭവുമായ ഫവറൻ-ൽ ആകുന്നു ഞാൻ പണിയിൽ പ്രവേശിച്ചത്. അപ്പോൾ നിശ്ചയിച്ച രാജ്യഭാരം നിർവ്വഹിക്കുന്നതിന്നു, പ്രതിബന്ധങ്ങളെ അതിക്രമിക്കേണ്ടതായും, ദുരാഗ്രഹങ്ങളോടു മല്ലിക്കേണ്ടതായും, ഇഷ്ടത്തെ പ്രതിരോധിക്കേണ്ടതായും പഴയ നടപടികളെ ഭേദപ്പെടുത്തേണ്ടതായും വന്നു. എങ്കിലും, അന്നു ഭരണകൃത്യങ്ങളിൽ എന്നെ സഹായിക്കുന്നതിന്നും എന്റെ ജോലിയെ ലഘൂകരിക്കുന്നതിന്നും കാര്യം

പ്രാപ്തിയും ഉത്സാഹവുമുള്ള ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ ഉണ്ടായിരുന്നു. അവരിൽ പലരും ഇന്ന് എന്നെ ബഹുമാനിക്കുവാൻ കൂടിയവരുടെ കൂട്ടത്തിൽ ഉണ്ടെന്നു ഞാനറിയുന്നു. എന്റെ ഭരണം നിങ്ങളുടെ വെല്ലുവിളിയിൽ 'സന്തോഷത്തിനിടയാക്കിയിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ, ഈ രാജ്യത്തെയും അതിലെ സ്ഥാപനങ്ങളെയും മുന്തിയതലത്തിലും ഒരു നല്ല സ്ഥിതിയിൽ വരുത്തിയാണ് ഞാൻ പിരിയുന്നത് എന്ന് സംഗതി എനിക്കു നിരന്തരമായ സന്തോഷത്തിന് കാരണമാകുന്നുണ്ട്'.

“എന്റെ ഭരണകാലത്ത് ഓരോ വകുപ്പുകളിലുണ്ടായിട്ടുള്ള പ്രവൃത്തിഫലങ്ങളെയോ നിങ്ങളുടെ മംഗളപത്രത്തിൽ പറയുന്ന മറ്റു സംഗതികളെയോ ഞാൻ ഇവിടെ വിവരിച്ചിട്ടാവശ്യമില്ല. ഇത്ര മഹത്തായ സമ്മാനംകൊണ്ട് ബഹുമാനിക്കപ്പെട്ട എന്റെ മനസ്സ് നിങ്ങളുടെ അപാരമായ ദയാശീലത്തിന് ശരിയായ നന്ദിപറയുവാൻ സാധിക്കാതെ കഴിഞ്ഞു എന്നുപറഞ്ഞാൽ മതിയാകുന്നതാണ്. ഈ സമ്മാനത്തെ ഇത്ര ഭാഗ്യമാക്കിത്തീർത്ത കാര്യത്തിൽ വളരെ സമനസ്സുകൾ താല്പര്യപ്പെടുകയും പ്രവർത്തിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നു പറയാൻ കഴിയും. എന്റെ ശക്തിക്കൊത്തവണ്ണം ഞാൻ രാജ്യത്തെ ഭരിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നുള്ള എന്റെ സവിന്യമായ അനുഭവത്തിന് പുറമെ, എന്റെ പ്രവൃത്തികളെ വിചേരിക്കുവാൻ സൗകര്യമുള്ള എന്റെ സമീപവാസികളായ നിങ്ങളുടെ അനുഭവത്തിനുമേലെയായി മറ്റൊരു പ്രതിഫലവുമില്ല.

“ഒരു വാക്കുകൂടി പർത്തുകൊള്ളട്ടെ. എന്റെ ഈ പിരിവ് കേവലം ഇഹലോകവുമായിട്ടുള്ള ഒരു ക്രിയയല്ല. എന്റെ കീഴിലുള്ള ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ എന്റെ നേരെയുള്ള ആദരവും സ്നേഹവും വരുന്ന ബ്രിട്ടീഷ് റസിഡന്റുമാരുടെ ഹാജരായ സഹായവും എന്റെ സഹായി

ക്ക് എന്നിൽ പ്രത്യേകമായുള്ള വിശ്വാസവും എന്റെ സ്ഥിതിയെ എനിക്കു ഏറ്റവും സുഖാവഹമാക്കിത്തീർത്തിട്ടുണ്ട്. ദോഷാസ്പാസവും ഒന്നുമാത്രമാണ് ജോലിയിൽ നിന്നു എന്നെ പിന്നാക്കംവലിപ്പിക്കുന്നത്. ഉദ്യോഗശൗഹത്തിൽനിന്നു നിഷ്ക്രമിക്കുവാൻ ഞാൻ നിബ്ബലനെങ്കിലും, ഇപ്പോഴുള്ള എല്ലാ ഏല്പാടുകളിലും എന്റെ ഗാഢസ്നേഹമുണ്ടായിരിക്കുകയും അവയുടെ ഭാവിവിജയങ്ങളെയും അഭിവൃദ്ധിയെയും സന്തോഷത്തോടുകൂടി നോക്കിവരികയും ചെയ്യുന്നതാണ്.”

അന്നു പിരിച്ച ഒരു വലിയ തുകയുടെ പലിശകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശ്രാദ്ധലിഖസം സാധുക്കൾക്ക് യഥേഷ്ടം ഭക്ഷണംകൊടുത്തുവരുന്നു.

ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അടുത്തുണ്വാങ്ങി നാലുകൊല്ലം ഇരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്ന വേദനയും ക്ഷീണവും കൂടി വന്നു. എങ്കിലും പതിവായി ദിവസേന ഏതാനും സമയം അതിർത്തിത്തക്കകാൽക്കുള്ള നോക്കുന്നതിലും മുഖ്യസംഗതികളിൽ വേണ്ട ഉപദേശം കൊടുക്കുന്നതിലും എഴുത്തുകൾ തയ്യാറാക്കുന്നതിലും വിനിയോഗിച്ചു. ഉദ്ദേശം ഒരു വർഷം കഴിഞ്ഞശേഷം ഉപദേശംകൊടുപ്പാനും തയ്യാറാക്കിയ എഴുത്തുകളെ പരിശോധിച്ച് ദേദപ്തത്താനും മാത്രമേ സാധിച്ചുള്ളൂ. മരിക്കുന്നതിനുമുമ്പ് ഇരുസംസ്ഥാനങ്ങളായ വാദങ്ങൾ മിക്കവയും കൊച്ചിക്കുനുകൂലമായി തീർച്ചയാക്കിക്കാണാനുള്ള ഭാഗ്യം അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായി.

൧൮൮൧-മുതൽ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ മഹാരാജാവിനെ കാണാൻ തൃപ്പൂണിത്തുറക്കുപോകുന്നതിനു സാധിക്കാതെയായി. ഇതു അദ്ദേഹത്തിനു വലിയ ദുഃഖത്തിനുവേതുവായിത്തീർന്നു. തിരുമനസ്സിലേക്കും ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ കാണുന്നതിനു വലിയ താല്പര്യമായിരുന്നു. അതിനായി അവിടുന്ന് ഏറ്റ

ണാകളത്ത് ചില ദിവസങ്ങളിൽ ഏഴുനെയ്യെണ്ണ താമസി ക്കയും ചെയ്തുവന്നു. രാജകുടുംബത്തിലുള്ള എല്ലാവരും ഈ കാലത്ത് ശങ്കുണ്ണിമേനായി സ്നേഹത്തോടും അനുകമ്പയോടും പെരുമാറിവന്നു.

“൧൮൮൧ ഏപ്രിൽ ൧൨-ാം-നു തിരുനാളിനു ഞാൻ തൃപ്പൂണിത്തുറക്കുവെന്നു. ബുദ്ധിമുട്ടയതെന്നും തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഇരിങ്ങാലക്കുടക്കു ഏഴുനെയ്യെണ്ണ സമയം എറണാകുളത്ത് വെച്ച് കണ്ടാൽമതിയെന്നും മഹാരാജാവ് ഭയാപൂർവ്വം അനുജനോട് പറഞ്ഞയച്ചിരിക്കുന്നു. അമ്മതമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സുകൊണ്ടും മറ്റും അപ്രകാരംതന്നെ ഞാൻ ആയാസപ്പെട്ടു സുഖക്കേട് അധികമാക്കരുതെന്നു പറയുന്നു. എളയതമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് എന്നെകാണാൻ എന്റെ മഠത്തിലേക്കുവരുമെന്നു പറയുന്നു”

“൧൮൮൨-ജനുവരി ൩൧-ാം-നു ഉത്സവത്തിനുമുമ്പുണ്ടായിരുന്നതിനേക്കാൾ അധികസുഖം എനിക്കിപ്പോൾ തോന്നുന്നതുകൊണ്ട് ഞാൻ സന്തോഷിക്കുന്നു. മഹാരാജാവു വന്നതു മുതൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരുണാമണ്ഡലവും നിഷ്പാടവുമായ മുഖം ദിവസത്തോറും കാണുന്നത് സന്തോഷകരംതന്നെ.”

“൧൮൮൨-നവമ്പർ ൩൦-ാം-നു മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഞങ്ങളുടെ പടിക്കൽക്കൂടി കടന്നുപോകുന്നത് കാണുവാനുള്ള ഭാഗ്യം എനിക്കുണ്ടായിരുന്നു. തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഭയമായി വണ്ടിനിർത്തി ഏന്നോടല്ലം സംസാരിച്ചു.

“ഡിസംബർ ൩൧. കഴിഞ്ഞതിനേക്കാളധികം കഷ്ടതയോടും വേദനയോടുംകൂടി ഒരുക്കൊല്ലംകൂടി കഴിഞ്ഞുകൂടി.”

അദ്ദേഹത്തിന്റെ വേദനയും കഷ്ടതയും അവസാനി

ക്കാരായി. ഹവുവുവ ആഗസ്റ്റ് ൨൩-ാം-നു അദ്ദേഹം ഭക്ഷണംകഴിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന സമയം അദ്ദേഹത്തിനു പെട്ടെന്നു പക്ഷവാതംതുടങ്ങി: അദ്ദേഹത്തിനു സംസാരിക്കാൻ പാടില്ലാതെയായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വലത്തെക്കയ്യിനും കാലിനും ചേഷ്ടയില്ലാതായി. അദ്ദേഹം ക്രമേണ ക്ഷീണിച്ചു, ൨൪-ാം-നു പത്തേമുക്കാൽമണിയോടുകൂടി ഇഹലോകവാസം വെടിഞ്ഞു. മഹാരാജാവിന്റെ കല്പനപ്രകാരം പട്ടാളക്കാരുടെ അകമ്പടിയോടുകൂടി പിറേറദിവസം രാവിലെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശവസംസ്കാരംകഴിച്ചു. കൊച്ചി രാജ്യം അന്ധകാരമായതായി.

ഹവ ആകൃതിയും പ്രകൃതിയും

ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ സാമാന്യം ദീർഘകായനും ദൃഢഗാത്രനും ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരീരം വളരെ കെല്പുള്ളതായിരുന്നു. വയ്യാതാകുന്നതിന്നു മുമ്പ് ധാരാളം പ്രയത്നം ചെയ്യുന്നതിനും കായശ്ലേശമനുഭവിക്കുന്നതിനും അദ്ദേഹത്തിനു ശേഷിയുണ്ടായിരുന്നു. കാഴ്ചയിൽ വിശേഷവിധിയായുള്ള അംഗസൗന്ദര്യവും, പ്രഭാവവും, ഉജ്വലിക്കുന്ന ദൃഷ്ടികളും, വിശാലനെററിത്തടവും, ശുഭകനാസികയും, ഗംഭീരവും പ്രസന്നവും ആയ മുഖഭാവവും, യദൃച്ഛയാ കാണുന്നവർക്കു ഞെട്ടിത്തോന്നാക്കി ആരെന്നതു തപ്പെടത്തക്ക വിശിഷ്ടതയും അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടാക്കിയിരുന്നു. നന്നു അടുത്തു പരിചയപ്പെടുവാൻ സംഗതിവന്നവർക്ക് ഒന്നാമതായി ഉണ്ടായ അഭിപ്രായം അടുപ്പംകൊണ്ടു ദൃഢാപ്പടുതന്നെ വന്നിരുന്നു.

അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വഭാവത്തിലും, വാക്കിലും, പെരുമാറ്റത്തിലും ഗൌരവവും, പൂർവ്വികനാക്കുണ്ടായിരുന്ന പ്രത്യേക ഔദാര്യവും, കലീനതയും ഏറ്റവും പ്രകാശിച്ചിരുന്നു. ഇവ ക്ഷോഭാകലമായ ഇക്കാലത്തു ഭല്ലുമായിട്ടുള്ളതെന്നല്ല അപരിഷ്കൃതം കൂടിയാണത്രെ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമകാലീനന്മാരായിരുന്ന ചില ബ്രിട്ടീഷ് റസിഡണ്ടന്മാർ പ്രാപ്തിയുള്ള ഭരണകർത്താക്കന്മാർക്ക് അവശ്യം വേണ്ടതെന്ന് കരുതിയിരുന്ന വാക്പാഠശ്ചവും കർക്കശസ്വഭാവവും അദ്ദേഹത്തിനു ഭസ്സഹമായി തോന്നിയിരുന്നു. കലീനാനന്ദമായ വാക്കോ പ്രവൃത്തിയോ യഥാർത്ഥത്തിൽതന്നെ സ്പർശിക്കുപോലും ചെയ്യാതിരിക്കെ, കലീനന്മാരെന്ന അഭിമാനിക്കുന്നവർക്ക് അത്തരം ഭസ്യഭാവം എങ്ങനെ ഉണ്ടായി എന്നും അദ്ദേഹം അതുളതപ്പെട്ടിരുന്നു. സ്വതഃവേ തീവ്രചികാരങ്ങളുള്ള ആളായിരുന്നെങ്കിലും, അവയെ അമർത്തി നിയന്ത്രിക്കുവാൻ അദ്ദേഹം ശീലിച്ചിരുന്നു. തന്നിമിത്തം, കീഴ്ജ്യാഗന്ധന്മാരോടെന്നല്ല, ഭൂതന്മാരോടുപോലും, അദ്ദേഹം ഒരിക്കലും പരമാവധിപരയോഗിച്ചിട്ടില്ല. ആയതിന്റെ അപൂർവ്വതയും കാരണസ്വഭാവവുമിതിതരം അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാമപൂർവ്വം ശ്രേഷ്ഠവും ആയ ശകാരം, ആ നൂറ്റാണ്ടുചസാനകാലത്തു തങ്ങൾ ഏറ്റിരുന്ന കരോരങ്ങളും ഭസ്സുരങ്ങളും ആനന്ദാലാശകാരങ്ങളേക്കാളും അസഭ്യവാക്കുകളേക്കാളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീഴ്ജ്യാഗന്ധന്മാർക്ക് അധികം ഉള്ളിൽ തട്ടുന്നതായിരുന്നു. ഒരു കീഴ്ജ്യാഗന്ധനെ ശകാരിക്കേണ്ടിവന്നാൽ സാധാരണമായി അദ്ദേഹം വാക്കുകൊണ്ടു കഴിക്കാറാണ് പതിവ്. എന്നാൽ നന്നു ചുരുക്കമേ രേഖാമൂലമായി ചെയ്തുവന്നിരുന്നുള്ളൂ.

ശങ്കണ്ണിമേനവൻ മനുഷ്യരേയും കാൽകാൽക്കളേയും

യും യഥായോഗ്യം സൂക്ഷ്മമായി ഗ്രഹിക്കത്തക്ക നിശ്ചയങ്ങളായ ഉൾക്കരുത്തുണ്ടായിരുന്നു. സ്വകാര്യവൈരമൊ വിവേകരഹിതമായ പക്ഷഭേദമൊ തന്റെ നിശ്ചയത്തെ തെറ്റിക്കുവാൻ അദ്ദേഹം ഒരിക്കലും ഇടകൊടുത്തിരുന്നില്ല. എന്നതന്നെയല്ല, സ്വന്തംകാര്യം കരുതി മറ്റൊരാളെ ഒരിക്കലും ഉപദ്രവിച്ചിട്ടുകൂടിയില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്നു ധാരാളം സഹനശീലമുണ്ടായിരുന്നു. മനഃശുദ്ധിയുള്ള വിദ്യാർത്ഥികൾ ധർമ്മബലിയോടെ അദ്ദേഹം ക്ഷമിച്ചിരുന്നു. ചില്ലർ അബലങ്ങൾ അദ്ദേഹം ഗൗരവമായി കരുതുകയോ യാതൊരു തെറ്റും തന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽപെടാതെ പോകാൻ അനുവദിക്കുകയോ ചെയ്തിരുന്നില്ല.

ശങ്കണ്ണിമേനവന്റെ മറ്റൊരു സ്വഭാവഗുണം യാതൊന്നുകൊണ്ടും കലുഷാത്മ മഹാമനസ്സുതയാണ്. ഇത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലത്തുള്ള വർത്തനം നല്ലൊണ്ണ അറിഞ്ഞു സ്തുതിച്ചിരുന്നു. അയോഗ്യങ്ങളായ ഭുജഭോഗങ്ങൾ തന്നിൽ ആരോപിക്കുന്നതു ചിലപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്നു മനോവേദനയുണ്ടാക്കിയിരുന്നു എങ്കിലും, എന്തുതന്നെ തേനനിയാലും, ദണ്ഡുമാമായിട്ടുള്ളതുകൂടി പരമശാന്തതയോടെ അദ്ദേഹം സഭാ സമ്മിച്ചിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലത്ത് അദ്ദേഹത്തെപ്പറ്റി ഇടക്കിടെ ഭുജിച്ചുപറഞ്ഞിരുന്നതൊന്നും തന്നെ ശല്യപ്പെടുത്തുന്നതിന്നൊപ്പാകലപ്പെടുത്തുന്നതിന്നൊ അദ്ദേഹം അനുവദിച്ചിരുന്നില്ല. പത്രപ്രവർത്തകന്മാരുടെയും വാറോല ഫൗജികാരുടെയും കുത്സിതങ്ങൾ അദ്ദേഹം വകവെക്കാതെ നികൃഷ്ടങ്ങളായി തള്ളിയതേയുള്ളൂ. മദിരാശിയിൽ അക്കാലത്തെ നെരണ്ടു പ്രതിഭിനവരൂപ്പുകളിൽ തിരുവിതാംകൂറിലേയും കൊച്ചിയിലേയും രാജഭരണത്തെ അധിക്ഷേപിച്ചുകാണ്ടു ഒന്നിലധികം പ്രാവശ്യം എഴുതിയിരുന്നു. മദിരാശിയിൽ ജനസ്വാധീനമുണ്ടാ

യിരുന്ന പത്രങ്ങളെക്കൊണ്ട് മാധവറാവു ആ അധിക്ഷേപങ്ങൾക്കു തക്ക മറുപടി എഴുതിക്കുകയും അതേപ്രകാരം ചെയ്യുവാൻ ശങ്കുണ്ണിമേനവനോടുപദേശിക്കുകയും ചെയ്തു. “അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ട് നമ്മെപ്പറ്റിയും നമുക്കെതിരായും എഴുതുവാൻ ആ പത്രത്തിന്നു തരംകൊടുക്കുകമാത്രം ഫലമായി ഭവിക്കുന്നതിനാൽ അവിവേകമായ ആ പ്രവൃത്തിചെയ്യുവാൻ ശങ്കുണ്ണിമേനവൻ വിസംവദിച്ചതേയുള്ളു. ദിവാനെയും ദിവാന്റെ രാജഭരണത്തേയും ഒരു നാട്ടുവർത്തമാനപത്രത്തിൽ തുടരെത്തുടരെ ആക്ഷേപിച്ചിരുന്നത് ഒരിക്കൽ റസിഡണ്ട് മിസ്റ്റർ നെവീൽ ഹാളേഹത്തിന്റെ ട്രഷ്യറിയിൽകൊണ്ടുവന്നു. മറുപടിയായി ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ മൗനമുഖമായി ഉൻ-ാം- ഇപ്രകാരം എഴുതി അയച്ചു. “പശ്ചിമതാരക പറയുന്നതിൽ വാസ്തവം നന്നു അപൂർവ്വമേ ഉണ്ടാകാറുള്ളു. ആകയാൽ അതിൽ പറഞ്ഞു കാണുന്ന അടിസ്ഥാനരഹിതങ്ങളായ പ്രസ്താവങ്ങൾ അവ അംഗീകരണപോലെ തുച്ഛങ്ങളായി നിരസിക്കുകയാണ് ഞാൻ ഇതേവരെ ചെയ്തിട്ടുള്ളത്. മറ്റുതരത്തിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്നതു ബുദ്ധിമുട്ടാണ്. എന്റെ മയ്യാദകൊണ്ടു പകരം ചോദിക്കുന്നില്ല. എന്നുതന്നെയല്ല, അതിലെ ആക്ഷേപങ്ങൾക്കു മറുപടിയെഴുതുക എന്നുള്ള കാര്യമേ ഞാൻ ഗണ്യമാക്കിയിട്ടില്ല. പത്രങ്ങളിൽ എഴുതുകത്തുകൾക്കു ചിലവിടാൻ മാത്രം എനിക്കു സമയംപോര. പത്രാധിപർക്കു വേറൊന്നും ചെയ്യുവാനും ഇല്ല. ഒരിക്കലല്ലെങ്കിൽ, പിന്നൊരിക്കൽ അയാൾക്ക് അബദ്ധം പിണയും.” ക്ഷണത്തിൽ അയാൾക്ക് അബദ്ധം പിണയുകയും ചെയ്തു. തന്റെ ശത്രുവിനു പരാജയം വന്നതിൽ അസാരം സന്തോഷിച്ചതു ശങ്കുണ്ണിമേനവന്റെപേരിൽ തെറ്റല്ല. “മൗനവുമേയ് ഉൻ-ാം-—പശ്ചിമതാരകയുടെ പത്രാധിപരായ

മിസ്റ്റർ പാൽക്കുട്ടി കാപ്റ്റൻ റിങ്കൾസിന്റെ അടുത്തു നിന്നും നല്ല കൊടുകിട്ടി. മിസ്റ്റർ പാൽക്കുട്ടി സകലരേയും ശകാരിക്കുകയും സകലരോടും ഗുണഭോഷം പറയുകയും ചെയ്യുന്നു. യാതൊരാൾക്കും ഗുണമുള്ളതായി അയാൾ കാണാനില്ല. അയാളുടെ ധിക്കാരത്തിന് കിട്ടിയ ശിക്ഷയിൽ എനിക്കു സന്തോഷിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല. കൊടു കിട്ടിയത് അത്യാധികം കണക്കിലായിരുന്നെന്ന് തോന്നുന്നത്. അതിനെപ്പറ്റി സന്തോഷിക്കാത്തവർ കൊച്ചിയിൽ ആരുംതന്നെയില്ല.”

മേൽപ്പറഞ്ഞ റസിഡണ്ട് മിസ്റ്റർ നെവിൽ ദിവാൻ ജി അവാർകർക്കു വാറോലഫർജ്ജിക്ടർ അയയ്ക്കുകയും അവരെപ്പറ്റി വിവരം ചോദിക്കുകയും ചെയ്യുക പതിവായിരുന്നു. അങ്ങനെ ചെയ്ത ഒരുവസരത്തിൽ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ തന്റെ കാണുന്നപോലെ എഴുതി അയച്ചു: “ഈ കടലാസ് എനിക്കയച്ച ഒന്നിന്റെ പകർപ്പാണെന്നു പറയുന്നുണ്ട്. അതിന്റെ അസ്സലും അതേ തരത്തിലുള്ള ഒന്നുണ്ടു കടലാസ്സുകളും എനിക്കു കിട്ടുകയുണ്ടായി. ഇവക വാറോലഫർജ്ജിക്ടർ നികുഷ്ടങ്ങളായി, മറുപടി പറയാതെ തള്ളുകയാണ് അവയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഉത്തമമാണ് എന്നുള്ള അഭിപ്രായത്തിന്മേൽ ഞാൻ അവയെ വകവെച്ചില്ല.” അതുപോലെയുള്ള വേറൊരു ഫർജ്ജിക്ടർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഡയറിയിൽ അദ്ദേഹം ഇപ്രകാരം എഴുതിയിരിക്കുന്നു: “ദിവാൻജിയേയും ദിവാൻജിയുടെ ബന്ധുക്കളേയും സകലവിധകുറ്റങ്ങളും ചുമത്തി, തങ്ങളെ ഉദ്യോഗത്തിൽനിന്നു പിരിച്ചുതിന്നു സങ്കടം ബോധിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുവി. * * * മല്ലനും...കെ...മേനവനും മഹാരാജാവുതിരുമനസ്സിലേക്കു അയച്ച ഒരു ഫർജ്ജിയുടെ പകർപ്പു സർവ്വായി കാല്ക്കുട്ടി അയച്ചുതന്നു. സദാ അവരിൽ ദയയോടും ദുര്യോധനം

ക്ഷിപ്രത്തോടും പെരുമാറിവരുന്ന എന്റെ പേരിൽ ഈ വക അകാരണവും അവാസ്തവവും ആയ കുറ്റങ്ങൾ ചുമത്തുക എന്നതു കൃത്യമായ ഒരു മുഖ്യമായി പരിണമിക്കുമെന്നിരിക്കെ, ഈ പറഞ്ഞ ഹർജി കള്ളോപ്പവെച്ചുണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ളതാണെന്നാണ് ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നത്. തന്റെ ഉദ്ദേശങ്ങൾ മറുത്തവർ തെറ്റിദ്ധരിക്കാതെ ആക്ഷം അവനവന്റെ കൃത്യം നിർവ്വഹിക്കാമെന്നു തോന്നുന്നില്ല.”

സപര്യം പരസ്യപ്പെടുവാൻ താല്പര്യമുള്ള ജനങ്ങളെയാണ് സാധാരണമായി പൊതുജനാഭിപ്രായം ഏറ്റവും തട്ടുക. ഈ സംഗതിയിൽ ശങ്കുണ്ണിമേനവനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്നേഹിതൻ മാധവറാവുവും തമ്മിൽ അജഗ്ജാന്തരമുണ്ടായിരുന്നു. എല്ലാ ആഡംബരത്തിനും പരബോധ്യത്തിനുള്ള പരസ്യങ്ങൾക്കും ശങ്കുണ്ണിമേനവനുണ്ടായിരുന്ന അനിഷ്ടം ഒരു സുഖക്കേടുപോലെയായിരുന്നു. പത്രങ്ങളിൽ അവനവനെ സ്തുതിച്ചിരിക്കുന്നതിൽ ഒന്നെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കയ്യടയായുള്ള പുസ്തകങ്ങളിൽ സൂചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നതായി കണ്ട ഓർമ്മ ഇല്ലെന്നു തീർത്തുപറയാം. അദ്ദേഹം ഉദ്യോഗം ഒഴിഞ്ഞശേഷം, സംസ്ഥാനം വക അടുത്തവർഷത്തെ ഭരണറിപ്പോർട്ടിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭീഷകാലഭരണത്തെപ്പറ്റി സ്തുതിച്ചുവിവരിക്കേണ്ടതെന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിൻഗാമിയായിരുന്ന സഹോദരന്റെ ചില ഗുണകാംക്ഷികൾ നിബ്ബന്ധിക്കുകയുണ്ടായി. ഈ അഭിപ്രായം ഇരുസഹോദരന്മാരും തീരുമാനമായി വിസംഭവിച്ചു. അക്കാലത്തെ ഫജർ സിക്രട്ടറിയുടെ വീണ്ടും വീണ്ടുമുള്ള അലട്ടൽനിമിത്തം, ഒടുവിലത്തെ അദ്ധ്യായത്തിൽ പകർത്തഴുതിയിരിക്കുന്ന മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സിലെ ആശംസാപത്രം റിപ്പോർട്ടിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുവാൻ

എങ്ങനെയോ അവർ വൈമനസ്സത്തോടുകൂടി സമ്മതിച്ചു. തന്റെ ഉദ്യോഗസാബന്ധമായ ആഡംബരം യാതൊന്നും കൂടാതെയാണ് ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ സംസ്ഥാനത്തു സഞ്ചരിച്ചിരുന്നത്. നിത്യം രാവിലെ അദ്ദേഹം നടക്കാൻ പുറപ്പെടുമ്പോൾ ചെറുപ്രായത്തിൽ ഒരു ബന്ധുവാണ് കൂടെ ഉണ്ടാകാറ്; അല്ലാതെ വിപ്ലവരിച്ച ശിപ്പായിയെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൂടെ ഒരിക്കലും കാണാറില്ല. ഹവ്വയെ മേയി ഹവ്വ-ാം-യിലത്തെ ഡയറിയിൽ ഒരു പ്രത്യേകസംഭവം അദ്ദേഹം വിവരിച്ചുകാണുന്നുണ്ട്. അന്നു അദ്ദേഹം ചൊവ്വരെ വേനൽക്കു കളിച്ചുതാമസിക്കുകയായിരുന്നു. അപ്പോൾ തിരുവിതാംകൂർ ദിവാൻജിയും ആലുവായിൽ വന്നുചേർന്നു:

“രാവിലെ ആലുവായിൽപോയി ദിവാൻജി അവർകളെ സന്ദർശിച്ചു. അനവധി ശിപായിമാരും ഹരിക്കാരന്മാരും കടവിൽവന്നു ഏതൊരു എതിരോടുകൊണ്ടുപോയി. പടിവാതുക്കൽ ആയുധപാണികളായ പട്ടാളക്കാർ അണിയായിനിന്നു ബഹുമാനിക്കുകയുംചെയ്തു.....വൈകുന്നേരം അഞ്ചുമണിക്കു ദിവാൻജി അവർകൾ എന്നെ വന്നുകണ്ടു. എന്റെ കൂടെ ഓരോറശിപായി മാത്രമുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ എന്നെ ബഹുമാനിച്ചുപോലെ അങ്ങോട്ടും ബഹുമാനിക്കുവാൻ എനിക്കു നിവൃത്തിയില്ലായിരുന്നു.”

മഹാരാജാവിനോടും രാജകുടുംബത്തിലെ സകലരോടും ശങ്കുണ്ണിമേനവനു അളവറ്റ രാജഭക്തിയും വിശ്വാസവും ഉണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹം അവർ സകലരേയും, ശിശുക്കളായ തിരുമേനികളേപ്പോലും, ഏറ്റവും ബഹുമാനപൂർവ്വം ആദരിക്കയും അതിശ്രദ്ധാണിയോടും താല്പര്യത്തോടും അവരുടെ ഹിതങ്ങൾ അനുവർത്തിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. അദ്ദേഹം അവരോടും അവരെപ്പറ്റിയും സദാ വ

ണക്കത്തോടുകൂടി സംസാരിക്കുകയും മറ്റുള്ളവരും താനെടുത്തുള്ളപ്പോൾ അതെപ്രകാരം പ്രവർത്തിക്കുവാൻ നിബ്ധനിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. എന്തുകൊണ്ടും തൃപ്തിതോന്നാത്തവർക്കുകൂടി കുററുപറയത്തക്ക ഒരു പദമെങ്കിലും, മറ്റാർക്കും നോക്കാനവകാശമില്ലാത്ത അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വകാര്യസ്വയരികളിൽക്കൂടി കാണുന്നതല്ല. രാജകുടുംബംകൂടാതെ വളർച്ചതന്നെ വരുന്നതുകണ്ട് അവസാനകാലം അദ്ദേഹം ചിന്താകുലനായിത്തീർന്നു. ഈ സംഗതി ഏറ്റവും ശ്രദ്ധവെക്കത്തക്ക ഒരു കാര്യമായി അദ്ദേഹം കരുതിയിരുന്നുവെന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ കയ്യടപ്പുസ്സുകളിൽ നിന്നു കാണാം. “മുഖ്യൻ നവമ്പർ ൨൫-ാം-നു. രാജകുടുംബം ക്രമാതീതമായി വളർക്കുന്നുണ്ട്. പദവികേതക്കവണ്ണം അവരെ പുലർത്തുവാൻ ബുദ്ധിമുട്ടായിവന്നേക്കും.” “മുഖ്യൻ ജൂലായി ൨-ാം-നു. രാജകുടുംബം അസൗകര്യമാകുംവണ്ണം വളർക്കുന്നുണ്ട്. അവരെയാക്കെ ഏതുപ്രകാരം പരിരക്ഷിക്കേണ്ട എന്നു ഞാൻ ധരിയുന്നില്ല. ആചാരമുറയ്ക്കു അവർക്ക് വേലക്കു പോകാൻ തരമില്ല. അവരെ യഥായോഗ്യം പരിരക്ഷിക്കുവാൻ സംസ്ഥാനത്തുനിന്നു നന്നു ശുഭങ്ങളുണ്ടായെന്നും ചെയ്യും.”

രാജകുടുംബത്തോടും ബലമേറിയ വല്ല ചിത്തവൃത്തിയും ശങ്കണ്ണിമേനവനുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ അതു അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വഭാവജ്ഞാപനമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം രാജ്യത്തെ സാക്ഷാത്കാക്ഷം സ്നേഹിക്കുകയും അതിന്റെ ബഹുമാനമെടുക്കുകയും അന്യരായ സുഹൃത്തോടുകൂടി യത്നിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. രാജകുടുംബവും ഭരണകുടുംബവും തമ്മിൽ നോക്കിയാൽ ഏതാണ് പരിരക്ഷിക്കേണ്ടതെന്നു സംശയിക്കത്തക്കതായി സ്വപിതാവിനുണ്ടായിരുന്ന ദുരവസ്ഥ ഭാഗ്യവശാൽ ശങ്കണ്ണിമേനവനുണ്ടായില്ല. ഏതാണ്ട് ഈ സ്വഭാവത്തിലുള്ള ബു

ലിമുട്ടു അദ്ദേഹത്തിനു നേരിട്ട ഏകാവസരം കഴുർകാൽപ്പം സംബന്ധിച്ചായിരുന്നു. എന്നാൽ ദൈവഗത്യാ മഹാരാജാവുതിരുമനസ്സുകൊണ്ടുതന്നെ തദവസരത്തിൽ കാൽപ്പത്തിന്റെ യഥാർത്ഥാവസ്ഥ ഗ്രഹിച്ചു. ഹവ്വനവ നവമ്പർ ൨൫-ാം ന- കഴുർ ലഹളയുണ്ടാക്കിയവരെ അച്ചൻ ശിക്ഷിക്കാത്തതുകൊണ്ടുമാത്രം തിരുവുള്ളക്കേടുണ്ടെന്നും മറ്റു സംഗതികളിൽ അച്ചന്റെ പ്രവൃത്തിതിരുമനസ്സിൽ ബോദ്ധ്യമായിരിക്കുന്നുവെന്നും മഹാരാജാവുതിരുമനസ്സുകൊണ്ട് അരുളിച്ചെയ്തു. "ശങ്കുണ്ണിമേനവൻ ചെയ്യാൻമടിക്കുന്ന നിന്ദാവഹമായ പ്രവൃത്തികളാൽ അച്ചനെ അടിപെടുത്തുവാൻ രാജകുടുംബത്തിലെ മറ്റുചിലർക്കു ആഗ്രഹം മുതിർന്നപ്പോൾ മേൽപറഞ്ഞ സംഗതി ശങ്കുണ്ണിമേനവൻ വിവേകതയോടെ മൗനമായിരിപ്പാൻ ശക്തമാക്കിത്തീർത്തു. "ഹവ്വനവ മാച്ച് ൨൨-ാംന- ഇന്നുലേ വൈകുന്നേരം പോഷ്കാർ അമ്മരാജാവിനെചൊന്നു മുഖം കാണിച്ചു. ഈ തക്കംനിമിത്തം അവിടെക്കു വലിയ തിരുവുള്ളക്കേടായിരിക്കുന്നു. ഞാൻ വേണമെന്നുവെച്ചാൽ കാൽപ്പം എളുപ്പത്തിൽ തീക്കാൻ കഴിയുമെന്നു ഇനിയും അവർ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നുമുണ്ട്. അച്ചന്റെ കരൊഴിവുഭൂമികൾക്കു കരം ചുമത്തുമെന്നും മറ്റുപ്രകാരങ്ങളിൽ നട്ടംതിരിക്കുമെന്നും മറ്റും ഭീഷണി പറഞ്ഞ് അച്ചനെ ഭയപ്പെടുത്തിയാൽ, അയാൾ ക്ഷേത്രം എളയരാജാവിനു വിട്ടുകൊടുക്കുമെന്നാണ് അവിടന്നു കല്പിച്ചരുളിച്ചെയ്തതിന്റെ സാരം, അച്ചന്റെ കരൊഴിവു വസ്തുക്കളെപ്പറ്റിയുള്ള വാദം ഞാൻ വീണ്ടും തുടരേണമെങ്കിൽ ആയതു സംസ്ഥാനത്തിന്റെ നന്മക്കായിരിക്കും; അല്ലാതെ ഈവക തുറ്റുസംഗതികൾക്കായിരിക്കില്ല."

എല്ലാവിധത്തക്കങ്ങളും ഇല്ലായ്മചെയ്യാൻ താൻ സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള ശങ്കുണ്ണിമേനവന്റെ ഈ

സ്വഭാവഗുണം ജനങ്ങൾക്കു അത്യന്തവിശ്വാസമേതുകയും ആശ്വാസജനകവും ആയിരുന്നു. ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഉദ്യോഗം ഒഴിയുകയായി എന്നു തീരുമാനമായി അറിഞ്ഞപ്പോൾ, പാലിയത്തച്ചനെപ്പോലെ സംശയസ്ഥിതികളിൽ ഇരുന്നിരുന്നവർ അവരവരുടെ ഗൃഹങ്ങൾ ക്രമപ്പെടുത്തുവാൻ ബദ്ധപ്പെടുത്തുവാൻ. കഴുർ ലഹളയ്ക്കുശേഷം, പാലിയത്തച്ചന്റെ കടംബത്തിൽപ്പെട്ടവർക്കു കൊട്ടാരത്തിൽ പ്രവേശം അനുവദിച്ചിരുന്നില്ല. നാട്ടിലെ ഒന്നാമത്തെ പ്രഭുക്കളായി അവർ അനുഭവിച്ചിരുന്ന സ്ഥാനമാനങ്ങളും അവകാശങ്ങളും വിലക്കിയിരുന്നു. കൊട്ടാരത്തിൽനിന്നുള്ള തിരുവുള്ളക്കേടു സമാധാനിപ്പിക്കുവാൻ അവർ പലനാൾ പണിപ്പെട്ടിട്ടും പ്രയോജനമുണ്ടായില്ല. ഓരോ റസിഡണ്ടന്മാരും പ്രത്യേകിച്ചും മിസ്റ്റർ ബാല്യർഡും അവർക്കുവേണ്ടി താൽപ്പര്യപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. മൗറൈ-ൽ മിസ്റ്റർ ബാല്യർഡ് മഹാരാജാവുതിരുമനസ്സിലേക്കും അവിടത്തെ മാതാവായ വലിയമ്മരാജാവിനും ആ സംഗതിയെപ്പറ്റി ഏഴുതുകുകൾ ചെയ്തു. അവിടത്തെ പുത്രനായ എളയരാജാവിനെ അച്ചൻ അതിയായി ആക്ഷേപിക്കു നിമിത്തം, സ്വവികാരങ്ങൾക്കു ഹാനിതട്ടാതെ, അമ്മരാജാവവർകൾക്കു അച്ചനുമായി ഇടപെടുവാനൊ അച്ചനെ മിത്രഭാവത്തിൽ സ്വീകരിപ്പാൻ അവിടത്തെ പുത്രന്മാരോടു ഉപദേശിക്കുവാനൊ അവിടക്കു തൽക്കാലം തരമില്ലെന്നു മഹാരാജാവുതിരുമനസ്സുകൊണ്ട് തിരുവെഴുത്തുതീട്ടും അയയ്ക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ, കാലപ്പഴക്കത്തിൽ അനീഷ്ടമെല്ലാം തീരുമെന്നും കൊച്ചിരാജകൊട്ടാരത്തിൽ അച്ചൻ അനുഭവിച്ചിരുന്ന പദവി പിന്നീടൊരിക്കൽ അച്ചനു തിരികെ കിട്ടുമെന്നും മഹാരാജാവുതിരുമനസ്സുകൊണ്ട് വിശ്വസിച്ചിരുന്നതായി ആ തിരുവെഴുത്തിൽ ഏഴുതിയിരുന്നു. അച്ചൻ കഴുർഭേവസ്വവും അതിലെ സ്വത്തുക്കളും വിട്ടുകൊടുക്കുകയും തൃപ്പൂണിത്തു

റെ ദേവസ്വപത്തിലേക്കു ധനസംഭാവനയായി ൫,൦൦൦ ക പിഴയൊടുക്കുകയും ചെയ്താൽ അയാളുമായി സമാധാനമാകുവാൻ എളുപ്പരാജാവു തയ്യാറായിരുന്നു.

കൊച്ചിരാജ്യചരിത്രത്തെപ്പറ്റി പല വിവരണങ്ങളും ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ശേഖരിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ ഭാഗ്യഭോഷാത്താൽ അദ്ദേഹം അതൊന്നും ഉപയോഗപ്പെടുത്തിയില്ല. വാല്കും ബാധിച്ചതുടങ്ങിയിരുന്നില്ലെങ്കിൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ നാമധേയംതന്നെയുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ മിത്രമായിരുന്ന ആൾ തിരുവിതാംകൂർ ചരിത്രം എഴുതി പുറപ്പെടുവിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹവും ആ വിഷയത്തെപ്പറ്റി വല്ലതും എഴുതുമായിരുന്നേനെ. അദ്ദേഹത്തിന്നു അയച്ചുകൊടുത്തിരുന്ന തിരുവിതാംകൂർ ചരിത്രപുസ്തകത്തിൽ അരുവിലെല്ലാം സ്വന്തങ്ങളിലായും ധാരാളം കുറിച്ചിട്ടിരിക്കുന്നതായി ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ട്.

സ്നേഹവഴിക്കുപേരേഴിച്ചും ഗുണഭോഷം പറഞ്ഞും കുടുംബങ്ങളിലേയും ദേവസ്വങ്ങളിലേയും പള്ളികളിലേയും വഴക്കുകൾ തീർക്കുന്നതിലേക്കു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധികസമയം ചിലവഴിച്ചിരുന്നു. അദ്ദേഹം സ്വയം മാദ്ധ്യസ്ഥ്യത്തിന്നു ചെല്ലുകനിമിത്തം നിരവധി പ്രഭുകുടുംബങ്ങളിലും മറ്റു കുടുംബങ്ങളിലും കലഹം ഒരുങ്ങിപ്പോകുകയും അതിനാൽ അവർ നശിക്കാതിരിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. മിക്ക സംഗതികളിലും മേലാൽ കുടുംബം ഭരിക്കേണ്ട നടപടിക്കു അംഗങ്ങളെക്കൊണ്ട് അദ്ദേഹം കരാർ എഴുതിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇവക കരാറുകൾ സാധാരണയായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹായിയായ അപ്പാത്തുരയ്യൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിദേശമനുസരിച്ചു തയ്യാറാക്കാറാണ് പതിവ്. എന്നാൽ ചിലതു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ തനിച്ചു എഴുതിയുണ്ടാക്കിയിട്ടുണ്ട്. ദേവസ്വങ്ങളിലെ ഉത്തരാളന്മാ

ഒരാൾക്കുണ്ടാകുന്ന തമ്മിൽ തർക്കമുണ്ടാകുന്ന സംഗതിയിലും അദ്ദേഹം അതേപ്രകാരം പ്രവർത്തിച്ചു. ക്രിസ്തീയപള്ളികളെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം, ശങ്കുണ്ണിമേനവനുകൂടി തീർക്കുവാൻ സാധിക്കാതിരിക്കത്തക്കവണ്ണം മതസ്ഥർക്കു കഷ്ടിവാദമൊ മുഴുത്തിരിക്കുന്ന തർക്കങ്ങൾ മാത്രമേ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലത്തു കോടതിക്കുപോയിട്ടുള്ളൂ. ഈ വിഷയത്തിൽ അദ്ദേഹം എത്രത്തോളം താൽപര്യപ്പെട്ടിരുന്നു എന്നു കാണിക്കുവാൻ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഡയറികളിൽ പലേടത്തും എഴുതിയിരിക്കുന്നതിൽ രണ്ടെണ്ണം താഴെക്കുറിച്ചു തുടർച്ചയായി.

“൧൮൭൭ മേയ് ൧൧-ാം-നു. ബിഷപ്പ് മൂറിൻ ഉച്ചയ്ക്കു രണ്ടുമണിക്കു എന്നു കാണുവാൻ വന്നു. ഈ രാജ്യത്തുള്ള റോമാ സിറിയൻപള്ളികളിലെ വാദപ്രതിവാദങ്ങളെപ്പറ്റി ഞങ്ങൾ ഏറെനേരം സംഭാഷണം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. ബിഷപ്പു മൂന്നാലോചനകൾ കൊണ്ടുവന്നു..... അതിനെപ്പറ്റി എനിക്കെഴുതിയയപ്പാനും ആ സംഗതി ഞാൻ നല്ലവണ്ണം മനസ്സുവെക്കുന്നതാണെന്നും അദ്ദേഹത്തിനോടു പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിനെ എങ്ങനെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തേണ്ടുവെന്നു എനിക്കറിഞ്ഞുകൂട. മതം പ്രസംഗിക്കുന്നതിനൊ മാർപാപ്പായുടെ കല്പനകളെ കളുവായി നിർമ്മിച്ചതിനൊ ബിഷപ്പ് മെല്ലസിന്റെ മേൽ ക്രിമിനാൽ നടപടി നടത്തുന്നതായിരിക്കും അദ്ദേഹത്തിന് ഉത്തമമായിട്ടുള്ള മാർഗ്ഗം.....ബിഷപ്പ് ആൾ ഒരു സൗമ്യനാണ്. എന്റെ ഗുരുസ്തമ്പാരൂപമുള്ള സകല കത്തോലിക്കാരും അദ്ദേഹത്തെ എതിരേൽക്കുവാൻ കടവിൽ എത്തിയിരുന്നു.”

റസിഡണ്ടിനായി അയച്ച അദ്ദേഹം ഉദ്യോഗനിർവ്വഹിച്ച ഒരു ഏഴുത്തിൽ തർക്കസംഗതി മുഴുവനും ബിഷപ്പ് മൂ

റിന്റെ പക്ഷാന്തരലോചനകളും പഠത്തശേഷം അദ്ദേഹം താഴെ പറയുംപ്രകാരം എഴുതിയിരുന്നു. “ഇപ്രകാരം വിസിറർ അപ്പോസ്റ്റോളിക് സൂചിപ്പിക്കുന്ന ഇരുമാറ്റങ്ങളും വളരെ നല്ലതാണെന്നു തോന്നിപ്പോയി. എന്നാൽ, ലോകൃത്തിൽ കാര്യം തീരുവാൻ കഴിയുന്നതും പ്രയത്നിക്കേണ്ടതായിരിക്കുവാനും, സാധിക്കുമെങ്കിൽ, ഭംഗിക്കേടായ ഈ വഴക്കുകൾ തീർക്കേണ്ടതു ആശാസ്യമായിരിക്കുവാനും, ബിഷപ്പ് മെഡുസിനെയും ഭിന്നിച്ചിരിക്കുന്ന വർഗ്ഗക്കാരുടെ ചില പ്രമാണികളേയും കണ്ട് കാര്യം കലാശിപ്പിച്ചാൻ ഞാൻ ശ്രമിച്ചുനോക്കാം. എന്നാൽ, കാര്യം ഫലിക്കുമെന്നു എനിക്കു തോന്നുന്നില്ലെന്നു കാലതന്നെ പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ.”

“ഏതു സപ്തവർ വെ-റാൻ- മാർ ഡയോനിഷ്യസ് മെത്രാപ്പോലീത്ത എന്നെ വന്നു കാണുകയുണ്ടായി. ഈ വഴക്കുകൾ എപ്പോഴാണ് എങ്ങനെയാണ് അവസാനിക്കുന്നതെന്നു എനിക്കറിഞ്ഞുകൂട. സുറിയാപിക്കാരെ ഇംഗ്ലീഷുപള്ളിയിലേ ഭാഗത്തേക്കു കൊണ്ടുവരാമെന്നുള്ള വിചാരത്തോടുകൂടി പാതിരികൾ കലഹം വളർപ്പിക്കുന്നുമുണ്ട്.”

ശങ്കുണ്ണിമേനോന്റെയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹോദരന്റെയും ശുഭാർത്ഥം ഭാഗശീലവും കൊച്ചിരാജ്യം മിക്കവാറും പഴഞ്ചൊല്ലായി തീർന്നിട്ടുണ്ട്. തങ്ങളുടെ ഗൃഹങ്ങളിൽ സുഭിക്ഷമായി കരുതിയിരുന്ന മുഷ്ടഭോജനം പങ്കുകൊള്ളുവാൻ ധാരാളം വിരുന്നുകാരല്ലാതെ ഒരുദിവസമെങ്കിലും ഉണ്ടായിട്ടില്ല. കോലാഹലമോ ആചാരമോ കൂടാതെ ഈ വിരുന്നുകാരെയൊക്കെ സൽക്കരിച്ചിരുന്നു. ഇവർക്കു അവിടെ സ്വസ്ഥതയും സൗകര്യവുമായി പെരുമാറുകയും ചെയ്യാമായിരുന്നു. അവരിൽനിന്നു ധനസഹായമോ സമ്മാനമോ ലഭിച്ചിരുന്നവർക്കു കണക്കില്ലായിരുന്നു. അവ

യുടെ ധർമ്മചിഹ്നമേൽ അനവധി വിദ്യാത്മികരും വിദ്യാ
 ഭ്രാസം ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഏതൊരു ബന്ധുവിന്റെയൊ, സ്നേ
 ഹിതന്റെയൊ കീഴ്ഭോഗസ്ഥന്റെയൊ, ആത്മിതന്റെ
 യൊക്കടുംബത്തിൽ വല്ല കല്യാണമോ അടിയന്തിരമോ ഉ
 ണ്ടെങ്കിൽ അതിനുഅവരിൽനിന്നു വിലയേറിയ സംഭാവന
 കിട്ടാതിരുന്നിട്ടില്ല. അഗതികളായ പലക്കും തങ്ങൾ ആവ
 ശ്യപ്പെടാതെയും നിരൂപിക്കാതെയും ഉള്ള സഹായം
 ലഭിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. “പുറൻ ജനവരി ൧൩-ാം-
 ആർ. ജി. യുടെ വിവാഹം. സഹോദരനും മക്കളും പോ
 യിരുന്നു. അയാൾക്കു ൧൦൦-കു. സമ്മാനം കൊടുത്തു.”
 “പുറൻ മേയ് ൧൦-ാം- എച്ച്. ഐ. യുടെ കുടുംബ
 ത്തിൽ കല്യാണം. ൨൫-കു. കൊടുത്തു. ഈ സമ്മാനങ്ങൾ
 ക്കു എനിക്കു നല്ല ചിലവുവരുന്നുണ്ട്.” “പുറൻ മേയ്
 ൨൩-ാം- മുത്തരിന്റെ അവിടുത്തെ * ഒരു അകത്തുള്ള
 വർ ഭർത്താവിന്റെയടുടെ നാളെ പുതിയ ഇല്ലത്തെക്കു പോ
 കുകയാണ്. ഭർത്താവിനു സ്ത്രീധനമായി കൊടുക്കേണ്ട ൨൦൦-
 കു. നേടുവാൻ വയസ്സൻ മുത്തരിനെക്കൊണ്ട് സാധിച്ചി
 ട്ടില്ല. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിനു ൫൦-കു. കൊടുത്തു.”

“പുറൻ ക്ലോബർ ൩൦-ാം- സാധു റൈസി
 ന്റെ മൂന്നാമത്തെ മകൻ മരിച്ചു. ആ തന്ന ഒരു സൂക്ഷ്മവും
 ഇല്ലാത്തവനാണ്. അയാൾക്കു കയ്യിൽ ഒരു കാശുപോലു
 മില്ല. അയാൾക്കും കുട്ടികൾക്കും ശേഷക്രിയാടി ചിലവി
 ലേക്കു ഞാൻ ൫൦-കു. അയച്ചുകൊടുത്തു.”

സകല കൊച്ചി ദിവാൻജിമാരേക്കാൾ മേലെയായി
 ശങ്കുണ്ണിമേനവനെന്നാണ് യൂറോപ്യന്മാർ ബഹുമാനിച്ചിര
 നത്. അവരുടെയിടയിൽ ഏറ്റവും ജനസഹായിനും അ
 ദ്ദേഹത്തിനുതന്നെയായിരുന്നു. അവരുടെ വിശേഷാവസര

* ദിവാൻജി അധർകളുടെ ഉദ്യോഗാംഗസ്ഥലത്തിന്നെതിരായുള്ള
 ഇല്ലത്തു പെത്തിരുന്ന ഒരു അറായിലുള്ളവരാണ്.

അളിൽ അദ്ദേഹം ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതുതന്നെ അവർ ബഹുമാനമായി കരുതുകയും അവരുടെ കൃഷ്ണിൽ മെമ്പറാകുവാൻ അവർ അദ്ദേഹത്തെ നിബ്ബന്ധിക്കുകയും ചെയ്തു. അവരുടെയിടയിൽ ഒരു കല്യാണത്തിനെന്നിലും ശങ്കുണ്ണിമേനവനെക്കൊണ്ടു സാക്ഷിയായി രജിസ്റ്ററിൽ ഒപ്പിടിയിപ്പാനും വധുവരന്മാർക്കു ആശിസ്സുപറയിപ്പാനും അവരെക്കൊണ്ട് സാധിച്ചു. ആയതു മിസ്റ്റർ ക്ലാക്കും മിസ്സ് ആസ്റ്റിൻവാളും തമ്മിൽ ഉണ്ടായ വിവാഹത്തിന്നായിരുന്നു. ഇവ നിസ്സാരസംഗതികളാണെങ്കിലും അസാധാരണവും ഗണ്യവും ആണ് ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഉദ്യോഗം ഒഴിയുന്ന അവസരത്തിൽ കൂടിയ പൊതുജനയോഗത്തിൽ യൂറോപ്യന്മാർ സാധാരണയിലധികം ഹാജരായിരുന്നു. ആ അവസരത്തിൽ ചിരിച്ചു വരിപ്പണത്തിൽ ഉദ്ദേശം അഞ്ചിലൊമ്പതാം അവരുടെ പക്കൽനിന്നും കിട്ടിയതായിരുന്നു.

ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഒരു വലിയ പുസ്തകപാരായണക്കാരനായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അവസാനകാലത്തു നോവലുകളും മാസികകളുംതന്നെയായിരുന്നു വായന. നല്ല കാലത്തു അദ്ദേഹത്തിന്റെ വായന കറെക്കൂടി വിസ്താരപ്പെട്ടതായിരുന്നു. ലോകചരിത്രവും ജീവചരിത്രവും ആണ് അദ്ദേഹത്തിന്നു ഏറ്റവും ഇഷ്ടമായിരുന്നത്. ശങ്കുണ്ണിമേനവന്റെ കാലത്തു, എറണാകുളത്തുള്ള പബ്ലിക് ലൈബ്രറി മറെറല്ലാവരെക്കാൾ അധികം അദ്ദേഹമാണ് ഉപയോഗപ്പെടുത്തിയിരുന്നതെന്നു അതിലെ സൂക്ഷിപ്പുകാരൻ ഒരിക്കൽ പറയുകയുണ്ടായി. അഭിലാഷങ്ങൾ എഴുതിയിരിക്കുന്നതു വായിച്ചും സ്റ്റേമിതന്മാരിൽനിന്നു ധരിച്ചും തനിക്കു നന്നെന്നു തോന്നിയ പുസ്തകങ്ങൾ അതതുസമയം എഴുതി അയച്ചുവരുത്തി സ്വന്തമായ ഒരു നല്ല ലൈബ്രറിയും അദ്ദേഹം കരുതിയിരുന്നു.

കൊച്ചിരാജ്യചരിത്രത്തെപ്പറ്റി പല വിവരങ്ങളും ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ശേഖരിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ ഭാഗ്യദോഷങ്ങൾ അദ്ദേഹം അതൊന്നും ഉപയോഗപ്പെടുത്തിയില്ല. വാല്മീകി ബാധിച്ചതുടങ്ങിയിരുന്നില്ലെങ്കിൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ നാമധേയംതന്നെയുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ മിത്രമായിരുന്ന ആര്യ തിരുവിതാംകൂർചരിത്രം എഴുതി പുറപ്പെടുവിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹവും ആ വിഷയത്തെപ്പറ്റി വല്ലതും എഴുതുമായിരുന്നേനെ. അദ്ദേഹത്തിനു അയച്ചുകൊടുത്തിരുന്ന തിരുവിതാംകൂർചരിത്രപുസ്തകത്തിൽ അരുവിലെല്ലാം സ്വന്തം അഭിപ്രായം ധാരാളം കുറിച്ചിട്ടിരിക്കുന്നതായി കണ്ടിട്ടുണ്ട്.

“ഫവക്കെ ആഗസ്റ്റ് ൧-ാം-നു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ പേഷ്വാർ എന്നെ വന്നുകണ്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ തിരുവിതാംകൂർ ചരിത്രത്തിലെ ആദ്യത്തെ അദ്ധ്യായം എന്നെ കാണിക്കുകയും ചെയ്തു. അതിനു പരിപാകതവന്നിട്ടില്ല. രാജകുടുംബം വളരെ പുരാതനമാണെന്നും സാധാരണ വിശ്വസിച്ചുവരുന്നപോലെ സാമാന്യജാതിയിൽപെട്ടതല്ല, ക്ഷത്രിയവംശംതന്നെയാണെന്നും കാണിക്കുവാനാണ് ശങ്കുണ്ണിമേന്റെ മുഖ്യ ഉദ്ദേശം എന്നു തോന്നും. അതിൽ കൊച്ചിരാജ്യത്തെപ്പറ്റിയും അസാരം പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. പുസ്തകം പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നുവെങ്കിൽ അതിനു സമാധാനം കൊടുക്കണം”.

എല്ലാവരും ധരിച്ചിരിക്കുമ്പോലെ, ശങ്കുണ്ണിമേനവനു നല്ലവണ്ണം എഴുതുകയും ചെയ്യാം. പദപ്രയോഗത്തിലും വിഷയസംബന്ധത്തിലും അദ്ദേഹം സമത്വനായിരുന്നു. ഇംഗ്ലീഷുകാഷയും മലയാളഭാഷയും സുഗമമായും സുവൃത്തമായും പ്രയോഗവൈകല്യംകൂടാതെയും അദ്ദേഹത്തിന് എഴുതുമായിരുന്നു. ഭാഷയ്ക്കു മോടിപിടിപ്പിക്കുവാനുള്ള ശ്രമമോ

ഭാഷ ഫലിപ്പിക്കുവാനുള്ള ഞെരുക്കമൊ അവയിൽ കാണുന്നതല്ല. എന്നാൽ, അദ്ദേഹംതന്നെ മിക്കപ്പോഴും ആവലാതിപറഞ്ഞിരുന്നപോലെ, അദ്ദേഹം എഴുത്തിൽ സാവധാനക്കാരനായിരുന്നു. ആശയങ്ങൾ ക്രമപ്പെടുത്തുന്നതിന്നു അധികവും പദങ്ങൾ തിരയുന്നതിന്നു അതിൽ കുറച്ചും അദ്ദേഹം സമയം എടുത്തിരുന്നു. മറുവല്ല കാര്യങ്ങളും തന്റെ മനസ്സു ബുദ്ധിമുട്ടിക്കുന്നുവെങ്കിൽ, സാരമേറിയ വല്ല എഴുത്തോ കുറിമാനമോ അദ്ദേഹത്തിന്നു എഴുതുവാൻ വശ്യമായിരുന്നു.

“മവുഹെ മേയ്” ൧൫-ാം-നു- അവസാന അപ്പീൽക്കോടതിയെപ്പറ്റി റസിഡണ്ടിനു അയപ്പാനുള്ള എന്റെ മറുവടി ഇവടെ (എറണാകുളത്തു) വന്നു പുത്തിയാക്കേണമെന്നു തീർച്ചയാക്കിക്കൊണ്ട് ഞാൻ ചൊവ്വരയിൽനിന്നു പോന്നു. എന്നാൽ നിർദ്ദാശ്യത്താൽ ഞാൻ പോരുംവഴി ഒരു നോവൽ വായിക്കുവാൻ തുടങ്ങി, ഇവക സംഗതികളിൽ എനിക്കു പതിവുള്ളപോലെ, അതു തീരുംവരെ മററൊന്നിലും എനിക്കു മനസ്സുനിൽക്കുന്നില്ല.” അദ്ദേഹത്തിന്റെ സകല സ്വകാര്യ എഴുത്തുകളും അദ്ദേഹം ഉദ്യോഗനിലയിലുള്ള മിക്ക എഴുത്തുകളും വ്യക്തവും ദൃഢവും ആയ സ്വന്ത കയ്യക്ഷരത്തിൽതന്നെയാണ് എഴുതിയിരുന്നത്.

ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ ഒരു വാശിയായി ശോഭിച്ചിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹം സ്വതന്ത്രവേ സങ്കോചവും തെക്കവും സ്വഭാവംകൊണ്ടു ശങ്കയും തന്റേടവും ഉള്ള ഒരാൾ ആയിരുന്നു. പ്രസംഗം നടത്തുവാൻ അദ്ദേഹം ഒരിക്കലും ശ്രമിച്ചുനോക്കിയിട്ടു കൂടിയില്ല; വാസ്തവത്തിൽ വ്യാധിയെപ്പോലെ അതു ഒഴിച്ചുനിർത്തിയതേയുള്ളൂ. സൈപരമായിരുന്നു വിശേഷംപറയുവാൻ അദ്ദേഹത്തിന്നു വളരെ താല്പര്യമായിരുന്നു. നല്ല നല്ല സംഭാഷണങ്ങളിൽ അദ്ദേഹം സ്വ

നോക്കിപ്പോയി. എന്നാൽ മുളിക്കേട്ട് തുടങ്ങുകയോണ്ടിരിക്കേണ്ടതിന്നു തൊട്ടുവിടുക മാത്രമേ അദ്ദേഹം സംഭാഷണങ്ങളിൽ ചെല്ലാറുള്ളൂ.

ഈ സംഗതിയിൽ സുബ്രഹ്മണ്യൻപിള്ള ഏകദേശം അദ്ദേഹത്തിനോടു യോജിച്ചിരുന്നു. മൂന്നാമതൊരാൾ കൂടാതെ ഈ ഇരകൂട്ടം തമ്മിൽ കൂടിയാൽ സംസാരിച്ച് ചെയ്യേണ്ടുന്നതിലധികം നിശ്ശബ്ദതയാണുണ്ടാകാൻ. ശങ്കുണ്ണിമേനോന്റെ ഘനവും അടക്കവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉററ സ്നേഹിതന്മാരുടെ ഇടയിൽ പെടുമ്പോൾ ഇല്ലാതായിരുന്നു. എന്നാൽ അവരുടെ എണ്ണം ഏറ്റവും പരിമിതമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം അവരുമായി വെടിപറയുകയും സല്ലപിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. അവരുടെ നേരെ നേരമ്പോക്കു പ്രവൃത്തികൂടി ചെയ്തിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്നു കുട്ടികളെ എന്തെന്നില്ലാത്ത സ്നേഹമുണ്ടായിരുന്നു. അവരുമായി നിരവധിസമയം കളയും. പ്രായചെന്നവരുടെ സംഭാഷണത്തേക്കാൾ കുട്ടികളുടെ കൊഞ്ചലിലാണ് അദ്ദേഹം അധികം സന്തോഷിച്ചിരുന്നത്. അവരും സ്വാഭാവികമായി അദ്ദേഹത്തെ കളിക്കൂട്ടിയായിത്തന്നെ കരുതിയിരുന്നു. കുട്ടികളുമായി കളിക്കുന്നതിനെപ്പറ്റി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഡയറികളിൽ നിറച്ച് എഴുതിയിരിക്കുന്നതു കാണാം. “രാവിലെ കുട്ടികളുമായി കളിച്ചു” “ഒരു മണിക്കൂർ കുട്ടികളുടെ അടുത്തു കഴിച്ചു.” “പെൺകുട്ടികളുമായി കളിവാക്കുകൾ പറഞ്ഞ് ഒരു മണിക്കൂറോളം കഴിച്ചു. കുട്ടികൾ വിനോദമേതുള്ളാണ്. സമയംകളയുവാനും ദുഃഖം തീർക്കുവാനും അവർ നന്നു.” “ജോലി കുറഞ്ഞും, കുട്ടികളെ ലാളിച്ചും, പെൺകുട്ടികളുമായി ശബ്ദകൂടിയും തൃശ്ശിവപേരൂർ താമസിച്ചിരുന്ന കാലം സുഖമായി കഴിച്ചിരുന്നു.”

൧൩. ദിവാൻ ഗോവിന്ദമേനോൻ.

ശങ്കരവാദിയുടെ ഇളയമകനായിരുന്ന തോട്ടുക്കാട്ട് ഗോവിന്ദമേനോൻ ൧൮൨൩ ആഗസ്റ്റ് ൨൮-ാം നു ഏറണാകുളത്തു ജനിച്ചു. അദ്ദേഹം വളർന്നപ്പോൾ വിദ്യാഭ്യാസിച്ചതും സ്വന്ത സഹോദരനൊരുമിച്ചായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവിതദശ ഏതാനുംഘട്ടംവരെ ആ സഹോദരന്റെ ജീവിതദശയുടെ നേർപകർപ്പുതന്നെയായിരുന്നു ആ ജീവിതത്തിലെ ചിലവിവരങ്ങളും എന്തുകൊണ്ടാണ് അദ്ദേഹം ആ ഘട്ടത്തിൽ പരം ധൈര്യം പ്രാപിക്കാത്തത് എന്നുള്ളതും ൧൮൩൩-ൽ ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ മിസ്റ്റർ. നെവീലിനു അയച്ച ഒരു സ്വകാര്യാഭിപ്രായത്തിൽ വിസ്തരിച്ചുകാണുന്നുണ്ട്.

“ഞങ്ങൾ ഇരുവരും ഒരുമിച്ച് തിരുവനന്തപുരത്തു വിദ്യാഭ്യാസിച്ചു. ൧൮൪൭-ൽ ഞാൻ കോഴിക്കോട്ട് സീമിൽ ജഡ്ജിയുടെ കീഴിൽ ഉദ്യോഗം സ്വീകരിച്ചപ്പോൾ അക്കാലത്തു കൊച്ചി ദിവാനായിരുന്ന അച്ഛന്റെ കീഴിൽ, എനിക്കു പകരം, ഫോഡ് പോലീസുതുടങ്ങുന്നതിന്നായി അയാളെ നിയമിച്ചു. ഒന്നോ രണ്ടോ കൊല്ലങ്ങൾക്കുശേഷം മിസ്റ്റർ മോറിസ്സിന്റെ അപേക്ഷപ്രകാരം അയാൾ കോഴിക്കോട്ടേക്കു പോകുകയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കോടതിയിൽ ഫാജറായി നിയമിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തു. അതിനുശേഷം ഉടനെ കൊച്ചിയിൽ പ്രധാനസദർ ആയിൻ കോടതിയിൽ ശിരസ്സുദായി അയാൾ എന്നെ പിന്തുടന്നു. മലബാർകളക്ടർമാർ അയാൾക്കു തഹസീൽ പണികൊടുക്കാമെന്നും സിവിൽ ജഡ്ജിതന്റെ കോടതിയിലെ ശിരസ്സുദായുടെ സ്ഥാനംകൊടുക്കാമെന്നും പറയുകയുണ്ടായി. എന്നാൽ, മക്കൾ രണ്ടുപേരും വിദ്യാഭ്യാസത്തിലിരിക്കുവാൻ അച്ഛൻ ഇഷ്ടപ്പെടായ്ക്ക

നിമിത്തം കഴിഞ്ഞ പതിനഞ്ചുകൊല്ലത്തോളമായി അയാൾ പ്രധാനസദർ ആമീൻകോടതിയിൽ ശിരസ്സുദാരായിത്തന്നെയിരുന്നു. അടുത്തകാലത്തു മിസ്റ്റർ ബാല്യർസ് വള്ളുവനാട് തഹസീൽ ഉദ്യോഗം അയാൾക്കകൊടുത്തതു അയാൾ കൈക്കൊള്ളുകയും യഥാർത്ഥത്തിൽ ആ സ്ഥാനത്തേക്കു അയാളെ നിയമിക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ, നിർദ്ദാഗ്ദ്ധശാൽ അക്കാലത്തു എനിക്കു സുഖപ്പെടുത്തിയിട്ടില്ല. അയാളുടെ സഹായം എനിക്കുവേണ്ടിവന്നിരുന്നതുകൊണ്ട് അയാൾ ആ ഉദ്യോഗം രാജിവെച്ചൊഴിഞ്ഞു. കൊച്ചിയിലെ പ്രധാനസദർ ആമീൻകോടതിയിലെ ഉദ്യോഗവർഗ്ഗത്തിൽ പെട്ട നിശ്ചയരേഖയില്ലാത്ത ജീവനക്കാരുടെ റജിസ്റ്ററിലെ ഇതിലടക്കം ചെയ്തിരിക്കുന്ന സംക്ഷേപത്തിൽനിന്നും അയാളുടെ സ്വഭാവവും ശേഷിയും നിങ്ങൾക്കുതന്നെ മനസ്സിലാകുന്നതാണ്. അയാളെപ്പറ്റി മെസ്സേജ്സ്. മോറിസ്സ്, കല്പൻ, ഡോസ്സ് എന്നിവർ പറഞ്ഞിരിക്കുന്ന അഭിപ്രായം ആയാളെ പരിചയമുള്ള ആരും ശരിവെക്കുമെന്നു എനിക്കു നല്ലബോധ്യവുണ്ട്. കഴിഞ്ഞകൊല്ലം തൃശ്ശിവപേരൂർ ജഡ്ജിയുടെ ഉദ്യോഗം ഒഴിവുന്നപ്പോൾ മിസ്റ്റർ. മെല്ലോന്റെ അനുഗാമിയായി അയാളെ നിയമിക്കേണമെന്നു തിരുവുള്ളമായിരിക്കുന്ന വിവരം മഹാരാജാവുതിരുമനസ്സുകൊണ്ട് അരുളിച്ചെയ്യുകയുണ്ടായി. എന്റെ സ്വന്തം സഹോദരനായ ഉദ്യോഗം ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കുവാൻ വേണ്ടി ആ ജഡ്ജിമാരെ ഞാനാണ് മാറിച്ചതെന്നുശങ്കിക്കുവാൻ ഇടയാക്കിത്തീർത്തു അവരെ പിരിച്ചുയച്ചതിന്റെ ബലം കറയ്ക്കുവാൻ എനിക്കിഷ്ടമില്ലാതിരുന്നതിനാൽ ആസ്ഥാനത്തേക്കു ഞാൻ മററൊരാളെ ശിപാർശചെയ്തു."

ഒന്നാമതായി തന്റെ അച്ഛന്റെയും പിന്നെതന്റെ സഹോദരന്റെയും സുഖപ്പെട്ടുകയ്യാകുവാൻ ഗോവിന്ദ

മേനോൻ തന്റെ ഉദ്യോഗസംബന്ധമായ ശ്രേയസ്സു ഉപേക്ഷിക്കുകയാണ് ചെയ്തിട്ടുള്ളത്, ചെറുപ്പത്തിൽതന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്നു ഒരു സമ്പദ്ജഡ്ജിയുടെയൊ ഒരു ഡച്ചുട്ടി കളകളുടെയൊ സ്ഥാനത്ത് നിഷ്പ്രയാസം എത്താമായിരുന്നു. എന്നാൽ, സ്വന്തം ഉദ്യോഗക്കയറ്റത്തേക്കാൾ അധികം ഗൗരവമായി തന്റെ പിതാവിന്റെയും സഹോദരന്റെയും ശരീരാരോഗ്യവും സുഖസൗകര്യവും ആണ് അദ്ദേഹം കരുതിയിരുന്നത്. തന്റെ ആ പ്രവൃത്തിയിൽ സ്വഹുണ ഹാനി വല്ലതും ഉൾപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടെന്നു ആരെങ്കിലും പറയുകയാണെങ്കിൽതന്നെ സ്വയം അതുളവാക്കത്തക്കവണ്ണം അത്ര അധികം അദ്ദേഹം അവരെ ഭക്തിയോടെ സ്നേഹിച്ചിരുന്നു. ശങ്കുവാരിയർക്ക് മേന്മ അധികം മുത്ത പുത്രനെ കൊണ്ടായിരുന്നിരിക്കാം. എന്നാൽ, അദ്ദേഹം ന് സ്വയമായും അധികം സ്നേഹിച്ചിരുന്നത് ഇളയപുത്രനെയാണ്. ശങ്കുണ്ണിമേനവനുകളെ തന്റെ സഹോദരന്റെ സഹചാര്യവും ശുശ്രൂഷയും ക്രമത്തിൽ കൂടാതെ നിവൃത്തിയില്ലാതായി. ഗോവിന്ദമേനോൻ തന്റെ സഹോദരന്റെ കാര്യങ്ങൾ അന്വേഷിക്കുകയും, അന്യാദൃശശുഷ്കാന്തിയോടും സ്നേഹഭക്തിയോടും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരീരാരോഗ്യത്തിന്നും സുഖസൗകര്യത്തിന്നും ശ്രദ്ധിക്കുകയും, തനിക്കു പ്രത്യേകമായിരുന്നു ശാന്തതയോടും വിനയത്തോടും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സകല ബുദ്ധിമുട്ടുകളും ക്ലേശങ്ങളും അകറ്റുകയുംചെയ്തിരുന്നു.

തന്റെ സഹോദരനെ ദിവാനായി നിയമിച്ചതിനു ശേഷവും തന്നെ അതെ ഉദ്യോഗത്തിന്നു നിയമിക്കുന്നതുവരെയും ഗോവിന്ദമേനവന്റെ ജീവചരിത്രം ശങ്കുണ്ണിമേനോന്റെ ജീവചരിത്രത്തിൽ ലയിച്ചിരുന്നു പ്രത്യേകമായി വിവരിക്കത്തക്ക വിശേഷസംഗതിയൊ പ്രവൃത്തിയോന്നും ഉണ്ടാ

യിട്ടില്ല. സുനതാചരിതമായരാജ്യഭരണം ഉണ്ടാകുന്നതല്ല. ശങ്കുണ്ണിമേനവന്റെ ഭരണത്തിലും അതിനടുത്ത അററകറങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. അക്കാലത്തു, രാജ്യഭരണത്തിൽ വന്നിരുന്നു അബദ്ധങ്ങൾക്കു ഗോവിന്ദമേനവനെ കുററം പറയുകയും അതിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന ഗുണഭാഗങ്ങൾക്കു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹോദരനെ പ്രശംസിക്കുകയും ചെയ്തു പതിവായിരുന്നു. ഈ അഭിപ്രായം അറിവില്ലാത്തവർക്കു് നല്ല ചിലറസിദ്ധങ്ങളാക്കുക ഉണ്ടായിരുന്നു. ഗോവിന്ദമേനവനോടു അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിന്നീടുള്ള കാലത്തു് അടുത്തു പരിചയപ്പെട്ടിട്ടുള്ളവർ മേൽപറഞ്ഞ അഭിപ്രായം ശരിയാണെന്നു സമ്മതിക്കുന്നതല്ല.

റസിദ്ധങ്ങളാക്കു് ഗോവിന്ദമേനവന്റെ ചേരിൽ വിരോധം തോന്നത്തക്ക ഒരു നിർദ്ദാശ്യ സംഗതി ഫവറം-ൽ സംഭവിച്ചു. പശ്ചിമതാരകയുടെ പത്രാധിപരായിരുന്ന മിസ്റ്റർ വാൽക്കർ കയ്യത്തിലായപ്പോൾ അയാളുടെ ചില സ്വകാര്യരേഖകൾ കൊച്ചി തുറമുഖ ഉദ്യോഗസ്ഥനായിരുന്ന കാപ്റ്റൻ കാസ്റ്റർ എന്നുള്ള കയ്യിൽപെട്ടു. അവയുടെ കൂട്ടത്തിൽ തിരുവിതാംകൂർ വേദാഭിശാർദ്ധതലിയാതം പി. ശങ്കുണ്ണിമേനവനും വാൽക്കർക്കു് അയച്ചിരുന്ന ചില രാജീവമ്മതക്കത്തുകൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. ഈ കത്തുകൾ മടക്കിക്കൊടുക്കേണമെങ്കിൽ വ്യാ-ക പ്രതിഫലം കൊടുക്കേണമെന്നു കാണിച്ചും, അതല്ലാത്തപക്ഷം അവ റസിദ്ധത്തിന്നു് അയച്ചുകൊടുക്കുന്നതാണെന്നു ഭയപ്പെടുത്തിയും കാസ്റ്ററുടെ അഭിയൻ ഈ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാക്കു് കള്ളഴുത്തുകൾ അയച്ചു. എഴുത്തുകൾ എങ്ങനെയും കൈവശപ്പെടുത്തി കൊടുക്കേണമെന്നു മേൽപറഞ്ഞ രണ്ടു തിരുവിതാംകൂർ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും അവരുടെ സ്നേഹിതനായിരുന്ന ഗോവിന്ദമേനവനോടാവശ്യപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹം വളരെ

പണിപ്പെട്ട ആതതു സാധിച്ചുകൊടുക്കുകയും ചെയ്തു. കാസ്റ്റർ ആവശ്യപ്പെട്ട പണം നൂറുകൊണ്ടു കലാശിച്ചിപ്പാ-
നും അദ്ദേഹത്തിന്നു സാധിച്ചു. ചില സ്റ്റേഫിതന്മാരുടെ
നിബ്ബന്ധംനിമിത്തം കാസ്റ്റർ ആ പണം അവിടത്തെ ഒരു
മിത്രസംരക്ഷണസംഘത്തിന്നു കൊടുത്തു. ഈ ഭവ്യാപാ-
രം ക്ഷണത്തിൽ പരസ്യമായി. അതിന്മേൽ മലബാർ ഡി-
സ്ട്രിക്ട് മജിസ്ട്രേറ്റ് അന്വേഷണം നടത്തുകയും, കാപ്-
റ്റൻ കാസ്റ്റരുടെ മേൽ കുറ്റം സ്ഥാപിച്ച് അഞ്ഞൂറു രൂപി-
ക പിഴ കല്പിക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ, അപ്പീലിൽ കു-
റ്റം ഭണ്ഡവപ്പെടുകയും പിഴ തിരിച്ചുകൊടുക്കുകയും ചെയ്തു.
പക്ഷേ, കാപ്റ്റനെ മസലിപട്ടണത്തിലേക്കു സ്ഥലം മാ-
റി.

ഈ സംഗതിയിൽ യഥാർത്ഥകുറ്റക്കാർ രണ്ടു യൂറോ-
പ്യന്മാരായിരുന്നു; എന്നാൽ, ഈവക സംഗതിയിൽ അ-
വർ സഹായം ചെയ്യുംപോലെ, ഒരു ഇൻഡ്യനെ
അപരാധിയാക്കി. മിസ്റ്റർ മാക്ഗ്രിഗർ ഗോവിന്ദമേന-
വനു വിരോധമായി റസിഡണ്ടിനു എഴുതിയയച്ചു.
മിസ്റ്റർ മിഞ്ചിൻ ഉടൻതന്നെ അതിനെപ്പറ്റി ദിവാൻജി-
ക്കും എഴുതി. “മുതലിയാരുടെ ശിക്ഷാർഹമായ ചാപല്യം
നിമിത്തം, നിങ്ങളുടെ സഹോദരൻ കാപ്റ്റൻ കാസ്റ്റരുടെ
നിയ്യരമായ തട്ടിപ്പിന്നു അയാളെ ഏതുവിധത്തിലും സ-
ഹായിച്ചു എന്നറിയുന്നതിൽ ഞാനത്യാത്മം വ്യസനിക്കുന്നു.
നിങ്ങളുടെ സഹോദരൻ നിങ്ങളുമായി സഹവസിക്കുന്നതു
കൊണ്ടു നിങ്ങളുടെ പേരിൽ പല ഭരഭിപ്രായങ്ങൾക്കും ഇ-
ടയായേക്കുമെന്നു നിങ്ങളെ ധരിപ്പിക്കേണ്ട ചുമതല എ-
നിക്കുണ്ട്. ഒരു ബന്ധുവിന്റെ പ്രവൃത്തികൊണ്ടു മലിന-
പ്പെടുത്തക്കതല്ല നിങ്ങളുടെ സ്വഭാവഗുണം എന്നു സ-
ന്തോഷപൂർവ്വം ഞാനോർക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും, നിങ്ങളുടെ സ-
ഹോദരൻ കൊച്ചിയിൽനിന്നു മാറി വേറെ വല്ല കോടതി

കും പോകുകയായിരിക്കും ഏറ്റവും നല്ലതെന്നു നിങ്ങളുടെ ഗുണത്തിനായിത്തന്നെ ഞാൻ പറയുന്നു. നിങ്ങളുടെ സുയശസ്സു കരുതിമാത്രമാണ് ഞാനിത്രത്തോളം എഴുതിയത്." ശങ്കുണ്ണിമേനവന്റെ മറുപടി അതിവിശേഷമായിരുന്നു. "എന്റെ സഹോദരന്റെ പേർ മലിനപ്പെടുത്തത്തക്ക സംഗതികൾ താങ്കളെ ധരിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നുവെന്നു അറിയുന്നതിൽ ഞാൻ വളരെ വ്യസനിക്കുന്നു. എന്റെ പേരിൽ കാണിച്ചിരിക്കുന്ന താൽപര്യത്തിന്നു താങ്കളോടു നന്ദിപറഞ്ഞുകൊള്ളുന്നു. ഈ വക വാർത്തകൾ തീരെ അവാസ്തവങ്ങളാണെന്നും എന്റെ സഹോദരനേക്കാൾ അധികം സത്യവും ധർമ്മനീതികളും ഉള്ള ഒരാളെ ഇവിടങ്ങളിൽ കാണുന്നതല്ലെന്നും ഞാൻ തീർച്ചപറയാം. താങ്കൾ അയാളുമായി അധികപരിചയമാകുമ്പോൾ ഞാനിപ്പോൾ പറയുന്നതിന്റെ വാസ്തവം താങ്കൾക്കുതന്നെ ബോദ്ധ്യമായിച്ചരും."

ഇക്കാലത്തു ഗോവിന്ദമേനവന്റെ പ്രധാന തൊഴിൽ കാപ്പിച്ചെടി വളർത്തൽ ആയിരുന്നു. നെല്ലിയാമ്പതിയിൽ ഒന്നാമത്തെ തോട്ടങ്ങളിൽ ഒന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെതായിരുന്നു. അത് യൂറോപ്യൻ കമ്പനിക്കാരുടേതുപോലെ ഒരു വിസ്താരമേറിയ തോട്ടമല്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ, ഒരുങ്ങിയ ചിലവുകൊണ്ടും ഭരണസാമർത്ഥ്യംകൊണ്ടും അതു സമൃദ്ധമായി നിന്നു ഇരുപത്തഞ്ചുകൊല്ലത്തിനിടയിൽ അസ്സലാഭയമായി കുറെ ലക്ഷം ഉറുപ്പിക സമ്പാദിപ്പാൻ അദ്ദേഹത്തിന്നു സാധിച്ചു. ഭൂമിയില ഏറെക്കുറെ നിസ്സാരമായിരുന്ന കറുപ്പത്തു അദ്ദേഹം ഭൂമിയിൽ ഉറുപ്പിച്ചു ധനം ഒടുവിൽ സാധാരണയിലധികം ഫലപ്രദമായിപ്പരിണമിച്ചു. ഈവകയെല്ലാംകൊണ്ട് ഈ സഹോദരന്മാർക്കു അവസ്ഥയിൽ കഴിയുന്നതിന്നും അതെസമയംതന്നെതങ്ങളുടെ കുടുംബത്തിലേക്കു കാര്യമായ സ്വത്തു സമ്പാദിക്കുന്നതിന്നും സാധിച്ചു.

മുപ്പതുകൊല്ലം ഉദ്യോഗഭരിച്ചശേഷം ഗോവിന്ദമേനോൻ ഫവറൻ ജൂൺമാസത്തിൽ അടുത്തുണ്ടാവാൻ പിരിഞ്ഞു. ശങ്കുണ്ണിമേനവൻ ഉദ്യോഗം ഒഴിവാക്കേണ്ടതിനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചു. അതേസമയംതന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെയും ഉദ്യോഗം ഒഴിവുവന്ന സംഗതിയായിരിക്കാം ദിവാൻജിയുടെ സ്ഥാനത്തു പിന്നൊരാളെ വെക്കേണ്ട കാര്യത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പേർ മഹാരാജാവു തീരുമാനസ്സിലാക്കുന്നതായി തോന്നിച്ചത്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹോദരനെ അറിഞ്ഞിരുന്നിടത്തോളം കാലവും അത്രത്തോളം അടുത്തും മഹാരാജാവു തീരുമാനസ്സുകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിനെ അറിഞ്ഞിരുന്നു. പ്രാപ്തിക്കേടുകൊണ്ടോ അവസരക്കുറവുകൊണ്ടോ അല്ല, തന്റെ സ്വഭാവസ്സാലുള്ള തീർപ്പുകൊണ്ടാണ്, ബ്രിട്ടീഷുദ്യോഗത്തിൽ കയറാനുദ്യോഗത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിനെ നിയമിച്ചിരിക്കുന്നത്. അതെങ്ങനെയായിരിക്കട്ടെ ഗോവിന്ദമേനോൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹോദരനെ പിന്തുടരണമെന്നു മഹാരാജാവു തീരുമാനസ്സുകൊണ്ടു തീർച്ചയാക്കിയിരുന്നു. ഇതു പലർക്കും അത്ഭുതമായിരുന്നു. എന്നാൽ, എല്ലാവരോടും അധികം അത്ഭുതപ്പെട്ടതു ഗോവിന്ദമേനോൻതന്നെയായിരുന്നു. ഫവറൻ ജൂൺ ൧-ാം-നു ശങ്കുണ്ണിമേനോൻ എഴുതിയിരിക്കുന്നു. “ഉച്ചതിരിഞ്ഞു ഞാനും സഹോദരനും തിരുമുന്മാരെ ചെന്നു മുഖം കാണിച്ചു. ദിവാൻജോഗം സ്വീകരിക്കരുതെ എന്നു അവിടുന്നു സഹോദരനോടു കൽപിച്ചു ചോദിക്കുകയും മുമ്പാകിൽ അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നപ്പോലെ അതിനു തനിക്ക് മോഹമില്ലെന്നും ആ ഉദ്യോഗം തൃപ്തികരമായി വഹിക്കുവാൻ തനിക്ക് തക്ക പ്രാപ്തിയില്ലെന്നും എന്നാൽ, തീരുമാനസ്സുകൊണ്ടു കല്പിക്കുന്നപക്ഷം വിരോധമില്ലെന്നും അയാൾ ബോധിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. അങ്ങനെയൊരു തിരുവുള്ളമായിരിക്കുന്നു

വെന്നും, സഹോദരനെന്ന ഏന്റെ ഉപദേശവും സഹായവും ഉണ്ടായിരിക്കുകയും കീഴ്ക്കട കഴിഞ്ഞിരുന്നപോലെ സകലവും നടക്കുകയും ചെയ്യുമെന്ന അവിടെക്കു ബോദ്ധ്യമായിരിക്കുമ്പോൾ ഇനി സ്വസ്ഥമായി എന്നെ ഉദ്യോഗം ഒഴിയുവാൻ അനുവദിക്കുന്നതാണെന്നും മഹാരാജാവുതിരുമനസ്സുകൊണ്ടു അരുളിച്ചെയ്തു. ഗോവിന്ദമേനവന്റെ പേരിൽ വിരോധമുണ്ടെന്നു പരക്കെ അറിഞ്ഞിരുന്നവനായി അപ്പോൾ റസിഡണ്ടായിരിപ്പാനിടയായ മിസ്റ്റർ മാക്ക്ഗ്രഗറിന്റെ ഭാവം എന്തായിരിക്കുമെന്നു തിരുമനസ്സിലേക്കു സന്ദേഹമുണ്ടായിരുന്നു. ഗോവിന്ദമേനോനെ ദിവാൻജിയായി തിരഞ്ഞെടുക്കുവാൻ തിരുമനസ്സിലേക്കു തോന്നിയ കാരണങ്ങൾ അവിടന്നു റസിഡണ്ടിനു അറച്ചു തിരുവെഴുത്തു തീട്ടുരത്തിലെ താഴെ പറയുന്ന ചുരുക്കത്തിൽനിന്നും അറിയാവുന്നതാണ്.

“ഇനിയൊരാളെ അന്വേഷിക്കേണ്ട കാലമായി. മലയാളവും സംസ്കൃതവും ഒഴികെ മറ്റൊരു ഭാഷയും നമുക്കറിഞ്ഞുകൂടാത്തതിനാലും, അതിനുംപുറമെ, രാജ്യതന്ത്രജ്ഞനാണെന്നുള്ള ഭാവം സ്വയം നമുക്കില്ലാത്തതിനാലും സത്യം, വിവേകം, സാമർത്ഥ്യം എന്നിനുകളിൽ നമുക്കു പൂർണ്ണബോദ്ധ്യമുള്ള ഒരാളെ ദിവാനായി നിയമിക്കേണ്ടതു ആവശ്യമാണ്. ദിവാൻപേഷ്കാർ ശങ്കരയ്യർ സത്യവാനും അസാരം പ്രാപ്തിയുള്ളവനും ആണെന്നിരിക്കലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിവേകത്തിലും സാമർത്ഥ്യത്തിലും നമുക്കത്ര വിശ്വാസംപോരാ. കീഴ്ദ്യോഗസ്ഥനായി അയാൾ നല്ലവണ്ണം ശോഭിക്കും. എന്നാൽ ഭരണനേതൃത്വം അയാൾക്കു കൊടുക്കുന്നതു നന്നായിരിക്കുമെന്നു നമുക്കു തോന്നുന്നില്ല. ഇതിനൊക്കെപ്പുറമെ, നാട്ടിലെ ക്ഷേമത്തിൽ താല്പര്യവും രാജസമ്മതി നേടുന്നതിൽ ശുഷ്കാന്തിയും ഒരു നാട്ടുകാരനെപ്പോലെ മറ്റൊ

കുറു ഉണ്ടാകുന്നതല്ലായ്കനിമിത്തം നമ്മുടെ ദിവാൻ ഒരു നാട്ടുകാരൻതന്നെയായിരിക്കേണമെന്നാണ് നമ്മുടെ ആഗ്രഹം.

“ഇങ്ങനെ അവശ്യം വേണ്ട എല്ലാ യോഗ്യതകളും തികഞ്ഞതായി ഇപ്പോഴത്തെ ദിവാന്റെ സഹോദരനായ ഗോവിന്ദമേനോൻ എന്നൊരാൾ മാത്രമുള്ളതായിട്ടാണ് നാം അറിയുന്നത്. അയാളുടെ സഹോദരനും സിദ്ധിച്ചിരുന്ന അതേ വിദ്യാഭ്യാസം അയാൾക്കു സിദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ട്. ആ സഹോദരനെ വളർത്തിയിരിക്കുന്ന ധർമ്മനീതികൾതന്നെയാണ് അയാളെയും വളർത്തിയിരിക്കുന്നത്. നാം അയാളെ ബാല്യമുതലേക്കു അറിയും. നമുക്ക് അയാളിൽ വളരെ വിശ്വാസം ഉണ്ട്. അയാൾ മുപ്പതു കൊല്ലത്തോളം ബ്രിട്ടീഷുദ്യോഗത്തിൽ ഇരുന്നിരുന്നുവെന്നു താങ്കൾക്കറികയും ചെയ്യും. അയാളുടെ അറ്റൻ കഴിഞ്ഞുപോയ ശങ്കരവാരിയർ ദിവാൻജിയുടെ കീഴിലും അടുക്കൊല്ലത്തോളം അയാൾ ജോലിചെയ്തതിട്ടുണ്ട്. അയാൾ ഇതേവരെ നോക്കിയിരുന്ന ഉദ്യോഗങ്ങൾ ഏറെക്കുറെ പ്രാധാന്യം കുറഞ്ഞവയായിരുന്നെങ്കിലും വാസ്തവംതന്നെ; എന്നാൽ, അയാൾ കഴിഞ്ഞുപോയ ശങ്കരവാരിയർ ദിവാൻജിയുടെ കൂടെയും, പിന്നീട് ഇപ്പോഴത്തെ ദിവാൻജിയുടെ കൂടെയും തമസിച്ച് വളരെക്കാലത്തോളം നാട്ടിൽ നടക്കുന്നതെന്തെല്ലാമെന്നറിഞ്ഞിരിക്കയാൽ, ദിവാൻദ്യോഗം നോക്കുകയും തന്റെ പിതാവിന്റെയും സഹോദരന്റെയും മാറ്റം തുടന്നു അവരെ അനുസരിക്കുകയും ചെയ്യുവാൻ അയാൾക്കുസമർത്ഥനായില്ലെന്നാണ് നമ്മുടെ ബോധ്യം. ഒരു സഹോദരനല്ലാതെ മറ്റൊരാൾക്കും അത്ര സ്വാതന്ത്ര്യത്തോടെ ലഭിക്കുവാൻ സാധിക്കാത്ത ഉപദേശവും സഹായവും ആവശ്യമുള്ളപ്പോൾ ഇപ്പോഴത്തെ ദിവാൻജിയുടെ അടുക്കൽനിന്നും അയാൾക്കു ലഭിക്കുമെന്നുള്ള ഗുണംകൂടി ഉണ്ട്.

മഹാരാജാവുതിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ആളെ തിരഞ്ഞു വെച്ചത് മദിരാശിഗവണ്മെന്റ് സമ്മതിച്ചിരിക്കുന്നുവെന്നും, “ശങ്കണ്ണിമേനവനെപ്പോലെ വിശ്വസ്തനായ ഒരു മന്ത്രി ഇല്ലാതാകുന്നതിൽ തിരുമേനിയോടുകൂടി ഞാൻ സഹതപിക്കുന്നു. അയാളുടെ ബന്ധുവായി തിരുമേനിക്കു വിശ്വാസമായ ഒരാരംഭത്തോളെ പിന്തുടരുന്നതിൽ സന്തോഷിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ആശി ചിരിക്കുംപോലെ ഈ നിയമനംകൊണ്ടു രാജ്യക്ഷേമവും ഭരണഗുണവും ഉണ്ടായി ആയവ ഈ നിയമനം യഥാർത്ഥമാക്കിത്തീർക്കുമെന്നു ഞാൻവിശ്വസിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.” എന്നും റസിഡണ്ട് മറുപടിയയച്ചു ആയതനുസരിച്ച് ഗോവിന്ദമേനോൻ ഹവ്വൻ-ആഗസ്റ്റ് ൨൨-ാംനു ദിവാൻജ്യോഗം കയ്യേൽക്കുകയും ചെയ്തു.

ഗോവിന്ദമേനവന്റെ നിയമനം വളരെ അതൃപ്തവും കഠിന തൃപ്തികേടും ജനിപ്പിച്ചു. എന്നാൽ, സംസ്ഥാനത്തു ജ്യോഗം വഹിച്ചിരുന്ന യൂറോപ്യൻ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ ഉൾപ്പെടെ പലരും അതൃപ്തമായി കൊണ്ടാടി. ആ സമോദനം വളരെ കാലത്തോളം ഗാഢമായി അറിഞ്ഞിരുന്ന ഏകയോഗ്യപുരുഷൻ ആ നിയമനം ഒട്ടും അതൃപ്ത ജനകമായി തോന്നിയില്ല. അക്കാലത്തു ബറോഡയിൽ ദിവാൻ ജി-പ്രതിരാജാവായിരുന്ന സർ. ടി. മായവറാവു തന്റെ പരയംപ്രകാരം ഏഴുതിരയച്ചു “ഇപ്പോൾ കിട്ടിയവർത്തമാന പത്രങ്ങളിൽനിന്നും നിങ്ങളെ കൊച്ചിരാജ്യത്തു ദിവാനായി നിയമിച്ചുവെങ്കിലും അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഈ പ്രധാനാവസരത്തിൽ ഞാൻ ഏകപക്ഷാഭിപ്രായം അനുമാനിക്കുന്നു. ദീർഘകാലം ആ ഉയർന്ന ഉദ്യോഗം നിങ്ങൾ ഭരിക്കേണമെന്നു ഞാൻ ആശംസിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. നിങ്ങളുടെ ഉദ്യോഗത്തിൽ മുൻഗാമികളായിരുന്ന മഹിമയേറിയ നിങ്ങളുടെ പിതാവും ഭ്രാതാവും വളരെ കൊല്ലങ്ങളായിരുന്ന പോ

ന്നിരിക്കുന്ന വിലയേറിയ കൃത്യങ്ങൾ നിങ്ങളും ചെയ്തുവെരി-
പ്പിക്കുമെന്നതിനു സംഘമില്ല.....”

ഗോവിന്ദമേനവന്റെ രാജഭരണത്തിൽ ആദ്യം മൂ-
ന്നോ നാലോ കൊല്ലത്തോളം, മേൽപറഞ്ഞപോലെ, അ-
ദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹോദരനിൽനിന്നും വലിയ സഹായം
അദ്ദേഹത്തിന്നു ലഭിച്ചിരുന്നു. അതുപ്രത്യേകിച്ചും തദ്വ-
താംകൂറുമായുള്ള അതിർത്തിത്തർക്കവിഷയങ്ങളിലാണ്. ഒരു
മുക്കാൽ നൂറ്റാണ്ടോളം ഈ വകതർക്കങ്ങൾ രണ്ടുസംസ്ഥാ-
നങ്ങളും തമ്മിൽ തീക്ഷ്ണമായ എഴുത്തുകത്തുകൾക്കു വി-
ഷയമായും ഇരകക്ഷികൾക്കും ഉപദ്രവജനകമായും ഇരുന്നിരു-
ന്നു. മലിരാശിഗവൺമെന്റിന്റെ പ്രേരണയ്ക്ക്, ഫ്രാമ്പും-ൽ
തർക്കങ്ങൾ മലയുസ്ഥതയാൽ തീരുമാനിക്കുവാൻ ഇരകക്ഷിക-
ളും സമ്മതിക്കുകയും, അതനുസരിച്ച് മലയുസ്ഥനായി മി-
സ്റ്റർ. ഐ. സി. ഹാനിങ്ടനെ ഗവൺമെന്റിനയമിക്കുകയും
ചെയ്തു. ഇരു കക്ഷികളുടെയും അവകാശവാദങ്ങൾ കേട്ട
ശേഷം രണ്ടു സംസ്ഥാനങ്ങളുടെയും അധിർത്തി മുഴുവൻ
മലയുസ്ഥൻ വേർതിരിച്ചു. മലയുസ്ഥന്റെ കരാർപ്രകാരം ആ
മലയുസ്ഥന്റെ തീർപ്പനുവശാനമായിട്ടുള്ളതായിരുന്നു. അ-
ഞ്ചെണ്ണമുണ്ടായിരുന്ന മേൽക്കോയ്മ പാദങ്ങളിൽ മലയുസ്ഥ-
ന്റെ തീർപ്പു മലിരാശി ഗവൺമെന്റിലേക്കു അപ്പീൽ ബോധി-
പ്പിക്കാവുന്നതായിരുന്നു. ഈ പാദങ്ങൾ— ഇടിയറമാടിനും
അതിനു സമീപമുള്ള ദേശത്തിനും ഉള്ള രാജാധികാരം ഇ-
ങ്ങാലക്കുട കൂടൽമാണിക്കും ക്ഷേത്രം വകകാരുഭരണത്തിന്നു
തട്ടുകയകൽ സംസ്ഥാനത്തേക്കു ആളെ അപരമായിക്കുവാൻ
വിരുദ്ധിതാംകൂറിലേക്കുള്ള അധികാരം, എളുക്കുന്നപ്പുഴ, അ-
ന്നമനട, ചെരുമനം എന്നീ ക്ഷേത്രങ്ങൾ വകയായുള്ള മിലി-
വില്ലേജുകളിലെ രാജാധികാരവും ആ വക ക്ഷേത്രങ്ങളും
അവയിലെ സ്വത്തും കൈകാര്യം ചെയ്യാനുള്ള അധികാ-
രവും സംബന്ധിച്ചായിരുന്നു. ആദ്യത്തെ തർക്കം കൊച്ചിക്കു

നകൂലമായിട്ടാണ് മല്യസ്ഥൻ രീരുമാനിച്ചത്. എന്നാൽ, മദിരാശിഗവണ്മെണ്ടു അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിധിമാറ്റി തൊട്ടുകിടക്കുന്ന പ്രദേശംകൂടാതെ ഇടിയറമാട് മാത്രം തിരുവിതാംകൂർവകയായെന്നു തീർപ്പു കല്പിച്ചു. തച്ചടയകയ്ക്കുള്ള അധികാരം ആലുത്തേരിലും അപ്പീലിലും സ്ഥിരപ്പെടുത്തി. മറ്റുമൂന്നു ക്ഷേത്രങ്ങളുടെയും സംഗതിയിൽ മേൽക്കോയ്മസ്ഥാനം കൊച്ചിരാജ്യത്തേക്കുമാണെന്നും ആണ് വിധി കല്പിച്ചത്. തീരുമാനം ആകപ്പാടെ കൊച്ചിരാജ്യത്തേക്കു സന്തോഷാവഹമായിരുന്നു. എങ്കിലും, അന്നമനട എന്നീ ക്ഷേത്രങ്ങളിലെ കൈകാര്യകർത്തൃത്വപാവകാശം അസൗകര്യമായിട്ടുള്ളതാണെന്നു തിരുവിതാംകൂറിലേക്കു വേഗത്തിൽ ബോധ്യം വരുകയും കുറച്ചുകൊല്ലം കഴിഞ്ഞശേഷം അവ വിട്ടുകൊടുക്കുകയും ചെയ്തു.

ഗോവിന്ദമേനോന്റെ മുൻഗാമിയുടെ കാലത്തു ആലോചനയിൽ ഇരുന്നിരുന്ന കോടതിസംബന്ധമായ നവീകരണം അദ്ദേഹം നിവർത്തിച്ചു. ൧൭൭൭-ലെ ൧-ാം റെഗുലേഷനാൽ ൧൭൮൨-ൽ തിരുമുമ്പാകെയുള്ള അപ്പീൽ കോടതി ഏർപ്പെടുത്തി. അതനുസരിച്ച്, ചിലതരം കേസുകൾ ഉള്ള അപ്പീൽ അപ്പീൽ കോടതിയിലെ ഒരു ജഡ്ജി രചിച്ച കേട്ടു രീതി വരുത്തേണ്ടതാക്കിയിരുന്നു. ആ രീതിയിൽനിന്നും ഒരു അപ്പീൽ തിരുമുമ്പാകെയുള്ള കോടതിയിൽ ബോധിപ്പിക്കാം. ആ മന്ത് സാധാരണമായി അപ്പീൽ കോടതിയിലെ മറ്റു രണ്ടു ജഡ്ജിമാരും, കേട്ടു രീതി വരുത്തേണ്ടതും, സർക്കാർ കമ്മിഷണറാത്ത കേസുകളിൽ ആരണ്ടു ജഡ്ജിമാരും ദിവാനെന്നിച്ച് അപ്പീൽ കേട്ടു തീരുമാനിക്കേണമെന്നു കല്പിക്കുവാൻ ദിവാൻജിക്ക് അധികാരമുണ്ടായിരിക്കുന്നതും ആണ്. അവരുടെ തീരുമാനം സ്ഥിരപ്പെടുത്തുവാൻ ദിവാൻജിയുമാന്തരം തിരുമനസ്സനു

ത്തിച്ച് അവിടെനിന്നും കളിച്ചു സ്ഥിരപ്പെടുത്തിയശേഷം മാത്രം വിധിപറയേണ്ടതും ആണ്. രണ്ടുകൊല്ലത്തിനു ശേഷം, ബ്രിട്ടീഷിൻഡ്യൻ ആക്ടുകളിൽനിന്നും പകർത്തി യോജിപ്പിച്ച പോലീസ് റെഗുലേഷൻ, കൊച്ചിശിക്ഷാനിയമം, ക്രിമിനൽ നടപടീനിയമം എന്നിവക നിയമങ്ങൾ ഏല്പെടുത്തി. നീതിന്യായഭരണത്തിലെ ക്രിമിനൽവകുപ്പു ആസക്തം ഭേദപ്പെടുത്തി. പുതിയ രീതികളിൽ ഒരു പോലീസ്സസൈന്യം നിർമ്മിച്ചു. താസിൾദാരന്മാരുടെ പോലീസുകൃത്യങ്ങളും ദിവാൻജിയുടെ മജിസ്ട്രേട്ടധികാരസഞ്ചയമായ ജോലികളും ഇല്ലാതാക്കി. പുതിയ നിയമലക്ഷ്യം താസിൾദാരന്മാരെ കീഴ്ജിസ്ട്രേട്ടന്മാരായി നിയമിക്കുകയും ആദ്യവിചാരണാധികാരത്തോടും അപ്പീലധികാരത്തോടുംകൂടി രണ്ടു പേജ്ദാരന്മാരെയും ഡിസ്ട്രിക്ട് മജിസ്ട്രേട്ടന്മാരാക്കുകയും ചെയ്തു.

ഗോവിന്ദമേനവന്റെ കാലത്തു പലപ്രകാരത്തിലുള്ള അഭിവൃദ്ധിയുണ്ടായിട്ടുണ്ട്. ഉണ്ടായിരുന്ന പാഠശാലകൾ ചരിച്ചുവരിച്ചു പഠിപ്പു കരകൂടി ഉയർന്ന തരത്തിലാക്കി. പെൺകുട്ടികൾക്കു ഇംഗ്ലീഷുപാഠശാലകൾ ആദ്യമായി തുടങ്ങി. സമാധാനം കൊടുക്കുന്നതിനുള്ള നിയമം നടപ്പാക്കുകയും സമാധാനം ലഭിക്കുന്ന ലീസ്സിൽ പല പാഠശാലകളും ഉൾപെടുത്തുകയും ചെയ്തു. തുപ്പുനിത്തറയും, ഇരിങ്ങാലക്കുടയും, കുന്നംകുളത്തും, ചിററൂർ ആയി നാലു പുതിയ ആസ്സത്രികൾ ഏല്പെടുത്തി. നല്ല നല്ല സർക്കാർ കെട്ടിടങ്ങൾ ധാരാളം പണിയിച്ചു. മലത്തൂർ അണു പതുക്കി. ചിററൂർ വെള്ളംവിട്ടു നനക്കുന്നതിനുള്ള സമ്പ്രദായം വസ്താരപ്പെടുത്തി. സംസ്ഥാനത്തുനിന്നും ആകെയുള്ള മുതലെടുപ്പ് പതിമൂന്നിൽചിലപാനം ലക്ഷത്തിൽനിന്നും പതിനേഴിൽചിലപാനത്തോളമായി. സംസ്ഥാനത്തേക്കു ചില

ഉള്ള കാരണം മുഴുവൻ അയാളാണ്. ഞാനൊരു ക്ലിപ്തസംഗതിയെപ്പറ്റി അയാളോടു പറഞ്ഞിട്ടു ഒരു കൊല്ലത്തിലധികമായിട്ടും അയാൾ ഇനിയും മറുവടി അയച്ചുതന്നിട്ടില്ല. ഉദ്യോഗനിലയിലുള്ള ഏഴുത്തുകത്തുകളിൽ അയാൾ വളരെ നീരസം ജനിപ്പിക്കുന്നു.”

“മറുവു ജ്വലായി ൨൭-ാം-നു. രാജ്യകാര്യങ്ങളിൽ തിരുമനസ്സിന്റെ അടുത്തു ഭരണഭാരം ചെയ്യുന്നുവെന്നു ചെറുവത്തൂർ നമ്പൂതിരിയുടെ മേൽ കുററം ചുമത്തിക്കൊണ്ടും, തീവണ്ടിവഴിയെപ്പറ്റിയുള്ള ആലോചന സമ്മതിക്കാത്ത പക്ഷം, അതിനെപ്പറ്റി കൂടുതൽ അന്വേഷണം നടത്തുകയും ഗവണ്മെണ്ടിപ്പേക്കു റിപ്പോർട്ടു ചെയ്യുകയും ചെയ്യുമെന്നു ഭയപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടും മിസ്റ്റർ മാക്ഗ്രാഗർ എന്റെ സഹോദരൻ അൽമുദ്യോഗനിലയിൽ ഒരു ഏഴുത്തയച്ചിരിക്കുന്നു. ആ വലിയ ഉത്തരവാദിത്തം തിരുമനസ്സിലെ സമ്മതം സിദ്ധിച്ചു ഇരിക്കട്ടെ എന്നു അയാൾ തീർച്ചപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നപോലെ തോന്നുന്നു. ആ സംഗതി സാധിപ്പിക്കുന്നതിന്നു മേൽപറഞ്ഞപ്രകാരം ഭയപ്പെടുത്തിനോക്കുവാനും അയാൾ ശങ്കിക്കുന്നില്ല.” മഹാരാജാവ് അതിനെ തീരെ ഗണിച്ചില്ല.

അയാളുടെ പിൻഗാമിയായിരുന്ന മിസ്റ്റർ ഫാനിങ്ടൺ അത്യന്തം സൽസ്വഭാവിയായിരുന്നു. അയാൾക്കു നല്ല കൃത്യബോധവും ഉണ്ടായിരുന്നു. അയാൾ അദ്ദേഹത്തോടു സ്നേഹനിലയിൽ പെരുമാറുകയും അദ്ദേഹത്തെ വളരെ സഹായിക്കുകയും ചെയ്തു. ചില്ലറ ബുദ്ധിമുട്ടുകൾ ധാരാളമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും, ഗോവിന്ദമേനവന്റെ കാലം പ്രത്യേക കഷ്ടപ്പാടുള്ളതെന്നല്ലായിരുന്നു.

മറുവു ഏപ്രിൽമാസത്തിൽ മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സിലേക്ക് അത്യന്തം ശീലായ്ക്കായി. തിരുവാലമ്പും കുമത്തിൽ അധികമായി. ജൂൺ ൧൯-ത്തിൽ അവിടന്നു തീർപ്പു

ടുകയും ചെയ്തു. ആ തിരുമേനിയുടെ യ വി
രകേരളവർമ്മരാജാവു സ്ഥാനാരോഹണം ചെയ്തു. കഴുൾ
ലഹളയ്ക്കശേഷം ഗോവിന്ദമേനവനെ മുഖംകാണിക്കുവാൻ
അനുവദിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിലും, ഇപ്പോൾ സന്തോഷപൂർവ്വം
ഈ തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തെ കൈക്കൊണ്ടു. അ
വിടന്നു സിംഹാസനാരോഹണം ചെയ്തു നാലുമാസത്തിനു
ശേഷം, ഉദ്യോഗമൊഴിയുവാൻ കല്പിച്ചുനവാദമേകേണ
മെന്നു ഗോവിന്ദമേനോൻ തിരുമനസ്സറിയിച്ചു. എന്നാൽ
കുറെക്കാലംകൂടി ഉദ്യോഗം ഭരിക്കേണമെന്നു തിരുമനസ്സു
കൊണ്ടു നിർബന്ധിച്ചതളിച്ചെയ്യത്തേയുള്ളു. പിന്നീടുവന്ന
ജുലായിമാസത്തിൽ ഗോവിന്ദമേനോൻ ഒന്നുകൂടി സങ്കടമു
ണ്ടാർത്തിച്ചു. തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഉദ്യോഗം ഒഴിയുവാൻ
കല്പിച്ചുനവദിക്കുകയും ചെയ്തു. അതിനെപ്പറ്റി ഗോവിന്ദ
മേനോൻ താഴേ കാണുന്നപ്രകാരം റസിഡണ്ടിന് എഴുതി
അയച്ചു. “മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് എന്നോടു
സ്നേഹപൂർവ്വം സംസാരിച്ചുവെന്നും, ഞാനുദ്യോഗമൊഴിയു
വാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നതിൽ അവിടെക്കുള്ള മനസ്സാപത്തേയും ത
ക്ക പിൻഗാമിയെ ലഭിക്കുവാനുള്ള ബുദ്ധിമുട്ടിനേയും പ
റ്റി അരുളിച്ചെയ്യുകയുണ്ടായിയെന്നും സന്തോഷപൂർവ്വം
ഞാൻ താങ്കളെ അറിയിക്കുന്നു. ഒരു വിദേശീയനെ ഈ
ക്കമതി ചെയ്യുന്നതിൽ അവിടെക്ക് ഇഷ്ടമില്ലെന്നും, ജോ
ലിയിൽ ഇരിക്കുന്ന ആരെയാണ് തിരഞ്ഞെടുക്കേണ്ടതെ
ന്നു താങ്കളുമായി ആലോചിച്ചു തീർച്ചപ്പെടുത്തുന്നതാണെ
ന്നും, ഉദ്യോഗത്തിലില്ലെങ്കിലും ഞാൻ ഗുണദോഷോപദേ
ശം ചെയ്ത് അവിടത്തെ സഹായിക്കേണമെന്നും അവിട
ന്ന് അരുളിച്ചെയ്യുകയുണ്ടായി.” അതനുസരിച്ച്, ദിവാൻ
ജിയായി പത്തുകൊല്ലം ഉദ്യോഗംഭരിച്ചശേഷം ഫവറുൻ-ൽ
ഗോവിന്ദമേനോൻ ഉദ്യോഗത്തിൽനിന്നൊഴിഞ്ഞു. അന്നു

അദ്ദേഹം അറുപത്തിനാലാമത്തെ ജന്മനക്ഷത്രം കഴിഞ്ഞു കുറച്ചുദിവസമേ ആയിരുന്നുള്ളൂ.

പല സംഗതികളിലും ഗോവിന്ദമനവന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹോദരനേക്കാൾ യോഗ്യത കറഞ്ഞിരുന്നു. ബുദ്ധി.സാമന്ത്രം അത്രത്തോളമില്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ, അദ്ദേഹത്തിന്നു അസാമാന്യമായ സാമാന്യബുദ്ധിയും അദിതീയമായ യുക്തികൗശലവും ഉണ്ടായിരുന്നു. ചരിത്ര വിഷയത്തിലല്ലാതെ പഠിച്ചറിവുള്ള ഒരാളാണെന്നു അദ്ദേഹത്തിനെ പറഞ്ഞുകൂട. ചരിത്രം, പ്രത്യേകിച്ചും യൂറോപ്യൻചരിത്രം, അദ്ദേഹത്തിന്നു കേമമായിട്ടല്ലെങ്കിലും, വിശാലമായിട്ട് അറിയാമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്നു അക്രമിപ്പുമാരും സുലഭമാരും എഴുതാമായിരുന്നെങ്കിലും, എഴുതാമെന്നുള്ള ശൈല്യമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഉദ്യോഗനിലയ്ക്കുള്ള ഒരു പ്രധാന എഴുത്തുകാര്യം അദ്ദേഹം സ്വയം എഴുതിയുണ്ടാക്കിയിട്ടുണ്ടോ എന്നു സംശയമാണ്. എന്നാൽ അദ്ദേഹം ഉദ്യോഗനിലയിലും സ്വകാര്യനിലയിലും അദ്ദേഹത്തിന്നു ധാരാളം കത്തിടപാടുകൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. ഭംഗിയും വേദവും ഉള്ള ഇംഗ്ലീഷ്ഭാഷയിൽ വ്യക്തവും നല്ലതും ആയ കയ്യക്ഷരത്തിൽ അദ്ദേഹം എഴുതിയിരിക്കുന്ന അദ്ദേഹം ഉദ്യോഗനിലയിലുള്ളതും സ്വകാര്യമായുള്ളതും ആയ എഴുത്തുകൾ വായിക്കുവാൻ സഭാ രസമുള്ളവയാണ്. ഒരു ഭരണകർത്താവിന്റെ നിലയിൽ, കൊച്ചിരാജ്യചരിത്രത്തിൽ പ്രധാനമായി ശോഭിക്കത്തക്ക ധാരതാനും അദ്ദേഹം ചെയ്തവെച്ചിട്ടില്ല. രാജഭരണചക്രം തന്റെ സഹോദരൻ നിർമ്മിച്ച രഥനേമിയിൽനിന്നു തെററാതെ തെളിക്കുന്നതുകൊണ്ടുതന്നെ അദ്ദേഹം നല്ലവണ്ണം തൃപ്തിപ്പെട്ടു. ഇത് അദ്ദേഹത്തിന്നു പ്രായേണ സാധിക്കുകയും ചെയ്തു.

ഗോവിന്ദമേനോൻ സൽഗുണസമ്പന്നനായിരുന്നു. ഇക്കാലത്തു തീരെ ഭ്രമ്യമായിട്ടുള്ളതും പുരട്ടികമ്പാർത്താ

